

ČESKÁ ROČNÍK 26

KINANTROPOLOGIE

ČASOPIS ČESKÉ KINANTROPOLOGICKÉ
SPOLEČNOSTI

1-2 22

ČESKÁ

KINANTROPOLOGIE

Vydává Česká kinantropologická společnost

Published by Czech Kinanthropology Association

Šéfredaktor/Editor in Chief: prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.

Zástupkyně šéfredaktora/Deputy Editor: PhDr. Pavlína Vostatková, Ph.D., Univerzita Karlova, FTVS, Praha
Redakční rada/Editorial Board:

Předseda/Chairman: prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D., Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, Praha
členové/Members:

- doc. PaedDr. Marie Blahutková, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PaedDr. Ladislav Bláha, Ph.D., Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta
- prof. Ing. Václav Bunc, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. Mgr. Ladislav Čepička, Ph.D., Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická
- doc. PhDr. Josef Dovačil, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. PaedDr. Ludmila Fialová, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- Mgr. Zdeněk Hamřík, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- doc. MUDr. Jan Heller, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- doc. PhDr. Vladimír Jůva, CSc., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PaedDr. Bronislav Kračmar, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. PaedDr. Vladislav Mužík, CSc., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. PhDr. Vilma Novotná, Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. Mgr. Jiří Nykodým, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- prom. trenér Přemysl Panuška, Český veslařský svaz
- doc. PaedDr. Dagmar Pavlů, CSc., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- doc. PaedDr. Tomáš Perič, Ph.D., Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu
- prof. MUDr. Ladislav Pyšný, CSc., Univerzita J. E. Purkyně Ústí nad Labem, Pedagogická fakulta
- doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D., Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
- doc. PhDr. Zbyněk Svozil, Dr., Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury
- doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc. Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta
- doc. RNDr. Jiří Zháněl, Dr., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií
- doc. Mgr. Martin Zvonář, Ph.D., Masarykova univerzita Brno, Fakulta sportovních studií

Zahraniční členové/Foreign Members

- prof. Dr. Lubomír Bilek, St. Francis Xavier University, Kanada
- prof. Dr. Alexander Ferrauti, Ruhr-Inovisität Bochum, Fakultät für Sportwissenschaft
- univ. prof. Dr. Ulrich Hartmann, Universität Leipzig, Sportwissenschaftliche Fakultät
- prof. PaedDr. Ludmila Jančoková, CSc., Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Filozofická fakulta
- prof. Dr. Darlene Kluka, PhD., Barry University, Miami Shores, Florida, USA
- prof. Dr. Roland Naul, PhD., University Münster, Germany
- doc. PaedDr. Martin Pupiš, PhD., Univerzita Mateja Bela Banská Bystrica, Filozofická fakulta
- prof. Mgr. Marián Vanderka, Ph.D., Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta telesnej výchovy a športu
- prof. Dr. Zbigniew Waskiewicz, PhD., Akademia Wychowania Fizycznego, Katowice, Polsko
- prof. Dr. Weimo Zhu, PhD., University of Illinois at Urbana-Champaign, USA

Redakce/Editorial Office

Sekretariát/Secretary: PaedDr. Lada Novotná

Grafická úprava/Layout: František Serbus, Ing. Otmar Souček

Návrh obálky/Cover Design: doc. PaedDr. Bronislav Kračmar, CSc., Mgr. Jakub Kučera

Česká kinantropologie vychází 4krát ročně

Časopis je citován v databázích ERIH+, SPOLIT a v databázi BMC.

Obsah časopisu i celé texty jsou uveřejněny na internetu www.ceskakinantropologie.cz

Česká kinantropologie is published 4x annually

Journal is cited in database ERIH+, SPOLIT and database BMC.

Contents of the journal and abstracts are published on the Internet www.ceskakinantropologie.cz

© Česká kinantropologická společnost, 2021

ISSN 1211-9261

Ev. č. MK ČR E 21191

ČESKÁ

2022, vol. 26, no. 1–2

KINANTROPOLOGIE

Časopis České kinantropologické společnosti vychází s finanční podporou AV ČR.

Journal of the Czech kinanthropological society is published with financial support of AV ČR .

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

vydává Česká kinantropologická společnost.

Vychází 4x ročně.

Časopis Česká kinantropologie je recenzovaný vědecký časopis zaměřený na kinantropologii. Publikuje příspěvky o výsledcích výzkumu z oblasti teorie, empirického výzkumu a metodologie. Cílem je podporovat rozvoj vědeckého poznání záměrné pohybové činnosti, její struktury a funkcí a jejich vztahů k rozvoji člověka jako biopsychosociálního individua.

Nabídka rukopisů

Redakce přijímá původní výzkumné práce, teoretické studie, přehledové studie, stručné zprávy z odborných akcí (konference, semináře apod.), recenze nových knih a informace o akcích České kinantropologické společnosti v českém (popř. slovenském) jazyce, od zahraničních autorů v anglickém jazyce.

Rukopis dodejte elektronicky do systému na adrese www.ceskakinantropologie.cz nebo e-mailem: ceskakinantropologie@seznam.cz. Na závěr textu uveďte úplnou kontaktní adresu včetně e-mailové adresy.

Rukopis musí obsahovat název, jména autorů, souhrn s klíčovými slovy v češtině (15–20 řádků), název stati, souhrn a klíčová slova v angličtině, vlastní text, abecední seznam literatury, kontaktní údaje. Bibliografické odkazy musí být úplné a odpovídat požadavkům našeho časopisu. Rukopisy musí používat velikost písma 12 a řádkování 1,5. Stati by neměly přesahovat 12 – 15 normostran (tj. 5000 slov, recenze 3 normostrany, zprávy a informace 2 normostrany). Pro grafy a obrázky vyžadujeme zdrojové soubory (soubor, v němž byly vytvořeny, grafy nejlépe v programu Excel, obrázky ve formátu TIF, JPG nebo EPS). Redakce provádí jazykovou úpravu textu.

Recenzní řízení je oboustranně anonymní dvěma nezávislými recenzenty. Redakce si vyhrazuje právo anonymizace textu, tj. odstranění údajů usnadňujících identifikaci autorů předtím, než text postoupí do recenzního řízení. Nabídnout rukopis jinému časopisu, zatímco je posuzován našim časopisem, je považováno za neetické. Autoři budou vyzooměni o výsledku recenzního řízení a instruováni o případných změnách.

Podrobné pokyny pro autora jsou uveřejněny na internetu: www.ceskakinantropologie.cz

Adresa redakce: Česká kinantropologie,
Josef Martího 31, 162 52 Praha
Telefon: (+420) 220 172 062
E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

Česká kinantropologie

(ISSN 1211-9261)

published 4x annually

by Czech Kinanthropology Association.

Journal Česká kinantropologie is reviewed scholarly journal that focuses on kinanthropology. It publishes papers about results of theoretical, empirical and methodological research. The objective is to endorse scientific development of the intentional physical movement, its structure and functions as well as its connections to development of men as bio-psycho-sociological entity.

Manuscript submission

The editors accept original empirical research papers, theoretical studies, short news about conferences and workshops, reviews of new books and information about proceedings of Czech Kinanthropology Association in Czech (eventually in Slovak) language or in English language from foreign authors. Add the manuscript to the system in the electronic form at the address: www.ceskakinantropologie.cz or via e-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz. The end should contain complete information, including contact address and e-mail address.

Manuscript must contain title, name of authors, abstract with key words in Czech language (15–20 lines), title, abstract and keywords in English language, text of the article, alphabetical list of references for literature cited in the text, contact data. Bibliographic references must be fully defined and correspond to Journal standards. Manuscripts must use font size 12 and 1,5 space. The maximum length of original research papers is 12–15 pages (about 5000 words), review 3 pages and information 2 pages. Please submit all tables, graphs and illustrations as separate files in the format, in which they were created, with graphs preferably in Excel and illustrations preferably in TIF, JPG or EPS. The editors review and edit the text.

The editorial review process is anonymous on both sides. The editors reserve the right to ensure the anonymity of the text's content, i.e. to eliminate any information or data that could facilitate identification of the author, before submitting the text to the review process. Submission of a manuscript to another journal while it is under review by the Journal Česká kinantropologie is considered unethical. Review guideline and full guidelines for authors are on the Internet: www.ceskakinantropologie.cz

Address: Česká kinantropologie,
Josef Martího 31, 162 52 Praha, Czech Republic
Phones: (+420) 220 172 062
E-mail: ceskakinantropologie@seznam.cz

OBSAH

SUCHÝ, J. Úvodem.....	5
KAPLAN, A. Jaké důvody vedly děti k zahájení atletického tréninku před 10 lety a dnes?	6
FEHER, J. Hodnocení výsledků testování atletů a atletek zařazených do sportovního centra mládeže v letech 2017–2019.....	14
KRÁLOVÁ, T., ŠIŠKA, S., HLAVOŇOVÁ, Z., CACEK, J. Věk dosažení osobního maxima českých skokanek do výšky	32
ŠIMKOVÁ, M., BUNC, V. Hodnocení zdatnosti desetiletých závodnic ve sportovním aerobiku pomocí vybraných indikátorů UNIFIT 6-60.....	41
TKAČIKOVÁ, M., BABIC, M., KRAČEK, S. Rozdiely v držaní tela výkonnostných, rekreačných tanečníčok a bežnej populácie detí mladšieho školského veku.....	52
KOTLÍK, K., JANSÁ, P., SUCHÝ, J. Stoleté výročí pedagogiky sportu.....	63
BEDNÁŘ, M. Etický problém bolesti, utrpení a smrti ve sportu	71
HURYCH, E. Esport coby sport – nástin pro možnou systematizaci otázek pro kinantropologické uchopení fenoménu označovaného jako esport.....	83
ŠTUMBAUER, J. Historie turistiky na československé Podkarpatské Rusi 1919–1939	99
TLUSTÝ, T. Československý všesportovní výbor: vrcholný orgán meziválečného československého sportu.....	119
NOVÁK, J. 200 let od narození Jindřicha Fügnera (1822–1865), jednoho ze zakladatelů Sokola	135
Recenze	
PERELMAN, M. 2024 – Olympijské hry se nekonaly (I. Slepíčková)	143
FLEMR, L. Zařízení pro sport a tělesnou výchovu v České republice (A. Sekot)	149
ČERVENKOVÁ, R., JELÍNEK, M. Život na uzdě (J. Busta)	152
Konference	
BUSTA, J. Zpráva z European College of Sport Science (ECSS) konference (Sevilla, 2022).....	155
KURSOVÁ, V. Konference Disportare 2022	158

CONTENT

SUCHÝ, J. Foreword.....	5
KAPLAN, A. What reasons led children to start athletic (track and field) training 10 years ago and today?.....	6
FEHER, J. Evaluation of performance testing of athletes enrolled in the youth sports centre in 2017–2019	14
KRÁLOVÁ, T., ŠIŠKA, S., HLAVOŇOVÁ, Z., CACEK, J. Peak age performance in czech womens high jumpers	32
ŠIMKOVÁ, M., BUNC, V. Evaluation of the physical fitness of 10year-old sport aerobics competitors by using unifit 6-60 test battery	41
TKAČIKOVÁ, M., BABIC, M., KRAČEK, S. Differences in postures of professional, recreational female dancers and general population of school-aged youths	52
KOTLÍK, K., JANSÁ, P., SUCHÝ, J. Centennial anniversary of sport pedagogy	63
BEDNÁŘ, M. Ethical problem of pain, suffering and death in sport.....	71
HURYCH, E. Esport as a sport – an outline for the possible systematisation of questions for the kinanthropological approach to the phenomenon referred to as esports	83
ŠTUMBAUER, J. History of tourism in Czechoslovak Carpathian Ruthenia 1919–1939	99
TLUSTÝ, T. Czechoslovak all-sport committee: the top body of the interwar Czechoslovak sport	119
NOVÁK, J. 200 Years since the birth of Jindřich Fügner (1822–1865), one of the founders of sokol organization.....	135
Critical reviews	
PERELMAN, M. 2024 Les jeux olympiques n’ont pas eu lieu (I. Slepíčková)	143
FLEMR, L. Sport and physical education facilities in the Czech Republic (A. Sekot)	149
ČERVENKOVÁ, R., JELÍNEK, M. Life under control (J. Busta)	152
Conference	
BUSTA, J. Report from the European College of Sport Science (ECSS) Conference (Seville, 2022).....	155
KURSOVÁ, V. Disportare 2022 Conference	158

ÚVODEM

FOREWORD

Vážené čtenářky a čtenáři,

s potěšením Vám předkládám první dvojčíslo České kinantropologie 2022. Aktuální vydání nabízí řadu různorodých témat a je tedy, dle mého názoru, podnětným studijním materiálem.

Úvodní články se zaměřují na atletiku. Doc. Kaplan shrnuje zajímavé informace a srovnání k motivaci zahájení tréninku atletiky v současnosti a před deseti lety. Dr. Feher retrospektivně vyhodnocuje výsledky testování členů atletických SCM. Článek autorského kolektivu Dr. Králové pak navazuje analýzou dosahování maximální výkonnosti českých skokanek do výšky.

Příspěvek Dr. Šimkové a prof. Bunce analyzuje antropomotorické ukazatele a výsledky Unifit testu u desetiletých závodnic v aerobiku. Článek slovenských kolegů srovnává rozdíly v držení těla mladých tanečniců a běžné mládeže mladšího školního věku. Autoři pod vedením Dr. Kotlíka přibližují přínosy Pierre de Coubertina pro současnou pedagogiku sportu diskutované (mj.) na konferenci 100 let pedagogiky sportu, která proběhla v červnu 2022 pod záštitou České kinantropologické společnosti a UK FTVS.

Obsáhlý, leč velice zajímavý text doc. Bednáře ozřejmuje v současnosti často diskutované etické problémy sportu. Doc. Hurych se ve svém článku zabývá velmi aktuálním a čteně diskutovaným fenoménem esportu, především se zaměřením, zda a nakolik je esport sportem.

První dvojčíslo roku 2022 je ukončeno historickými příspěvky Jihočechů. Tito naši tradiční přispěvatelé se shodně zabývají obdobím mezi dvěma světovými válkami. Dr. Tlustý popisuje historii Československého všesportovního výboru. Zřejmě nejen současný odporný útok na Ukrajinu vedl doc. Štumbauera k napsání originálního textu o historii turistiky na Podkarpatské Rusi.

Praha, říjen 2022

prof. PhDr. Jirí Suchý, Ph.D.
šéfredaktor

JAKÉ DŮVODY VEDLY DĚTI K ZAHÁJENÍ ATLETICKÉHO TRÉNINKU PŘED 10 LETY A DNES?

WHAT REASONS LED CHILDREN TO START ATHLETIC (TRACK AND FIELD) TRAINING 10 YEARS AGO AND TODAY?

ALEŠ KAPLAN

Katedra atletiky, sportů a pobytu v přírodě

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Výzkumné šetření zjišťovalo u věkové skupiny 8–14letých dětí důvody pro zahájení atletické přípravy v rámci atletického klubu ve dvou vybraných obdobích (rok 2008 a rok 2020). Kromě toho jsme se snažili zaznamenat důvody, které vedly děti k rozhodnutí docházet pravidelně na atletický trénink, a dále zjistit, zda mají mladí atleti svůj vzor z hlediska utváření vztahu k atletice. Dotazníkového šetření se v roce 2008 zúčastnilo 352 respondentů a v roce 2020 pak 154 respondentů. Výsledky ukázaly, že děti v obou sledovaných letech začaly provozovat atletiku na základě podnětu rodičů (v roce 2008 to bylo 48 %, v roce 2020 54 %). Hlavním motivem pro pravidelnou účast na atletickém tréninku byla potřeba pohybu, když v roce 2008 se jednalo o 31 % a v roce 2020 o 29 %. Kromě tohoto motivu sehrála podstatnou roli při rozhodování k pravidelné účasti na atletickém tréninku i osobnost trenéra (2008 23 % a 2020 18 %). Vliv osobnosti na utváření vztahu k atletice jsme sledovali i v rámci zjišťování, zda mají děti ve sledované kategorii určitý atletický vzor. V roce 2008 byl jednoznačně vzorem desetibojař Roman Šebrle (49 %). Rok 2020 neměl oproti roku 2008 tak jednoznačné zastoupení, když nejčastěji byl uveden (21 %) běžec na 400 m Pavel Maslák následován překážkářkou Zuzanou Hejnovou (17 %). Za pozornost také stojí zjištění, že 17 % respondentů uvedlo v obou sledovaných letech jako vzor svého trenéra.

Klíčová slova: atletika, trénink, motivace k atletice, žactvo

ABSTRACT

The research was focused on finding out what stimuli led to the start of athletic training (track and field) and which reasons were key to regular participation in athletic training. The monitored years were 2008 and 2020. The respondents were children (ages 8–14) of athletic clubs from various regions of the Czech Republic. The research was carried out using the questionnaire method.

In terms of the incentive to start attending athletic training, we can say that children in both stages began to practice athletics on the initiative of parents (in 2008 it was

48%; in 2020 54%). In terms of the reasons that led children to regularly participate in athletic training, 31% (2008) and 29% (2020) of children stated that the main motive for regular participation in athletic training is the flow of movement. The personality of the coach and the level of his training was chosen by 23% (2008) and 18% (2020) of the children's respondents.

In terms of forming a relationship with athletics through patterns, we must state that patterns can have a significant effect. The "star" thus plays an important role in shaping the relationship to athletics. In our survey in 2008, Roman Šebrle was considered a model (49%). In 2020, however, this was not an unequivocal statement, with the largest percentage Pavel Maslák (21%). In conclusion, it should be noted that in addition to important athletes, the coach was a role model for pupils (in 2008 it was 17%; in 2020 also 17%).

Key words: track and field, attitudes, motivation, pupils

ÚVOD

Současná přetechnizovaná moderní společnost je charakteristická novými dynamickými podněty v rozvoji duševních aktivit lidí. Tělesný rozvoj pomocí pohybových aktivit lidí následně výrazně zaostává. V současné době všeobecně děti dávají z hlediska životního stylu přednost inaktivní činnosti před pohybovou aktivitou. Problematika snížené pohybové úrovně je v současné době velmi aktuální. Čím více jedinci podléhají sedavému způsobu života, tím nižší je jejich tělesná úroveň, což se následně může projevat negativním postojem k pohybovým aktivitám. Toto v důsledku může působit i na sociální vztahy v okolí jedince.

V roce 2020 a v první polovině roku 2021 neprobíhaly pravidelně tréninky, což u dětí vedlo nejen k nedostatku přirozeného pohybu, ale i ke zhoršení úrovně zdatnosti. Složitě pandemické období mělo a má nepříjemné dopady i do oblasti volnočasových aktivit a výrazným způsobem zasáhlo i do tréninku dětí v atletických klubech.

V předkládaném příspěvku upozorňujeme na důvody, které vedly děti k zahájení atletického tréninku před 10 lety a v době covidové pandemie, a zároveň jsme chtěli zjistit, zda pandemické období zasáhlo do proměny názorů dětí pravidelně docházejících na tréninky do atletických klubů nebo oddílů.

NÁSTIN PROBLEMATIKY

Při uvedení do řešené problematiky je třeba upozornit na Choutkovou s Fejtkem (1991), kteří uvádějí, že atletika je pro děti samozřejmě nástrojem ke zvyšování výkonnosti jakožto i obecné zdatnosti, ale také je prostředkem zábavy, seberealizace a sociálního vyžití z hlediska naplňování potřeb navazování sociálních kontaktů.

V této souvislosti je třeba sdělit, že účinnost jednotlivých atletických disciplín můžeme hodnotit z několika úhlů pohledu, a to jak z hlediska tělesného a zdravotního rozvoje, tak také z pohledu sociálního (Kaplan, Válková, 2009).

Choutková s Fejtkem (1991) vidí hlavní význam atletiky pro pohybovou kultivaci dětí v následujících bodech:

- Atletika může být jedním z nástrojů upevňujícím základní pohybové návyky jako je chůze, běhy, skoky a hody, které jsou nezbytné nejen pro provádění rozmanitých sportovních činností, ale hlavně se některé základní disciplíny uplatňují v každodenním životě dětí a mládeže.

- Některé atletické disciplíny mohou být aplikovány jako účinný prostředek k odstranění svalových dysbalancí, jednostranné zátěže, ale i jako kompenzace nevhodného způsobu života zejména z hlediska zdravotního.
- Volnočasové formy atletiky, a to zejména modifikované atletické disciplíny, atletické hry a upravené soutěže vedou k růstu motivace a větší chuti k účasti v tělesné výchově a sportu obecně.

Z hlediska pohybové kultivace, ale i z hlediska utváření vztahu k atletice v žákovské kategorii sehrává významnou roli samotná osobnost trenéra a zároveň také koncepce atletického klubu nebo oddílu. Proto trenérský výchovně vzdělávací proces vyžaduje nejen dobré pedagogicko-psychologické znalosti trenéra, ale i jeho vysokou odbornou připravenost, pekný vztah k dětem a k atletice samotné. Vlastnosti jako trpělivost, cílevědomost, houževnatost, laskavost a vynalézavost by u trenéra mládeže rozhodně neměly chybět. Trénink dětí neklade vysoké nároky pouze na určení správného tréninku, avšak trenér hraje v tomto věku důležitou roli i jako vzor. Svým jednáním svěřence vychovává a ovlivňuje jejich osobnost v podobě zájmů, postojů, případně přesvědčení. Osobním příkladem sehrává v tréninkovém procesu významnou roli zejména díky zásadovosti nebo dochvilnosti. Při citlivém a odborném vedení členů tréninkové skupiny určuje i celoživotní kladný vztah svěřenců k atletice. Jak tvrdí Perič (2004), měl by trenér dodržovat určité pedagogické zásady, tedy uvědomělost a aktivitu (pro pochopení smyslu prováděné aktivity), dále přiměřenost provádět aktivity odpovídající psychickému vývoji a mentální vyspělosti dětí, trvalost, názornost a soustavnost. Výhodou práce s dětmi je poměrně rychlý výkonnostní růst, který je však podmíněn nejen péčí trenéra, ale i biologickým vývojem jedince. Trenér by měl dbát na dlouhodobou koncepci sportovní přípravy a na postupný a plánovitý rozvoj výkonnosti s cílem dosáhnout vrcholu v dospělém věku. Toto je v současné době velmi diskutované téma, protože se velmi často setkáváme s předčasnou atletickou specializací dětí, ale i mládeže, jak uvádějí Vindušková a kol. (2003).

V tomto kontextu mezi socializačními činiteli hraje prioritní úlohu také rodina, jak uvádí Kaplan (2020) a zároveň upozorňuje, že podle některých výzkumů se opakovaně potvrdilo, že na procesu socializace dítěte do sportu a pohybových aktivit participují hlavně v útlém věku děti rodiče. Rodina disponuje výjimečným potenciálem při formování vztahu k pohybové aktivitě a utváření zdravého životního stylu, a sice časovou prioritou působení na dítě a jedinečností vzájemné citové vazby rodičů a dětí.

VÝZKUMNÁ ČÁST

Cíl

Cílem předkládaného příspěvku je zjištění podnětů pro zahájení atletického tréninku a důvodů pravidelné účasti na atletickém tréninku u kategorie dětí ve věku 8–14 let ve dvou sledovaných obdobích (2008 a 2020).

Úkoly

- Zaznamenat názory dětí, které docházejí na atletické tréninky, pomocí dotazníkového šetření.
- Zachytit názory dětí z vybraných regionů v následujících kategoriích:
 - a) podněty, které vedly děti pro zahájení atletického tréninku,
 - b) důvody motivace dětí k účasti na atletickém tréninku,
 - c) vliv vzoru na formování vztahu k atletice.

- Realizovat dotazníkové šetření ve vybraných atletických klubech.
- Analyzovat nashromážděná data a následně je interpretovat.
- Provést závěrečné shrnutí.

Výzkumné otázky

- 1) Jaké podněty vedly k zahájení atletické přípravy u vybrané skupiny dětí v roce 2008 a v roce 2020?
- 2) Které důvody byly stěžejními k pravidelné účasti na atletickém tréninku v roce 2008 a v roce 2020?
- 3) Měly děti z hlediska utváření vztahu k atletice své vzory jak v roce 2008, tak i v roce 2020?

Organizace výzkumu a charakteristika souboru

Vzhledem k tomu, že byly zjišťovány názory dětí ve dvou etapách (2008 a 2020), je třeba charakterizovat soubory v obou etapách zvlášť.

Výzkumná etapa 2008

V průběhu výzkumného šetření v roce 2008 bylo záměrně osloveno celkem $n = 15$ atletických oddílů, zejména z Prahy a dále ze Středočeského kraje, Plzeňského kraje a Pardubického kraje. Jednalo se o oddíly, ve kterých se věnují atletickému tréninku dětí. Dotazníky byly distribuovány osobně do jednotlivých klubů, případně oddílů. Do výzkumu nebyly zařazeny nebo nebyly vůbec osloveny děti ze sportovních tříd. Celkově bylo osloveno $n = 352$ dětí ve věku 8 až 14 let. Z tohoto počtu bylo celkem $n = 163$ chlapců a $n = 189$ děvčat. Návratnost dotazníků byla 100 %.

Výzkumná etapa 2020

Ve druhé etapě výzkumného šetření bylo v konci roku 2020 záměrně osloveno celkem $n = 13$ atletických oddílů. Oproti 1. etapě výzkumného šetření byly atletické oddíly z regionů Praha, Zlínský kraj, Jihomoravský kraj, Ústecký kraj, Pardubický kraj, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj. Sice se jednalo o větší zastoupení z jednotlivých regionů, avšak je třeba upozornit, že návratnost dotazníků byla pouze 42,77 %, což bylo pravděpodobně způsobeno nemožností dotazníky distribuovat osobně z důvodu epidemiologické situace v celé České republice. Dotazníky byly tedy distribuovány přes on-line prostředí. Původně bylo celkově osloveno $n = 360$ dětí ve věku 8 až 14 let. Počet odevzdaných vyplněných dotazníků dosáhl počtu 154. Z tohoto počtu tvořila skupina chlapců $n = 65$ a skupina děvčat $n = 89$.

VÝSLEDKOVÁ ČÁST

1. Podnět pro zahájení atletické přípravy u vybraného vzorku respondentů

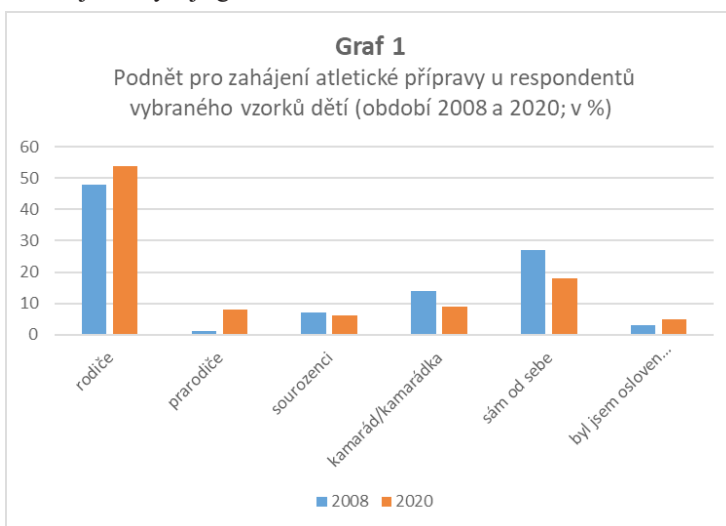
A) Výzkumná etapa 2008

Zajímalo nás, kdo dal podnět dětem k zahájení atletické přípravy a tím pádem k aktivnímu provozování atletiky. Z celkového počtu $n = 352$ dětí uvedlo 48 % respondentů kategorii „podnět rodičů“, 27 % dotazovaných se atletice začalo věnovat z vlastního zájmu na základě svého rozhodnutí, 14 % dětí uvedlo jako důvod pro zahájení atletické přípravy doporučení kamaráda nebo kamarádky. Zajímavou skutečností je zjištění, že pouze 3 % dětí se rozhodly pro zahájení atletické přípravy na základě oslovení zástupcem atletického oddílu.

B) Výzkumná etapa 2020

Oproti první výzkumné etapě jsme zachytili následující podněty pro zahájení atletické přípravy u skupiny $n = 154$ respondentů. Podobně jako v 1. etapě jsme zaznamenali skutečnost, že nejčastěji zastoupenou kategorií byla kategorie „podnět rodičů“. Tuto kategorii uvedlo 54 % respondentů. Stejně tomu tak bylo i u druhé nejčastěji zmiňované kategorie, a to zahájení docházky na atletický trénink z vlastního zájmu, když bylo zaznamenáno 18 % odpovědí. Další čtyři kategorie se již pohybovaly pod 10% hranicí, když zahájení atletického tréninku na doporučení kamaráda/kamarádky dosáhlo 9 %, podnět prarodičů dosáhl 8 % a podnět k zahájení atletického tréninku ze strany sourozenců měl 6% zastoupení. Podobně jako v první etapě se objevilo zároveň nízké procentuální zastoupení v kategorii „oslovení atletickým klubem“, kterou uvedlo 5 % respondentů.

Výše uvedené údaje zachycuje graf 1.

2. Důvody, které vedly děti k pravidelné účasti na atletickém tréninku

Díky vyhodnocení odpovědí dotazníkového šetření jsme se dále snažili zjistit, z jakého důvodu děti dochází na atletické tréninky. Co je tím motivem, který rozhoduje o účasti na tréninku dětí. Můžeme na okraj poznamenat, že nejsou výrazné rozdíly v motivaci k docházce na tréninky jak u chlapců, tak u dívek. Ani z hlediska regionálního.

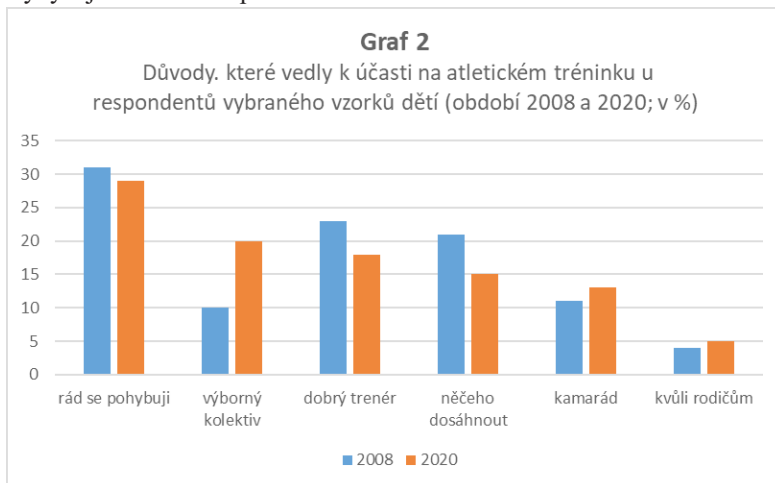
A) Výzkumná etapa 2008

Kategorie „radost z pohybu“ se objevuje u 31 % respondentů. Můžeme tedy konstatovat, že významným důvodem účasti na atletickém tréninku je jednak potřeba pohybu dětí v žákovské kategorii a dalším důvodem je samotná osobnost trenéra (23% zastoupení) a pravděpodobně jeho vztah k dětem a s případným předpokladem využití vhodných metodicko-organizačních forem atletického tréninku pro oslovenou věkovou kategorii. Zajímavým zjištěním je 21% zastoupení odpovědí, která zdůrazňuje aspiraci dítěte dosáhnout v atletice výborného výsledku. Až poté následuje vliv kamaráda/kamarádky (11 %) a vliv kolektivu (10 %).

B) Výzkumná etapa 2020

Podobně jako v roce 2008, tak i v roce 2020 převládala odpověď s kategorií „radost z pohybu“, která dosáhla u oslovené skupiny respondentů 29 %. Avšak u dalších kategorií došlo k jinému procentuálnímu rozložení než v 1. etapě, když 20 % byla zastoupena kategorie „výborný kolektiv“ a dále v pořadí jednotlivých kategorií „dobrý trenér“ (18 %), „něčeho dosáhnout“ (15 %) a „kamarád/ kamarádka“ (13 %).

Názorně uvádíme Graf 2, ve kterém jsou zaznamenány a procentuálně vyjádřeny výsledky týkající se důvodů pravidelně se účastnit atletického tréninku.

3. Vliv vzoru na utváření vztahu k atletice

Vzhledem k zahájení systematické atletické přípravy jsme zjišťovali, zda mají děti vzor, který by mohl ovlivnit vztah k atletice. Srovnáme-li kategorie, tak musíme konstatovat, že s věkem pravděpodobně roste počet dětí, které mají svůj vzor. Rozdílnost z hlediska pohlaví je téměř minimální.

A) Výzkumná etapa 2008

Z celkového souboru dotazovaných dětí ($n = 352$) se $n = 144$ dětí (41 %) vyjádřilo k významnému zastoupení vzoru pro vytváření vztahu k atletice, přičemž 52 % sdělilo, že žádný vzor nemá a 7 % uvedlo více jmen. Celkem $n = 70$ respondentů (49 %) uvedlo jméno desetibojaře Romana Šebrleho. Druhou nejčastější odpovědí ($n = 24$; tedy 17 %) bylo jméno trenéra či pojem trenér. Pro zajímavost můžeme uvést, že děti uvedly 23 jmen jak z české atletiky, tak ze světové atletiky, dokonce i z minulosti (lze uvést například Emila Zátopka). Respondenti neměli vzory pouze v atletech. Mezi atletickými vzory se objevila například i rychlobruslařka Martina Sáblíková.

B) Výzkumná etapa 2020

Ve 2. etapě jsme pracovali s méně početným vzorkem respondentů ($n = 154$) oproti roku 2008. Z této skupiny respondentů uvedlo 33 %, že má vzor, 64 % oslovených dětí nedokázalo uvést svůj vzor a u 7 % dotazovaných bylo zaznamenáno více vzorů. Z těch respondentů, kteří odpověděli kladně, tedy že mají svůj vzor, nebylo v této etapě zjištěno tak výrazné procentuální zastoupení některé z osobností české nebo

světové atletiky. Odpovědi mírně překročily 20% zastoupení (Pavel Maslák 21 %), případně přesáhly 10 % (Zuzana Hejnová 17 %, „můj trenér“ 17 % a Usain Bolt 12 %). Dalšími atlety, kteří byli zmíněni, byli: Barbora Špotáková (8 %) Kristiina Mäki, Vítězslav Veselý, Jacob Ingebrigtsen, Tomáš Staněk, Denisa Rosolová, kteří dosáhli na 5% zastoupení.

DISKUSE

V diskusní části můžeme konstatovat, že výzkumné šetření bylo zaměřeno na zjištění, jaké podněty vedly k zahájení atletické přípravy a dále které důvody byly stěžejními k pravidelné účasti na atletickém tréninku. Sledovanými roky byly roky 2008 a 2020. Dotazovanými byly děti (věk 8–14 let) atletických klubů z různých regionů České republiky. Výzkumné šetření bylo provedeno dotazníkovou metodou. Sestavený dotazník se skládal celkem ze dvanácti otázek a jedné doplňkové otázky. V 1. etapě (2008) bylo osloveno patnáct vybraných atletických oddílů z Prahy a dále ze Středočeského kraje, Plzeňského kraje a Pardubického kraje, kde se věnují atletické přípravě dětí. Z původně oslovených patnácti oddílů jsme získali zpět celkově $n = 352$ vyplněných dotazníků ze čtrnácti oddílů. Návratnost dotazníků byla 100 %. Do našeho výzkumu nebyly zařazeny děti, které docházely do sportovních tříd. Ve 2. etapě (2020) bylo osloveno celkem třináct atletických oddílů. V této etapě se jednalo o atletické oddíly z regionů Praha, Zlínský kraj, Jihomoravský kraj, Ústecký kraj, Pardubický kraj, Středočeský kraj, Jihočeský kraj, Plzeňský kraj. Jednalo se o větší zastoupení z jednotlivých regionů, avšak je třeba upozornit, že návratnost dotazníků byla pouze 42,77 %, což bylo pravděpodobně způsobeno nemožností dotazníky distribuovat osobně z důvodu epidemiologické situace v celé České republice. Dotazníky byly tedy distribuovány přes on-line prostředí. Původně bylo celkově osloveno $n = 360$ dětí ve věku 8 až 14 let. Počet odevzdaných vyplněných dotazníků dosáhl počtu 154.

ZÁVĚR

Závěry jsme formulovali do tří níže uvedených bodů:

- 1) Z hlediska podnětu k zahájení docházky na atletické tréninky můžeme konstatovat, že děti začaly v obou etapách provozovat atletiku na základě podnětu rodičů (v roce 2008 to bylo 48 %; v roce 2020 54 %), dále na základě vlastního zájmu (v roce 2008 se jednalo o 27 %; v roce 2020 18 %). Pouze 3 % (2008) a 5 % (2020) dětí začalo docházet na atletické tréninky z podnětu atletického klubu, případně oddílu.
- 2) Z hlediska důvodů, které vedly děti k pravidelné účasti na atletickém tréninku, uvedlo 31 % (2008) a 29 % (2020) dětí, že hlavním motivem k pravidelné účasti na atletickém tréninku je radost z pohybu. Osobnost trenéra a úroveň jeho tréninků vybralo 23 % (2008) a 18 % (2020) dětských respondentů jednotlivých atletických klubů. Rozdílné zastoupení jsme zaznamenali u kategorie „výborný kolektiv“; v roce 2008 to bylo 10 % a v roce 2020 se jednalo o 20 %.

- 3) Z hlediska utváření vztahu k atletice díky vzorům musíme konstatovat, že vzory mohou mít podstatný vliv. Významnou roli při formování vztahu k atletice tak sehrává „hvězda“. V našem šetření byl v roce 2008 za vzor považován desetibojař Šebrle (49 %). V roce 2020 se však nejednalo o jednoznačné vyjádření, když největší procentuální zastoupení měl čtvrtkař Pavel Maslák (21 %). Na závěr je třeba konstatovat, že kromě významných atletů byl pro žactvo vzorem trenér (v roce 2008 to bylo 17 %; v roce 2020 taktéž 17 %).

Na závěr můžeme upozornit na nižší součinnost atletických oddílů záměrně vybraného souboru jak v 1., tak ve 2. etapě šetření, pro nábor a oslovení mladých adeptů atletiky. Je patrné, že většina oddílů se spoléhá především na zájem o atletiku, který vychází ze strany dětí samotných, resp. jejich rodičů. V konkurenci a popularitě ostatních sportů by bylo nanejvýš vhodné nespoléhat se na výše uvedený trend ani na příklady atletických osobností, jež děti k atletice přilákají, ale klást důraz na „aktivní marketing“ a reklamu.

LITERATURA

- DISMAN, M. (2000). *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum.
- EŠPANDR, M. (2009). *Postoje a motivace žactva k atletice*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
- CHOUTKOVÁ, B., FEJTEK, M. (1991). *Atletika pro 5. – 8. ročník ZŠ*. 1. vyd. Praha: SPN.
- KAPLAN, A. (2020). *Pohybová neúspěšnost u žáků mladšího školního věku*. Praha: Karolinum.
- KAPLAN, A., VÁLKOVÁ (2009). N. *Atletika pro děti a jejich rodiče, učitele a trenéry*. 1. vyd. Praha: Olympia.
- PERIČ, T. (2004). *Sportovní příprava dětí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing.
- VINDUŠKOVÁ, J. a kol. (2003). *Abeceda atletického trenéra*. Praha: Olympia.

Tato studie vznikla s podporou VZ MŠMT ČR MSM 0021620834 a dále v rámci projektu Podpora pregraduálního vzdělávání budoucích učitelů na UK (reg. č. projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/19-068/0016093).

doc. PhDr. Aleš Kaplan, Ph.D., MBA

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Veleslavín

e-mail: akaplan@ftvs.cuni.cz

HODNOCENÍ VÝSLEDKŮ TESTOVÁNÍ ATLETŮ A ATLETEK ZAŘAZENÝCH DO SPORTOVNÍHO CENTRA MLÁDEŽE V LETECH 2017–2019

EVALUATION OF PERFORMANCE TESTING OF ATHLETES ENROLLED IN THE YOUTH SPORTS CENTRE IN 2017–2019

JAN FEHER

Katedra atletiky, sportů a pobytu v přírodě

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Článek shrnuje výsledky testování obecné pohybové výkonnosti pro atlety a atletky zařazené do programu talentované mládeže. Jsou zde zpracovány výsledky testování více než 1000 atletů za 3 roky, kdy testování probíhalo centrálně dle jednotného harmonogramu. Na základě práce s daty jsou také stanoveny hodnotící škály u jednotlivých testů pro konkrétní skupinu disciplín, kterým se atleti věnují.

Klíčová slova: testy pohybových schopností, talentovaná mládež, výsledky, škály, hodnocení, skupiny disciplín, atletika

ABSTRACT

The article summarizes the results of general physical performance testing for athletes enrolled in talented youth. The results of testing of more than 1000 athletes in 3 years are processed here. The testing took place centrally according to a uniform schedule. Based on the work with data, evaluation scales are also determined for tests for a athletics event groups in which athletes are engaged.

Key words: motor skills test, talented youth, scale, evaluation, athletic event groups, track and field

ÚVOD

V roce 2017 došlo k zavedení testování obecných a speciálních (specifických) kondičních schopností všech atletů a atletek zařazených do systému talentované mládeže, Sportovních center mládeže (dále jen „SCM“) Českého atletického svazu. Ve spolupráci s vedoucími trenéry SCM byly stanoveny testovací baterie obecných a specifických kondičních schopností. Domluven byl i rámcový harmonogram testování. Provádění těchto testů se uskutečňovalo v rámci společného testovacího srazu na krajském testovacím srazu – obecné testování. V tomto článku se budeme zabývat výsledky obecného testování, které je společné a jednotné pro všechny zařazené atlety, bez ohledu na konkrétní atletickou specializaci.

PROBLEMATIKA

Testování je nedílnou součástí tréninkového procesu. Jedním z cílů zavedení jednotného obecného testování bylo připomenutí testování jako součásti tréninku. V obecném testování byly zvoleny relativně jednoduché a prověřené testy, které lze provádět bez nákladného vybavení. Myšlenkou do budoucna bylo postupně tyto testy obměňovat za modernější způsoby testování, které mohou vypovídat více o aktuální kondiční úrovni testovaného jedince. Modernější testy v počátku nebylo možné provádět v důsledku chybějícího materiálního vybavení. Díky jednoduché a srozumitelné testové baterii lze snadno z výsledků testování vyvodit závěry a doporučení pro atleta a jeho trenéra. Fáze zhodnocení a předání výsledků atletům, resp. trenérům, krajským či sekčním trenérem SCM byla dalším cílem a přidanou hodnotou testování. Druhým cílem testování bylo zjištění kondiční úrovně a připravenosti zařazených atletů a atletek v SCM. Cílem bylo zjistit, zda sportovci dosahující určité vyšší výkonnosti mají pro tuto výkonnost odpovídající obecné výkonnostní a motorické základy (Feher, 2022). Bez základních pohybových dovedností a schopností není totiž možné vybudovat specifické schopnosti na dobré úrovni. Třetím cílem byla možnost pozorování způsobu provedení některých testů, aby bylo možné zhodnotit technickou a koordinační připravenost zařazených sportovců u všech specializací. Trenéři SCM doposud sledovali zařazené atlety pouze na závodech, kde předváděli své výkony. Po zavedení společného testování a tréninkových táborů mohou lépe odhalit, co stojí za samotným výkonem v závodě, a mohou sportovcům a trenérům doporučit, na co by se mohli v tréninku více zaměřit. Osobní trenér svého atleta kontroluje takřka každý den a někdy si nemusí všimnout klíčových momentů daného pohybu a nemusí se mu podařit odhalit příčinu neúspěchu. Čtvrtým cílem byla myšlenka společného testování a setkávání atletů a jejich trenérů. Testování sportovci tak měli možnost lépe poznat své vrstevníky, kamarády či soupeře a porovnat si své výsledky. Kromě samotného testování jsou testovací srazy obohacovány o společné přednášky a semináře.

CÍLE, ÚKOLY

Cílem práce je interpretace a zhodnocení výsledků obecného testování atletů a atletek zařazených do sportovního centra mládeže v letech 2017 až 2019. Prvním dílčím úkolem bylo zpracování velkého množství dat a přiřazení jednotlivých výsledků k atletické skupině disciplín. Následně bylo snahou najít referenční hodnoty pro jednotlivé testy z literatury a porovnat naměřená data s těmi referenčními. Posledním úkolem bylo sestavení škály pro hodnocení dosažených výsledků v rámci konkrétní skupiny disciplín. Tyto vytvořené škály jsou klíčové při hodnocení úrovně dosaženého výsledku v daném testu u konkrétní specializace daného sportovce vzhledem k budoucí výkonnosti.

METODIKA

Testování bylo vždy prováděno na přelomu listopadu a prosince. Z důvodu bezpečnosti a jednotnosti byly testy prováděny ve vnitřních prostorách (atletická hala, nebo tunel). Každému testování předcházelo řádné rozcvičení a instruktáž ze strany trenérů, kteří zajišťovali průběh testování. Testy byly také doplněny o měření tělesné výšky a váhy. Jednotlivé testy byly prováděny jednotně, dle sestavené metodiky (Feher, 2022) a jejich provedení bylo kontrolováno proškolenými trenéry. V rámci testování byly prováděny následující testy: 20 m akcelerace z polovysokého startu, '30 m letmo s náběhem 20 m, skok do dálky z místa, desetiskok střídonož, autový hod plným míčem, hod vzad přes hlavu plným míčem, test flexibility. Všechny testy byly

prováděny 2×, zapisován byl vždy lepší výsledek. Pro testování rychlosti běhu bylo vždy využito elektronické časoměry (fotobuněk) s přesností na 0,01 s. Test byl prováděn na atletické dráze a v běžecké obuvi, nikoli v atletických tretrách. Pokud to umožňovaly podmínky, bylo doporučováno měřit najednou akceleraci 20 m z polovysokého startu s následným 30m úsekem absolvovaným maximální rychlostí. První, startovní brána je umístěna na startovní čáře, atleti zaujímají pozici polovysokého startu na tzv. přípravné čáře, která je umístěna 0,5 m před startovní čarou. Druhá brána je umístěna po 20 m a časový údaj z této brány nám hodnotí úroveň akcelerace. Třetí brána je pak poslední a je umístěna 50 m od startu (30 m od druhé brány ve směru běhu). Skokem do dálky z místa snožmo byla zjišťována úroveň výbušnosti dolních končetin. Cílem testu bylo skočit co nejdál. Test se provádí v běžecké obuvi a s doskokem do dálkařského sektoru. Je nutné, aby byl dálkařský sektor upravený a zarovnaný s úrovní dráhy, odkud se atleti odrážejí. Z hlediska bezpečnosti je důležité, aby odrazová plocha byla čistá, bez písku, jinak hrozí podklouznutí a možné zranění. Samotný odraz je prováděn z rovne plochy, špičky se nesmí zapírat o hranu. Po každém pokusu je nutné znovu písek uhrabat, aby bylo možné dobře odečítat skutečnou skočenou vzdálenost. Vzdálenost se měří dle pravidel atletiky, jako nejkratší kolmá vzdálenost od linie odrazu, až po nejbližší stopu zanechanou v písku. Desetiskokem střídnonož testujeme odrazovou vytrvalost a koordinaci pohybů. Test provádíme na atletické dráze s doskokem do písku. Autovým hodem testujeme dynamickou a explozivní sílu hlavně horních končetin. Nejedná se ale o izolovaný odhod, kdy jsou dolní končetiny a trup fixovány a vyřazeny z činnosti. V průběhu odhodu je možné, a je to také vyžadováno, aby do pohybu byl zapojen trup a také dolní končetiny. Testovaný jedinec stojí v mírném stoju rozkročeném na nulové čáře, které se nedotýká. Po samotném odhodu je povoleno vykročení, nebo vypadnutí ve směru hodu. Ženy odhazují plný míč o hmotnosti 2 kg a muži 3 kg. Odhodem ze dřepu vzad přes hlavu testujeme, jako v případě autového odhodu, dynamickou a explozivní sílu horních končetin, trupu a dolních končetin. Při správném provedení jsou do samotného provedení pohybu zapojovány svaly dolních končetin a trupu. Výchozí poloha je čelem vzad do směru odhodu, testovaný jedinec stojí na nulové čáře, které se nedotýká. Následně pokračuje do dřepu se současným mírným předklonem, ruce se s plným míčem přibližují k zemi. Následně dochází k současnému narovnávání nohou, vzpřimování trupu a dynamickému pohybu paží směrem vzhůru a vzad, kde dochází k vypuštění plného míče. Ženy odhazují plný míč o hmotnosti 3 kg a muži 4 kg. Posledním testem je test flexibility dolních končetin, kdy zjišťujeme dosah horních končetin v sedu snožném. Z hlediska správnosti provedení je nutné sledovat, zda jsou dolní končetiny propnuty. Následně je odečtena výsledná hodnota na přilepeném pravítku. V případě, že sportovec nedosáhne ke špičkám, je výsledná hodnota záporná. V případě, že dosáhne dál, prsty rukou přesahují špičky, je daná hodnota kladná.

Testů se účastnili atleti a atletky, členové Českého atletického svazu, kteří byli zařazeni ve sledovaných letech 2017–2019 do systému talentované mládeže, do sportovního centra mládeže. Jedná se o dorosteneckou (16 a 17 let) a juniorkou věkovou kategorii (18 a 19 let). Během těchto tří let bylo otestováno $n = 1046$ atletů a atletek. Děvčat bylo $n = 494$ a chlapců $n = 552$. U každého testovaného jedince byla také zaznamenána tělesná výška a hmotnost a dále atletická specializace. Testování se odehrávala vždy na konci listopadu, případně na přelomu listopadu a prosince.

VÝSLEDKY

V následujících tabulkách jsou uvedeny zpracované výsledky z testování. Jednotlivé výsledky testů jsou rozřazeny dle jednotlivých skupin disciplín. Výsledky testů byly seskupeny do skupin disciplín dle následujícího klíče:

- sprinty (hladké sprinty 60 m až 400 m),
- překážkové sprinty (překážkové sprinty 100 m až 400 m překážek),
- střední tratě (800 m + 1500 m),
- střední tratě překážkové (1500 m až 3000 m překážek),
- dlouhé tratě (3000 až 10000 m),
- chůze,
- víceboje (desetiboj, sedmiboj),
- skoky (skok daleký, skok vysoký, trojskok, skok o tyči),
- vrhy a hody (vrh koulí, hod oštěpem, kladivem a diskem).

Vždy jsou uvedeny minimální dosažené hodnoty (u testů hodnocených časem se jedná o nejlepší výsledky a u skokanských a odhodových testů se jedná o nejhorší výsledky), dále pak maximální a průměrné hodnoty pro danou skupinu disciplín. Je spočítána také směrodatná odchylka. Pro úplnost jsou data rozdělena na muže a ženy a jsou zde uvedeny hodnoty pro dané pohlaví a také hodnoty celkové.

V tabulce 1 jsou uvedeny somatické parametry testovaných atletů a atletek. Jsou rozděleny na jednotlivé skupiny disciplín dle výše uvedeného klíče.

Tabulka 1

Somatické parametry testovaných atletů a atletek v letech 2017 až 2019

	Výška (cm)				Váha (kg)			
	min.	max.	prům.	SD	min.	max.	prům.	SD
Muži	162	204	181	6,7	47	128	72,0	11,7
Sprinty	162	198	179	6,0	54	89	68,3	7,4
Překážky	170	195	182	5,1	56	88	71,0	6,9
Střední tratě	167	188	178	5,0	47	80	62,8	6,7
Střední tratě překážky	170	186	179	5,4	49	73	62,4	7,7
Dlouhé tratě	168	193	179	5,9	51	71	62,7	4,9
Chůze	171	178	175	3,8	56	72	63,5	7,7
Skoky	170	203	183	6,9	52	88	71,2	7,0
Vrhy a hody	169	203	185	6,9	61	128	87,3	15,4
Desetiboj	173	204	183	8,7	67	104	77,3	9,2
Ženy	153	189	170	6,4	35	114	59,4	8,4
Sprinty	153	183	169	5,7	43	71	56,4	5,0
Překážky	159	182	170	5,5	48	67	58,4	4,8
Střední tratě	155	183	168	5,6	42	71	52,5	6,5
Střední tratě překážky	154	174	165	5,4	35	65	56,0	8,5
Dlouhé tratě	153	179	168	6,9	44	63	52,3	5,8
Chůze	161	169	167	2,9	50	56	53,5	2,0
Skoky	153	189	172	6,9	46	73	58,2	5,1
Vrhy a hody	158	184	172	6,6	50	114	68,9	10,1
Sedmiboj	160	184	173	5,0	53	82	62,6	6,5
CELKEM	153	204	176	8,5	35	128	66,0	12,0

Poznámka: žlutě jsou označeny hodnoty, které jsou nadprůměrné pro dané pohlaví

Tabulka 2 zobrazuje výsledky běžeckých testů, kdy se testovala akcelerace na 20 m z polovysokého startu a maximální rychlost testem na 30 m letmo. Jednotlivé výsledky jsou také graficky, barevně škálovány (od nejlepšího výsledku – zelená barva, k nejhorsšímu výsledku – červená barva) v rámci daného statistického údaje (sloupce) a příslušného pohlaví (muži, nebo ženy).

Tabulka 2

Výsledky testů rychlosti, 20 m z polovysokého startu a 30 m letmo testovaných atletů a atletek v letech 2017 až 2019

	20 m z Polovysokého startu (s)				30 m letmo (s)				Počty
	min.	max.	prům.	SD	min.	max.	prům.	SD	
Muži	2,66	3,75	3,08	0,17	2,88	4,61	3,40	0,23	552
Sprinty	2,66	3,59	3,01	0,16	2,97	3,84	3,26	0,15	129
Překážky	2,82	3,47	3,04	0,14	2,98	3,91	3,30	0,12	99
Sřřední tratě	2,85	3,52	3,14	0,16	3,08	3,95	3,48	0,17	48
Sřřední tratě překážky	3,03	3,61	3,22	0,15	3,46	3,87	3,66	0,11	15
Dlouhé tratě	2,98	3,65	3,23	0,15	3,50	4,61	3,76	0,25	23
Chůze	2,82	3,32	3,13	0,23	3,52	3,99	3,68	0,21	4
Skoky	2,75	3,65	3,05	0,16	3,00	3,93	3,35	0,16	117
Vrhy a hody	2,88	3,75	3,17	0,19	2,94	4,16	3,59	0,25	90
Desetiboj	2,77	3,41	3,02	0,14	2,88	3,62	3,34	0,15	27
Ženy	2,95	4,23	3,37	0,21	3,08	4,89	3,86	0,30	494
Sprinty	2,95	3,72	3,26	0,15	3,08	4,33	3,63	0,16	99
Překážky	3,03	3,63	3,28	0,15	3,19	4,27	3,72	0,18	77
Sřřední tratě	3,18	3,81	3,45	0,14	3,55	4,76	4,00	0,25	49
Sřřední tratě překážky	3,40	3,99	3,74	0,21	3,68	4,81	4,35	0,33	11
Dlouhé tratě	3,43	4,12	3,74	0,24	4,14	4,81	4,46	0,23	10
Chůze	3,47	4,23	3,67	0,28	4,16	4,75	4,33	0,23	6
Skoky	3,04	3,70	3,31	0,15	3,23	4,46	3,80	0,20	117
Vrhy a hody	3,03	4,13	3,50	0,20	3,25	4,89	4,08	0,29	97
Sedmiboj	3,12	3,63	3,34	0,13	3,20	3,99	3,75	0,17	28
CELKEM	2,66	4,23	3,21	0,24	2,88	4,89	3,62	0,35	1046

Poznámka: výsledky testů jsou pro snazší orientaci barevně škálovány (od nejlepšího výsledku k nejhorsšímu: zelená – žlutá – červená barva)

Tabulka 3 zobrazuje výsledky skokanských testů. Skokem do dálky z místa snožmo testujeme výbušnost dolních končetin a desetiskokem střídnož testujeme skokanskou vytrvalost. Pro usnadnění orientace ve výsledcích jsou jednotlivé výsledky také graficky, barevně škálovány v rámci daného statistického údaje (sloupce) a příslušného pohlaví (muži, nebo ženy), stejně jako tomu je u tabulky 2.

Tabulka 3

Výsledky skokanských testů, skoku do dálky z místa a desetiskoku u testovaných atletů a atletek v letech 2017 až 2019

	Dálka z místa (cm)				Desetiskok (m)				Počty
	min.	max.	prům.	SD	min.	max.	prům.	SD	
Muži	201	307	257	19	20,00	34,24	27,37	2,37	552
Sprinty	229	300	261	16	23,58	31,30	27,19	1,66	129
Překážky	230	293	261	16	22,69	32,10	27,84	1,94	99
Střední tratě	210	273	246	14	20,00	29,25	25,90	2,01	48
Střední tratě překážky	215	264	237	16	23,18	27,56	25,62	1,22	15
Dlouhé tratě	201	256	225	15	21,20	28,17	25,24	1,68	23
Chůze	207	228	216	9	21,80	24,24	23,34	1,10	4
Skoky	228	307	266	16	22,82	34,24	29,14	2,26	117
Vrhy a hody	207	300	253	19	20,30	30,67	25,98	2,30	90
Desetiboj	227	287	269	14	24,75	32,01	29,02	1,70	27
Ženy	157	265	220	16	17,20	28,77	23,61	1,79	494
Sprinty	203	254	226	10	19,62	27,10	23,70	1,34	99
Překážky	197	251	226	12	21,43	26,91	24,01	1,26	77
Střední tratě	179	231	209	12	19,65	26,91	22,70	1,58	49
Střední tratě překážky	170	208	192	16	17,95	23,16	20,77	1,73	11
Dlouhé tratě	157	218	191	16	17,20	22,41	20,21	1,38	10
Chůze	170	203	189	13	19,08	21,63	20,14	1,33	6
Skoky	200	256	228	12	20,76	28,77	24,85	1,35	117
Vrhy a hody	169	245	213	16	18,00	26,10	22,61	1,56	97
Sedmiboj	212	265	230	13	22,30	27,80	24,71	1,31	28
CELKEM	157	307	240	26	17,20	34,24	25,60	2,83	1046

Poznámka: výsledky testů jsou pro snazší orientaci barevně škálovány (od nejlepšího výsledku k nejhoršímu: zelená – žlutá – červená barva)

Tabulka 4 obsahuje výsledky odhodových testů. Jedná se o autový hod a dále o hod vzad přes hlavu. Výsledky jsou opět graficky škálovány pro snazší orientaci a porovnávání výsledků, stejně jako tomu je u tabulky 2 a 3.

Tabulka 4

Výsledky odhodových testů, autového hodů a hodů vzad přes hlavu u testovaných atletů a atletek v letech 2017 až 2019 (autový hod: ženy plný míč o hmotnosti 2 kg, muži 3 kg; hod vzad přes hlavu: ženy 3 kg, muži 4 kg)

	Autový hod (m)				Vzad přes hlavu (m)				Počty
	min.	max.	prům.	SD	min.	max.	prům.	SD	
Muži	6,5	18,8	10,8	2,2	6,4	23,0	14,6	2,7	552
Sprinty	6,9	14,7	10,0	1,5	8,4	19,6	14,0	2,1	129
Překážky	7,3	15,7	10,8	1,7	10,0	19,7	15,0	2,1	99
Sřediní trať	6,5	12,1	9,0	1,4	6,4	17,6	11,8	2,1	48
Sřediní trať překážky	6,8	11,4	8,6	1,3	8,5	13,1	11,5	1,3	15
Dlouhé trať	6,7	11,2	8,3	1,0	7,5	14,9	11,0	2,2	23
Chůze	7,0	10,2	8,5	1,3	7,9	12,5	10,7	2,0	4
Skoky	8,1	18,4	11,2	1,9	8,6	20,1	15,0	2,1	117
Vrhy a hody	7,6	18,8	12,8	2,3	10,1	21,3	16,7	2,2	90
Desetiboj	9,9	17,5	13,0	1,8	11,5	23,0	17,0	2,3	27
Ženy	4,4	19,1	9,8	2,3	4,3	16,7	11,7	2,3	494
Sprinty	5,2	14,1	8,9	1,8	5,2	15,3	10,8	2,0	99
Překážky	7,3	16,4	9,6	1,8	6,8	16,2	12,1	1,7	77
Sřediní trať	4,4	11,8	8,0	1,5	4,3	12,7	9,5	2,2	49
Sřediní trať překážky	4,9	9,3	7,5	1,3	6,0	10,1	8,4	1,6	11
Dlouhé trať	4,8	8,2	7,0	1,2	5,3	13,7	8,5	2,5	10
Chůze	5,8	10,5	8,0	1,9	5,8	10,5	8,7	1,8	6
Skoky	6,1	16,2	10,1	1,9	8,4	16,1	12,0	1,6	117
Vrhy a hody	7,4	19,1	11,7	2,3	10,7	16,7	13,4	1,5	97
Sedmiboj	8,7	16,0	11,2	2,0	11,8	15,7	13,6	1,1	28
CELKEM	4,4	19,1	10,3	2,3	4,3	23,0	13,2	2,9	1046

Poznámka: výsledky testů jsou pro snazší orientaci barevně škálovány (od nejlepšího výsledku k nejhoršímu: zelená – žlutá – červená barva)

Poslední test zobrazuje tabulka 5. Jedná se o výsledky testu flexibility.

Tabulka 5

Výsledky testu flexibility u testovaných atletů a atletek v letech 2017 až 2019

	Flexibilita dosah HK. (cm)				POČTY
	min.	max.	prům.	SD	
Muži	-18	30	12	7	552
Sprinty	-10	25	10	6	129
Překážky	0	28	14	7	99
Střední tratě	-18	26	12	7	48
Střední tratě překážky	5	22	13	4	15
Dlouhé tratě	-2	21	9	6	23
Chůze	2	18	11	7	4
Skoky	-5	26	13	7	117
Vrhy a hody	-4	30	14	8	90
Desetiboj	0	21	14	5	27
Ženy	-18	35	15	7	494
Sprinty	-4	29	13	6	99
Překážky	5	32	17	6	77
Střední tratě	4	29	17	6	49
Střední tratě překážky	0	21	13	7	11
Dlouhé tratě	4	19	14	4	10
Chůze	9	20	14	4	6
Skoky	-18	35	16	8	117
Vrhy a hody	2	27	15	6	97
Sedmiboj	-3	27	18	6	28
CELKEM	-18	35	14	7	1046

Poznámka: zápornou hodnotu je výsledkem, kdy sportovec nedosáhl při testu ke špičkám

DISKUZE

Naměřené výsledky testování za uplynulé 3 roky nám poskytují náhled na výkonnostní úroveň zařazených atletů a atletek v navržených obecných testech. Tyto výsledky je možné porovnávat s hodnotami uváděnými pro určitou výkonnost v dané disciplíně. Některé tyto doporučené hodnoty se podařilo nalézt v literatuře. U testů rychlosti (akcelerace a maximální rychlost) jsou hodnoty asi nejvíce ovlivněny obdobím, ve kterém probíhalo testování, a také tím, že testy byly prováděny v běžné běžecké obuvi, nikoli v tretrách. I přesto zde uvádíme některé výsledky z jiné literatury.

Při pohledu na tabulku 1 se somatickými parametry je patrné, že největší průměrné tělesné výšky u mužů dosáhla skupina vrhačů, v případě žen jsou o jeden centimetr v průměru vyšší sedmibojárky před skokankami a vrhačkami. Z hlediska tělesné váhy je rozložení obdobné. Muži věnující se vrhům a hodům mají v průměru o 10 kg větší hmotnost než druzí nejtěžší atleti (desetibojáři). V případě žen, jsou nejtěžší také ženy věnující se vrhům a hodům, ale rozdíl není tak výrazný. V průměru jsou tyto ženy o 6 kg těžší než sedmibojárky. Porovnáme-li naměřené údaje se somatickými parametry účastníků Olympijských her v Riu (2016), které jsou uvedeny v tabulce 6 (Hanratty, 2016), můžeme učinit následující závěry.

Tabulka 6

Somatické údaje účastníků letní olympiády v Riu 2016 v atletice (zdroj: <https://www.track-stats.com/track-and-field-body-types/>)

	Výška (cm)	Váha (kg)
	průměr	průměr
Muži		
Sprinty + překážky	181	75,6
Střední tratě	180	67,0
Dlouhé tratě	174	60,1
Skoky	187	76,0
Vrhy a hod	191	113,0
Desetiboj	188	84,4
Ženy		
Sprinty + překážky	169	59,6
Střední tratě	168	54,0
Dlouhé tratě	164	49,7
Skoky	173	60,4
Vrhy a hod	177	88,4
Sedmiboj	174	64,3

Největšího rozdílu při porovnání tělesné výšky jak v případě mužů, tak i žen vykazuje skupina vrhačů. Zde ať již ženy anebo muži účastníci se OH dosahovali většího tělesného vzrůstu. U žen v průměru o 5 cm a u mužů o 6 cm. V případě desetibojařů bylo dosaženo rozdílu 5 cm. U ostatních skupin disciplín je možné pozorovat vyrovnané hodnoty v tělesné výšce. Toto porovnání poukazuje na ne zcela ideální somatické parametry pro vrhačské disciplíny u našich sportovců. Tělesná výška, potažmo rozpětí paží jsou důležité předpoklady vysoké výkonnosti úspěšného vrhače v budoucnosti. Větších rozdílů je dosaženo v případě tělesné váhy. Když vezmeme v úvahu, že tělesná výška účastníků OH a našich atletů je vesměs vyrovnaná, tak si můžeme větší rozdíly v tělesné váze vykládat větším osvalením účastníků OH, důležitější je však porovnání tělesné výšky. Jedině v případě dlouhých běhů u mužů i žen je u našich testovaných sportovců dosahováno větší průměrné váhy než v případě účastníků OH. Zde jsou naše ženy těžší zhruba o 3 kg a v muži o 2 kg, je ale nutné zmínit, že naše ženy i muži dosahovali větší průměrné tělesné výšky (ženy o 4 cm a muži o 5 cm), čímž může být větší tělesná hmotnost kompenzována. Největších váhových rozdílů je dosaženo u skupiny vrhů a hodů. U mužů je rozdíl zhruba 25 kg a u žen zhruba 20 kg.

Jak již bylo zmíněno výše, test akcelerace a maximální rychlosti byl ovlivněn faktem, že byl prováděn v běžecké obuvi a také vždy ke konci listopadu, což není doba, kdy by všichni atleti dosahovali největší rychlostní úrovně. Z tohoto důvodu se naměřené hodnoty mohou zdát poněkud horší a při porovnání s doporučenými výsledky z uvedené literatury pro jednotlivé skupiny disciplín je toto srovnání matoucí. Tyto doporučené hodnoty počítají s provedením v tretrách a v předzávodním nebo závodním období. Například průměrný výkon na 30 m letmo u mužů sprinterů

o hodnotě 3,26 odpovídá zhruba aktuální výkonosti na 100 m okolo 11,96 s, jak uvádí Hlína (2002). U žen sprinterek průměrná hodnota 3,63 odpovídá zhruba aktuální výkonosti na 100 m okolo 13,50 s, Hlína (2001). Uvedené hodnoty jsou bez uvědomění si souvislosti naprosto katastrofální. Je také nutné si uvědomit, že v důsledku geografických a klimatologických podmínek v ČR a přece jenom také díky tradičně zažitému členění ročního tréninkového cyklu není v tomto období tolik kladen důraz na rozvoj rychlosti, ani u sprinterů a sprinterek, ke kterým byly vztahovány předchozí údaje. Naměřené hodnoty rychlostní úrovně během ročního tréninkového cyklu asi nejvíce kolísají. Zatím se nám nepodařilo nalézt doporučené hodnoty pro dané sledované období, které by odpovídaly námi zjištěným hodnotám. Pokud bychom hodnoty vztahovali k populačním normám, vyšlo by nám, že všichni naši sportovci dosahují vzhledem k jejich věku výrazně vyšší výkonosti. Mírnou nápořádou nám může být tabulka 7, kde je uvedeno rozpětí hodnot pro 30 m letmo, které uvádí Chu (1996). Důležité je pak vytvoření hodnotící škály (tabulka 10).

Tabulka 7

Výsledky testu 30 m letmo světových sprinterů a sprinterek (Chu, 1996)

	Vynikající	Nadprůměrný	Průměrný	Podprůměrný	Slabý
Muži	< 2,6 s	2,6–2,9 s	2,9–3,1 s	3,1–3,3 s	> 3,3 s
Ženy	< 3,0 s	3,0–3,3 s	3,3–3,5 s	3,5–3,7 s	> 3,7 s

Výsledky testu 20 m z polovysokého startu naznačují úroveň akcelerace jednotlivých sportovců. Vypovídají také o úrovni výbušnosti dolních končetin. Z tabulky 2 je patrné rozložení v rámci skupiny disciplín. Nejlepšího průměrného výsledku v případě mužů i žen dosáhla sprinterská skupina. Zarážející je ale až 6. pozice vrhačů v případě mužů i žen. Tyto výsledky také korelují s výsledkem skoku do dálky z místa, kde vrhači obsadili 5. místo jak v případě mužů, tak žen. Jednoznačně to hovoří o deficitu v oblasti výbušnosti dolních končetin. I v rámci rozdílů mezi jednotlivými zaměřenými u vrhačů je nutná vysoká úroveň výbušnosti dolních končetin, kterou bohužel testování nedisponují.

V uvedené tabulce 3 jsou zobrazeny hodnoty skoku do dálky z místa a desetiskoku. Při pohledu na výsledky skoku do dálky z místa je patrná dominance vícebojařů a vícebojaček, kdy v průměru dosáhli nejlepšího výsledku. Absolutně nejlepšího výsledku v případě mužů dosáhl skokan (307 cm) a o druhé místo se dělí sprinter s vrhačem (300 cm). V případě žen, výborným výsledkem 265 cm vyhrála vícebojačka a na druhém místě se umístila skokanka 256 cm těsně následovaná sprinterkou. Jednoznačně největší krátkodobou (jednorázovou) výbušností by měli disponovat vrhači, kteří by měli být následováni sprinterskou a vícebojařskou skupinou. Což dokládá i tabulka číslo 8 (Kazuhiro, 2015).

Tabulka 8

Naměřené hodnoty skoku do dálky z místa v centimetrech u 74 atletů ve věku 20 let (Kazuhiro, 2015)

74 mužů	min.	max.	průměr	SD
Sprinty	240	294	272	14
Skoky	251	305	272	13
Vrhy a hody	216	319	262	19

Zde autor prezentuje výsledky skoku do dálky z místa u tří skupin disciplín (sprinterů, skokanů a vrhačů). Nejlepšího výsledku dosáhl vrhač (319 cm), i když průměrný výsledek celé skupiny je horší než u sprinterů a skokanů. Z tohoto je patrná větší nehomogenita v rámci užšího zaměření vrhačů. Toto dokumentují nejhorší a nejlepší dosažené výsledky v rámci skupiny disciplín (tabulka 3 a 8), kde u vrhů v případě českých mužů (tabulka 3) je rozdíl 93 cm a v případě žen 76 cm. Skupiny sprinterů a skokanů jsou více homogenní. Nízkou úroveň výbušnosti ve skoku do dálky z místa u českých vrhačů lze doložit i porovnáním s doporučovanými hodnotami tohoto testu, vztaženému k jednotlivé vrhačské disciplíně a výkonnosti v této disciplíně. Tato data uvádíme v tabulce 9, která vychází z německé literatury (Hallmann, 2015). Výkonost našich testovaných atletů přitom odpovídá minimálně kategorii žen a mužů ve věku 17 let, které jsou uváděny ve výše zmiňované tabulce 9.

Tabulka 9

Doporučovaná výkonost ve skoku do dálky z místa snožmo u skupiny vrhačů, v rámci jednotlivých disciplín, vztažená k dané výkonosti (Hallmann, 2015)

	Ženy 17	Ženy 19	Muži 17	Muži 19
Vrh koulí (m)	14,50	16,00	17,00	18,50
Dálka z místa (cm)	230	260	270	300
Hod diskem (m)	46,00	53,00	57,00	58,00
Dálka z místa (cm)	225	250	270	300
Hod oštěpem (m)	45,00	55,00	60,00	72,00
Dálka z místa (cm)	230	260	270	300
Hod kladivem (m)	50,00	60,00	65,00	70,00
Dálka z místa (cm)	250	260	270	300

V tabulce 4 porovnááme výsledky odhodových testů v rámci jednotlivých skupin disciplín. Z barevného škálování (zelená barva) je patrná dominance vrhů a hodů, skoků a vícebojů u obou testů, a to jak u mužů tak žen. Desetibojaři pak v průměru dosáhli nejlepších výkonů a také nejdělsí hod vzad přes hlavu zaznamenal desetibojař, a to o 1,7 m v porovnání se skupinou vrhačů. V případě žen dominovaly vrhačky u obou testů. Dle očekávání nejlepších průměrných výsledků dosáhly skupiny vrhů a hodů a vícebojů. Trošku překvapením je skupina skoků a překážkových sprintů, které v těchto testech dosáhly nadprůměrných hodnot, kdežto skupina sprinterů a sprinterek dosáhla v průměru podprůměrných hodnot. Faktem je, že vícebojařská skupina porazila vrhače v hodu vzad přes hlavu.

V následujících tabulkách 10, 11, 12, 13, 14 a 15 uvádíme vytvořené škály na základě analýzy výsledků testování. Vždy jsou uvedeny hodnoty pro nadprůměrný, průměrný a podprůměrný výkon v daném testu pro danou skupinu disciplín. Rozdělení na tyto tři kategorie bylo spočítáno přičtením, nebo odečtením směrodatné odchylky od průměru. Tyto škály mají sloužit pro snazší hodnocení testů obecné pohybové výkonnosti v námi zvolených testech ke konci přípravného období.

Tabulka 10

Vytvořená hodnotící škála pro akceleraci na 20 m z polovysokého startu pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

20 m PVS v s	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	2,90	2,91–3,24	3,25
Sprinty	2,85	2,86–3,16	3,17
Překážky	2,90	2,91–3,17	3,18
Střední tratě	2,97	2,98–3,29	3,30
Střední tratě překážky	3,07	3,08–3,36	3,37
Dlouhé tratě	3,08	3,09–3,37	3,38
Chůze	2,90	2,91–3,36	3,37
Skoky	2,89	2,90–3,20	3,21
Vrhy a hody	2,98	2,99–3,35	3,36
Desetiboj	2,88	2,89–3,15	3,16
Ženy	3,16	3,17–3,57	3,58
Sprinty	3,11	3,12–3,40	3,41
Překážky	3,13	3,14–3,41	3,42
Střední tratě	3,30	3,31–3,58	3,59
Střední tratě překážky	3,53	3,54–3,94	3,95
Dlouhé tratě	3,50	3,51–3,97	3,98
Chůze	3,38	3,39–3,94	3,95
Skoky	3,16	3,17–3,45	3,46
Vrhy a hody	3,30	3,31–3,69	3,70
Sedmiboj	3,21	3,22–3,46	3,47
CELKEM	2,98	2,99–3,45	3,45

Tabulka 11

Vytvořená hodnotící škála testu 30 m letmo pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

30 m letmo v s	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	3,18	3,19–3,62	3,63
Sprinty	3,12	3,13–3,40	3,41
Překážky	3,18	3,19–3,41	3,42
Střední tratě	3,31	3,32–3,64	3,65
Střední tratě překážky	3,55	3,56–3,76	3,77
Dlouhé tratě	3,51	3,52–4,00	4,01
Chůze	3,47	3,48–3,88	3,89
Skoky	3,19	3,20–3,50	3,51
Vrhy a hody	3,34	3,35–3,83	3,84
Desetiboj	3,19	3,20–3,48	3,49
Ženy	3,56	3,57–4,15	4,16
Sprinty	3,47	3,48–3,79	3,80
Překážky	3,54	3,55–3,89	3,90
Střední tratě	3,75	3,76–4,24	4,25
Střední tratě překážky	4,02	4,03–4,67	4,68
Dlouhé tratě	4,23	4,24–4,68	4,69
Chůze	4,10	4,11–4,55	4,56
Skoky	3,61	3,62–3,99	4,00
Vrhy a hody	3,78	3,79–4,36	4,37
Sedmiboj	3,58	3,59–3,90	3,91
CELKEM	3,27	3,28–3,95	3,96

Tabulka 12

Vytvořená hodnotící škála testu skok do dálky z místa pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

Skok do dálky z místa v cm	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	277	277–238	238
Sprinty	277	277–245	245
Překážky	277	277–246	246
Sřední tratě	260	260–232	232
Sřední tratě překážky	253	253–220	220
Dlouhé tratě	240	240–210	210
Chůze	225	225–207	207
Skoky	282	282–250	250
Vrhy a hody	273	273–234	234
Desetiboj	283	283–254	254
Ženy	236	236–204	204
Sprinty	236	236–216	216
Překážky	238	238–214	214
Sřední tratě	221	221–197	197
Sřední tratě překážky	207	207–176	176
Dlouhé tratě	207	207–175	175
Chůze	201	201–176	176
Skoky	239	239–216	216
Vrhy a hody	228	228–197	197
Sedmiboj	242	242–217	217
CELKEM	266	266–214	214

Tabulka 13

Vytvořená hodnotící škála desetiskoku pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

Desetiskok v m	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	29,7	29,7–25,0	25,0
Sprinty	28,8	28,8–25,5	25,5
Překážky	29,8	29,8–25,9	25,9
Střední tratě	27,9	27,9–23,9	23,9
Střední tratě překážky	26,8	26,8–24,4	24,4
Dlouhé tratě	26,9	26,9–23,6	23,6
Chůze	24,4	24,4–22,2	22,2
Skoky	31,4	31,4–26,9	26,9
Vrhy a hody	28,3	28,3–23,7	23,7
Desetiboj	30,7	30,7–27,3	27,3
Ženy	25,4	25,4–21,8	21,8
Sprinty	25,0	25,0–22,4	22,4
Překážky	25,3	25,3–22,8	22,8
Střední tratě	24,3	24,3–21,1	21,1
Střední tratě překážky	22,5	22,5–19,1	19,0
Dlouhé tratě	21,6	21,6–18,8	18,8
Chůze	21,5	21,5–18,8	18,8
Skoky	26,2	26,2–23,5	23,5
Vrhy a hody	24,2	24,2–21,1	21,1
Sedmiboj	26,0	26,0–23,4	23,4
CELKEM	28,4	28,4–22,8	22,8

Tabulka 14

Vytvořená hodnotící škála autového hodu pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

Autový hod v m	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	13,0	13,0–8,6	8,6
Sprinty	11,5	11,5–8,6	8,5
Překážky	12,6	12,6–9,1	9,1
Střední tratě	10,4	10,3–7,6	7,6
Střední tratě překážky	10,0	9,9–7,3	7,3
Dlouhé tratě	9,3	9,3–7,3	7,3
Chůze	9,8	9,8–7,2	7,2
Skoky	13,0	13,0–9,3	9,3
Vrhy a hody	15,1	15,0–10,5	10,5
Desetiboj	14,8	14,8–11,2	11,2
Ženy	12,1	12,1–7,6	7,6
Sprinty	10,8	10,7–7,1	7,1
Překážky	11,4	11,3–7,9	7,9
Střední tratě	9,5	9,5–6,6	6,5
Střední tratě překážky	8,7	8,7–6,3	6,2
Dlouhé tratě	8,3	8,2–5,8	5,8
Chůze	9,8	9,8–6,1	6,1
Skoky	11,9	11,9–8,2	8,2
Vrhy a hody	14,0	14,0–9,4	9,4
Sedmiboj	13,2	13,2–9,2	9,2
CELKEM	12,6	12,6–8,1	8,1

Tabulka 15

Vytvořená hodnotící škála hodu vzad přes hlavu pro jednotlivé skupiny disciplín na základě měření z let 2017–2019

Hod vzad přes hlavu v m	Nadprůměrný (lépe než)	Průměrný	Podprůměrný (hůře než)
Muži	17,27	17,3–11,9	11,90
Sprinty	16,17	16,2–11,9	11,89
Překážky	17,15	17,1–12,9	12,89
Střední tratě	13,88	13,9–9,7	9,74
Střední tratě překážky	12,82	12,8–10,3	10,25
Dlouhé tratě	13,24	13,2–8,9	8,85
Chůze	12,70	12,7–8,7	8,72
Skoky	17,10	17,1–12,9	12,85
Vrhy a hody	18,93	18,9–14,5	14,51
Desetiboj	19,35	19,3–14,7	14,74
Ženy	13,99	14,0–9,5	9,45
Sprinty	12,87	12,9–8,8	8,78
Překážky	13,75	13,7–10,4	10,41
Střední tratě	11,70	11,7–7,2	7,21
Střední tratě překážky	10,00	10,0–6,8	6,76
Dlouhé tratě	10,98	11,0–6,0	6,02
Chůze	10,52	10,5–6,9	6,92
Skoky	13,68	13,7–10,4	10,41
Vrhy a hody	14,94	14,9–12,0	11,95
Sedmiboj	14,63	14,6–12,5	12,48
CELKEM	16,12	16,1–10,4	10,37

ZÁVĚR

Prezentované výsledky testování poskytují náhled na obecnou pohybovou výkonnost ve zvolených testech u atletů a atletek zařazených do systému talentované mládež v České republice v atletice. Výsledky jsou zajímavé z hlediska stanovení škál výkonnosti pro jednotlivé skupiny disciplín a pomáhají tak stanovit a lépe klasifikovat dosažené výsledky atletů v rámci obecných pohybových základů. V původním plánu bylo provést hodnocení testování po 4 letech. Nicméně v roce 2020 neprobíhalo jednotné testování v důsledku Covidové situace v České republice. Dalším cílem by mohlo být stanovení doporučených výsledků testů vztahených k výkonnosti ve vybrané disciplíně a tím stanovení nutných základů v přípravném období pro určitou výkonnost. Hlavním přínosem je tedy vytvoření hodnotící škály výkonnosti ve sledovaných testech ke konci podzimního přípravného období. Vzhledem k různorodosti jednotlivých atletických disciplín jsou škály zpracovány pro obecně definované skupiny disciplín. Vytvořené škály tak pomáhají ohodnotit aktuální připravenost a úroveň jedince vzhledem k nadcházejícímu halovému závodnímu období. Jednotlivé testy jsou zaměřeny převážně na koordinaci, výbušnost a rychlost. Je tedy logické, že v porovnání napříč disciplínami nejhorších výsledků dosáhly skupiny věnující se

dlouhým běhům. Nicméně i běžci na střední a dlouhé tratě aspirující na vysokou výkonnost musí disponovat určitou mírou výbušnosti a rychlosti. Z tohoto důvodu je důležité stanovení hodnotící škály zvláště pro tuto skupinu disciplín. Zajímavým zjištěním při pohledu na výsledky testů jsou dosažené hodnoty skupiny vrhačů (jak žen, tak mužů). Vzhledem k charakteru disciplín je vyžadována vysoká míra výbušnosti a krátkodobé rychlosti. Při pohledu na dosažené výsledky v akceleraci na 20 m a skoku do dálky z místa jsou patrné nedostatky a dosahované výsledky jsou vždy pod celkovým průměrem. Je také patrné, že se u vrhačů vyskytují i dobré výsledky, ale vždy jen ojediněle. Toto dokládá i velká nehomogenita výsledků této skupiny u všech testů. Jediným testem, kde vrhači dosáhli v průměru nadprůměrného výsledku, byl autový hod a hod vzad přes hlavu. Výše zmíněné zjištění (nízká úroveň výbušnosti) je v článku dále dokumentována a porovnávána s doporučenou výkonností pro jednotlivé vrhačské specializace, které se nám podařilo nalézt v literatuře.

Rád bych velmi poděkoval členům metodického oddělení a oddělení mládež Českého atletického svazu, dále pak sekčním a krajským trenérům sportovního centra mládeže a všem dalším trenérům, kteří se podíleli na sestavování testovací baterie, organizaci a sběru dat v rámci tohoto testování v letech 2017–2019.

LITERATURA

- FEHER, J., KOUTNÍK, J. *Analýza výsledků testů obecných kondičních schopností členů SCM 2017–2019* [online]. [cit. 14.9.2022]. Dostupné z: https://www.atletika.cz/_sys_/FileStorage/download/18/17587/analiza-obecneho-testovani-2017-2019.pdf.
- HANRATTY, M. *Track and Field Body Types* [online]. 30.9.2016 [cit. 1.11.2021]. Dostupné z: <https://www.track-stats.com/track-and-field-body-types/>.
- HALLMANN, CH. (2015). *Jugendleichtathletik Mehrkampf*. Münster: Philippka.
- HLÍNA, J., KAPLAN, A., MORAVEC, P. (2002). Určování intenzity zatížení v běžeckých úsecích tréninku mužů a žen ve sprinterských disciplínách. In: V. Millerová, J. Hlína, A. Kaplan, V. Korbel (Eds.) *Běhy na krátké tratě* (pp. 212–263). Praha: Olympia.
- CHU, D. A. (1996). *Explosive Power and Strength: Complex Training for Maximum results*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- KAZUHIRO, A., YOSHIMITSU, K., KAZUHIKO, S., KAZUNORI, K., HISASHI, N. (2015). Relationships Between Field Power and Athletic Performance in Track and Field Athletes Specializing in Power Events. *International Journal of Sports Science and Coaching*, 10(1), 133–144.

Mgr. Jan Feher

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

e-mail: feher@ftvs.cuni.cz

VĚK DOSAŽENÍ OSOBNÍHO MAXIMA ČESKÝCH SKOKANEK DO VÝŠKY

PEAK AGE PERFORMANCE IN CZECH WOMENS HIGH JUMPERS

TEREZA KRÁLOVÁ, SIMON ŠIŠKA, ZUZANA HLAVOŇOVÁ, JAN CACEK

Katedra atletiky, plavání a sportů v přírodě, Fakulta sportovních studií MU Brno

SOUHRN

Studie analyzuje, v jakém kalendářním věku dosahovaly české skokanky do výšky svých maximálních výkonů v závodech na dráze. Dále popisuje výkonnostní křivku u skokanek do výšky, které dosáhly své osobní maximum ve sledovaném období a zároveň dosáhly výkonnosti 190 cm a výše. Zdrojem dat byly oficiální online statistiky Českého atletického svazu a Světové atletiky (dříve IAAF). Pro tuto analýzu bylo vybráno období od roku 2003 po rok 2018, které bylo následně rozděleno do dvou osmiletých období (2003–2010, $n = 16$; 2011–2018, $n = 31$). Výsledky ANOVA neprokázaly žádné signifikantní rozdíly ve věku ani v průměrném výkonu mezi prvním ($21,31 \pm 3,94$ let; $178,9 \pm 9,35$ cm) a druhým ($19,52 \pm 3,79$ let; $177,9 \pm 7,12$ cm) sledovaným obdobím. Výškařky s kariérním maximem na 190 cm a výše z obou sledovaných období ($n = 7$) dosáhly hranice 180 cm již v 15. – 21. roku svého života. Dvě skokanky do výšky dosáhly své dosavadní kariérní maximum (190 cm a 194 cm) ve věku 18–19 let, oproti tomu zbývajících 5 analyzovaných výškařek dosáhlo nejlepší kariérní výkon (190 cm, 192 cm, 195 cm, 195 cm a 196 cm) ve věku 26–27 let. Zjištění studie podporují tvrzení, že u nynější mládeže dochází k předčasné specializaci a akumulaci jednostranné zátěže místo plného, harmonického a postupného vývoje směřujícího k dosažení vrcholné výkonnosti optimálně po 25. roku života.

Klíčová slova: raná specializace, vývoj výkonnosti, výškařky

ABSTRACT

The study analyzes at what calendar age Czech female high jumpers reached the level of their maximum performance in track races. It also describes the performance curve for female high jumpers, which reached their personal maximum in the observed period and at the same time reached a performance of 190 cm and higher. The source of data was official online statistics of the Czech Athletics Association and World Athletics (formerly IAAF). The period from 2003 to 2018 was selected for this analysis, which was subsequently divided into two eight-year periods (2003–2010, $n = 16$; 2011–2018, $n = 31$). ANOVA results showed no significant differences in age or mean performance between the first (21.31 ± 3.94 years; 178.9 ± 9.35 cm) and the second (19.52 ± 3.79 years; 177.9 ± 7.12 cm) of the observed periods. Female high jumpers with a career maximum of 190 cm and higher from both monitored periods

($n = 7$) reached the limit of 180 cm already in the 15th–21st year of his life. Two female high jumpers reached their current career maximum (190 cm and 194 cm) at the age of 18–19, while the remaining 5 analyzed high jumpers achieved the best career performance (190 cm, 192 cm, 195 cm, 195 cm and 196 cm) in age 26–27 years. The findings of the study support the opinion that the current youth undergoes premature specialization instead of full, harmonious and gradual development aimed at achieving peak performance optimally after the age of 25.

Key words: female high jumpers, peak performance, early specialization

ÚVOD

Výška patří v historii České republiky k úspěšným disciplínám, ve které dosáhli na nejvyšší stupně za muže např. Jaroslav Bába (olympijský medailista z 2004) či Tomáš Janků (medailista z mistrovství Evropy 2006 a halového mistrovství Evropy 1998), za ženy např. Miloslava Rezková (olympijská vítězka 1968) nebo Zuzana Hlavoňová (medailistka z halového mistrovství světa 1999). Nyní čekáme na nové talenty z řad mužů i žen, které by byly schopny reprezentovat Českou republiku na vrcholných soutěžích a poprat se o nejvyšší stupně. I když v České republice vyrůstá mnoho talentované mládeže s mnoha úspěchy v juniorských kategoriích, tak se nedaří v posledních letech najít výškařku, která by se přiblížila hranici 200 cm v kategorii dospělých. Možným vysvětlením může být i to, že právě úspěchy v mládežnických kategoriích mohou být společně s předčasnou a jednostrannou zátěží natolik vysilující, že nám kvalitní talentovaná mládež nedoroste do dospělých reprezentantů. S tím jde ruku v ruce dosažení osobních maxim příliš brzo, bez ohledu na předpokládaný věk dosažení vrcholné výkonnosti na základě analýzy nejúspěšnějších výškařek světa. Z historie máme dostupná data např. z analýzy Schulz & Curnow (1988), kteří zjišťovali průměrný věk olympioniků, a uvádějí, že u vítězek ve skoku vysokém z olympiád byl průměrný věk $23,7 \pm 4,2$ let. Naproti tomu novodobější analýza, provedená u výškařek soutěžících na olympijských hrách a mistrovstvích světa v období 2000–2009, které se zároveň umístily do 12. místa, zjistila, že věk se mírně zvýšil na $25,6 \pm 2,5$ let (Hollings, Hopkins & Hume, 2014). Podobnou analýzu provedl i Vobr (2017), který porovnával výkony výškařek v letech 1970–2007 nejen na olympijských hrách a mistrovstvích světa, ale i na mistrovstvích Evropy. Autor souhrnně uvádí, že optimální věk pro dosahování nejlepších osobních výkonů je 25–27 let. A protože ne vždy na vrcholných soutěžích dosahují sportovci svá životní maxima, provedli autoři Haugen, Solberg, Foster, Morán-Navarro, Breitschädel, & Hopkins (2018) analýzu věku vrcholné výkonnosti ze statistických tabulek. Celkem vyhodnotili 100 nejlepších výškařek za období 2002–2016 a zjistili, stejně jako Vobr (2017), že průměrný věk dosažení vrcholu výkonnosti je mezi 25–27. rokem života. Otázkou tedy zůstává, zda i české výškařky dosahují svých osobních maxim v období mezi 25–27. rokem života.

CÍLE

Zjistit, v jakém věku dosáhly skokanky do výšky svého osobního maxima ve sledovaném období a porovnat věk dosažení osobního maxima po rozdělení do věkových kategorií. Dalším cílem je popsat výkonnostní křivku u výškařek, které dosáhly své osobní maximum ve sledovaném období a zároveň dosáhly výkonnosti 190 cm a výše.

VÝZKUMNÉ OTÁZKY

- VO1: Jaký je průměrný věk dosažení výkonostního maxima u výškařek ve sledovaném období?
- VO2: Jaký je průměrný věk dosažení osobního maxima u výškařek s osobním rekordem 180 cm a výše ve sledovaném období?
- VO3: Jaké jsou poměry počtu výkonostních maxim u výškařek ve sledovaném období z hlediska stanovených věkových kategorií?
- VO4: Jak probíhal vývoj výkonosti u výškařek, které dosáhly výkonostního maxima ve sledovaném období a zároveň jejich osobní maximum mělo vyšší hodnotu než 190 cm?

HYPOTÉZY

- H1: Předpokládáme, že průměrný věk dosažení vrcholné výkonosti u vybraných výškařek bude v druhém sledovaném období (2011–2018) signifikantně nižší než v prvním sledovaném období (2003–2010).
- H2: Předpokládáme, že ve druhém sledovaném období (2011–2018) bude větší procentuální poměr výškařek, které dosáhly svého výkonostního maxima již před dovršením 19 let, oproti prvnímu sledovanému období (2003–2010).

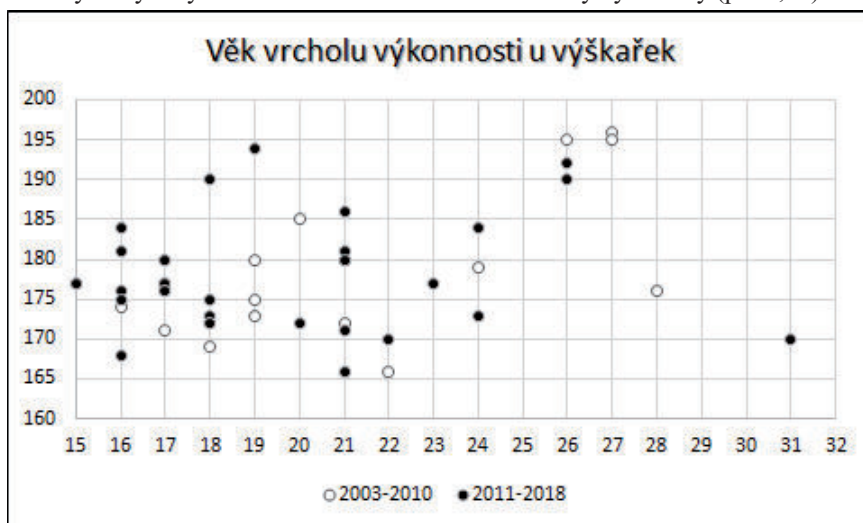
METODIKA

Základní výzkumný soubor tvořilo 47 skokanek do výšky, které dosáhly maximální soutěžní výkonosti v letech 2003–2018 a zároveň měly zaznamenáno minimálně 5 výsledků v jednotlivých letech, které spadají do zvoleného období. Konkrétní výkonové maximum muselo být zaznamenáno v oficiálních online statistikách Českého atletického svazu (ČAS) a Světové atletiky (dříve IAAF) při soutěži na dráze (halové výkony nebyly brány v potaz). Zkoumané období (2003–2018) bylo zvoleno na základě dostupnosti statistických dat o výkonosti. Statistiky před rokem 2003 nejsou kompletní, a proto jsme k porovnání zvolili rok 2003, ke kterému jsou veřejně dostupná potřebná data k analýze. Roky 2019, 2020 a 2021 nebyly vyhodnocovány kvůli možnému zkreslení dat výsledků vlivem pandemie Sars-CoV-2. Určené období (2003–2018) bylo rozděleno do dvou stejně dlouhých osmiletých období. První vyhodnocované období bylo 2003–2010 ($n = 16$) a druhé 2011–2018 ($n = 31$). Hodnoceným kritériem byl kalendářní věk sportovkyně, ve kterém dosáhly svého kariéerního maxima. V případě zaznamenání shodného kariéerního maxima ve dvou letech ve sledovaném období byl výsledek hodnocen a započítán do roku, ve kterém dosáhly sportovkyně svého maxima dříve. Pro srovnání dvou sledovaných období byla využita základní statistická vyhodnocení, znázornění v tabulkách a one-way analýza rozptylu ANOVA při $\alpha = 0,05$. Následně byla data porovnána podle četnosti z hlediska určených věkových kategorií U17 (15–17 let vč.), U19 (18–19 let vč.), U22 (20–22 let vč.), U25 (23–25 let vč.), U31 (26–31 let vč.) a převedena na procenta.

VÝSLEDKY

1) Porovnání věku při dosažení osobního maxima u výškařek v období 2003–2010 a 2011–2018 (obr. 1)

V prvním sledovaném období 2003–2010 ($n = 16$) byl průměrný věk dosažení osobního maxima ve skoku vysokém $21,31 \pm 3,94$ let s průměrnou výkonností $178,9 \pm 9,35$ cm. Ve druhém sledovaném období 2011–2018 ($n = 31$) byl průměrný věk dosažení osobního maxima ve skoku vysokém nižší než v prvním sledovaném období, a to $19,52 \pm 3,79$ let i s nižší s průměrnou výkonností $177,9 \pm 7,12$ cm. Na základě analýzy rozptylu ANOVA je rozdíl mezi věkem dosažení vrcholu výkonnosti v prvním a druhém sledovaném období statisticky nevýznamný ($p > 0,05$). Rozdíl mezi dosaženými výkony v obou obdobích také není statisticky významný ($p > 0,05$).

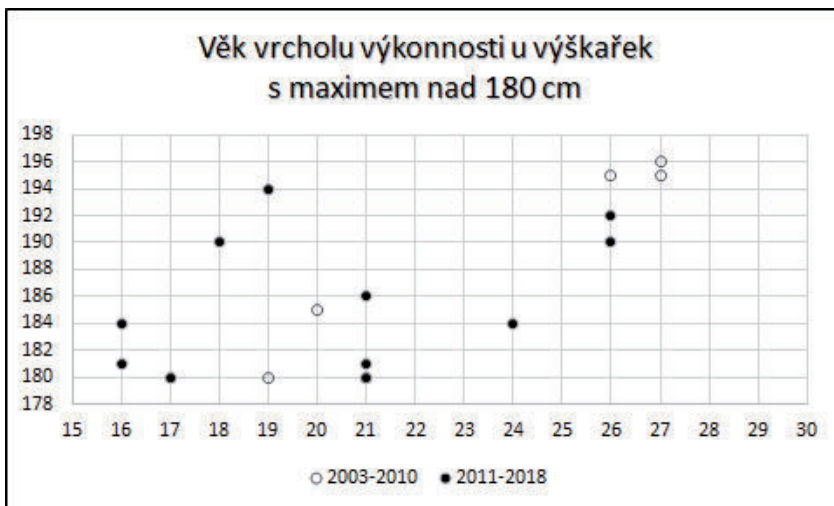

Obrázek 1

Věk vrcholu výkonnosti u výškařek ve sledovaném období bez rozdílu výkonnosti

2) Porovnání věku při dosažení osobního maxima u výškařek s osobním rekordem 180 cm a výše (obr. 2)

V prvním sledovaném období 2003–2010 ($n = 6$) byl průměrný věk dosažení osobního maxima ve skoku vysokém $23,33 \pm 3,72$ let s průměrnou výkonností $188,5 \pm 7,71$ cm. Ve druhém sledovaném období 2011–2018 ($n = 12$) byl průměrný věk dosažení osobního maxima ve skoku vysokém nižší než v prvním sledovaném období, a to $20,17 \pm 3,64$ let s průměrnou výkonností $185,2 \pm 5,13$ cm. Na základě analýzy rozptylu ANOVA je rozdíl mezi věkem dosažení vrcholu výkonnosti v prvním a druhém sledovaném období statisticky nevýznamný ($p > 0,05$). Rozdíl v dosažených maximech v obou obdobích také není statisticky významný ($p > 0,05$).

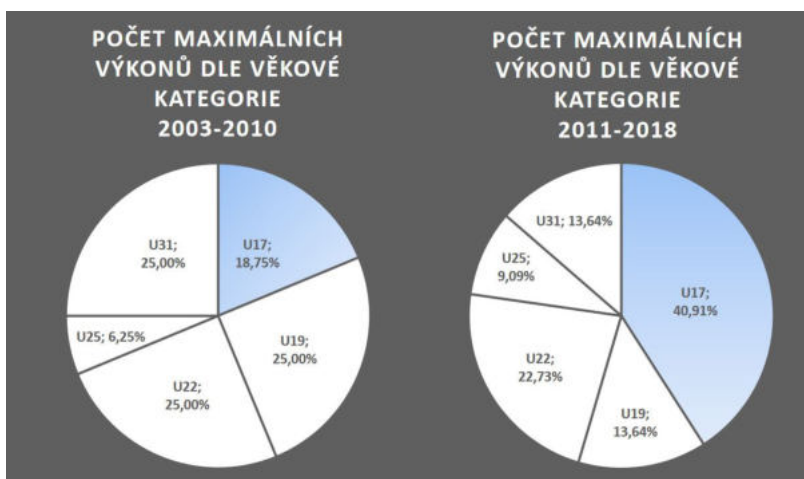
Obrázek 2

Věk vrcholu výkonnosti u výškařek ve sledovaném období s osobním maximem 180 cm a výše

3) Porovnání věku dosažení osobního maxima dle věkových kategorií

Na obrázku 3 je porovnání četnosti dosažení osobních maxim výškařek základního souboru v obou sledovaných obdobích rozdělených do věkových kategorií (U17; U19; U22) a dvou následujících věkových milníků (U25 a U31) vzhledem k celkovému počtu sledovaných v každém období. Pro analýzu byla data z kategorií 2011–2018 upravena tak, aby nedošlo ke zkreslení výsledků v důsledku toho, že by byly hodnocené výškařky, které se do vyšších kategorií věkově teprve dostanou. Proto jsme odečetli ty, které dosáhly svůj nejlepší výsledek v daném roce a od dosažení tohoto vrcholu v dané kategorii a jejich věku je 0–1 rok. Touto eliminací dostáváme data, která nám lépe ukazují rozložení dosažení vrcholu výkonnosti při konečném hodnocení 22 výškařek v období 2011–2018.

Z obrázku 3 vyplývá, že u sledovaného období 2003–2010 je výkonnost ke sledovanému počtu hodnocených výkonů v období poměrově dobře rozložena mezi U17, U19, U22 a U31. Nejnižšího počtu osobních maxim bylo dosaženo v kategorii U25 (tzn. ve věku 23 a 24 let), a to u obou porovnávaných období (2003–2010 – 6,25 %; 2011–2018 – 9,09 %). Poměrově nejvyšší zastoupení osobních maxim je v období 2003–2010 ve věkových kategoriích U19 (25 %), U22 (25 %) a U31 (25 %), v období 2011–2018 ve věkové kategorii 15–17 let (40,91 %). Největší rozdíl ve sledovaných obdobích je v kategorii U17, kde si v období 2003–2010 z celkových 16 vyhodnocovaných žen udělaly osobní rekord celkem 3 ženy, tj. 18,75 % (v 15 letech – 0, v 16 letech 1×, v 17 letech 2×), zatímco v období 2011–2018 si v kategorii U17 udělalo osobní rekord celkem 9 žen z 22 vyhodnocovaných (v 15 letech 2×, v 16 letech 3×, v 17 letech 4×).

Obrázek 3

Procentuální počet maximálních výkonů dle věkové kategorie ve sledovaných obdobích

4) Porovnání vývoje výkonnosti u výškařek s výkonností 190 cm a výše

V tabulce 1 je přehled vývoje výkonnosti výškařek s osobním rekordem na dráze 190 cm a výše. V prvním sledovaném období mají všechny vybrané výškařky výkonnost vyšší než nejvyšší výkon nejlepší výškařky z druhého sledovaného období, i když je počet výškařek v tomto prvním sledovaném období menší než v druhém. Věk překonání hranice 180 cm byl v prvním i druhém období mezi 15–21 lety (výkony označeny světle šedě). Osobní maxima všech výškařek jsou zvýrazněna šedě s tučným písmem. V tabulce je vidět, že dvě nejmladší výškařky dosáhly osobního maxima velmi rychle, a to v 19 letech, resp. v 18 letech. Tyto dvě nejmladší výškařky zatím nedosáhly věku předpokládaného osobního maxima, ale jsou zde zařazeny, protože po jejich dosavadním maximu se následující 4, resp. 5 let (dosud) nezlepšily.

Tabulka 1

Přehled vývoje výkonnosti výškařek s osobním rekordem 190 cm a výše
(seřazeno dle věku výškařek)

	Období 1 2003–2010				Období 2 2011–2018		
	Romana Dubnová	Iva Straková	Barbora Laláková	Oldřiška Marešová	Eliška Klučinová	Michaela Hrubá	Lada Pejchalová
Věk	04.11.1978	04.08.1980	02.05.1981	14.10.1986	14.04.1988	21.02.1998	15.11.1998
13	n	n	n	n	n	152	149
14	n	n	n	n	n	157	164
15	n	n	n	n	n	183	174
16	170	n	n	180	n	191	176
17	178	n	184	182	173	190	185
18	180	170	188	187	178	193	190
19	180	175	184	185	178	194	187
20	183	178	189		175	191	190
21	188	181	191	181	180	186	189
22	173	190	191	185	182	187	
23	180	191	190	186		191	181
24		193	190	189	185		
25	180	193	194	189	189		
26	190	191	195	192	190		
27	196	195		180	186		
28	193	195	185	188	180		
29	195	193	185	191	187		
30	194	189					
Počet let mezi 180 cm a 190 cm	8	1	Min. 5	10	6	1	1
Počet let mezi 180 cm a PB	9	6	10	10	6	4	1

n = nedohledáno; světle šedě = první překonání hranice 180 cm, šedě + tučně = osobní maximum; PB = osobní maximum

DISKUZE A ZÁVĚRY

Studie se snažila popsat rozdíly posunu výkonnosti českých výškařek za posledních 20 let. Sledovaná období byla limitována statistikami z Českého atletického svazu a Světové atletiky, proto nebylo možné vyhodnocovat předchozí období. Dále také české statistiky mají omezený počet zobrazovaných výkonů právě v prvním sledovaném období, a proto je v prvním sledovaném období výrazně méně zařazených výškařek (nemohli jsme porovnat výkonnost s předchozími roky).

Prvním cílem studie bylo ve sledovaných obdobích 2003–2010 a 2011–2018 zjistit, v jakém věku dosáhly zařazené výškařky svého osobního maxima a tento věk i maximální výkony porovnat. Zjistili jsme, že i když se věk dosažení osobního maxima snížil ($21,31 \pm 3,94$ let vs. $19,52 \pm 3,79$ let), tak tento rozdíl není statisticky významný ($p > 0,05$), a proto musíme hypotézu H1 zamítnout. Bohužel nemůžeme určit, do jaké míry hraje významnou roli také fakt, že ve druhém sledovaném období je sice dvojnásobný počet výškařek, ale pouze jedna dosáhla nejvyšší výkonnosti výškařek z předchozího období, a to již v brzkém věku.

Následná analýza u výškařek s výkonností nad 180 cm zrcadlí trend analýzy bez určení výkonnostní hranice. Zajímavé je zjištění, že vždy necelá polovina ze všech sledovaných výškařek v obou daných obdobích dosáhla námi stanovené hranice 180 cm, kterou považujeme za hraniční pro označení výškařky – specialistky. V období 2003–2010 dosáhlo hranice 180 cm a výše celkem 6 výškařek ze 16, v období 2011–2018 dosáhlo hranice 180 cm a výše celkem 12 výškařek z 31 sledovaných. Nicméně i u analýzy výškařek s osobními maximy 180 cm a výše nebyl zaznamenán statisticky významný rozdíl ve věku dosažení osobního maxima ($23,33 \pm 3,72$ let vs. $20,17 \pm 3,64$ let) a ani v dosažených výkonech ($188,5 \pm 7,71$ cm vs. $185,2 \pm 5,13$ cm), i když se průměrný věk snížil stejně jako průměr osobních maxim. I když zjištěné rozdíly nejsou statisticky významné, můžeme zde identifikovat určitý trend, který naznačuje brzký specifický a jednostranný trénink s hlavním cílem zlepšit výkonnost co nejdříve. Tento trénink vyžaduje vysokou koncentraci specifických podnětů a zahrnuje náročné praktické dovednosti, které nemusejí být vnímány vždy jako příjemné a zábavné. Navíc zjištěné věkové průměry obou sledovaných období jsou pod průměrem u světových výškařek, které mají průměrný věk dosažení osobních maxim mezi 25–27 roky života (Haugen et al., 2018; Hollings et al., 2014).

Zásadní zjištění přinesla analýza četnosti dosažení osobních maxim zaměřená na věkové kategorie. Největší rozdíly mezi sledovanými obdobími byly v kategorii U17 a U31. V období 2011–2018 je právě kategorie U17 nejpočetnější z hlediska dosažení osobních maxim, zatímco u období 2003–2010 tvoří kategorie U17 druhou nejméně početnou skupinu. V případě, že bychom brali jako věkový milník, kde se se rozhoduje, zda výškařka u atletiky zůstane, nebo skončí (např. i z důvodu, že již neočekává zlepšení osobního maxima) věkovou hranici 19 let, tak ve druhém sledovaném období (2011–2018) se nachází větší procentuální zastoupení výškařek, které dosáhly svého osobního maxima před dosažením 19 let, a to 54,55 % (kategorie U 17, U 19) oproti období (2003–2010), kde bylo procentuální zastoupení nižší, a to 43,75 %. Opět zde dochází k přesunu vrcholu výkonnosti před 19. rok života. Na základě těchto zjištění hypotézu H2 nezamítáme. Za kritický milník můžeme u obou období považovat věkovou kategorii U25, ve které je znatelný úbytek dosažení osobních maxim.

Dalším důležitým zjištěním je, že všechny výškařky, jak z prvního, tak z druhého období, překonaly hranici 180 cm nejpozději ve věku 21 let. Na základě dosavadních poznatků trvá přibližně 10 let (nebo 10 000 hodin), než dosáhnou sportovci svých excelentních výkonů (Gordon, 2004), Lze tedy předpokládat, že nejmladší sledované výškařky s výkonností 190 cm a výše byly velmi raně jednostranně specializované. Toto tvrzení podporuje i zjištění, že měly mezi výkonností 180 cm, kterou považujeme za hranici pro označení výškařky-specialistky, a osobním maximem pouze 4, resp. 1, sezónu. Dalším vysvětlením, které podporuje příliš brzkou jednostrannou specializaci a zátěž pro organismus, je také identifikovaný „výkonnostní skok“, který výškařka M. Hrubá vykonala ze 157 cm ve 14 letech na 183 cm v 15 letech (změna o 16 cm) následně se zlepšila na 191 cm v 16 letech (o dalších 8 cm za 1 rok). Oproti tomu L. Pejchalová měla první větší skok mezi 14. a 15. rokem o 10 cm, ze 164 na 174 cm, a následně mezi 16. a 17. rokem o 9 cm, ze 176 na 185 cm. Celkově měla M. Hrubá mezi dosažením 180 cm a 190 cm pouze jeden rok, stejně jako L. Pejchalová, ale i I. Straková (tento skok absolvovala až mezi 21. a 22. rokem o 9 cm).

Všechna zjištění podporují tvrzení, že nynější mládež je příliš brzy hnána za výkony místo toho, aby u ní došlo k plnému, harmonickému a postupnému vývoji a následně k dosažení vrcholné výkonnosti optimálně po 25. roku života.

LITERATURA

- GORDON, R. (2004). A shorter guide to long term athlete development (LTAD). Retrieved May, 14, 2004.
- ČESKÝ ATLETICKÝ SVAZ (2021). *Statistiky*. <https://online.atletika.cz/statistiky/>.
- HAUGEN, T. A., SOLBERG, P. A., FOSTER, C., MORÁN-NAVARRO, R., BREITSCHÄDEL, F., & HOPKINS, W. G. (2018). Peak age and performance progression in world-class track-and-field athletes. *International journal of sports physiology and performance*, 13(9), 1122–1129.
- HOLLINGS, S. C., HOPKINS, W. G., & HUME, P. A. (2014). Age at peak performance of successful track & field athletes. *International Journal of Sports Science & Coaching*, 9(4), 651–661.
- SCHULZ, R., & CURNOW, C. S. (1988). Peak performance and age among superathletes: track and field, swimming, baseball, tennis, and golf. *Journal of gerontology*, 43(5), 113–120.
- VOBR, R. (2017). Identification of peak performance age in track and field athletics. *International Journal of Performance Analysis in Sport*, 14(1), 238–251. doi: 10.1080/24748668.2014.11868718.
- WORLD ATHLETICS (2021). Stats Zone – Toplists. <https://worldathletics.org/records/toplists/jumps/high-jump/outdoor/women/>.

Mgr. Tereza Králová

FSpS MU, Kamenice 753/5, 625 00 Brno

e-mail: tereza.kralova@fspmuni.cz

HODNOCENÍ ZDATNOSTI DESETELETÝCH ZÁVODNIC VE SPORTOVNÍM AEROBIKU POMOCÍ VYBRANÝCH INDIKÁTORŮ UNIFIT 6-60

EVALUATION OF THE PHYSICAL FITNESS OF 10YEAR-OLD SPORT AEROBICS COMPETITORS BY USING UNIFIT 6-60 TEST BATTERY

MICHAELA ŠIMKOVÁ, VÁCLAV BUNC

Laboratoř sportovní motoriky

Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Dnešní dětská populace trpí významným nedostatkem pravidelné pohybové aktivity, která má pozitivní vliv na jejich tělesnou zdatnost a zdravotní stav. Akceptovatelnou formou pohybové aktivity, která by mohla být zajímavá zejména pro děvčata, se zdá být sportovní aerobik. Cílem této práce bylo zjistit, jaká je úroveň tělesné zdatnosti desetiletých dívek pravidelně provozujících sportovní aerobik. Výzkumný soubor tvořilo 23 děvčat ($n = 23$) ve věku 10 let $\pm 0,5$ roku, která soutěží v organizaci FISAF v kategorii sportovní aerobik na nejvyšší národní úrovni a která trénují třikrát týdně po dobu minimálně dvou let. Tělesná zdatnost byla hodnocena vybranými položkami testové baterie UNIFIT test 6-60: skok daleký z místa, leh/sed/min a člunkový běh na 4×10 metrů. Výsledky studie ukázaly, že dívky pravidelně provozující sportovní aerobik dosahovaly ve srovnání s populační normou statisticky i věcně významně nadprůměrných výkonů s pravděpodobností 95 % ve všech třech měřených testech a měly nadprůměrnou úroveň tělesné zdatnosti vzhledem k českým standardům.

Klíčová slova: tělesná zdatnost, UNIFIT test 6-60, sportovní aerobik

ABSTRACT

The modern Children have a lack of exercise. The regular physical activity has a positive influence on children's physical fitness. The Sport Aerobics could be a type of physical activity which could be accepted mainly by girls. The goal of this study was to find out, what's the level of physical fitness of ten-year-old girls who perform the Sport Aerobics regularly. The research group consists of 23 girls ($n = 23$) aged 10 years $\pm 0,5$ year who compete in the Sport Aerobics in FISAF organization and train three times a week for minimally two years. For the measurement of the physical fitness

three items of the UNIFIT test 6-60 were used – the Broad jump test, Sit/ups repetition and the 4×10 meters Shuttle run. Girls, who train Sport Aerobics regularly had outstanding results in all the three items of the battery in comparison with czech common population standard and have a significantly above-average level of physical fitness.

Key words: Physical fitness, UNIFIT test 6-60, Sport aerobics competitors

TEORIE K PROBLEMATICE

Vliv pravidelné pohybové aktivity na tělesnou zdatnost dětí byl v minulosti mnohokrát popisován (Tomkinson aj., 2007; Dwyer aj., 2001; Rice a Howell, 2000 a další). Je známo, že pravidelně prováděné pohybové činnosti jsou nutnými nástroji k udržení dobrého zdraví a motorické výkonnosti dětí i dospělých (Soh aj., 2009). Pravidelná pohybová aktivita je základním stimulem pro růst a zdravý vývoj dětí, pro jejich rozvoj fyzický, motorický, mentální, sociální a emocionální (Altavilla, aj., 2015). Nicméně výsledky současných výzkumů ukazují, že v dnešní digitální době se stále častěji vyskytují děti, které dávají přednost pasivním aktivitám – televizní obrazovce, mobilnímu telefonu či počítači před pohybovou aktivitou (Larson, 2001; Marshal aj., 2004 a další). Velká část dětské populace trpí výraznou hypokinézou – nedostatečným množstvím pohybové aktivity. Pohybová inaktivita přitom negativně ovlivňuje zdraví, kvalitu života a sociální aspekty vývoje dětí (WHO, 2016). Spolu s dalšími faktory, jako jsou např. nevhodné stravovací návyky, genetické predispozice aj. – se může promítat do jejich zdravotního stavu či tělesné zdatnosti (Janz aj., 1999). Pohybová inaktivita může způsobovat chronické choroby, jako jsou obezita, cukrovka 2. typu, hypertenze, zvýšená hladina cholesterolu, muskuloskeletární poruchy, kardiovaskulární choroby nebo např. nádory ve střevech či prsou (Popovic aj., 2021; Zambahari, 2004). U 65 % dětí a dospívajících z vyspělých států převládá sedavý způsob života, proto Americká pediatriká akademie doporučuje snížit dobu, kterou děti tráví u obrazovek, na méně než dvě hodiny denně (Tucker aj., 2014). Vzhledem k tomu, že dětská hypokinéza znamená i nedostatek pohybu v dospělosti, je nutné, aby byly děti k pravidelné pohybové aktivitě vedeny co nejdříve tak, aby si k pohybu získaly kladný vztah. K tomu je třeba nalézt nové formy pohybových aktivit a motivace k nim. Podle jedné z nejnovějších studií (Haynes, aj., 2021) je pravidelná účast na pohybových a sportovních aktivitách v dětství a dospívání významným faktorem, který později může ovlivňovat jedince v dospělosti. Je pravděpodobné, že se z fyzicky aktivních a zdatných dětí stanou v budoucnu i fyzicky aktivní a zdatní dospělí jedinci (Souza aj., 2014), což je velmi žádoucí. Všechny pohybové činnosti, pokud jsou bezpečné a odborně vedené, jsou považovány za kladně přispívající k fyzickému i mentálnímu vývoji dětí (Perič, 2008). K tomu, aby bylo možné snížit pohybovou inaktivitu, a naopak zvýšit objem pohybových aktivit u dětí, je nutné, abychom děti motivovali novými formami pohybových činností a abychom jim byli schopni představovat takové pohybové činnosti, které pro ně budou atraktivní.

U dívek ve věku deseti let by touto pohybovou aktivitou mohl být aerobik a všechny jeho příbuzné formy. Aerobik je kombinací rytmické a moderní gymnastiky s prvky akrobacie (Shepelenko, 2017), která je ale zvládnutelná téměř pro všechny, což je důležité vzhledem k nízké úrovni pohybových dovedností moderních dětí. Tato pohybová forma se mezi ženami nachází v žebříčku pěti nejoblíbenějších aktivit

(Pelclová aj., 2008), a to zejména proto, že se jedná o pohybovou činnost, která k nám přišla ze zámoří, má estetický charakter, je relativně nová a přináší všechny benefity aerobního tréninku, ale zároveň není jednotvárná jako běh (Rani aj., 2013). Dalším faktorem, který vyhovuje zejména dámské části populace, je využití moderní hudby. Ta pomáhá v řízení pohybu, vyvolává emoce, vzbuzuje zájem o pohyb, cvičení s využitím hudby baví. Aerobik je vlastně specifická forma gymnastiky cvičená na moderní hudbu, zaměřená na zlepšování úrovně aerobní zdatnosti a silových předpokladů cvičenců (Karasová, 2006). Při cvičení dochází i ke kultivaci pohybových dovedností a lepší rytmizaci pohybu. Typické pro tento druh cvičení je to, že všechny účastnice provádějí cvičení na stejnou hudbu, ve stejném tempu a dochází u nich k aktivaci velkého množství svalových skupin celého těla (Rautela, 2011). Dochází k procvičení celého těla během relativně krátkého časového úseku, tím lze u dětí i dospělých rozvíjet široké spektrum pohybových schopností i dovedností a vylepšovat tak zábavnou formou jejich motorickou výkonnost.

Vzhledem k fyzické náročnosti soutěžních sestav ve sportovním aerobiku a jejich nutnému zvládnutí po stránce technické se trenérky s děvčaty zaměřují na trénink silové vytrvalosti, a to jak dynamické, tak statické, anaerobní vytrvalosti, rychlosti, po technické stránce se závodnice zaměřují na techniku skoků a doskoků, prvky flexibility aj. Soutěžní výkon trvá pouze dvě minuty, během kterých je nutno předvést všechny povinné i povinně volitelné prvky, které jsou choreograficky poskládány do soutěžní skladby. Ta má rozhodčím předvést úroveň závodnic po stránce fyzické, technické i artistické. Hodnocení probíhá podobně jako výkon ve sportovní gymnastice, proto se i trénink často zaměřuje na gymnastickou přípravu, kondiční přípravu a trénink technického provedení všech hodnocených prvků. Jedná se o velmi komplexní trénink, který by měl v ideálním případě mít pozitivní vliv na fyzickou zdatnost děvčat.

Obecná zdatnost jedince je teoretickým konstruktem, který nelze přímo měřit, ale pouze usuzovat na její úroveň. S tímto pojmem můžeme dále pracovat. Obecná zdatnost je nezbytným předpokladem pro efektivní fungování lidského organismu (optimální účinnost a hospodárnost organismu) a je podmíněna zejména jeho fyziologickými funkcemi. Můžeme hovořit o zdatnosti organismu, což je připravenost organismu konat práci, vyrovnat se s nároky vnějšího prostředí a odolávat aktuálním okolním vlivům (Svatoň, Tupý, 1997). Tělesná zdatnost je přitom schopnost řešit nastalé situace pohotově a s dostatkem energie, bez projevu únavy a s rezervou pro příjemné strávení volného času (Kovář, 2001). Je souborem znaků schopností a dovedností, které má jedinec k dispozici k dosažení určitého fyzického výkonu (Corbin, aj., 2000). Podle Corbina (2000) můžeme tělesnou zdatnost dělit na zdravotně orientovanou zdatnost (zahrnuje ty složky tělesné zdatnosti, které jsou v přímém vztahu s dobrým zdravotním stavem jedince) a dovednostně-orientovanou zdatnost (skládá se z těch komponentů tělesné zdatnosti, které jsou ve vztahu s náročnými výkony ve sportech a pohybových dovednostech).

Zdravotně orientovanou zdatností se zabývá Bouchard aj. (1988) a u nás Bunc (1996). Do souboru zdravotně orientované zdatnosti Bunc (1996) řadí tělesné složení (zdravotně orientovaná složka tělesné zdatnosti, která má složku svalovou, tukovou a kostní), kardiovaskulární zdatnost (vypovídá o schopnosti oběhového a dýchacího systému zásobovat tělo kyslíkem v průběhu trvající pohybové aktivity), pohyblivost

(souvisí s rozsahem pohybu v jednotlivých kloubních spojeních), svalovou vytrvalost (schopnost svalů pokračovat ve výkonu po určitou dobu bez známek únavy) a sílu (schopnost svalů vyvinout určitou sílu a tou působit na okolí).

Složky dovednostně orientované zdatnosti Bunc (1995) a později Blahušová (2005) definují jako hbitost, rovnováhu, koordinaci, sílu, rychlost a reakční dobu.

V posledních desetiletích jsou testovány zejména složky zdravotně a výkonově orientované zdatnosti dětí. Diskutuje se zejména o tom, které komponenty zdatnosti a které konkrétní testové položky by měly být do testových baterií zahrnuty. Testové baterie musí co nejlépe a co nejjednodušeji hodnotit úroveň zdatnosti dětské populace tak, abychom měli co nejlepší přehled o jejím vývoji v čase (Plowman aj., 2006). Později se problematikou využití testových baterií pro dětskou populaci zabývá i Fjørtoft aj. ve studii z roku 2011 a další autoři. Předmětem diskuzí je zejména to, které konkrétní položky využít k testování chlapců a dívek v konkrétním věku tak, aby výsledky co nejlépe vypovídaly o jejich zdravotně orientované zdatnosti (Plowman, 2014). Díky snahám o standardizaci při testování dětské populace se v českých podmínkách využívají následující testové baterie: EUROFIT, FITNESSGRAM, INDARES, OVOV a UNIFITTEST (Rubín aj., 2014). Testová baterie UNIFITTEST, kterou jsme pro výzkum zvolili, byla vytvořena v konečné verzi už v roce 1995. Jejimi výhodami jsou časová nenáročnost testových položek, snadná zvládnutelnost a dostupnost manuálu v češtině. Vychází z českých standardů a do určité míry navazuje na testovou baterii EUROFIT. Jednou z jejích nevýhod však může být to, že není běžně využívána v cizích zemích.

Vzhledem k tomu, že vliv pohybové aktivity na dětskou populaci byl již v minulosti testován (Sallis aj., 1999, Sluijs aj., 2007 a další), ne však v případě sportovního aerobiku, který je považován za účinný nástroj k všeobecné pohybové kultivaci jedinců, je tento výzkum zaměřen právě na tělesnou zdatnost desetiletých dívek, které se aktivně věnují právě tomuto sportovnímu odvětví. V oblasti sportovního aerobiku stále nemáme dostatek informací a studií, které by jeho vliv na tělesnou zdatnost cvičenců zkoumaly. Cílem studie je zjistit, zda má dvouletá pohybová intervence ve formě sportovního aerobiku v rozsahu třech 90minutových tréninkových jednotek týdně vliv na tělesnou zdatnost desetiletých děvčat, konkrétně na odrazovou sílu dolních končetin, vytrvalostní sílu břišních svalů a rychlostní a obratnostní schopnosti.

METODIKA

Všechny dívky, které se měření motorické výkonnosti účastnily, byly ve věku deseti let, každá z nich trénovala pod odborným vedením třikrát týdně po dobu minimálně dvou let, každá tréninková jednotka trvala 90 minut (počet probandek (n) = 23, věk = $10 \pm 0,5$ let, výška (h) = $144,3 \pm 6,8$ cm, hmotnost (m) = $34,4 \pm 4,1$ kg, BMI = $16,6 \pm 1,0$ kg/m²). Pro každou z dívek byl rodiči podepsán informovaný souhlas s testováním, žádost pro Etickou komisi UK FTVS je evidována pod číslem 001/2015.

Kromě tréninku sportovního aerobiku se dívky účastnily povinné školní tělesné výchovy v rozsahu 2×45 minut týdně. K hodnocení úrovně motorické výkonnosti u desetiletých dívek, které se věnují soutěžním formám aerobiku, byly využity vybrané položky testové baterie UNIFIT test 6-60. Testovaná baterie byla zvolena pro svou jednoduchost a snadné provedení testů v prostředí tělocvičny, testy jsou časově nenáročné a není k nim potřeba speciálního vybavení, využívají českých norem a pohybových aktivit, na které jsou jedinci adaptováni.

Pro testovanou skupinu desetiletých závodnic ve sportovním aerobiku byly využity následující položky UNIFIT testu 6-60:

- Skok daleký z místa – test určený k hodnocení úrovně dynamické silové schopnosti (explozivní síla dolních končetin).
- Leh/sed opakovaně – test určený k hodnocení úrovně dynamické vytrvalostní silové schopnosti břišních svalů a flexorů kyčle.
- Člunkový běh 4×10 m – test určený k hodnocení úrovně rychlostních a obratnostních schopností.

Vytrvalostní test nebyl do testové baterie zařazen z prostorových a časových důvodů. Testy byly prováděny následujícím způsobem (detailní popis provedení jednotlivých testových položek viz příručka k UNIFIT testu 6-60, Měkota aj., 2002):

1. Skok daleký z místa:
Cílem testované bylo dosáhnout skokem z místa odrazem snožmo se současným svihem paží zezadu dopředu co největší možné vzdálenosti. Počet pokusů – 3, zaznamenává se nejlepší z nich.
2. Leh/sed opakovaně:
Cílem testované bylo provést za dobu 60 sekund co největší možný počet leh-sedů, tzn. změnu polohy z lehu na zádech do sedu a zpět. Počet pokusů – 1.
3. Člunkový běh 4×10 m:
Cílem bylo pomocí běhu překonat co nejrychleji vzdálenost 4×10 metrů. Počet pokusů – 1.

Ze získaných údajů jednotlivých testových položek byl spočítán průměr a směrodatná odchylka výkonu skupiny, pomocí statistického programu G*Power 3.1.9.2. byla porovnáním s průměrnou hodnotou výkonu běžné populace dle Měkoty zjištěna statistická i věcná významnost výsledku měření s pravděpodobností 95 %.

VÝSLEDKY

Měření motorické výkonnosti se zúčastnilo celkem 23 děvčat. Výsledky vstupního vyšetření, včetně údajů o tréninku, jsou zaznamenány v tabulce č. 1.

Tabulka 1
Výsledky vstupního vyšetření děvčat

	Věk (roky)	Výška (cm)	Hmotnost (kg)	BMI (kg/m ²)	Počet tréninků týdně	Doba tréninku	Trvání tréninkové jednotky	Intenzita tréninkových jednotek
Průměrná hodnota	10	144,3	34,4	16,6	3	2 roky	90 minut	60–80 %
Sm. odchylka	0,5	6,8	4,1	1				

V tabulce 2 jsou zaznamenány normy, podle kterých budou hodnoceny výkony v jednotlivých položkách UNIFIT testu 6-60 pro běžnou populaci dívek ve věku deseti let podle Měkoty aj. (2002).

Tabulka 2
Bodové hodnocení výkonů v položkách testové baterie UNIFIT test 6-60 pro běžnou populaci desetiletých děvčat (Měkota aj., 2002)

VĚKOVÁ KATEGORIE: 10 ROKŮ						
DĚVČATA						
Hodnocení	Body	T 1 Skok daleký (cm)	T 2 Leh-sed (počet)	T 3a 12 min. běh (m)	T 3b Vytvalostní člunkový běh (min)	T 4-1 Člunkový běh 4x10 m (s)
Výrazně podprůměrný	1	– 115	– 14	– 1270	– 2.25	14.5 +
	2	116 – 124	15 – 18	1271 – 1447	2.26 – 3.00	14.1 – 14.4
Podprůměrný	3	125 – 133	19 – 22	1448 – 1625	3.01 – 3.75	13.7 – 14.0
	4	134 – 142	23 – 26	1626 – 1802	3.76 – 4.50	13.2 – 13.6
Průměrný	5	143 – 151	27 – 31	1803 – 1980	4.51 – 5.00	13.2.8 – 13.1
	6	152 – 160	32 – 36	1981 – 2157	5.01 – 5.75	12.4 – 12.7
Nadprůměrný	7	161 – 169	37 – 40	2158 – 2335	5.76 – 6.50	11.9 – 12.3
	8	170 – 178	41 – 44	2336 – 2512	6.51 – 7.25	11.5 – 11.8
Výrazně nadprůměrný	9	179 – 187	45 – 48	2513 – 2690	7.26 – 8.00	11.1 – 11.4
	10	188 +	49 +	2691 +	8.01 +	– 11.0

Výsledky jednotlivých položek UNIFIT testu 6-60 pro výzkumnou skupinu jsou shrnuty v tabulce 3.

Tabulka 3

Hodnocení testových položek Skok daleký z místa (výkon zaznamenaný v cm), Leh/sed opakovaně (počet leh/sedů za minutu), a Člunkový běh na 4 × 10 m (výkon zaznamenaný v sekundách) – všechny položky doplněny o slovní hodnocení dle Měkoty aj. (2002)

	skok daleký z místa (cm)	hodnocení výkonu	Leh/sed (počet za min)	hodnocení výkonu	člunk. běh 4x10 m (sec)	hodnocení výkonu
1	168	nadprůměrný	48	výrazně nadprůměrný	12,4	průměrný
2	147	průměrný	41	nadprůměrný	13,6	podprůměrný
3	201	výrazně nadprůměrný	42	nadprůměrný	11,5	nadprůměrný
4	172	nadprůměrný	37	nadprůměrný	11,6	nadprůměrný
5	171	nadprůměrný	55	výrazně nadprůměrný	12,3	průměrný
6	164	nadprůměrný	38	nadprůměrný	11,9	nadprůměrný
7	171	nadprůměrný	46	výrazně nadprůměrný	13,7	podprůměrný
8	170	nadprůměrný	39	nadprůměrný	12,6	průměrný
9	154	průměrný	44	nadprůměrný	11,6	nadprůměrný
10	156	průměrný	39	nadprůměrný	11,3	výrazně nadprůměrný
11	151	průměrný	46	výrazně nadprůměrný	11,6	nadprůměrný
12	128	podprůměrný	24	podprůměrný	15,2	výrazně podprůměrný
13	160	průměrný	45	výrazně nadprůměrný	11,4	výrazně nadprůměrný
14	170	nadprůměrný	44	nadprůměrný	10,4	výrazně nadprůměrný
15	169	nadprůměrný	43	nadprůměrný	11,2	výrazně nadprůměrný
16	176	nadprůměrný	39	nadprůměrný	10,8	výrazně nadprůměrný
17	157	průměrný	52	výrazně nadprůměrný	11,2	výrazně nadprůměrný
18	171	nadprůměrný	52	výrazně nadprůměrný	10,7	výrazně nadprůměrný
19	155	průměrný	56	výrazně nadprůměrný	11	výrazně nadprůměrný
20	147	průměrný	45	výrazně nadprůměrný	11,1	výrazně nadprůměrný
21	153	průměrný	49	výrazně nadprůměrný	10,6	výrazně nadprůměrný
22	150	průměrný	52	výrazně nadprůměrný	10,6	výrazně nadprůměrný
23	158	průměrný	48	výrazně nadprůměrný	10,6	výrazně nadprůměrný

Odrzová síla dolních končetin v testu skok daleký z místa byla u testovaných dívek oproti běžné populaci dle Měkoty (2002) zjištěna jako nadprůměrná. Dívky dosáhly průměrného výkonu $r = 161,7 \pm 13,9$ cm (běžná populační norma je $r = 147$ cm). Výsledek byl s $p < 0,05$ zjištěn jako statisticky i věcně významný.

Vytrvalostní síla břišních svalů v testové položce počet leh/sedů za minutu byla u testovaných dívek v porovnání s běžnou populační normou zjištěna jako nadprůměrná. Děvčata dosáhla v průměru výkonu $r = 45 \pm 6,9$ leh/sedů/min (populační norma dle Měkoty je $r = 29$ opakování). Výsledek byl s $p < 0,05$ zjištěn jako statisticky i věcně významný.

Úroveň rychlostních a obratnostních schopností byla pomocí testové položky člunkový běh na 4 × 10 m opět zjištěna jako nadprůměrná. Běžná populační norma dle Měkoty (2002) je 13,5 s, testovaná děvčata dosahovala v průměru hodnoty $r = 11,7 \pm 1,1$ s. Výsledek jako statisticky i věcně významný s $p < 0,05$.

DISKUSE

Soubor cvičících dívek, které se zúčastnily studie, prošel na začátku antropometrickým měřením, při kterém byla zjištěna průměrná tělesná výška dívek $144,3 \pm 6,8$ cm, hmotnost $34,4 \pm 4,1$ kg a BMI výzkumné skupiny $16,6 \pm 1,0$ kg/m², jak je uvedeno v tabulce 1. Ve studii z roku 2008 Dvořáková uvádí tyto hodnoty: tělesná výška desetiletých dívek = $142,7 \pm 6,4$ cm, hmotnost = $37,5 \pm 8,3$ kg,

BMI = $18,4 \pm 3,2$ kg/m². K porovnání uvádíme i výsledky celostátního antropologického výzkumu dětí a mládeže (CAV) z roku 2001. Autoři studie (Vignerová aj., 2006) uvádí průměrnou tělesnou výšku desetiletých dívek = $144,6$ cm \pm $7,1$ cm, tělesnou hmotnost $37,3 \pm 7,9$ kg a index tělesné hmotnosti BMI = $17,7 \pm 2,8$ kg/m². Z výše uvedených údajů vyplývá, že námi testované dívky dosahovaly vyšší (v porovnání s Dvořákovou, 2008), případně stejné tělesné výšky (v porovnání s Vignerovou aj., 2006) při nižší tělesné hmotnosti než dívky testované v ostatních dvou studiích.

Z tabulky 4, která ukazuje shrnutí výsledků ve třech vybraných položkách testové baterie UNIFIT test 6-60 – skok daleký z místa, počet leh/sedů/min a člunkový běh na 4×10 m – jasně vyplývá, že úroveň odrazové síly dolních končetin, dynamické vytrvalostní silové schopnosti břišních svalů a flexorů kyčle a rychlostních a obratnostních schopností jsou u testované skupiny desetiletých závodnic ve sportovním aerobiku nadprůměrné. Z toho lze usuzovat na pozitivní vliv aerobikové intervence na všechny zmíněné pohybové schopnosti.

Jak uvádí Měkota aj. (2002), průměrný výkon běžné populace ve skoku dalekém z místa má hodnotu 147 cm, v měřeném souboru dosáhly dívky průměrného výkonu $161,7 \pm 13,9$ cm. Průměrný výkon sledované skupiny je o 14,7 cm lepší než výkon průměrné populace. Ze všech měřených dívek pouze jediná dosáhla podprůměrného výkonu 128,0 cm, průměrného výkonu v rozmezí 147,0–160,0 cm dosáhlo jedenáct dívek, nadprůměrný výkon v rozmezí 164,0–176,0 cm podalo deset dívek. Jedna z dívek dosáhla výrazně nadprůměrné úrovně odrazové síly dolních končetin s výkonem 201,0 cm. Mikhailova aj. (2020) zkoumala ve své studii vliv 9měsíční aerobikové intervence na motorickou výkonnost dívek ve věku 11–12 let. Po absolvování intervence došlo u těchto dívek ke zlepšení ve skoku dalekém z místa o 9 cm. Skoky jsou jedním ze základních prvků, které jsou hodnoceny v rámci soutěžních forem aerobiku. Jsou rozhodčími hodnoceny jako jedny z povinně volitelných cviků, tzv. Aerial group. Aby mohly být hodnoceny, musí prokázat sílu a výbušnost dolních končetin (Jiříková, 2006). Hodnotí se zejména výška boků, technické provedení odrazu a doskoku a také pozice závodnice v prostoru a její držení těla (Shepelenko, 2017). V tréninku je velká pozornost věnována odrazové přípravě, jejímž úkolem je zabezpečit speciální odrazovou vytrvalost, zvýšit úroveň svalové síly nohou a osvojit si specifickou techniku odrazu (Jiříková, 2006). Na základě této odrazové přípravy závodnice do sestav zařazují různé varianty skoků a poskoků, které tvoří podstatnou část zatížení. Podle Jiříkové (2006) byly skoky součástí soutěžních sestav u jedné ze závodnic v letech 2001–2005 zastoupeny ve 14–27 %, na základě jejího výzkumu odhadujeme, že tréninku síly a výbušnosti dolních končetin může být v tréninku závodnic věnováno až 25 % času. Domníváme se tedy, že i úroveň skoku dalekého je tímto tréninkem pozitivně ovlivněna. Vzhledem k tomu, že výkon ve skoku dalekém je do značné míry ovlivněn i tělesnou výškou a hmotností, je nutno uvést, že průměrná výška dívek v měřené skupině byla $144,3 \pm 6,8$ cm, průměrná výška běžné populace desetiletých dívek v České republice podle výzkumu z roku 2001 je $144,4 \pm 6,2$ cm, jak uvádí Vignerová aj. (2006). Nebyl tedy zjištěn významný rozdíl v tělesné výšce vzhledem k populační normě. Naproti tomu naše testovaná skupina dosahovala nižší tělesné hmotnosti, než jaká byla zjištěna v CAV v roce 2001. Nadprůměrný výsledek výzkumné skupiny ve skoku dalekém z místa lze tedy přikládat pozitivnímu působení sportovního aerobiku na odrazovou sílu dolních končetin.

Běžná populační norma pro testovou položku počet leh/sedů za minutu je podle Měkoty aj. (2002) 29 leh/sedů za minutu. Testované dívky průměrně dosáhly výkonu $45 \pm 6,9$ leh/sedů za minutu, v průměru podaly výkon o 16 leh/sedů za minutu lepší, než je průměr v běžné populaci. Podprůměrného výsledku dosáhla pouze jedna ze závodnic, která zvládla provést pouze 24,0 leh/sedů za minutu. Celkem deset závodnic dosáhlo nadprůměrného výkonu v rozmezí 37,0–44,0 leh/sedů za minutu. Výrazně nadprůměrná úroveň dynamické vytrvalostní silové schopnosti břišních svalů a flexorů kyčle se projevila u dvanácti testovaných. Ty dosáhly výkonů 45,0–55,0 leh/sedů za minutu. V soutěžním aerobiku je zásadní dobrá kondice středu těla, ze kterého vychází všechny pohyby, které je třeba dokonale ovládat. Dochází k rychlým koordinovaným pohybům horních i dolních končetin, rychlým změnám směrů, změnách v polohách těžiště těla atd., břišní svaly jsou neustále zapojovány během všech pohybů. Jedna ze studií z roku 2020 (Renjith aj., 2020) ukazuje vliv 12týdenního aerobikového programu na sílu břišních svalů pomocí stejného testu. Výzkumnou skupinu zde tvořilo 20 vysokoškolaček, které absolvovaly měření před intervencí a po ní. Výsledek po intervenci byl o 3,75 leh/sedů za minutu lepší než před intervencí. I když se ve zmiňovaném výzkumu jedná o starší děvčata, došlo i zde ke zlepšení síly břišních svalů. Můžeme tedy předpokládat pozitivní vliv aerobikové intervence na sílu břišních svalů.

Průměrnou hodnotu výkonu ve člunkovém běhu na 4×10 m u desetiletých dívek Měkota aj. (2002) uvádí v hodnotě 13,5 s. Testovaná skupina přitom dosáhla průměrné hodnoty výkonu $11,7 \pm 1,1$ s, to je hodnota v průměru o 1,8 s lepší než v běžné populaci. V testované skupině se objevil jeden výrazně podprůměrný výsledek 15,2 s, tato hodnota výrazně negativně ovlivňuje i průměrné hodnocení celé skupiny. Podprůměrný výsledek se při měření objevil dvakrát, výkony zde byly v rozmezí 13,7–13,6 s. Tři děvčata dosáhla průměrného výkonu v rozsahu s časem 12,7–13,1 s. Nadprůměrné výkony v rozsahu 11,9–11,5 s byly zaznamenány v pěti případech. Výrazně nadprůměrné úrovně rychlostních a obratnostních schopností dosáhlo dvanáct dívek. Těm byla naměřena rychlost testu mezi 11,9–10,4 s. Lamošová (2021) uvádí ve své studii taktéž významné zlepšení výkonu v testové položce člunkový běh na 4×10 m u stejné věkové kategorie probandek po absolvování roční aerobikové pohybové intervence. Mikhailova aj. (2020) ve své studii pro 11–12letá děvčata zařadila testovou položku člunkový běh na 3×10 m, kdy u nich došlo po absolvování intervence ke zlepšení výkonu o 0,4 s. Člunkový běh je testová položka, kde důležitou roli hraje nejen rychlost pohybu, ale také jeho koordinace. Ta se podílí na přesném, plynulém a rytmickém průběhu pohybu (Nykodýmová, 2005). Z výzkumu, který provedla Nykodýmová v roce 2005, vyplývá, že gymnastická průprava, která je nedílnou součástí tréninku ve sportovním aerobiku, je nepostradatelnou pro rozvoj koordinačních schopností a měla by být zařazována do ostatních sportovních aktivit i školní tělesné výchovy. To potvrzuje i náš závěr, že aerobik může být vhodnou pohybovou aktivitou k rozvoji rychlostních a obratnostních schopností u děvčat v mladším školním věku.

Limitem práce může být zejména nižší počet probandek, které se zúčastnily výzkumu. Doporučovali bychom provést rozsáhlejší šetření na co největším počtu probandek všech výkonnostních úrovní tak, aby bylo dosaženo zobecnitelných výsledků, které by vypovídaly o stavu tělesné zdatnosti v celé populaci desetiletých závodnic ve sportovním aerobiku.

ZÁVĚR

Z našeho výzkumu vyplývá, že ke zlepšení motorické výkonnosti pomocí aerobiku u desetiletých dívek je vhodné cvičit třikrát týdně po dobu 90 minut a tomuto typu aktivity se věnovat dva a více let. Odhadovaná intenzita cvičení 60–80 %, vzhledem k charakteru tréninkových lekcí ve sportovním aerobiku, kdy se soutěžní výkon odehrává v anaerobním režimu.

Závěrem lze říci, že aerobik je pohybovou aktivitou, kterou lze úspěšně využívat ke snížení pohybového deficitu u děvčat. Navíc dle údajů z našeho výzkumu přispívá ke zlepšení motorické výkonnosti desetiletých dívek.

LITERATURA

- ALTAVILLA, G. aj. (2015). *The Child Hypokinetic and the Overtrained. Sport Science*, 8, Suppl. 1, 72–74.
- BLAHUŠOVÁ, E. (2005). *Wellness, Fitness*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0891-X.
- BOUCHARD, C. aj. (1988). *Exercise, fitness and health: a consensus of current knowledge: proceedings of the International Conference on Exercise, fitness and health*.
- BUNC, V. (1995). Pojetí tělesné zdatnosti a jejich složek. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 61(5), 6–9.
- BUNC, V. (1996). Pohybové aktivity jako prostředek ovlivňování zdravotně orientované zdatnosti. *Sborník referátů z národní konference Tělesná výchova a sport na přelomu století* (pp. 172–174).
- CORBIN, CH. aj. (2000). Definitions: Health, Fitness, and Physical Activity. *President's Council on Physical Fitness and Sports Research Digest*.
- DVOŘÁKOVÁ, L. (2008). *Studium parametrů lineární tělesné proporcionality u dívek ve věku 6–10 let*. Diplomová práce. Praha: PšF UK.
- DWYER, T. aj. (2001). *Relation of academic performance to physical activity and fitness in children. Pediatric Exercise Science*, 13(3), 225–237.
- FJØRTOFT, I. aj. (2011). Measuring Physical fitness in Children Who are 5 to 12 Years Old With a Test Battery That is Functional and Easy to Administer. *Physical Therapy*, 91(7), 1087–1095.
- HAYNES, A. aj. (2021). Participation in sport in childhood and adolescence: Implications for adult fitness. *Journal of Science and Medicine in Sport*, 24(9), 908–912.
- JANZ, K. F., DAWSON, J. D. & MAHONY, L. T. (1999). Tracking physical fitness and physical activity from childhood to adolescence: the Muscatine study. *Medicine and science in sports and exercise*, 32, 1250–1257.
- JIŘÍKOVÁ, L. (2006). *Analýza výkonnostních změn reprezentantky ve sportovním aerobiku v průběhu reprezentačních let 2001–2005*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
- KARASOVÁ, L. (2006). *Analýza choreografie sestav Fitness družstev junior aerobik*. Diplomová práce. Praha: UK FTVS.
- KOVÁŘ, R. (2001). Tělesná aktivita, tělesná zdatnost a zdraví. *Česká kinantropologie*, 5(1), 49–57.
- LAMOŠOVÁ, A., KYSELOVIČOVÁ, O., TOMKOVÁ, P. (2021). Anthropometric and motor Changes after one-year Aerobic gymnastics Training in young Gymnasts. *Science of gymnastics Journal*, 13(2), 243–251.
- LARSON, R. W. (2001). How US children and adolescents spend time: What it does (and doesn't) tell us about their development. *Directions in psychological science*, 10(5), 160–164.
- MARSHAL, S. J. aj. Relationships between media use, body fatness and physical activity in children and youth: a meta-analysis. *International journal of obesity*, 2004, 28(10), 1238–1246.
- MĚKOTA, K. aj. (2002). *UNIFITTEST (6-60) – příručka pro manuální a počítačové hodnocení základní motorické výkonnosti a vybraných charakteristik tělesné stavby mládeže a dospělých v České republice*. Praha: UK FTVS. ISBN 80-86317-18-8.
- MIKHAILOVA, E. I. aj. (2020). Aerobics in the System of Educational Organizations Physical Education. *Advances in Economics, Business and Management Research*, 114, 676–678.
- NYKODÝMOVÁ, S. (2005). *Obratnostní schopnosti u dětí 10–11letých s různým sportovním zaměřením*. Diplomová práce. Praha: PedF UK.

- PELCLOVÁ, J. aj. (2008). Dance and aerobic dance in physical education lessons: the influence of the student's role on physical activity in girls. *Acta Universitatis Carolinae*, 38, 85–92.
- PERIČ, T. (2008). *Sportovní příprava dětí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-2643-4.
- PLOWMAN, S. A. aj. (2006). The history of FITNESSGRAM. *Journal of physical activity and health*, 3(Suppl. 2), S5–S20.
- PLOWMAN, S. A. (2014). Top 10 research questions related to musculoskeletal physical fitness testing in children and adolescents. *Research quarterly for exercise and sport*, 85, 174–187.
- POPOVIC, S. aj. (2021). *Editorial: Monitoring and Promoting Physical activity and Physical fitness in Children*. *Frontiers in Public Health*.
- RANI, S. U. & SING, S. P. (2013). Effect of selected yoga practises and aerobic dance on health related physical fitness variables among nicobari women students. *International Journal of physical education, fitness a sports*, 2, 112–118.
- RAUTELA, A. (2011). The effect of rhythmic activity on selected physiological and physical fitness profile at school going girls. *Journal od physical education and sport*, 11, 267–276.
- RENJITH, T. A., SREEDEVI, E. S., KISHORKUMAR, B. S. (2020). One-off and colective burnt of Swimming, Yogic practises and Aerobic Dance training on abdominal Strength endurance among College Women. *International journal of management*, 1719–1724.
- RICE, M. H. & HOWELL, C. C. (2000). Measurement of physical activity, exercise and physical fitness in children: Issues and concerns. *Journal of pediatric nursing*, 15(3), 148–156.
- RUBÍN, J. aj. (2014). Aktuální možnosti hodnocení tělesné zdatnosti u jedinců školního věku. *Česká kinantropologie*, 18(1), 11–22.
- SALLIS, J. F., PROCHASKA, J. J. & TAYLOR, W. C. (2000). A review of correlates of physical activity of children and adolescents. *Medicine and science in sports and exercise*, 32, 963–975.
- SHEPELENKO, T. V. aj. (2017). Factorial structure of Aerobics athletes' fitness. *Pedagogics, psychology, medical-biological problems of physical trainings and sports*, 21(6), 291–300.
- SLIUS, E., McMINN, A. & GRIFFIN, S. J. (2007). Effectiveness of interventions to promote physical activity in children and adolescents: systematic review of controlled trials. *BMJ*, Oct 6, 335(7622), 703.
- SOH, K. G. aj. (2009). Body fat percentage and Level of Aerobic Capacity among Students from Upper Primary School. *Asian Journal of Physical Education and Recreation*, 15, 60–64.
- SOUZA, M. C. aj. (2014). Motor Coordination, Activity, and Fitness at 6 Years of Age Relative to Activity and Fitness at 10 Years of Age. *Journal of Physical activity and health*, 11, 1239–1247.
- SVATOŇ, V., TUPÝ, J. (1997). *Program zdravotně orientované zdatnosti*. Praha: NS Svoboda. ISBN 80-205-0541-5.
- TOMKINSON, G. R. & OLDS, T. S. (2007). Physical Fitness of Children and Adolescents in the United States: Status and Secular Change. *Pediatric fitness, Secular trends and geographic variability*, 50, 67–90.
- TUCKER, J. S. aj. (2014). Relations Between Sedentary Behavior and FITNESSGRAM Healthy Fitness Zone Achievement and Physical Activity. *Journal of Physical activity and health*, 11, 1006–1011.
- VIGNEROVA, J., BRABEC, M. & BLÁHA, P. (2006). Two centuries of growth among czech children and youth. *Economics and human biology*, 4(2), 237–252.
- VIGNEROVÁ, J. aj. (2006). *6. celostátní antropologický výzkum dětí a mládeže 2001, Česká republika*. Praha: Univerzita Karlova v Praze a státní zdravotní ústav.
- WORLD HEALTH ORGANISATION (2016). *Report of the Commission on Ending Childhood Obesity*.
- ZAMBAHARI, R. (2004). Trends in cardiovascular diseases and risk factors in Malaysia. *13th International Atherosclerosis Symposium*, 1262, 446–449.

Mgr. Michaela Šimková
 Dlouhá 284, 251 01 Herink
 e-mail: simml@seznam.cz

ROZDIELY V DRŽANÍ TELA VÝKONNOSTNÝCH, REKREAČNÝCH TANEČNÍČOK A BEŽNEJ POPULÁCIE DETÍ MLADŠIEHO ŠKOLSKÉHO VEKU

DIFFERENCES IN POSTURES OF PROFESSIONAL, RECREATIONAL FEMALE DANCERS AND GENERAL POPULATION OF SCHOOL-AGED YOUTHS

MIRIAM TKAČIKOVÁ¹, MATEJ BABIC²,
STANISLAV KRAČEK³

¹ Katedra biologických a lekárskeho vied, Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave

² Oddelenie telesnej výchovy a športu, Fakulta chemickej a potravinárskej technológie, Slovenská technická univerzita v Bratislave

³ Katedra edukačných a humanitných vied o športe, Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave

SÚHRN

Význam pohybovej aktivity, zabezpečenie dostatočných a pestrých pohybových podnetov už v detskom veku, predstavuje najúčinnejší prostriedok voči funkčným poruchám pohybového systému, vrátane držania tela. Cieľom výskumu bolo zistiť, či tanečníčky mladšieho školského veku majú lepšie (správne) držanie tela ako deti bežnej populácie. Chceli sme taktiež zistiť, či sú významné rozdiely v držaní tela medzi výkonnosťnými a rekreačnými tanečníčkami. Výskumný súbor tvorili tri skupiny detí mladšieho školského veku (výkonnosťné tanečníčky, rekreačnej tanečníčky a bežnej populácie). Na hodnotenie držania tela sme použili Matthiasov test. Na vyhodnotenie štatistickej významnosti výsledkov sme použili Kruskal Wallis H-test, Mann-Whitneyho U-test a Cohenovo r (effect size). Zistili sme štatisticky významný rozdiel v držaní tela medzi výkonnosťnými tanečníčkami a deťmi bez organizovanej pohybovej aktivity ($p = 0,033$). Medzi dôležité zistenia patrí, že deti bez pravidelnej organizovanej pohybovej aktivity vykazujú horšie držanie tela, ako deti s organizovanou pohybovou aktivitou.

Kľúčové slová: tanec, mladší školský vek, držanie tela, Matthiasov test, organizovaná pohybová aktivita

ABSTRACT

Physical activity, sufficient and varied motor stimuli at an early age, is the most effective means against functional disorders of the locomotor system, including body posture. The aim of the research was to find out whether dancers of younger school age have better (correct) body posture than children of the general population. We also wanted to find out if there are significant differences in posture between professional and recreational dancers. The research group consisted of three groups of children of younger school age (professional dancers, recreational dancers and the general population). We used the Matthias' test to evaluate their body posture. Besides, we used the Kruskal Wallis H-test, the Mann-Whitney U-test and the Cohen's d (effect size) to evaluate the statistical significance of our results. We found a statistically significant difference in posture between professional dancers and the general population of children ($p = 0.033$), and we pointed to differences in body posture between the individual groups. We found a higher incidence of poor body posture in children who had less organized physical activity, or physical activity was completely absent by them.

Key words: dance, school-age youths, posture, Matthias test

ÚVOD

Zmeny v držaní tela, ktoré sa odchyľujú od normy, sa nazývajú podľa Wojtkowa et al. (2018) posturálne defekty a v súčasnej dobe je to jeden z najzávažnejších problémov spojených s posturálnym vývojom detí. Napriek tomu, že je veľmi ťažké definovať správne držanie tela, nesprávne držanie tela je definované, ako zlá vzájomná poloha jednotlivých častí tela v čase, priestore a v pohybe.

Správne držanie tela si podľa Macialczyk-Paprockej et al. (2017) vyžaduje minimálne svalové úsilie, čím sa vytvárajú optimálne podmienky pre umiestnenie vnútorných orgánov a zároveň je dosiahnuté optimálne zaťaženie na jednotlivé kĺbne plochy ľudského tela. Optimálne fyziologické držanie tela je podľa Ohlendorfa et al. (2018) výsledkom funkčnej interakcie všetkých segmentov tela vrátane hlavy, hrudníka, chrbtice a panvy. Pri stoji, alebo pohybe sa svaly používajú na korekciu držania tela a udržanie tela vo vzpriamenej pozícii.

Podľa Kračeka (2021) môžeme v súčasnej dobe konštatovať výrazné zmeny v pohybovom režime detí oproti minulosti. Už v predškolskom veku začína prevládať hipokynetický spôsob života, ktorý vytláča aktívne trávenie času predškolákov. Na jednej strane zníženie záujmu o pohybové aktivity u detí nespôsobuje len pokles pohybových schopností, ale tento stav sa odráža aj na vybraných zdravotných parametroch a jedným z nich je aj držanie tela. Avšak na strane druhej môžeme rovnako skonštatovať, že v populácii sa vyskytujú aj deti, ktoré majú naopak nadmerné tréningové zaťaženie nezodpovedajúce ich veku, čo môže neskôr u týchto detí spôsobiť vznik predčasnej športovej špecializácie a v konečnom dôsledku aj zanechanie športovej aktivity, a rovnako sa to môže prejavovať rôznymi zdravotnými oslabeniami.

Na zvýšený nárast chybného držania tela u detí v školskom veku, ako jedného z najbežnejších zdravotných problémov, upozorňuje aj Wyszynska et al. (2016). Niektoré posturálne problémy sú typické pre ľudský rast a vývoj, zatiaľ čo iné sú škodlivé a môžu negatívne ovplyvniť kvalitu života. Wu et al. (2017) vo svojej

prierezovej štúdií zistili, že vyššia úroveň fyzickej aktivity detí bola spojená s lepšou kvalitou života súvisiacou so zdravím. Zároveň zistili, že predĺžená doba sedavého spôsobu života bola spojená s nižšou kvalitou života súvisiacou so zdravím detí a dospelujúcich. Ďalej tvrdia, že čím vyššia frekvencia fyzickej aktivity a zároveň menej času stráveného sedavými aktivitami, tým lepšia je kvalita života súvisiaca so zdravím.

Roberts et al. (2017) konštatujú, že v súčasnej dobe sa zmenil životný štýl detí a zároveň sa znížil celkový objem pohybovej aktivity detí. Tieto faktory považujeme za rizikový faktor pre vznik obezity a trombózy. Deti a dospelujúci trávia sedavým spôsobom života v priemere 8 hodín denne, a to vrátane sledovania televízie, hrania videohier a iných elektronických aktivít. Jones et al. (2017) uvádzajú, že nízka úroveň fyzickej aktivity a vysoká úroveň sedavého správania sú spojené s krátkodobými a dlhodobými zdravotnými následkami od raného detstva. Pokiaľ sa situácia nerieši, tak tieto zdravotné poruchy môžu prenášať aj do dospelosti. Dôsledky neriešenia tejto situácie v skorom detstve zahŕňajú najmä nasledovné zdravotné riziká: kardio-metabolické rizikové faktory, zhoršenie psychosociálnej pohody a kognitívnych funkcií, obezitu, nadváhu, svalovú slabosť, neschopnosť svalstva vytvoriť optimálny tonus a nesprávne držanie tela.

Viacero výskumov poukazuje na fakt, že deti, ktoré športujú, majú predpoklad lepšieho držania tela (Kratěnová et al., 2008; Medeková & Bekö, 2009; Oravec, 2011; Mráková, 2015; Novotný, 2017; Körmendyová, 2020; Molina-Garcia et al., 2020; Nespešný, 2020; Xing & Popik, 2020; Kraček, 2021). Ďalší autori (Antala & Olosová, 2016; Cooper et al., 2016; Tremblay et al., 2016) sa zhodujú, že len 1/4 detí a mládeže spĺňa súčasné odporúčania pre dennú fyzickú aktivitu odporúčanú svetovou zdravotníckou organizáciou WHO (2010). Bielik et al. (2017) odporúča pravidelnú pohybovú aktivitu, ako najúčinnější prostriedok boja proti obezite a iným civilizačným ochoreniam. Zároveň pohybová aktivita detí prospieva k vyššej aeróbnej trénovanosti a mineralizácii kostí. Pravidelne športujúce deti majú nižší výskyt zranení oproti nešportujúcim deťom a zároveň je u nich aj nižšia pravdepodobnosť srdcovocievnych ochorení vo vyššom veku.

Jednou z foriem vhodnej pohybovej aktivity pre správne držanie tela je tanec. Ten podľa Chrena (2008) kladie veľké potreby na statickú, ale aj dynamickú rovnováhu. Vyžaduje si postúru, pri pohybe veľmi záleží na správnom držaní tela. Murcia et al. (2010) tvrdia, že tanec má v mnohých hľadiskách pozitívny prínos pre blahobyt človeka a slúži ako podpora zdravia jedinca. Význam pohybovej aktivity a zabezpečenie dostatočných a pestrých pohybových podnetov už v detskom veku teda predstavuje najúčinnější prostriedok voči funkčným poruchám pohybového systému, vrátane držania tela. Ak budeme brať na vedomie, aké škody môže vyvolať pasívny spôsob života (napr. negatívny stav posturálneho zdravia), tak môžeme predísť zhoršeniu kvality života, tým pádom sa aj vyhnúť nepríjemným bolestiam v dospelom či seniorskom veku.

CIEĽ

Cieľom výskumu bolo zistiť rozdiely v držaní tela mladých tanečníčok z hľadiska frekvencie tréningového zaťaženia (výkonnostné a rekreačné tanečníčky). Ďalej sme chceli zistiť, či existujú rozdiely v držaní tela u detí s organizovanou pohybovou aktivitou a u detí bez organizovanej pohybovej aktivity.

METODIKA

Výskumný súbor tvorili výkonnostné tanečnice tanečného štýlu disco dance ($n = 11$; $8,2 \pm 0,79$ roku; $136,05 \pm 6,59$ cm; $31,47 \pm 10,43$ kg), ktoré bežne absolvujú tréningový proces v priemere 4 tréningové jednotky za týždeň v trvaní 60 minút. V rámci TJ sa venujú kondičnej, tanečno-technickej, gymnastickej a baletnej príprave. Rekreačné tanečnice tanečného štýlu disco dance ($n = 18$; $7,24 \pm 1,30$ roku; $128,94 \pm 12,85$ cm; $28,78 \pm 11,02$ kg), ktoré bežne navštevujú tanečný krúžok v rámci školského klubu detí (ŠKD) 2-krát týždenne v trvaní 60 minút. Deti bežnej populácie ($n = 11$; $6,90 \pm 0,74$ roku; $127,50 \pm 7,86$ cm; $26,78 \pm 3,97$ kg), ktoré navštevujú základnú školu a nevykonávajú žiadnu organizovanú pohybovú aktivitu.

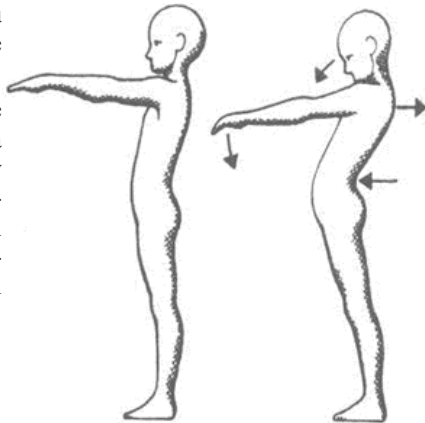
Na zistenie údajov o držaní tela sme použili Matthiasov test. Jedná sa o aspektný, čiže test pohľadom. Testovanie jednotlivých skupín tanečniciek prebiehalo 45 minút pred začiatkom tréningovej jednotky. Testovanie detí bez organizovanej pohybovej aktivity prebiehalo v rámci vyučovacej hodiny telesnej a športovej výchovy. Test bol vykonávaný a vyhodnocovaný fyzioterapeutom. Dieťa zaujme vzpriamený postoj s predpaženými hornými končatinami do 90-stupňovej flexie v ramenných kĺboch. V tejto polohe dieťa zotrvá 30 sekúnd. Počas 30 sekúnd pozorujeme odchýlky a rozdiely, ktoré nastanú medzi vstupným a výstupným postojom. Máme 3 škály hodnotenia, do ktorých zaraďujeme:

1. *Správne vzpriamené držanie tela*: ak sa počas 30 sekúnd postoj dieťaťa nezmení, to znamená, že sa nepreukážu žiadne viditeľné odchýlky a je schopný udržať správny postoj, tak dieťaťu pripisujeme 1 bod a hodnotíme to ako správne vzpriamené držanie tela.

2. *Nesprávne držanie tela*: ak počas 30 sekúnd dieťa skloní hlavu k sternu, horná časť hrudnej chrbtice ide do retroflexie, ramená sú v protrakcii, brušné svalstvo je ochabnuté, to znamená vpučené vpred a obrysy bokov a panvy sú asymetrické, tak dieťaťu pripisujeme 2 body a hodnotíme to ako nesprávne držanie tela.

3. *Výrazne nesprávne držanie tela*: ak dieťa už pri vstupnom postoji nie je schopné zaujať správny postoj, tak mu pripisujeme 3 body a hodnotíme to ako výrazne nesprávne držanie tela. Patria tu väčšinou deti, ktoré majú fyziologické ochorenie chrbtice.

Na zistenie normality rozloženia dát sme použili Shapirov-Wilkov test. Keďže dáta boli neparametrické, na zistenie rozdielov medzi tromi súbormi sme použili Kruskal-Wallis H-test. Na zistenie rozdielov medzi jednotlivými súbormi sme použili Mann-Whitneyho U-test a na zistenie veľkosti praktického účinku (effect size) Cohenovo r .

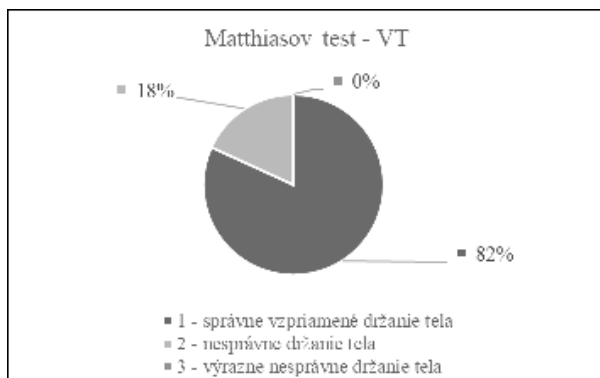

Obr. 1 Smerovanie odchýlok držania tela počas Matthiasovho testu (Miková, 2008)

VÝSLEDKY

Hodnotenie držania tela u výkonnostných tanečníčok

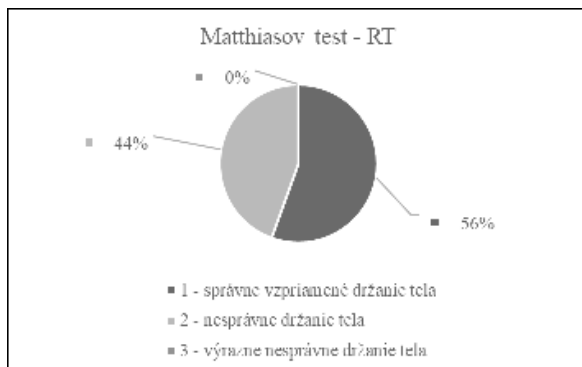
U výkonnostných tanečníčok (VT) sme zistili v deviatich prípadoch bodové hodnotenie 1 (správne vzpriamené držanie tela), čo predstavuje 82 %. U dvoch tanečníčok sme zaznamenali bodové hodnotenie 2 (nesprávne držanie tela), čo predstavuje 18 % a bodové hodnotenie 3 sme v tomto výskumnom súbore nezaznamenali, čiže žiadna výkonnostná tanečníčka nemala výrazne nesprávne držanie tela.

Obr. 2 Percentuálne zastúpenie bodového hodnotenia Matthiasovho testu u výkonnostných tanečníčok

Hodnotenie držania tela u rekreačných tanečníčok

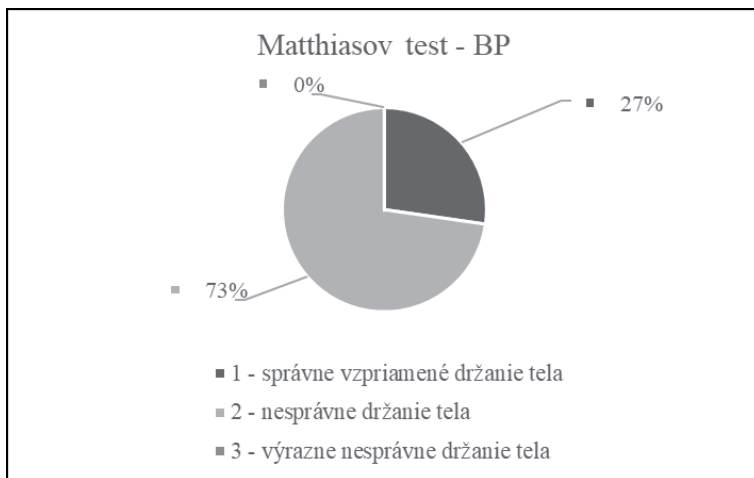
U rekreačných tanečníčok (RT) sme zistili v desiatich prípadoch bodové hodnotenie 1 (správne vzpriamené držanie tela), čo predstavuje 56 %. U ôsmich tanečníčok sme zaznamenali bodové hodnotenie 2 (nesprávne držanie tela), čo predstavuje 44 % a bodové hodnotenie 3 sme v tomto výskumnom súbore taktiež nezaznamenali, čiže žiadna rekreačná tanečníčka nemala výrazne nesprávne držanie tela.

Obr. 3 Percentuálne zastúpenie bodového hodnotenia Matthiasovho testu u rekreačných tanečníčok

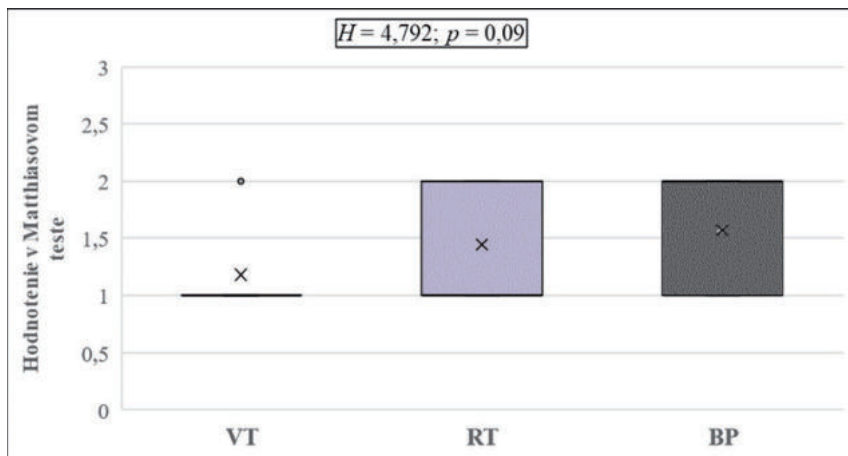
Hodnotenie držania tela u bežnej populácie detí

U bežnej populácií detí (BP) mladšieho školského veku sme zistili v troch prípadoch bodové hodnotenie 1 (správne vzpriamené držanie tela), čo predstavuje 27 %. U ôsmich detí sme zaznamenali bodové hodnotenie 2 (nesprávne držanie tela), čo predstavuje 73 %. Ani v tomto výskumnom súbore sme nezaznamenali bodové hodnotenie 3 (výrazne nesprávne držanie tela).

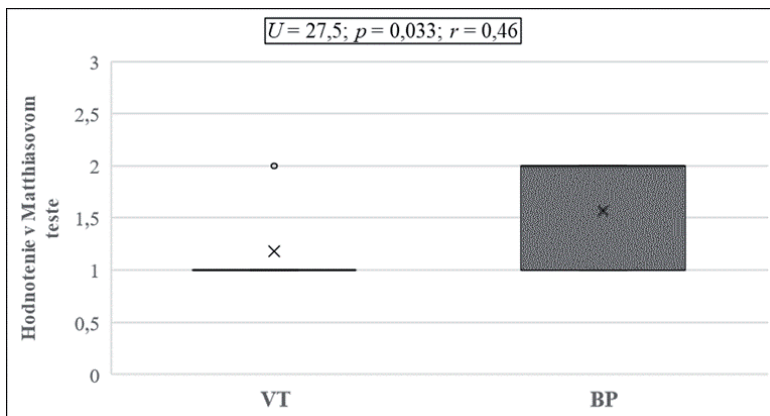
Obr. 4 Percentuálne zastúpenie bodového hodnotenia Matthiasovho testu u bežnej populácie detí

Porovnanie držania tela u jednotlivých výskumných súborov

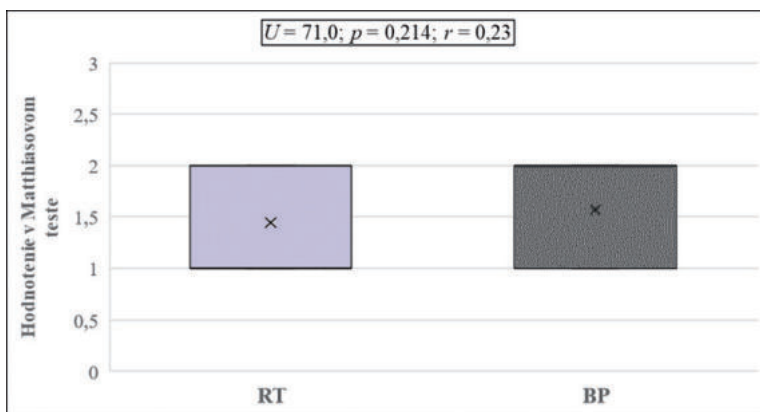
Obr. 5 Porovnanie hodnotenia držania tela u jednotlivých výskumných súborov

Pomocou Kruskal-Wallisovho H-testu sme nezistili štatisticky významné rozdiely medzi jednotlivými súbormi výkonnostných tanečníčok ($M = 1,18$; $SD = 0,40$), rekreačných tanečníčok ($M = 1,44$; $SD = 0,51$) a bežnej populácie detí ($M = 1,73$; $SD = 0,47$), $H = 4,792$; $p = 0,09$.

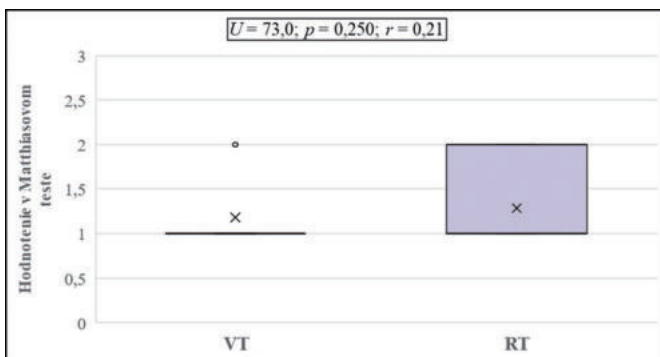
Obr. 6 Porovnanie hodnotenia držania tela u výkonnostných tanečníčok a bežnej populácie detí

Pomocou Mann-Whitneyho U-testu sme zistili štatisticky významne lepšie držanie tela u výkonnostných tanečníčok ($M = 1,18$; $SD = 0,40$) ako u bežnej populácie detí ($M = 1,73$; $SD = 0,47$), $U = 27,5$; $p = 0,033$; $r = 0,46$. Praktický účinok taktiež preukázal takmer veľký efekt.

Obr. 7 Porovnanie hodnotenia držania tela u rekreačných tanečníčok a bežnej populácie detí

Pomocou Mann-Whitneyho U-testu sme nezistili štatisticky významne lepšie držanie tela u rekreačných tanečníčok ($M = 1,44$; $SD = 0,51$) ako u bežnej populácie detí ($M = 1,73$; $SD = 0,47$), $U = 7,0$; $p = 0,214$; $r = 0,23$. Praktický účinok taktiež preukázal malý efekt.

Obr. 8 Porovnanie hodnotenia držania tela u výkonnostných tanečníčok a rekreačných tanečníčok

Pomocou Mann-Whitneyho U-testu sme nezistili štatisticky významne lepšie držanie tela u výkonnostných tanečníčok ($M = 1,18$; $SD = 0,40$) ako u rekreačných tanečníčok ($M = 1,73$; $SD = 0,47$), $U = 73,0$; $p = 0,250$; $r = 0,21$. Praktický účinok taktiež preukázal malý efekt.

DISKUSIA

Hlavným zistením nášho výskumu bolo významne lepšie ($p = 0,033$) držanie tela u výkonnostných tanečníčok ako u bežných školopovinných detí. Zaujímavým poznatkom bola skutočnosť, že rekreačný tanec nezlepšuje držanie tela v detskom veku. Držanie tela je v rámci súťažného hodnotenia veľmi dôležité z hľadiska estetiky.

Kraček (2021) zistil, že deti s organizovanou pohybovou aktivitou, medzi ktoré patrili aj deti navštevujúce tanečnú prípravku, preukázali významne lepšie ($p = 0,014$) držanie tela ako deti bez pravidelnej pohybovej aktivity. Mráková (2015), skúmala 10 až 15-ročných tanečníkov a zistila, že chybné držanie tela malo iba 5,7 % z nich, čo je menej ako v našom výskume (18 %). Z toho vyplýva, že správne držanie tela v jej výskume zaznamenala až u 94,3 % tanečníkov. V našom prípade sme zaznamenali správne držanie tela u 82 % tanečníčok.

Oravec (2011) vo svojom výskume zistil, že v kvalitatívnom stupni 2 (dobré držanie tela) sa vyskytlo 78,57 % výkonnostne športujúcich detí, u nás správne držanie tela u výkonnostných tanečníčok predstavovalo 82 %. V jeho kvalitatívnom stupni 3 (chybné držanie tela) sa vyskytlo 21,42 % detí, u nás chybné držanie tela preukázalo 18 % detí. V kvalitatívnom stupni 4, ktoré je ekvivalentom nášho bodového hodnotenia č. 3 sa nevyskytlo ani jedno dieťa, čo v našom prípade vyšlo rovnako. Okrem týchto výsledkov porovnával aj výskyt chybného držania tela medzi športujúcimi a nešportujúcimi deťmi. Zistené výsledky sú s našimi zhodné, taktiež poukázal na významne častejší výskyt chybného držania tela u nešportujúcich v porovnaní so športujúcimi. Avšak súhlasíme s jeho tvrdením, že nemožno jednoznačne potvrdiť, že pohybová aktivita vykonávaná na výkonnostnej úrovni musí mať vždy priaznivé účinky na kvalitu držania tela. Domnievame sa, že estetické športové špecializácie, ako napríklad tanec prispievajú ku kvalite držania tela. No existujú aj športy, ktoré vedú k horšej kvalite držania tela z dôvodu jednostranného zaťaženia (napr. hokej

alebo tenis). S týmto tvrdením sa stotožňujú aj Xing & Popik (2020), ktorí zistili, že pri športových hrách ako volejbal a basketbal sa so zvyšujúcim športovým vekom zhoršuje aj držanie tela.

Bežné školopovinné deti majú v rámci dopoludňajšieho vyučovania iba 2–3 hodiny povinnej telesnej výchovy. Okrem toho v škole presedia polovicu dňa za lavicami a ich pohyb je minimálny. Bielik et al. (2017) súhlasia a poukazujú na to, že úbytok telesnej aktivity sa prejavuje najmä pri zmene denného režimu súvisiaceho s nástupom povinnej školskej dochádzky. Zdôrazňujú, že deťom nestačí 2 až 3-krát týždenne navštevovať športový krúžok a zvyšok času môžu tráviť sedavou činnosťou. Potrebujú rôznymi fyzickými aktivitami vyplniť viac mimoškolského, ale aj školského času. Podľa súčasných literárnych prameňov len 1/4 detí a mládeže spĺňa súčasné odporúčania pre dennú fyzickú aktivitu odporúčanú svetovými organizáciami (Antala & Olosová, 2016; Cooper et al., 2016; Tremblay et al., 2016). Aj keď podľa štatistík 92 % slovenských detí sa hýbe v rámci mimoškolských aktivít 1x týždenne, iba necelé 2/3 z nich to robí v rámci organizovaných športových aktivít formou tréningu alebo krúžku (Vitáriušová et al., 2009).

Vhodne zvolená pohybová aktivita teda môže pozitívne ovplyvniť držanie tela, okrem toho má aj ďalšie zdravotné benefity, najmä v dnešnej dobe. Sledujeme zvýšený výskyt obezity u čoraz mladších ročníkov, čo potvrdzujú aj výsledky výskumu Molina-Garcia et al. (2020), ktorý preukázal zlepšenie držanie tela u obéznych detí vplyvom 13-týždňového cvičebného programu. U detí došlo k zlepšeniu držania tela a zároveň zaznamenali aj nárast sily.

Kratěnová et al. (2008) tiež poukázali na to, že výskyt chybného držania tela je závislý aj od pohybovej aktivity. Výskumný súbor taktiež rozdelili na tri skupiny. Prvú skupinu tvorili deti, ktoré nevykonávali žiaden šport okrem povinnej TV na školách, ako v našom prípade bežná populácia detí. Druhú skupinu tvorili deti, ktoré sa zúčastňujú neorganizovanej športovej aktivity, ako v našom prípade rekreačné tanečnice. Tretiu skupinu tvorili deti, ktoré uviedli organizovanú športovú aktivitu v priemere až 4x týždenne, tak ako naše výkonnostné tanečnice. Pomocou Matthiasovho testu zistili, že u detí, ktoré nevykonávali žiaden šport, bol vyšší výskyt chybného držania tela v porovnaní s deťmi, ktoré vykonávali buď organizovanú alebo neorganizovanú športovú aktivitu. Tieto výsledky sa zhodujú s tými našimi, ktoré taktiež preukázali najvyšší výskyt chybného držania tela u detí bežnej populácie mladšieho školského veku (73 %) v porovnaní s rekreačnými tanečnicami (44 %) a výkonnostnými tanečnicami (18 %). Kratěnová et al. (2008) ďalej zistili, že u detí, ktoré vykonávajú pravidelnú organizovanú športovú aktivitu bol nižší výskyt chybného držania tela ako u detí s neorganizovanou športovou aktivitou. Naše výsledky sú aj v tomto prípade zhodné (82 % VT – správne držanie tela, 56 % RT – správne držanie tela), aj keď rozdiely sa neprejavili ako štatisticky významné.

Novotný (2017), ktorý vo svojom výskume hodnotil držanie tela detí predškolského veku, taktiež poukázal na pozitívne známky správneho držania tela u športujúcich detí, ako u nešportujúcich. U nešportujúcich detí zistil skoro totožné výsledky s tými našimi. Správne držanie tela (bodové hodnotenie 1) zistil u 25 % detí, u nás to bolo 27 %. Nesprávne držanie tela (bodové hodnotenie 2) zistil u 65 % detí, my u 73 % detí. Nadmerne zlé držanie tela (bodové hodnotenie 3) sa v jeho výskume vyskytlo u 10 % nešportujúcich detí, v našom prípade sme nadmerne zlé držanie tela nezistili u nikoho.

V jeho výskume však neboli zaznamenané signifikantné rozdiely medzi športujúcimi a nešportujúcimi deťmi, napriek tomu pozitívnejšie známky správneho držania tela preukázali športujúce deti.

Pri pohľade na deti bežnej populácie mladšieho školského veku, bodové hodnotenie 1 dosiahlo 27 % detí, bodové hodnotenie 2 dosiahlo 73 % a bodové hodnotenie 3 sme u nás nezaznamenali. Šulovská (2015) sa taktiež venovala bežnej populácii detí mladšieho školského veku. Rozdiel sme zaznamenali v bodovom hodnotení 3, ktoré zistila až u 17,68 % detí. Ďalej zistila, že v bodovom hodnotení 2 zaznamenala 32,93 %, čo je výrazne menej ako u nás. Napriek tomu z jej výskumu vyplýva, že viac ako 50 % všetkých probandov malo zlé držania tela.

ZÁVER

Výsledky našej pilotnej štúdie potvrdzujú, že organizovaná pohybová aktivita s vyššou frekvenciou a dĺžkou tréningových jednotiek (výkonnostné tanečníčky) pozitívne ovplyvňuje správne držanie tela. Avšak frekvencia a dĺžka tréningových jednotiek rekreačných tanečníčok je z hľadiska správneho držania tela nepostačujúca. Rovnako nepostačujúca sa pre správne držanie tela javí aj pohybová aktivita v rámci školskej telesnej a športovej výchovy. Súhlasíme s viacerými autormi, že deti by mali mať pestré zloženie pohybových aktivít, a to každodenne. V konečnom dôsledku to môže ovplyvniť nielen správne držanie tela, ale aj iné zdravotné ukazovatele.

LITERATÚRA

- ANTALA, B., & OLOSOVÁ, G. (2016). *Medzinárodné aspekty školskej telesnej výchovy a jej manažmentu*. Bratislava: Slovenská vedecká spoločnosť pre telesnú výchovu a šport. ISBN 978-80-89075-53-9.
- BIELIK, V. et al. (2017). Odporúčania pre pohybovú aktivitu detí a mládeže na Slovensku (6–18 rokov). *Česko-slovenská pediatrie*, 72(6), 377–381. ISSN 1805-4501.
- COOPER, S. B. et al. (2016). High-intensity intermittent exercise: effect on young people's cardiometabolic health and cognition. *Current Sports Medicine Reports*, 15(4), 245–251. ISSN 1537-8918.
- JONES, R. A. et al. (2017). Physical activity, sedentary behavior and their correlates in children with autism spectrum disorder: A systematic review. *PLoS One*, 12(2), 1–23. ISSN 1932-6203.
- CHREN, M. (2008). *Efektívnosť kondičnej prípravy na športový výkon v latinsko amerických tancoch*. Dizertačná práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- KÖRMENDYOVÁ, J. (2020). *Rozdiely v držaní tela detí v predškolskom veku s organizovanou pohybovou aktivitou a bez organizovanej pohybovej aktivity*. Bakalárska práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- KRACĚK, S. (2021). *Vplyv organizovanej pohybovej aktivity na držanie tela u predškôľakov*. Bakalárska práca. Trenčín: Fakulta zdravotníctva, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne.
- KRATĚNOVÁ, J. et al. (2008). Výskyt vadného držení tela u detí školného veku v ČR. *Demografie*, 50(2), 144–148. ISSN 0011-8265.
- MACIALCZYK-PAPROCKA, K. et al. (2017). Prevalence of incorrect body posture in children and adolescents with overweight and obesity. *European Journal of Pediatrics*, 176(5), 563–572. ISSN 1432-1076.
- MEDEKOVÁ, H., & BEKŮ, R. (2009). Vybrané aspekty somatického vývinu a posturálneho zdravia mladších žiakov. In: *Šport a zdravie 2009*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, s. 59–64. ISBN 978-80-8094-578-7.
- MIKOVÁ, M. (2008). *Držanie tela u detí predškolského veku*. Diplomová práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.

- MOLINA-GARCIA, P. et al. (2020). Effects of exercise on body posture, functional movement, and physical fitness in children with overweight/obesity. *Journal of Strength and Conditioning Research*, 34(8), 2146–2155. ISSN 1064-8011.
- MRÁKOVÁ, V. (2015). *Funkčné poruchy pohybového systému 10- až 15-ročných tanečníkov*. Diplomová práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- MURCIA, C. Q. et al. (2010). Shall we dance? An exploration of the perceived benefits of dancing on well-being. *Arts and Health*, 2(2), 149–163. ISSN 1753-3015.
- NESPEŠNÝ, F. (2020). *Hodnotenie držania tela mladých futbalistov a nešportujúcich detí v mladšom školskom veku*. Bakalárska práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- NOVOTNÝ, M. (2017). *Hodnotenie držania tela pravidelne športujúcich a nešportujúcich detí do 6 rokov*. Bakalárska práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- OHLENDORF, D. et al. (2018). Standard values of the upper body posture in male adults. *Advances in Clinical and Experimental Medicine*, 27(11), 1521–1528. ISSN 1899-5276.
- ORAVEC, M. (2011). *Svalová nerovnováha a držanie tela 11- a 12-ročných detí z hľadiska športovania*. Diplomová práca. Bratislava: Fakulta telesnej výchovy a športu, Univerzita Komenského v Bratislave.
- ROBERTS, J. D. et al. (2017). Electronic media time and sedentary behaviors in children: Findings from the built environment and active play study in the Washington DC area. *Preventive Medicine Reports*, 6, 149–156. ISSN 2211-3355.
- ŠULOVSKÁ, T. (2015). *Monitoring držania tela žiakov mladšieho školského veku na telesnej výchove v primárnom vzdelávaní*. Diplomová práca. Bratislava: Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave.
- TREMBLAY, M. S. et al. (2016). Canadian 24-hour movement guidelines for children and youth: an integration of physical activity, sedentary behaviour, and sleep. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*, 41(6), 311–327. ISSN 1715-5312.
- VITÁRIUŠOVÁ, E. et al. (2009). Fyzická aktivita a skladba voľného času v populácii detí na Slovensku. *Pediatrica pre prax*, 10(2), 94–97. ISSN 1336-8168.
- WHO (2010). *Global Recommendations on Physical Activity for Health*. Geneva, Switzerland: WHO Press.
- WOJTKOW, M. K. et al. (2018). Influence of body posture on foot load distribution in young school-age children. *Acta of Bioengineering and Biomechanics*, 20(2), 101–107. ISSN 2450-6303.
- WU, X. Y. et al. (2017). The influence of physical activity, sedentary behavior on health-related quality of life among the general population of children and adolescents: A systematic review. *PLoS One*, 12(11), 1–29. ISSN 1932-6203.
- WYSZYNSKA, J. et al. (2016). Analysis of relationship between the body mass composition and physical activity with body posture in children. *BioMed Research International*, 2016(1), 1–10. ISSN 2314-6133.
- XING, L., & POPIK, S. (2020). A Systematic review of the impact of sports on body posture in adolescents. *Journal of Medical Imaging and Health Informatics*, 10(5), 1159–1164. ISSN 2156-7026.

Mgr. Matej Babic, PhD.

Fakulta chemickej a potravinárskej technológie STU v Bratislave,
 Radlinského 9, 812 37 Bratislava
 e-mail: matej.babic@stuba.sk

STOLETÉ VÝROČÍ PEDAGOGIKY SPORTU

CENTENNIAL ANNIVERSARY OF SPORT PEDAGOGY

KAMIL KOTLÍK¹, PETR JANSA², JIŘÍ SUCHÝ³

¹ Katedra společenskovedního základu v kinantropologii, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

² Katedra pedagogiky, psychologie a didaktiky TV a sporu, Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

³ Katedra tělesné výchovy, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova

SOUHRN

Článek je věnován především stému výročí vydání publikace „Pédagogie sportive“, která byla vydána nakladatelstvím Les éditions G. Crés et cie v roce 1922. Autor publikace, Pierre de Coubertin, v úvodní pasáži poukazuje nejprve na některé společenské, politické a ekonomické problémy nejen v tehdejší Francii, ale i některých evropských zemích. Tyto problémy souvisely podle Coubertina s prosazováním modernějšího pojetí v řízení a metodickém vedení tělesné výchovy a sportu podle anglického vzoru.

V další části článku jsou stručně popsány a analyzovány jednotlivé kapitoly Pédagogie sportive. Ta se v první kapitole analyticky věnuje historii tělesných cvičení od starověku až po současnost, v druhé pak autor deskriptivně popisuje a vymezuje jednotlivé sporty, třetí kapitola je pak věnována etickým problémům ve sportu. V závěru publikace jsou zmíněny snahy P. de Coubertina prosadit změny směrem k olympijským hrám.

Druhou část článku tvoří charakteristika a závěry konference „100 let pedagogiky sportu“, která se v souvislosti s vydáním Pédagogie sportive konala v prostorách pražského Karolína v červnu 2022.

Konference se, kromě historického ohlednutí, věnovala rovněž některým problematickým tématům pedagogiky sportu současnosti. Mezi hlavními lze zmínit roli sportu a tělesné výchovy ve společnosti, přínosy sportu a pohybových aktivit, dopad pandemie Covid-19 na sport a pohybové aktivity české populace či zdatnost dětí a mládeže.

Klíčová slova: pedagogika sportu, Pierre de Coubertin, sport, MOV, Charta sportu

ABSTRACT

The paper occupies dominantly with 100th anniversary of the “Pédagogie sportive”, which was published by Les éditions G. Crés et cie in 1922. The Pédagogie sportive’s author, Pierre de Coubertin, firstly point out the chosen social, political and economic issues not only in the then France but also in other European countries. In Coubertin’s opinion, the problems related with pushing a more modern conception in management of physical education and sport according to the English model.

Further in the paper, we briefly describe and analyse particular chapters of Pédagogie sportive. This book, in its first part, occupies with a history of physical exercises since ancient times until nowadays. The second part is focused on a description and delimitation of certain sports' branches and the third part deals with ethical issues in sport. In the end of the book, there is mentioned an effort of Pierre de Coubertin to push through the changes in the Olympics.

The second part of this paper is consisted from a description and conclusions of the conference "100 years of Sport Pedagogy", which was held in Prague's Carolinum in June 2022 in connection with the publication of Pédagogie sportive.

Except of the historical part, the conference occupied also with several issues of a current Sport Pedagogy. Among the main, we can mention the role of sport and physical education in the society, benefits of sport and physical activity, the impact of pandemics Covid-19 on sport and physical activity of Czech population, fitness of children and youth etc.

Key words: sports pedagogy, Pierre de Coubertin, sport, IOC, Charter of Sport

ÚVOD

Pierre de Coubertin (1863–1937) se ve své publikaci nejprve zmiňuje o „Výboru pro propagaci tělesných cvičení“, který ovlivňoval pedagogickou reformu tělesné výchovy a sportu ve Francii, a to podle vzoru středoškolských a vysokoškolských klubů v Anglii, např. v Rugby, Cambridgi, Etonu, Harrowu, Oxfordu aj. Z anglických myslitelů prosazoval volnější přístup k studentskému sportu jako i zlepšení podmínek ve sportu především Thomas Arnold. Studenti měli v oblibě hlavně kriket, veslování, box, atletiku aj., někteří absolventi později zakládali sportovní kluby přístupné široké veřejnosti. Postupem času se sport stal v Anglii součástí i školní tělesné výchovy se zdůrazňováním rytířského boje jako základu pravidel „fair play“ se stanovenými podmínkami pro účastníky soutěže. Pierre de Coubertin dále popisuje problémy, ke kterým docházelo nejen ve Francii, ale i v jiných zemích. Velmi častá byla kritika ze strany rodičů, kteří se obávali drsnosti, tvrdosti či úrazovosti v některých sportech u dětí a mládeže. Vedle toho existoval i nepřátelský postoj ke sportu ze strany části katolické obce, která v rozvoji sportu a hlavně v neolympismu spatřovala návrat pohanských myšlenek (Coubertin, 1977).

Nepřízeň vůči pojetí pedagogiky sportu se projevovala především v několika směrech. První směr byl tvořen zastánci staré napoleonské výchovy rozšířené po celé západní Evropě. Ti byli znepokojeni režimem svobody, kterou arnoldovská sportovní reorganizace přiváděla do škol. Viděli v něm projev školního anarchismu a zkázu tradiční morálky. Brzy však zjistili, že praxe této svobody jim dává méně těsné, ale mnohem účinnější sevření studentů do týmu, než tvrdá disciplína. Druhá skupina oponentů propagovala princip tzv. svalové emulace (Seman, 2013).

Část lékařské obce prosazovala názory, že sport je ve své podstatě jen fyziologická záležitost. K tomu patří například i nešťastné prohlášení Herberta Spencera: „...aby se národ skládal z dobrých zvířat“, stejně jako práce jeho žáka Georgese Demeného, který aplikoval kinematografické zkoumání na tělesná cvičení, přičemž jeho názory směřovaly k animalismu. Dokonce se objevilo tvrzení, že objevil „umění jak vytvořit lidského plnokrevníka“ (Seman, 2013).

Principy a požadavky stanovené MOV využil Coubertin k vytvoření konceptu „olympijského sportu“, kde používal názvy „olympijská pedagogika, sportovní pedagogika nebo olympijská výchova“. Nakonec zavedl jednotící pojem „olympismus“, kde se hovoří především o pedagogickém významu individuálního nebo týmového zdokonalování ve sportu. Upozorňoval na to, že sportovci většinou neprocházeli dlouhodobou přípravou, některé sportovní výkony tak byly pouze jednorázové a mohly poškozovat zdraví sportovců. Z těchto důvodů volal po širším pedagogicko-psychologickém vzdělání nejenom sportovců, ale především trenérů v rámci systematického a promyšleného tréninku na tyto soutěže (Choutka a kol., 2004).

V této souvislosti se zmíníme o dvou Coubertinových publikacích. První z nich se jmenovala „*Essais de Psychologie sportive*“ respektive „Esej o psychologii sportu“ a byla vydána roku 1913. Tato publikace byla věnována především psychologii sportu s následujícími tematickými celky:

– *počátky sportování* – např. jak rozvíjet pohybové schopnosti člověka, problémy atavismu, vůle ve sportu,

– *kontinuita a modalita* – např. motivace u sportovce, svalový automatismus, tížádstvo, kamarádství, konkurence, kázeň,

– *výsledky sportování* – např. větší odolnost, odvaha, důvěra v sebe sama, klid a harmonie mysli (Coubertin, 1977).

Před VIII. olympijským kongresem konaným v Praze pak byla v roce 1922 vydána druhá pedagogicko-psychologická publikace „*Pédagogie sportive*“ (Coubertin, 1922).

METODIKA

Hlavním cílem článku je uvedení stručné charakteristiky obsahu publikace „*Pédagogie sportive*“ (Coubertin, 1922), která vyšla před sto lety a dala podnět ke vzniku a vývoji vědního oboru pedagogika sportu. Dílčím cílem je pak popis pozitivních, i ale negativních historických souvislostí provázejících vydání této publikace. Dalším cílem práce je upozornit na některé problémy současné společnosti ve vztahu k sportu, tělesné výchově a dalším pohybovým aktivitám.

Úkoly článku spočívají v nastínění myšlenek P. de Coubertina o pojetí sportu počátkem 20. století a v prezentaci závěrů odborné části konference „100 let Pedagogiky sportu“, pořádané pod záštitou České kinantropologické společnosti a Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (Kotlík, 2022).

Jako základní metoda byla použita obsahová analýza podstatných dokumentů, především prací P. de Coubertina a Zázpisu VI. Kongresu MOV. Vzhledem k svému zaměření a povaze je text věnovaný historickým událostem zpracován převážně diachronním postupem.

Stručná charakteristika „*Pédagogie sportive*“ (výsledky)

V uvedené publikaci autor shrnul soudobé poznatky v oblasti sportu a rozdělil je do tří základních skupin:

Historie tělesných cvičení

V této části se autor zabýval problematikou vzniku sportu od pravěku a starověku, přičemž nejvíce se věnoval popisu řeckých gymnázií, která měl v úmyslu obnovit v moderním pojetí, jak to posléze vyjádřil i na olympijském kongresu v roce 1925 v Praze. Poté P. de Coubertin pokračoval středověkem, kde však z hlediska rozvoje sportu neidentifikoval s výjimkou rytířství, které představovalo jediný koncepční systém tělesné přípravy, žádné zásadní podněty.

Nejvíce se P. de Coubertin zabýval problematikou sportu v novověku. Kritizoval státní podporu francouzského tělovýchovného systému (F. Amorosa), analyzoval myšlenky a dílo tvůrců německého turnéřského systému (F. L. Jahna a E. Eiselena), vyzdvihl důležitost sportu ve výchově v souladu s dílem T. Arnolda a pokračoval problematikou rozvoje sportu v USA. Coubertin se rovněž zmiňuje o vzniku sokolství v Čechách. V závěru kapitoly pak uvádí i některé nepříznivé vlivy související se vznikem sportovní pedagogiky, viz výše.

Technika tělesných cvičení

Kapitola se zabývá nejprve charakteristikami sportů, které Coubertin rozdělil do více skupin. První skupinu tvořily atletické sporty, mezi které zařadil běhy, skoky a hody. Tento termín však Coubertin nepokládá za správný. V jeho době byl ještě zažit termín „atletismus“, který zahrnoval sporty obecně. Z uvedeného důvodu tak je podle P. de Coubertina atletem i veslař, boxer či jiný sportovec.

Druhou skupinu sportů tvořily gymnastické sporty, které nazývá „gymnickými“. Podle jeho názoru ale cvičení zahrnutá v této skupině neodpovídají definici sportu. Zařadil tam rovněž cvičení na náradí a vzpírání.

Třetí skupinou sportů byly podle Coubertina sporty obranné, pro které máme v současnosti název úpolové sporty. P. de Coubertin mezi ně počítá zápas, šerm kordem, fleretem, šavlí a holí a nakonec anglický box a francouzský box (francouzský box se od klasického, tedy anglického boxu lišil zejména tím, že je v něm dovoleno použití techniky dolních končetin – kopů).

Další skupinou sportů tvořily jezdecké sporty, které Coubertin pokládal za důležité a zdůrazňoval nezbytnost speciální gymnastické přípravy předtím, než se jim lidé začnou věnovat. Dále se pak následovaly vodní sporty, kam zařadil plavání, veslování a jachting, poté vymezil zimní sporty, při kterých uvádí: „Nejjednodušší jsou ty, které vznikly nedávno a nejkomplicovanější jsou ty, které jsou nejstarší.“ Tam zařadil bruslení, lyžování, boby, skeleton a jachting na ledě.

Následně Coubertin vymezil i kombinované sporty, kam podle něj patřil především klasický pětiboj. Řadil do něj však i jiné disciplíny, než byly ty antické, konkrétně se jednalo o běhy na 200 a 1500 metrů, skok do dálky s rozběhem, hod diskem a hod oštěpem. Dále tam patřil moderní pětiboj, jehož byl Coubertin tvůrcem. Kromě toho byly do této skupiny zařazena i voltíže, jezdecký šerm a tzv. skijöring, tedy jízda na lyžích za koněm, kdy kůň táhne lyžaře. Coubertin uvádí, že vycvičit koně pro tento sport není obtížné. Do výše uvedené skupiny byly dále zařazeny i cyklistika, horolezectví a lov.

Jako poslední pak Coubertin uvádí sportovní hry. Mezi ně však řadil jen ty, kterým se věnují sportovci v mezinárodním měřítku. Nechtěl se zmiňovat o národních

sportovních hráčů, kterým se věnují sportovci jen v nějaké konkrétní geografické oblasti. V závěru kapitoly se pak autor dotýká problematiky sportovní hygieny (věk, zdraví, osobní dispozice, materiální zabezpečení), sportu žen a organizace sportu (Coubertin, 1977).

Morální a sociální projevy při cvičení

Závěrečná část publikace je věnována především otázkám vztahu sportu a umění, kdy Coubertin poukazuje na morální a sociální působení těchto oblastí na vývoj člověka, zejména v adolescenci. Zdůrazňuje, že sport má kladný vliv nejen na intelektuální stránku života, ale i na temperament, charakter a některé další rysy a vlastnosti jedince. Kladně se také projevuje ve vzájemné spolupráci, obraně, rodinných svazcích, povolání aj. Podle Coubertina je pak vztah umění a sportu záležitostí tzv. eurytmie (Semán, 2013; Coubertin, 1977), kterou v současnosti hojně využívají ve svém edukačním procesu zejména waldorfské školy.

VIII. mezinárodní olympijský kongres

Vývrcholením debat k Pédagogie sportive byl VIII. mezinárodní olympijský kongres konaný v Praze (29. 5. – 4. 6. 1925), který byl věnován sportovní pedagogice a některým technickým otázkám (Zápis „První olympijský mezinárodní kongres pedagogický“, 1925).

Kongres se zaměřoval na růst počtu soutěží a zvyšující se ekonomické nároky, na omezení účasti mládeže, u které nebyl ukončen biologický růst, na vhodnost či nevhodnost účasti žen ve sportu, na otázku jak zajistit vývoj poctivé hry a rytířského ducha, jak podpořit spolupráci studentů z univerzit, jak věnovat pozornost zdravotní tělesné výchově a léčení sportem a jak bojovat proti nespportovcům, podvodům a korupci.

V závěrech kongresu se zdůrazňuje, že tělesná výchova a sport se podílejí na celkové obrodě člověka, vyžadují sebeovládání, chladnokrevnost, mohou působit na vnímavost, charakter a svědomí. Sport má podle Coubertina i další velké přínosy. Uklidňuje smysly a je velkým „tišitelem“ jednotlivce a vyrovnává značnou dávku vlastností navzájem si odporujících, jejichž přímá rovnováha je pro sportovce potřebná. Provozování sportu vytváří vzájemnou úctu a potřebu dodržování stanovených pravidel, jež jsou podstatou sportovního života. Za nejdůležitější z nich lze považovat přímou, kázeň, poctivou hru, zdvořilost, rytířského ducha aj. (První olympijský mezinárodní kongres pedagogický, 1925).

Po odchodu z funkce předsedy MOV v Praze pokračuje P. de Coubertin ve svém pedagogickém působení, např. na Lausannské konferenci v roce 1926 prezentoval, že v budoucnosti je třeba požadovat, aby každý jednatel měl mít v blízkosti svého bydliště možnost provádět takový druh tělesné činnosti, jaký si přeje. Blízkost sportovišť významně pomáhá začlenění pohybu do každodenního stereotypu. Po roztržce s výkonnou komisí MOV zakládá „*Mezinárodní úřad pedagogiky sportu*“, resp. „Bureau International de Pédagogie Sportive“, kde v bulletinu vydává článek „Pedagogické hodnoty olympijského ceremonálu“.

V Chartě sportovní reformy z roku 1930 uvádí, že není dobré sportovce přetěžovat fyzicky nebo sportovat na úkor intelektu, je třeba zamezit šíření obchodního ducha a lásce k výdělku, kdy vinici jsou veřejné úřady, svazové federace, tisk aj. Je nutné

stanovit rozdíl mezi sportovní výchovou (tréninkem) a soutěžemi, zavést svalovou maturitu pro sportovce dle švédského vzoru, mezinárodní šampionáty pořádat jen každým druhým rokem, zrušit všechny šampionáty s etnickým podtextem, sjednotit sportovní a tělocvičné jednoty, definovat rozdíl mezi profesorem (amatérem) a profesionálem, zrušit soutěže žen, kde jsou účastní muži, upustit od gigantických sportovních staveb a místo toho zavést menší stavby tzv. antická gymnázia, podporovat rozvoj sportovního lékařství (Coubertin, 1977).

Některé návrhy byly později implementovány do Charty sportu z roku 1994, např. definice fair play, kodex sportovní výchovy, sportoviště s možností sportování pro všechny aj.

Stejně jako ostatní vědní obory se Pedagogika sportu vyvíjela po dlouhou dobu, proto nelze jednoduše „nakreslit čáru dějinami“ a tím stanovit, že od dané chvíle vznikl nějaký vědní obor. Sportu, dříve však nepracovním pohybovým aktivitám, se lidé věnovali samozřejmě již od starověku. Zmínky o cílené pohybové aktivitě lze nalézt např. ve starověkém Řecku či Římě, v Indii, Japonsku, Číně, Egyptě (Jansa, 2019). Některé z daných aktivit byly charakteru převážně vojenského, respektive vojenské přípravy (např. Řecko, Egypt či Čína), jiné byly spíše zdravotně orientovány (Indie, Čína), další měly převážně sportovní charakter (např. starověké olympijské hry).

V současné době jsou za pedagogy označováni i starověcí, středověcí či novověcí myslitelé (zpravidla učitelé, lékaři, filozofové, matematici, teologové atp.), i když pedagogika jako vědní obor v jejich době ještě neexistovala. Řada z nich (z novějších např. Komenský, Rousseau, Locke atd.) se ve svých dílech či přednáškách věnovala buď částečně či majoritně pohybovým aktivitám (Kotlík, 2022).

DISKUSE

Nelze s jednoznačností určit počátek vědního oboru Pedagogika sportu. Na druhé straně lze identifikovat významné impulsy, které tento vědní obor modelovaly, rozvíjely a zcela určitě i etablovaly jak z hlediska vnímání odbornou obcí, tak i širokou veřejností. Za jeden z těchto impulsů považujeme vydání Coubertinovy *Pédagogie sportive* (1922). Nejen z tohoto důvodu, byla počátkem léta 2022 uspořádána konference **100 let pedagogiky sportu**. Tato konference se i na památku VIII. olympijského kongresu symbolicky uskutečnila v starobylých prostorách pražského Karolina, a to pod záštitou České kinantropologické společnosti a Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. Konference se zúčastnili jak odborníci z akademického prostředí, tak zástupci Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy či Českého olympijského výboru.

Hlavními tématy konference bylo představení originálního výtisku publikace *Pédagogie sportive* (viz text výše), ohlédnutí se za historickým vývojem pedagogiky sportu a také příspěvky a debata nad některými současnými tématy, které pedagogika sportu řeší a kde zatím nejsou jasné závěry a doporučení. Mezi tato témata moderní doby patřily např. role sportu v současné společnosti, benefity sportu a jejich využití, sport a pohybové aktivity v době pandemické a postpandemické, postavení tělesné výchovy v současné společnosti či zdatnost současné mladé populace.

V oblastech role sportu v současné společnosti a přínosů sportu pro současnou i budoucí společnost se účastníci konference shodli, že sport plní i v současnosti celou řadu úkolů a cílů (namátkou lze uvést zvyšování fyzické i psychické zdatnosti a odolnosti, psychohygienu, kooperaci i kompetici, prevenci zdravotních obtíží, socializační roli, výchovu k vnímání a respektování pravidel, fair-play, prevenci sociálně negativních jevů, významný ekonomický přínos atd.) a je třeba jej neustále podporovat, rozvíjet a především propagovat.

Na výše uvedené pak navazovala diskuse o sportu a pohybových aktivitách v době postpandemické (jakkoliv pandemie onemocnění Covid-19 nijak neskončila, v tomto případě jde pouze o široce užívaný, byť ne zcela přesný termín, přesnější je hovořit o době po ukončení sociálních restrikcí spojených se snahou omezující šíření respiračního onemocnění Covid-19). Na základě prezentovaných příspěvků i následné diskuse je zřejmé, že sociální restrikce znamenaly velký zásah do sportovních a jiných pohybových aktivit lidí. Na jedné straně mohla být nastalá krize impulsem či příležitostí pro zvýšení objemu pohybové aktivity jedinců a rodin (většina populace měla více volného času) či pro realizaci potenciálně zdravějších forem pohybové aktivity (přesun z městských, často uzavřených sportovních zařízení do volné přírody), na straně druhé však tato situace pro mnoho lidí znamenala omezení jejich pohybových aktivit. V tomto případě není rozhodující, zda se dotyční báli realizovat pohybové aktivity venku či prostě neměli tuto možnost (např. v centrech měst). Podstatné je v tomto případě, zda se k sportu a dalším pohybovým aktivitám vrátili, či nikoliv a nakolik se změnila jejich zdatnost a zdraví. S ohledem na zásadní společných tréninků v rámci konference převládá názor, že významným činitelem byl zejména sociální kapitál. Rodiny s vysokým sociálním kapitálem udržely své členy při pohybové aktivitě, některé její objem dokonce zvýšily. Naopak řada rodin s nízkým sociálním kapitálem od pohybových aktivit upustila. Podobně byla hodnocena i zdatnost mladé populace. Konstatováno tak bylo zejména tzv. „rozevření nůžek“ v rámci (nejen) české populace, což je obecně chápáno jako velmi negativní jev, který bude mít důsledky ve zvýšených nákladech zdravotní péče.

Posledním tématem byla role a postavení tělesné výchovy ve společnosti. V tomto ohledu bylo konstatováno, že formálně je postavení tělesné výchovy významné. Tělesná výchova je například jedním z velmi mála předmětů, který je zařazen na všech základních a středních školách ve všech ročnících, na druhou stranu se z tohoto předmětu nechávají žáci velmi často uvolňovat či jej navštěvují pouze sporadicky (Kotlík a Jansa, 2020). Diskutováno bylo také postavení a prestiž učitelů tělesné výchovy. V této otázce panovala shoda, že na prestiž učitelů TV má stěžejní vliv více faktorů, zejména přístup samotného učitele a vedení škol. Postavení TV je však poněkud problematické, neboť cíle a úkoly předmětu nejsou jasné některým zákonným zástupcům (Krucká, 2022). Vyššímu sociálnímu statutu učitele tělesné výchovy zřejmě nejvíce pomáhá další aprobace.

ZÁVĚR

Lze konstatovat, že Pierre de Coubertin významně podpořil rozvoj aplikovaného vědního oboru Pedagogika sportu, který je v současné době součástí etablovaného vědního oboru Kinantropologie. Domníváme se, že Coubertin dostatečně zdůvodnil potřeby transdisciplinárního rozvoje pedagogiky sportu s využitím poznatků dalších vědních oborů, které se vzájemně prolínají ve sportovně edukační realitě, zejména

psychologie a sociologie pak prokazují široké uplatnění jak v učitelské, tak i trenérské praxi. Velká část Coubertinových myšlenek je aktuální také v současné době.

Závěry konference 100 let pedagogiky sportu pak ukazují na potřebu intenzivního boje proti zvyšování rozdílů v oblasti frekvence a objemu realizace sportu a dalších pohybových aktivit mezi českou populací. Také je důležité se orientovat na zvyšování sociálního kapitálu rodiny. Nezbytná je rovněž motivace k pohybové aktivitě a atraktivní, především však dostupná nabídka sportovních zařízení či služeb.

LITERATURA

- COUBERTIN, P. (1922). *Pédagogie sportive*. Paris: Les Éditions G. Crès et Cie.
- COUBERTIN, P. (1977). *Olympijské paměti*. Praha: Olympia.
- CHOUTKA, M., DOVALIL, J., SVOBODA, B., HOGENOVÁ, A. (2004). Pierre de Coubertin, filosofie olympismu, vztah sportu a olympismu. In: J. Dovalil et al. (Eds.) *Olympismus*. Praha: Olympia, s. 20–29.
- JANSA, P. & KOTLÍK, K. (2020). Pedagogika sportu a Pierre de Coubertin. *Česká kinantropologie*, 24(1–2), s. 7–14.
- JANSA, P. et al. (2019). *Pedagogika sportu*. Praha: Karolinum.
- KOTLÍK, K. (2022). Významné jubileum: 100 let Pedagogiky sportu. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 88(3), s. 7–8.
- KOTLÍK, K., JANSA, P. (2020). K současnému fenoménu osvobození z tělesné výchovy. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 86(2), s. 2–7.
- KRŮCKÁ, D. (2022). *Společenské postavení učitele tělesné výchovy*. Diplomová práce. Vedoucí K. Kotlík. Praha: UK FTVS.
- SEMAN, F. (2013). *Pedagogický odkaz Pierra de Coubertina*. Bratislava: Edice Olympismus v praxi, SOV.
- Zápis VI. kongresu MOV (1925). *První olympijský mezinárodní kongres pedagogický*. Praha: Tyršův dům.

PhDr. Kamil Kotlík, Ph.D.

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešleslavín

e-mail: kotlik@ftvs.cuni.cz

ETICKÝ PROBLÉM BOLESTI, UTRPENÍ A SMRTI VE SPORTU¹

ETHICAL PROBLEM OF PAIN, SUFFERING AND DEATH IN SPORT

MILOŠ BEDNÁŘ

Katedra společenskovedního základu v kinantropologii
Fakulta tělesné výchovy a sportu, Univerzita Karlova

SOUHRN

Studie se zaměřuje na tři fenomény reprezentující odvrácenou tvář sportu: bolest, utrpení a smrt. Nečiní si přirozeně nárok analyzovat je v jejich komplexitě, sledujíc je prizmatem etiky. Ta si nutně klade otázky typu: Do jaké míry jsou tyto fenomény nevyhnutelné v současném sportu, zejména elitním? Působí proti takzvanému „duchu sportu“? Jak zasahují do existenciální struktury individuálních sportovců, a to v biodromální perspektivě? Představují navzdory negativním konotacím, které získaly v historii sportu, také některé pozitivní rysy? Cílem stati bylo nalézt – nutně limitované – odpovědi na některé z těchto velkých otázek etiky sportu, do nichž penetrují i transcendentní přesahy. Zvolená metoda kombinuje teoretické poznatky z oblasti společenskovední i biomedicínské kinantropologie s hermeneutickým hledáním invariantu v činech či kazuistikách některých výrazných představitelů analyzované tematiky. Za hlavní výsledek lze považovat nalezení kritéria v podobě autenticity sportovní individuality, která si svobodně volí míru bolesti, utrpení či rizika smrti pro dosažení sportovních cílů, zohledňujíc celoživotní dimenzi i společenské důsledky. Za dílčí výsledek je snad možno považovat i otevření dalších tematických oblastí, které se vynořily jako juxtastruktura těch zkoumaných, a to především v podobě fenoménu hrdinství, oběti a „druhého života“ činů sportovců, v němž sehrává silící roli mediální sféra i sociální sítě.

Klíčová slova: asketismus, autenticita, bolest, etika sportu, smrt

ABSTRACT

The study focuses on three phenomena representing the reverse side of sport: pain, suffering and death. Naturally, it does not pretend to analyse them in their complexity, observing them through the prism of ethics. The latter inevitably asks questions such as: to what extent are these phenomena inevitable in contemporary sport, especially elite sport? Do they work against the so-called “spirit of sport”? How do they interfere with the existential structure of individual athletes, in a biodimensional perspective? Despite the negative connotations they have acquired in the history of sport, do they also present some positive features? The aim of the essay was to find – necessarily limited – answers to some of these big questions of sport ethics, which are penetrated

¹ Tato studie vznikla v rámci programu na podporu vědy a výzkumu na Univerzitě Karlově Cooperatio, vědní oblast Sport Sciences – Social.

by transcendental overlaps. The chosen method combines theoretical insights from social sciences and biomedical kinanthropology with a hermeneutic search for invariance in the actions or case studies of some of the prominent representatives of the topic under analysis. The main result can be considered as finding a criterion in the form of the authenticity of the sporting individual, who freely chooses the degree of pain, suffering or risk of death to achieve sporting goals, taking into account the lifelong dimension and social consequences. The opening up of other thematic areas that emerged as a juxtastructure of the ones studied, especially in the form of the phenomenon of heroism, sacrifice and the “second life” of athletes’ actions, in which the media sphere and social networks play a growing role, can perhaps be considered a partial result.

Key words: asceticism, authenticity, death, pain, sport ethics

ÚVOD

Někteří maratonští běžci si vytvářejí své mantry, které opakují v průběhu závodu a které jim mají pomoci překonat útrapy této královské distance. Jednu z nich zpopularizoval japonský spisovatel Haruki Murakami (sám maratonec) v bestselleru „O čem mluvím, když mluvím o běhání“: *Pain is inevitable. Suffering is optional*. Volně přeloženo: „Bolesti se nevyhneme, ale utrpení je věcí volby.“ Murakami zde spatřuje nejdůležitější aspekt maratonu.

Dovolím² si rozšířit toto motto na celý soutěžní sport a promyslet jeho obsah i dosah z pohledu etiky a hledání smyslu sportovních aktivit v životě jedince i společnosti.

Schopnost překonávat *bolest* či *utrpení* je součástí výchovy v rámci západní křesťanské tradice, a to jak v linii poustevnické či mnišské, tak zejména u asketicky orientovaného protestantismu. I antika měla svou asketickou³ tradici – např. ve spartské výchově či učení stoiků⁴. Na Východě učinil buddhismus utrpení přímo základem reality i východiskem svého učení; vyrovnávání se s tímto stresorem řešil osmidílným atakem na žádostivost s převahou duševních a duchovních nástrojů. Svě techniky, jak uspět v souboji s bolestí, má i hinduismus a taoismus.

Na horizontu bolesti a utrpení se nutně vynořuje *smrt* – ještě nikoli ve fenomenální podobě, spíše jako neurčitá metafyzická úzkost. I zde má co říct k tématu západní i východní tradice. Na jedné straně antické „zabývání se smrtí“ (*meleté thanatú*) jako součást péče o duši či „mučednický“ katolicismus středověku, na té východní zmužilé vztahování ke smrti jako součást např. systému *bušidó* neboli cesty válečníka, originálně praktikováno japonskými samuraji. Západ i Východ měly také své „útěšné varianty“ vytěšňování strachu ze smrti – zaslíbení věčného života v křesťanství či reinkarnační model v hinduismu a budhismu.

Jestliže 19. století lze charakterizovat jako éru vzájemného objevování tzv. „západních“ a „východních“ přístupů k životu včetně tělesných cvičení, kdy dominoval pocit odlišnosti, pak ve století následujícím vedl sílicí proces globalizace k vzájemnému ovlivňování i „výpůjčkám“. 21. století si dovolím předjímat jako století syntézy na globální úrovni.

² Volím „ich“ formu, kterou považuji za vhodnou pro prezentování etické problematiky, do níž nutně pronikají osobní postoje i morální habitus autora.

³ *Askésis* je ostatně řecké slovo znamenající cvičení, a to v dimenzi tělesné i psychické. Blíže o tomto fenoménu viz (Bednář, 2009, 130–140).

⁴ Snad nehlouběji pronikl k jádru bolesti a utrpení římský stoik Epiktétos – nejen teoreticky, ale i prožitkově.

* * *

Domnívám se, že svou roli sehrálo v těchto procesech i *olympijské hnutí*, které svými globalizačními aspiracemi předběhlo dobu – už za Coubertinova života (1863–1937) se účastnili olympijských her sportovci všech kontinentů.

Čeští sportovní psychologové upozorňují na přebírání autoregulačních a harmonizujících prvků ze systémů jógy (Slepička, Hošek & Hátlová, 2009, 16–17). Dodejme, že moudří trenéři si berou příklad i z širší filosofie jógy, kde vede cesta vpřed přikázáním „nebolestivosti“, kdy k dokonalejšímu provádění jednotlivých cviků/ásanů směřuje promyšlené ohmatávání vlastních hranic – těch fyzických i psychických – s jejich následným opatrným prolamováním.

Nelze si však nepovšimnout ani opačného proudu přebírání „západních“ modelů, které jsou většinou roubovány na „východní“ tradice. V širším rámci šlo o postupnou akceptaci soutěživé orientace na výkon, úspěch či vítězství; ve světě sportu se právě olympijské hry staly arénou, kde vedle jednotlivců mohly předvést svou vyspělost i státy či národy. Takto začaly uvažovat zejména asijské velmoci: nejprve Japonsko, poté Čína a vposled Korea. Kupříkladu Čína angažovala v sovětské éře ruské trenéry, známé svým tvrdým přístupem a tréninkovým drilem, jímž se pokoušeli modelovat bolestivé momenty ze závodu pod hesly typu: „Trénink, který nebolí, nestojí za nic.“ či „Trp kozáče, budeš atamanem.“ To ve spojení s asijskou poslušností a schopností snášet bolest přinášelo úspěchy. Zvláštním případem je fenomén vytrvalostního běhu v Japonsku, kdy se běžci plně oddali dosažení úspěchu v naznačeném „západním“ smyslu s důrazem na maximální volní nasazení, což se mohlo dobře naroubovat na tradičního japonského ducha nezlomného odhodlání, jež velí překonávat překážky za každou cenu, a to bez ohledu na bolest a utrpení. Svou roli zde sehrál i projekt japonské vlády z roku 1912 směřující k dosažení parity se světovými velmocemi – sport měl sehrát svou roli a vytrvalci se ukázali jako vhodný nástroj tohoto úsilí (srovnej Havens, 2015). Nutností bylo ovšem podřízení individuálního úspěchu tomu nadosobnímu; vedle propagace Japonska byli běžci po Druhé světové válce využíváni i pro zvyšování prestiže univerzit a firem. Odtud taková podpora (i následná obliba) štafetových závodů *ekiden*, které soutěží s baseballem o pozici nejpobulárnějšího japonského sportu (blíže Finn, 2017).

METODIKA

Zvolená metoda vychází z hermeneutického poznatku, že text bez kontextu je pouhým pretextem. V hermeneutickém kruhu se hledání etické interpretace bolesti, utrpení a smrti ve sportu pohybuje od teoretických poznatků ze společenskovední i biomedicínské oblasti k analýze jednotlivých činů či širších kazuistik některých výrazných představitelů analyzované tematiky. Úroveň dosaženého předporozumění je následně opět poměřována s teoretickým zázemím (pozadí, *perignosis*, *background*). Z etických nástrojů byl jako kritérium využit Kantův kategorický imperativ i méně určitý „duch sportu“, který však v reálném světě sportu dobře stigmatizuje činy, jež s ním nejsou v souladu. Vzhledem ke specifičnosti sportovního tematiky stať preferuje využití kinantropologických kontextů, a to zejména z oblasti psychologie a filosofie sportu.

BOLEST A UTRPENÍ

Úvodní širší exkurz považuji za užitečný pro pochopení „souboje s bolestí“ a dilematem utrpení ve sportu – stejně jako stručné seznámení s těmito fenomény, spojenými s převážně negativními konotacemi.

Bolest je definována „Mezinárodní společností pro studium a léčbu bolesti“ (ISAP) jako „nepříjemný pocit nebo emocionální zážitek spojený se skutečným nebo potenciálním poškozením tkáně...“ (Rokyta et al., 2012, 17) a zabývá se jí relativně mladá lékařská subdisciplína algeziologie. Zkoumá a popisuje celý proces působení bolesti v lidském organismu od jejího vnímání pomocí nociceptorů ve tkáních až po „předání“ do psychické sféry, kde leží evidentně těžiště této multidisciplinární problematiky. Zdá se, že hlavním problémem je evidentní neurčitost (tedy i neměřitelnost) onoho definičního „pocitu“ či „zážitku“, které jsou veskrze subjektivní záležitostí. Vzdor negativnímu vymezení a vnímání je třeba zdůraznit pozitivní funkci bolesti v podobě varovného signálu, upozorňujícího na možné poškození organismu. Není dobré přehlížet „řeč symptomů“ signalizujících příchod bolesti. Kurt Tepperwein hovoří (2001, 50) o sedmi úrovních stupňování příznaků – nejsou-li vyslyšeny, hrozí přechod do stadia *chronické* bolesti, zranění a v krajním případě může dojít až ke smrti.

Ve stadiu *chronické* (tedy *prolongované*) bolesti už můžeme mluvit o *utrpení*⁵. Jako vhodný název pro mezistupeň („mezi“ bolestí a utrpením) vidím termín *strádání*, které Václav Hošek, odborník na psychologii odolnosti, chápe jako „dlouhodobou zátěž, nebo opakované vystavování zátěžovým vlivům“ (Hošek, 1999, 7). Vedle varovné funkce bolesti chránící organismus, se v případě *strádání* a *utrpení* dostává ke slovu i existenciální varování, upozorňující na negativní dopady do struktury osobnosti, na narušení „pohybu lidské existence“ (v intencích učení Jana Patočky) apod. U sportovců může jít i o varování před jednodimenzionální zvolenou sportovní kariérou zaměřenou jen na výkon a *strádající* i *trpící* usilovným bojem s bolestí.

Ve sportu půjde bezprostředně a prvotně o signál svalové námahy či únavy, který upozorňuje na možné poškození pohybového aparátu. Sportovní psychologie se snaží řešit meze i možnosti volního úsilí při překonávání bolestivého diskomfortu (srovnej Slepíčka, Hošek & Hátlová, 2009, 51). Domnívám se, že v tomto punktu by měla dostat slovo i etika. V tomto přesvědčení mě utvrzují i David Howe (Howe, 2003) a Sigmund Loland (Loland et al., 2006), průkopníci tohoto přístupu ve sportovním prostředí.

Povzbudivé etické signály vnímám i z lékařské oblasti, a to jednak ze sféry celostní medicíny, jednak od samotné algeziologie, u jejíhož vzniku byla i snaha vnést do superspecializované medicíny také aspekty psychologické, sociální, etické a spirituální (srovnej Rokyta et al., 2012).

* * *

Lze souhlasit s první částí maratónské mantry, kde se mluví o nevyhnutelnosti bolesti? Myslím, že ano – určitá míra bolesti je nesporně sportu vlastní. U jednotlivých sportovních disciplín je rozdíl v oné míře (intenzitě) a formě projevení: údery v boxu, střety protihráčů v kontaktních týmových hrách, bolest z přetížení dolních

⁵ „Utrpení“ ovšem pokrývá širší významové pole – vedle *chronických* stavů může jít i o *jednorázový* trýznivý prožitek, či stav určitého znechucení („sledovat ten zápas bylo čiré utrpení“).

končetin ve sjezdovém lyžování, u trojskokanů a běžců, z přetížení horních končetin u veslařů a kanoistů, bolest hlavy šachistů atp. Také bolest ve finiši či závěru zápasů, bolest krátkodobá a nesignalizující poškození organismu nebo nemoc je jistě sportu inherentní. Zmíněné typy bolesti doprovázejí askezi zejména elitního a výkonnostního sportu. Jejím symbolem a vizualizací se stala postava Emila Zátopka.

Sportovci si postupně vypěstují schopnost ovládat bolest a „pracovat“ s ní („mastery of pain“). Jejich práh bolesti je vyšší než u běžné populace. Paradoxně to demonstruje i výrok české akrobatické lyžařky Nikolý Sudové po přetržení křížového vazů v koleni (14. 1. 2010): „To nebyla normální bolest – byla šílená, to bolelo i mě“, naznačujíc, že „normální“ bolest ji nebolí ... V jejím a podobných případech vážného zranění (za jiné jmenujme ještě zlomení lebeční kosti brankáře Petra Čecha v roce 2006) však mluvit o tzv. „nutném“ zlu, které „vyplývá z charakteru (té které) hry či sportu“, není namístě. To je špatná „filosofie“, jdoucí proti smyslu sportu, proti jeho duchu. Na odpovědných činovnicích je zpřísnění sankcí či korekce pravidel tak, aby minimalizovali tento typ zla. Vedle „vysoké“ argumentace by možná bylo namístě využít analogicky (zdánlivě) minimalistický imperativ medicíny: „Především neuškodit (*Primum nil nocere*)!“. Jím by se měli řídit trenéři při ordinování tréninkových dávek, výrobci sportovního náčiní, jehož technické ovládání vyžaduje nadměrné úsilí, i stavitelé tratí, k jejichž zvládnutí je nutná hraniční virtuozita. Případ tvůrců sáňkařské dráhy na ZOH ve Vancouveru, pyšných na to, že jde o nejrychlejší trať na světě, a vystřízlivělých po smrtelném úrazu gruzinského sáňkaře Nodara Kumaritašviliho, by měl být dostatečným varováním.

Často dochází k přechodu k chronické bolesti – známým je příklad tzv. tenisového a oštěpařského lokte či bolest Achillovy šlachy, která se nezhledně vyskytuje u sportovců, součástí jejichž disciplín jsou doskoky na tvrdý povrch – gymnasté, atleti, basketbalisté, volejbalisté apod. Nahlédnutí do chorobopisů některých elitních sportovců je tristní... Bolesti a opakovanými operacemi byla protkána kariéra našich fotbalistů Tomáše Rosického a Patrika Bergera; podobně dopadá elita sjezdového lyžování – za jiné jmenujme čtyřnásobnou olympijskou vítězku Janicu Kosteličovou, která protrpěla 10 operací kolenou i odstranění štítné žlázy a ve 25 letech ukončila sportovní kariéru pro přetrvávající chronické bolesti. To slavný hokejový obránce Bobby Orr musel absolvovat během 10 sezón v NHL 14 operací levého kolena a vydržel hrát do 30 let.

Václav Hošek spojuje tento problém i s *kvalitou života*: „Kontraindikací kvality života v této oblasti mohou být časté úrazy, případně degenerativní změny pod vlivem extrémního tělesného zatěžování v průběhu především vrcholové sportovní činnosti.“ (Slepička, Hošek & Hátlová, 2009, 231) Na příkladu nemoci lze dobře demonstrovat jednu z teorií zla jako *privace* („chybění“) dobra. A je to nemoc, vzniklá neadekvátní sportovní aktivitou, která brání dosahování „sportovních dober“. Filosofický náhled také „ví“ (stejně jako celostní medicína), že nemoc je znamením chybějící celistvosti. Tyto namátkové příklady vyvolávají otázku (doufám, že nejen u etika...): Co vede tyto sportovce k opakovanému vstupu na kolbiště? Kdo, nebo co je nutí k vystavování se další a další bolesti? Jaká je jejich motivace? Je jejich utrpení (viz *suffering* z úvodní mantry) skutečně vždy „věcí (jejich) volby“?

Při hledání odpovědí může leccos napovědět zpověď českého fotbalového internacionála Theodora Gebre Selassie, který 21. května 2019 ukončil „ze zdravotních a rodinných důvodů“ reprezentační kariéru: „Už na posledním srazu národního týmu

(březen 2019) jsem měl problém s kolenem. Proti Anglii jsem ještě hrál, ale proti Brazílii jsem trenérovi říkal, že to není ok a že když to nebude nutné, utkání bych raději vynechal, protože cítím, že by se mohlo stát něco horšího. Ale nutnost byla, takže jsem hrál. (...) Následně jsem se vrátil do klubu a hned v dalším zápase jsem do stejného kolene dostal ránu. Rezonance poté odhalila natržený postranní vaz. Jenže sezona se pro nás vyvíjela tak dobře, že po konzultaci s trenérem jsme se rozhodli, že budu hrát dál, i když bylo riziko, že se zranění zhorší, nebo dokonce dojde k úplnému přetržení vazů.“ Výčet následných zranění a problémů by mohl pokračovat dále – přesto vydržel až do předposledního zápasu sezóny, kdy už mu tělo definitivně „vystavilo stop“. Jen zárazem nedošlo k přetržení vazů.⁶ K určitému „přetržení“ však došlo v psychice hráče, který pochopil, že takto už nemůže pokračovat a vzdal další reprezentační kariéru.⁷

Pozoruhodné na celé kauze je několik věcí, pro mne ovšem nejvíce fakt, že „byla nutnost“ hrát *přátelský* zápas (v reprezentaci) a přestože „se sezona pro nás vyvíjela tak dobře“ (ve Werderu Bremen), tak se hráč „dohodl“, že bude hrát dále... Motivaci jednotlivých aktérů (obou trenérů i hráče samotného) můžeme s poměrně vysokou pravděpodobností odhadnout – přesto by šlo přísně vzato o spekulaci. Co si ovšem dovolím dovodit jednoznačně: o *zdraví* hráče šlo až v poslední řadě. Podobných případů jsou ovšem evidentně desítky – jak ukázala případová studie z prostředí anglického profesionálního fotbalu, hrát zraněný se stalo součástí fotbalové „kultury“ (Loland et al., 2006).

K etickému hodnocení tohoto i analogických případů využijme Kantův kategorický imperativ. V jedné z jeho variant (formulace na základě účelu o sobě) Kant praví: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě druhého, vždy zároveň jako účel a nikdy pouze jako prostředek.“ Zde je založeno nejen korektní a nemanipulativní chování k druhým, ale též k vlastní osobě! Nedílnou součástí „lidství v sobě“ je i jeho tělesná dimenze, jeho *fysis* – a ani ta se nesmí stát pouhým prostředkem. Použili trenéři „lidství v osobě hráče“ (jeho osobnostní dimenzi, lidské kvality a vlohy) jako účel/cíl (tím by mělo být naplnění jeho osobnostního i sportovního potenciálu, jeho „dobro“), nebo jako prostředek (k naplnění vlastních ambicí, k dosažení krátkodobých cílů klubu či reprezentace)? Použil hráč „lidství ve své osobě“ k naplňování zmiňovaných cílů, nebo jako prostředek (k finančnímu zhodnocení sportovní výkonnosti, dokud je jeho cena na hráčském trhu ještě dostatečně vysoká, ke splnění očekávání realizačního týmu a fanoušků, k udržení image „srdcař“, připraveného vždy k oběti pro tým)?

Musím tedy konstatovat, že trenéři analyzované kauzy se nechovali v souladu s Kantovým kategorickým imperativem a z hlediska jeho výkladu se chovali neeticky. V zájmu objektivity je třeba uvést, že ve vztahu k hráči nešlo jen o jejich výlučné rozhodování, ale plnili nepochybně i požadavky managementů klubu či reprezentace a očekávání médií, veřejnosti a fanoušků.

⁶ Další peripetie této kauzy viz Hynek Preisler na serveru sport.cz [cit. 2022-03-13]. Dostupné z: <https://www.sport.cz/fotbal/reprezentace/clanek/1111292-tajemstvi-je-venku-gebre-selassie-vysvetluje-reprezentacni-konec.html>.

⁷ Tu klubovou ve Werderu Bremen však nikoli – měl smlouvu do roku 2020. Neuvěřitelné je, že hráč po všech zdravotních peripetiích následně pokračoval v profesionální kariéře ve Slovanu Liberec a v červnu 2022 zde uzavřel ještě smlouvu na jeden rok...

Platí etický odsudek také o hráči? Zde nabádám k opatrnosti; při zodpovědném posuzování se vynořují další a další souvislosti i aspekty. Striktní posouzení může tvrdit, že použít tělo jako prostředek k dosažení naznačených bezprostředních cílů, zanedbáváje dlouhodobé výhledy (ve směru budoucího zdravotního stavu) i „péči o duši“. Hermeneutický pohled zájmu o širší kontexty a osobu hlavní postavy si všimne, že hráč má dvě malé děti a jako rodinný typ mohl být motivován sňahou zabezpečit finančně rodinu i do budoucna, sleduje naopak dlouhodobé cíle. Určitá míra chronického poškození pohybového aparátu, který v dalším životě hráče už nebude hrát centrální roli, je daní za takovouto volbu. Dalším aspektem je fakt, že Theo Gebre Selassie jako první český reprezentant tmavé pleti sehrával i roli určitého symbolu boje proti xenofobii, které se právě ve fotbalovém prostředí nemálo daří.

I v této roli plnil určitá očekávání. Podrobnějším rozбором jsem chtěl ukázat, že jakékoli striktní soudy z vnějšího prostředí nejsou na místě.

Uvedený příklad posloužil také jako zástupný za desítky analogických, se kterými se setkáváme opakovaně prakticky při každém play-off či při rozhodujících nebo důležitých zápasech. Hráči nastupují s nejrůznějšími zraněními (proslulým se stal Jágrův malíček z MS 2005), která jsou často před soupeři utajována atp. Hrají „přes bolest“ a rozhodně nemohou podat svůj optimální výkon – byť třeba podají výkon, kterým splní aktuální požadavky.

Jejich rozhodnutí trpět také nebývá věcí (jenom) jejich volby. Sportovní prostředí – často ve spojení s mediálním, komerčním nebo politickým – vytváří na hráče přímý či nepřímý tlak, který se zdá se zvětšující se společenskou rolí sportu narůstat. „Start sportovních celebrit je někdy i navzdory špatnému zdravotnímu stavu vynucen tlakem sportovně-mediálního spektaklu a sponzorů“ (Numerato, 2019, 289) Ještě menší prostor pro vzepření se poskytuje často tlak politický, zejména v totalitních režimech. Elitní sportovci jsou ovšem využíváni v zájmu propagované ideologie jako součást tzv. *soft power*⁸ prakticky globálně bez ohledu na charakter politického systému.

Proč podstupují sportovci takováto martyria? Jakou odměnu očekávají? Co je motivuje? Do vnitřního světa sportovce jsem se pokusil ponořit již v případě Gebre Selassiho. V obecnější rovině bývá kompenzací trýzní a strastí „obdiv davů“ (dnes i v podobě počtu pozitivních reakcí na sociálních sítích) se statusem celebrity⁹, postavení hrdiny – často s posvěcením v podobě státního vyznamenání (prakticky každoročně v České republice) či šlechtického titulu (Anglie) – a, last but not least, nadstandardní příjmy.

Postavení hrdiny... Vzor hrdiny je pevně zakotvený v lidské historii i mytologii¹⁰ a jeho naplnění vyžaduje např. zápasit se silnějším protivníkem (obr či monstrem v mýtech), vykonat nebezpečné úkoly, prožít i porážku či pád „na dno“ a následně se

⁸ Nástrojem této moci je kultura, politické hodnoty a „měkká“ diplomacie. Termín se objevuje od počátku 1990. let (Nye, 1990). V rámci pokusů měřit úspěšnost jednotlivých zemí při používání této „zbraně“ je jedním z indikátorů i počet a kvalita olympijských medailí.

⁹ Celebrita od lat. *celebrate*, oslavovat. Na rozdíl od „čistého štítu“ hrdiny na sebe „celebrita“ váže často i negativní konotace – extravagantní či provokativní chování, skandály a senzace apod. Drtivá většina skutečných hrdinů je pasována i na celebrity (některé hrdinské činy jsou identifikovány až po smrti aktéra), jen málokterá celebrita se stává hrdinou...

¹⁰ Tudíž i v kolektivním nevědomí podle známé Jungovy teorie archetypů. Jung rozebírá také *archetyp hrdiny*, jehož hlubší interpretace by přesáhla tematické zaměření článku. Srovnej (Jung, 2018).

dokázat vrátit na piedestal apod. Nezdá se, že by volání po jeho „inkarnaci“ v době postmoderní klesalo. Ukazuje se, že sportovní svět může tuto poptávku vhodně saturovat – „pole sportovní“ se přidávají k „polím válečným“. „Právě sport nabízí prostor pro rozvoj vůle prostřednictvím vlastního překonání či dokonce sebeobětování v míře, jíž lze nahlížet pod prizmatem hrdinství.“ (Jirásek, 2005, 239) Sport produkuje hrdiny rozličného typu – sledují-li výše uvedenou typologii, mohou jmenovat tyto případy:

- zápas se silnějším aneb outsider porazí nečekaně favority: české hokejové Nagano 1998; japonský maratónec Juki Kawauči vyhrává Bostonský maratón v roce 2018 před všemi favorizovanými Keňany a Etiopany; FC Leicester City vítězí v anglické Premier League v sezóně 2015/2016, ačkoli před jejím zahájením byl kurz na jeho výhru 5000 : 1)
- nebezpečný úkol: americký horolezec Alex Honnold sleze 3. 6. 2017 téměř kilometrovou kolmou stěnu El Capitan bez jistění;
- ode dna zpět na vrchol: tenisté Rafael Nadal a Juan-Martin Del Potro se opakovaně dokázali vrátit na nejvyšší úroveň po bolestivých problémech pohybového aparátu a četných operacích, které je nutily přerušovat kariéru; golfista Eldrick „Tiger“ Woods překoná svůj pád sportovní i společenský, léčí si tělo i duši a krok za krokem se vyšplhá v dubnu 2019 opět na vrchol, tj. k vítězství v Major Championships po 11 letech.

Příklady by se jistě dalo uvést více, zejména dalším pátráním ve sportovních análech. Dnešní sport přidává k těmto hrdinům také:

- dlouhodobě úspěšné sportovce (např. baseballista Babe Ruth¹¹ v americkém sportu, Emil Zátopek či Věra Čáslavská v českém s globálním dopadem atd.);
- aktéry mimořádných činů fair play (za jiné zmiňme motocyklistu Davida Pabišku, trojnásobného držitele hlavní ceny Českého klubu fair play i mnoha dalších ocenění).

Přes všechnu rozdílnost mají tito hrdinové jedno společné: jejich cesta k tomuto statusu nebyla bezbolestná (minimálně ve fázi asketické přípravy na výkon) a je většinou spojena se silným příběhem. Ten přitahuje média, která mohou hrdinský čin dále amplifikovat a šířit dnes jeho věhlas prakticky globálně.

SMRT

Zvláštní postavení mají činy s „příchuť smrti“ – v našem výčtu je to případ Honnolda, který se dostal do centra pozornosti po natočení filmu „Free Solo“, jehož osou je právě zmiňovaný výstup. Zde se ovšem ukazuje možná negativní stránka fenoménu hrdinství: jeho návodnost. Ta patří k roli hrdiny – je vzorem zejména pro mládež, příkladem pro druhé, inspirací pro mnohé. Problém nastává u činů balancujících na hraně smrti – a na té se pohybuje stále více riskantních či

¹¹ Georg „Babe“ Ruth (1895–1948) je považován za nejlepšího hráče baseballu v historii. „Jeho vliv na baseball a americkou kulturu jsou s jinými sportovními postavami země naprosto nesrovnatelné,“ uvedl prezident aukční síně David Hunt, když prodal jeho dres za rekordních 5 640 000 dolarů (!) V souvislosti s Ruthem se často užívají hrdinská epiteta jako „ikona“, „mýtický status“ apod.

dobrodružných (*adventure*) sportů, zejména ve své extrémní („rekordní“) podobě. Filosoficky hodnoceno: jsme bytosti konečné, náš vezdejší pobyt (Dasein) je „bytí-ke-smrti“, leč Martin Heidegger, autor této jinořeči, také říká, že jsme sice do světa „vrženi“, ale máme k dispozici „rozvrh“ (projekt, plán). A sport jako zvláštní subsystém pohybu existence je podílíkem na vhodném rozvrhování (projektování) životních scénářů – urychlování příchodu smrti není rozhodně jeho cílem; je v podstatném rozporu s „duchem sportu“, tedy faktickým zlem.

Dnešní sport už si nemůže říct útešně o smrti s Epikúrem, že „jsme-li tu my, není tu ona, a je-li tu ona, nejsme tu už my“. Jsme tu, na poli sportovním, spolu se smrtí. Smrt se stává téměř každodenností a – bohužel – i všedností. Jeden ze zakladatelů filosofie sportu, Howard Slusher, mluví ve svém chef d'oeuvre dokonce o „flirtování“ se smrtí (Slusher, 1967, 204) ... Současně ovšem upozorňuje, že „sport poskytuje velice často příležitost pro hranou statečnost ve jménu smrti“, i když sami sportovci „mluví o smrti velice zřídka a snaží se chovat tak, jako by smrt neexistovala“ (tamtéž). Dodejme, že tím je naplněn rys neautentického chování podle Heideggera, kdy se „zakrývá to, co je jistotě smrti vlastní, totiž že *smrt je možná každým okamžikem*“ (Heidegger, 1996, 288). „Flirtování“ či „koketování“ se smrtí, nebo dokonce „vyzývání ji na souboj“, je hazardem, který je proti duchu sportu. *Memento mori* se musí stát také sportovním imperativem. I akcelerovaná smrt, k níž dojde v souvislosti se sportovní činností, je tedy zlem.

Samozřejmě se „bližší obeznámenost se smrtí“ týká ve zvýšené míře těch sportů, které mají vyšší míru rizika zakódovány již v rodném listě (Slusher o nich mluví ovšem poněkud nepatřičně jako o *death-centred*); zvláštní kapitolou je v této souvislosti motorismus či horolezectví. Přesto mluvit o centrální roli smrti je protimluv, který jde proti charakteru, podstatě či duchu sportu. Sport je o životě! Plnohodnotným a svým způsobem rozšířeným v okamžicích, kdy se na *horizontu* vynoří smrt jako reálný fenomén. Německý filosof sportu Arno Müller (2004, 60–61), který se tematice sportu a smrti věnuje dlouhodobě, mluví v této souvislosti o „rozšířené existenci“ (*enhanced existence*) či „momentech rozšířené existence“ (*moments of enhanced existence*). Podepisují jen onen druhý výměr, pro který by se myslím ještě lépe hodil Maslowův termín *peak experiences*. Hledět smrti do tváře permanentě není možné ani pro největší šampióny; každé vrcholné/vrcholové prožívání má své časové omezení.

Počet úmrtí v motorismu či horolezectví jde do stovek. Jeden z nejnebezpečnějších motoristických závodů Tourist Trophy na ostrově Man (jezdí se od r. 1907) si vyžádal již 299 obětí. Česká novinářská etika se příliš nevyznamenala, když zprávě o té první roku 2022 dala 1. 6. 2022 odosobněný titulek „Oběť č. 295“¹². Také Alex Honnold řekne ve filmu docela nevzrušeně, že většina lezců jeho úrovně zahynula... Příznivcům těchto aktivit se bude těžko argumentovat proti výtce neadekvátního hazardu, rekordománii či samoúčelnosti (*autoteličnosti*). Pro etické zhodnocení je evidentně důležitá právě otázka účelu (řec. *telos*). Ospravedlnitelný je i ten evidentně egocentrický, pokud má v sobě moment sebepřekonání (*transcendence*), hledání smyslu života či je důležitou fází životní Cesty. To je eticky neutrální, pokud to nejde na úkor druhých. Etický problém může nastat, pokud se hrdinský čin (jeho dopad)

¹² Titulek serveru Aktualne.cz. Z textu se pak dozvíme, že zemřel britský motocyklista Mark Purslow. Dodejme, že v následujícím průběhu ročníku 2022 zemřeli další čtyři jezdci...

takříkajíc vymkne autorovi z rukou. To je ale v „době mediální“ bohužel takřka pravidlem – hrdina už nemá šanci ovlivnit „druhý život“ svého činu. Obávám se, že to je a bude Honnoldův případ, zvláště poté, co film „Free Solo“ získal Oscara, a byl tak vyslán na globální dráhu slávy. Neměl obsahovat film silnější varování před pokusy napodobovat hlavního hrdinu? Neměl by Alex Honnold na četných přednáškových turné více varovat *sensations seekers* před riziky a zdůrazňovat výlučnost podobných výkonů? Zhodnotí mladí napodobitelé (a oni se vynoří), jak úzká a dlouholetá cesta s konfigurací zcela osobitých osobnostních kvalit vede k dosažení finální mety, při jejímž zdolávání může mít sebemenší chyba fatální následky? Odpoví budoucnost – rád bych byl špatným prorokem...

Jaký vyšší účel může tedy posvětit i naznačené riskantní činy? Takový, která má pozitivní přesah do sociální (tím i etické) roviny. Může jím být zodpovědná prezentace „pohybu na hraně“ a rizika smrti, či činy spojené s charitou. Kladného etického hodnocení se dostává i skutkům s cílem pomoci druhému, vykoupené zraněním (motocyklista Lukáš Kvapil na Rallye Dakar 2017), či vlastní smrti (Václav Vrbata při pokusu zachránit Bohumila Hanče ve známém případě z roku 1913).

ZÁVĚRY

Snažil jsem se objektivně zhodnotit místo, roli i smysl bolesti, utrpení a smrti ve sféře sportu. Sportovci – nejen ti elitní – jsou nepochybně dobře trenérsky (a často už rodičovsky) vedeni ke zvládnání bolestivých stavů prostřednictvím zocelování těla i vůle. Po několikaletém tréninku dobře zvládají „řemeslo bolesti“. Silná vůle však sama o sobě nemůže zvládnout veškeré *psychické* dopady bolestivých stavů, které se týkají celé bytosti („psychosomatické jednotky“) sportovce. Zdá se mi, že se zde opakuje poznatek Maxe Schelera o antickém bojovném postoji vůči utrpení, kdy se před utrpením neprchá, ale často je naopak vyhledáváno. „Avšak hranice účinnosti tohoto heroického postoje jsou úzké. Tento postoj selhává před hlubším utrpením duše, které se vymyká možností zásahu vůle.“ (Scheler, 1971, 121) Sportovci tedy zažívají bolestivé stavy i různorodou formu utrpení při opakované či chronické bolesti, nebo při kumulované únavě. Striktně vzato, jde z jejich strany o *oběť*. Ta může sehrát významnou roli v rámci osobnostního růstu sportovců. Má to však jedno „ale“: musí být záležitostí *autentické* volby. Opačným příkladem je naznačené plnění požadavků či očekávání vnějšího prostředí, které je často syceno mediálně či vytvářením dokonalé image hráčů jejich agenturami. Rozpoznání, že již nedokážou dostát těmto požadavkům či očekáváním, či že sloužili zájmům jiných a po skončení kariér už o ně není zájem, v sobě může nést stopu hořkosti a vyústit v deprese, zoufalství a bohužel nikoli ojediněle i v sebevraždu. Asi nejznámějším příkladem je zde smrt japonského maratónce Kokičiho Cuburaje, který skončil na Olympijských hrách 1964 ve svém rodném Tokiu „až“ na třetím místě, navíc přespurtovaný na stadiónu Britem Basilem Heatleyem „k obrovskému zklamání diváků“.¹³ Omlouval se pak před japonským národem a sliboval, že tuto „ostudu“ odčiní vítězstvím na příští olympiádě v Mexiku. Když po více než třech letech tvrdého tréninku pochopil, že mu chronické bolesti znemožní tento slib splnit, vzal si život.

¹³ Běžek drama je zachyceno ve slavném Ičikawově filmu o tokijské olympiádě – to životní Cuburajovo už samozřejmě nikoli (sebevraždu spáchal 9.1.1968, tedy v „předvečer“ mexické olympiády).

Český sport zasáhla v posledních letech série sebevražd zejména fotbalistů. Nezdá se mi, že by to fotbalové prostředí příliš zasáhlo, natož aby přicházelo s nějakými řešeními. Jistě, rozhodnutí k tomuto fatálnímu činu je téměř vždy záležitostí vícero faktorů, ale nevidět silnou roli, kterou hrál sport (fotbal) v životě těchto hráčů, je přinejmenším krátkozraké (nebo alibistické).

Mám-li zakončit tuto stať optimističtěji, navrhuji jako možnost a cestu z určité lhostejnosti a časté jednodimenzionality sportovních arén studovat a propagovat trenérskou filosofii *double goal coaching*, kdy vedle cílů sportovních je cílem i vyvážený rozvoj osobnosti sportovce. Termín vznikl koncem 90. let minulého století v USA a jeho autorem je Jim Thompson. Sám přiznává, že dal nové jméno starému konceptu. Je založen ve sportovní části na orientaci na mistrovství (neustálé zlepšování dovedností je více než pouhá výhra) a v té výchovné na využití sportu k vytvoření „důležitých předpokladů pro život, jako jsou tvrdá práce pro vzdálený cíl, fair play, spolupráce, odolnost...“ (Thompson, 2017, 13) Určitým propojením je pak důraz na sílu pozitivitu naplňující „emoční nádrže“. Trenérská organizace propagující uvedené přístupy se proto jmenuje „Positive Coaching Alliance“ (vznikla roku 1998). Zpovědi trenérů (zejména mládeže), kteří odpovídají na mou otázku: „Co považuješ za úspěch ve své trenérské práci?“ na závěr výuky v trenérských kurzech, mě utvrzují v přesvědčení, že i my máme trenéry vedoucí své svěřence k naplnění obou naznačených cílů.

Thompson se zmiňuje také o tvrdé práci a odolnosti; propojím-li to s tématem této stati, mohu mluvit o vhodném „managementu bolesti“ v rámci filosofie koučování. Trenér vyznávající uvedené hodnoty, pak jistě nebude nutit svěřence k překročení takové míry bolesti či utrpení, která by vedla k nevratnému zdravotnímu poškození. A na mysli je třeba mít biodromální ergo celoživotní perspektivu! Tu by si měl ožřejmit také sportovec a zabudovat „asketický kalkul“ bolesti a utrpení do svého smyslu života, který tvoří jádro „umění žít“ (*ars vitae*).

LITERATURA

- BEDNÁŘ, M. (2009). *Pohyb člověka na biodromu: Cesta životem z pohledu (nejen) kinantropologie*. Praha: Karolinum.
- BSTAN-DZIN-RGYA-MTSHO (2019). *Čtyři vznešené pravdy*. Praha: Euromedia.
- FINN, A. (2017). *Cesta běžce: pohled do bájného světa japonských běžců*. Praha: Mladá fronta.
- HAVENS, T. R. H. (2015). *Marathon Japan: Distance racing and civic culture*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- HEIDEGGER, M. (1996). *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH.
- HOŠEK, V. (1999). *Psychologie odolnosti*. Praha: Karolinum.
- HOWE, D. (2003). *Sport, professionalism and pain: ethnographies of injury and risk*. London: Routledge.
- Jirásek, I. (2005). *Filosofická kinantropologie: setkání filosofie, těla a pohybu*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- JUNG, C. G. (2018). *Archetypy a nevědomí*. Brno: Nadační fond Holar.
- LOLAND, S., SKIRSTAD, B. & WADDINGTON, I. (2006). *Pain and injury in sport: Social and ethical analyses*. London: Routledge.
- MÜLLER, A. (2004). Sports and Max Scheler's concept of death : High risk sports from an existentialist view. In: I. Martinková, M. Pelis (Eds.) *Movement – The Art of Life*, p. 52–62. Prague: Charles University.
- MURAKAMI, H. (2010). *O čem mluvím, když mluvím o běhání*. Praha: Odeon.
- NUMERATO, D. (2019). Zrcadlo společnosti. *Vesmír*, 98 (květen), 288–290.

- NYE, J. (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power*. London: Basic Books.
- ROKYTA, R., KRŠIAK, M. & KOZÁK, J. (Eds.). (2012). *Bolest: monografie algeziologie*. Praha: Tigris.
- SCHELER, M. (1971). *Řád lásky*. Praha: Vyšehrad.
- Slepička, P., Hošek, V. & Hátlová, B. (2009). *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum.
- SLUSHER, H. S. (1967). *Man, sport and existence: a critical analysis*. Philadelphia: Lea & Febiger.
- Tepperwein, K. (1998). *Skrytý význam nemoci: naučte se rozumět řeči vlastního těla*. Bratislava: Eugenika.
- THOMPSON, J. (2017). *Trénink: výchova k úspěchu ve sportu i v životě*. Praha: Mladá fronta.

doc. PhDr. Miloš Bednář, Ph.D.

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešleslavin

e-mail: bednar@ftvs.cuni.cz

ESPORT COBY SPORT – NÁSTIN PRO MOŽNOU SYSTEMATIZACI OTÁZEK PRO KINANTROPOLOGICKÉ UCHOPENÍ FENOMÉNU OZNAČOVANÉHO JAKO ESPORT

ESPORT AS A SPORT – AN OUTLINE FOR THE POSSIBLE SYSTEMATISATION OF QUESTIONS FOR THE KINANTHROPOLOGICAL APPROACH TO THE PHENOMENON REFERRED TO AS ESPORTS

EMANUEL HURYCH

Oddělení historie, filozofie, sociologie a psychologie sportu

Fakulta sportovních studií, Masarykova univerzita v Brně

SOUHRN

Článek pojednává o fenoménu označovaném jako esport a o jeho možném uchopení v rámci kinantropologie. Upozorňuje na skutečnost, že otázka, zda a nakolik je esport sportem, vyžaduje mnohem systematictější a především komplexnější zkoumání v rámci kinantropologie, než bylo dosud realizováno a publikováno, což platí ve zvýšené míře pro české prostředí. Autor v textu komentuje některé koncepty – nejpodrobněji paralelu mezi šachy a esportem, pohledy z oblastí mimo kinantropologii a koncept „olympijského sportu“ podle Jima Parryho. Dospívá k závěru, že definice termínu sport mimo kinantropologii vyznívají velmi členitě, ovšem ani v rámci kinantropologie se různí autoři zcela jednoznačně neshodují na přesném vymezení toho, které aktivity je možno považovat za sport. Přesto tu odborně erudované modely kategorizací sportu nacházíme.

Problémem pro posouzení vztahu mezi esportem a sportem je však především nedostatečně prozkoumané a po odborné stránce málo systematizované prostředí esportu. Autor se kloní k názoru, že není možno posuzovat esport jako jednotlivý fenomén, ale že je nejprve nutno provést vnitřní rozčlenění jeho obsahu. Otázku, zda je esport sportem, považuje proto za v zásadě nezodpověditelnou, chápeme-li esport jako monolit.

Autor se dále kloní k názoru, že s ohledem na charakter, vývoj a strukturu komunity esportu je obtížné očekávat, že systematická kategorizace esportu ve vztahu k vědám o pohybu člověka bude učiněna v rámci této komunity.

Proto zde autor vidí dva důležité úkoly pro kinantropologii. Tím prvním je hlubší průnik do sféry esportu s analýzou jeho struktury a s provedením kategorizace esportu podle dalších kritérií než pouze podle kritéria žánrového. Tím druhým je hledání

dalšího prostoru pro uplatnění kinantropologických přístupů ve sféře esportu bez ohledu na to, zda esport kinantropologové přijmou coby sport. Nabízí se například kompenzační pohybové programy pro hráčskou komunitu, dále výživové poradenství, aplikace poznatků sportovní psychologie a řada dalších přístupů. Zejména s ohledem na rezervovaný přístup mnoha kinantropologů k esportu vidí autor jako přínosné propojit oba fenomény na základě věcných odborných studií, které mimo jiné také umožní přesněji analyzovat možné negativní dopady provozování esportu s ohledem na podíl na úbytku pohybové aktivity zejména u dětí a mládeže.

Klíčová slova: esport, kinantropologie, definice sportu, kategorizace esportu

ABSTRACT

The article discusses the phenomenon referred to as esport and its possible grasp within kinanthropology. It draws attention to the fact that the question of whether and how much of an esport is a sport requires much more systematic and comprehensive investigation within the framework of kinanthropology than previously realized and published (especially in the Czech environment). The author comments on some concepts in the text - the parallel between chess and eSports, non-kinanthropological approaches, and the concept of “Olympic sports” according to Jim Parry. It concludes that the definition of the term sport outside of kinanthropology comes across as highly compartmentalised. Even within the context of kinanthropology, the various authors do not quite agree on a precise definition of which activities can be considered as sports. Yet we find expertly erudite models of the categorization of sport.

The problem for assessing the relationship between eSports and sports, however, is primarily the under-researched and under-systematic environment of eSports. The author is inclined to think that it is not possible to judge esport as a one-size-fits-all phenomenon, but that an internal breakdown of its contents must first be made. The question after whether esport is a sport is therefore considered fundamentally unanswerable if we understand esport as a monolith.

The author goes on to think that given the character, evolution and structure of the eSports community, it is difficult to expect that the systematic categorization of eSports in relation to the sciences of human movement will be made within this community.

This is why the author sees two important challenges for kinanthropology. The first is a deeper intrusion into the realm of eSports, with an analysis of its structure and a performance of categorization of eSports according to criteria other than the genre one alone. The second is to seek further scope for applying kinanthropological approaches to the realm of eSports, regardless of whether kinanthropologists embrace it as a sport. For example, compensatory exercise programs for the community of players, nutrition counselling, application of knowledge of sports psychology and many other approaches. Especially with regard to the reserved access of many kinanthropologists to eSports, the author sees it as beneficial to link the two phenomena on the basis of factual expert studies, which, among other things, will also allow for more accurate analysis of the possible negative impacts of eSports operation with respect to the share of the decline of exercise activity especially in children and youth.

Key words: eSports, kinanthropology, definition of sport, categorization of eSports

ÚVOD

Problematika esportu je v současné době řešena z mnoha různých pohledů. Jedná se o rychle se rozvíjející fenomén, jehož existenci nelze přehlížet. V prostředí vysoce dynamického a mnohdy do značné míry živelně probíhajícího procesu rozvoje platformy, již pro vstupní část textu můžeme označit jako „digitální soutěžní hry“, se vynořují mnohé teoretické či metodologické otázky, které (minimálně v chronologickém pohledu) zůstávají v jistém zpoždění za děním v praktickém prostředí.

Jedním z klíčových témat pro kinantropologii se jeví v současnosti velmi často pokládaná otázka, zda esport je sportem, případně nakolik je esport sportem. Takto zdánlivě jednoduše položená otázka, na jejíž první část by se v základní podobě mělo odpovědět ano či ne, v sobě skrývá několik velmi problematických bodů. V následujícím textu se pokusíme na některé z nich upozornit. Existence jistých problémových situací nepochybně nebrání tomu, aby se paralelně realizovala základní debata o uznání či neuznání esportu jakožto sportu, která koneckonců již nějaký čas probíhá na různých úrovních. Také je nutno akceptovat, že sebelépe zpracovaná teoretická analýza nemusí být významně reflektována v praktickém prostředí. Konkrétně tím máme na mysli například skutečnost, že o případném možném zařazení esportu do programu OH mohou rozhodovat nejen systémové a metodicky podložené pohledy, ale také (a zřejmě v podstatné míře) aspekty ekonomické a politické. Přesto se nám jeví jako žádoucí pokusit se oblast esportu více systémově uchopit a pročistit prostor, který tento fenomén skýtá pro kinantropologické studie. Než vysvětlíme, kam bychom v tomto stručném a spíše úvodním textu chtěli směřovat, dovolíme si ještě uvést několik upřesňujících a do jisté míry i formálně laděných poznámek.

Odborná literatura, která se zaměřuje na problematiku esportu, je v drtivé většině publikována v angličtině. To koresponduje se skutečností, že v prostředí esportu je anglický jazyk standardním komunikačním prostředkem. Stejně tak je i komunita participujících osob (hráčů i diváků) mezinárodně těsně propojená a díky digitální formě není limitována fyzickým setkáváním, tak jako je tomu například u většiny tradičně provozovaných sportů. Současně však pocítujeme naléhavost problému a vnímáme jistou polarizaci postojů pozorovatelnou v rámci české kinantropologické obce. Proto by mohla jistá přesnější formulace problémových momentů interpretovaná v českém jazyce pomoci prolomit možná nedorozumění či nezodpovězené otázky v přístupu českých kinantropologů k esportu. Tento konkrétní text není primárně určen příslušníkům komunit esportu, ale především českým kinantropologům, a to nejen teoretikům, ale také trenérům, činovníkům a praktikujícím sportovcům. V tomto ohledu se nám jeví jako přínosné posílit česky psanou argumentaci a česky vedenou debatu, a proto také volíme časopis *Česká kinantropologie* jako publikační platformu.

Je nutno zdůraznit, že problematika esportu je skutečně frekventovaným tématem jak praktických debat, tak i mnoha různých studií. To se týká také terminologických otázek a jazykové podoby užívaných výrazů. V materiálu *Esport, e-sport nebo eSport?* dostupném na webových stránkách České asociace esportu (s podtitulem *Jazykové varianty v Česku a ve světě*) je komentována otázka užívání různých jazykových nuancí (jak ilustruje již samotný název textu). Jakkoli stanovisko *Ustavu pro jazyk český* vede spíše k preferenci užívání pojmu **e-sport**, na základě analýzy výskytu různých variant daného označení (slovníkové definice, užívání v názvu organizací,

klubů či užívání v mediálním prostoru) je v závěru konstatováno, že trend za posledních deset let směřuje od preference používání termínu e-sport k současné dominanci termínu **esport** (Roháček, 2020). K tomuto trendu se kloní také Česká asociace esportu, o čemž mimo jiné svědčí i její název. Tento úzus respektujeme i v našem textu. Je mírně symbolické, že odborné jazykové posouzení ustupuje dominanci uživatelského trendu, neboť tento princip se v určité analogii vztahuje na mnoho problémových míst spojených se zkoumáním celé oblasti esportu.

Možnosti uchopení fenoménu esport

V obecné rovině není příliš obtížné vyhledat definici esportu. Většinou se autoři se shodují na tom, že se jedná o fenomén, který lze označit jako „soutěžní videohra“. Můžeme se odrazit od definice, kterou uvádí na svých stránkách *Česká asociace esportu*: „Jde o organizované soutěžní hraní hráčů nebo týmů, v jakékoli hře, na jakékoli platformě (PC, konzole, mobil). Soutěže mají jasná pravidla a účastnit se jich mohou jak amatérští, tak profesionální hráči“ (Co je to Esport?, 2021). Zde ovšem není nijak reflektován kontext užití pojmu *sport*. Je zcela patrné, že se v definici samé více operuje s pojmy *soutěž* a *hra*.

Lze také využít poněkud jinak založenou definici, již nabízí např. Hamari & S Sjöblom (2017, 211), kteří označují esport za „formu sportu, u níž jsou primární aspekty sportu realizovány a usnadněny elektronickými systémy; vstup hráčů a týmů, jakož i výstup systému esports jsou zprostředkovány rozhraním mezi člověkem a počítačem.“¹

V definici již zaznívá slovo *sport*, ovšem taková definice je sama o sobě příliš vágní a příliš všezahrnující. Je ovšem v souladu s akceptovaným územ, že jako esport se obecně neoznačují všechny typy videoher (video gaming), ale pouze ty, které mají soutěžní povahu a jsou organizované v konkrétním systému soutěží (tamtéž). Významnou roli při hledání styčných bodů světa sportu a světa esportu hraje také ekonomický aspekt, který zejména některé esporty řadí k neopominutelným společenským fenoménům (Macey et al., 2020).

V souvislosti s kinantropologickým pohledem na esport lze zmínit takzvanou magickou triádu, v angličtině nazývanou „play-game-sport“, jejíž česká obdoba bývá většinou vyjadřována různými opisy (neboť čeština nedisponuje jednoznačnými rozlišovacími termíny pro pojmy „play“ a „game“). Již na tomto místě je však nutno upozornit, že v zásadě neexistuje příliš důvodů pro diskusi o tom, zda esport spadá do sféry hry, tedy do oblasti „games“. Již sama definice esportu coby soutěžních videoher („competitive videogames“) hovoří jasně. Stejně tak po obsahové stránce splňují veškeré aktivity označované za esport parametry hry („game“).

Naskýtá se zde otázka, jak došlo k tomu, že fenomén, který mohl být v praktické i odborné rovině rozvíjen jako *hra* („game“) a u něhož mohly být dominantními sledovanými atributy pojmy jako je „gaming“ či „gamification“, začal být označován

¹ Přeloženo autorem. V originální verzi: „...a form of sports where the primary aspects of the sport are facilitated by electronic systems; the input of players and teams as well as the output of the eSports system are mediated by human-computer interfaces.“

jako určitá forma *sportu*. Je zcela jednoznačné, že základy pro toto východisko nepoložili kinantropologové. Ze samé podstaty kinantropologie (coby vědy o pohybu člověka) je zřejmé, že absence významné („tělocvičné“) pohybové aktivity staví esport spíše na okraj zájmu většiny kinantropologů.

Odbočka ke hře šach

Historicky založená akceptace hry šach coby sportu zde však nepochybně představuje zajímavou paralelu. Podle mnohých kinantropologů šach mezi sporty nepatří. Jednoznačně tuto pozici vysvětluje Parry (2019), k jehož textům se ještě vrátíme. Kobiela (2018) rovněž vyslovuje myšlenku, že šach a další „mind sports“ nespĺňují požadavky na zařazení mezi sporty, současně však upozorňuje na potřebu přesnějšího definičního ukotvení sportu. Jakmile se však ocitneme vně ryze kinantropologických pohledů, situace je již členitější. Například Puddephatt & Fine (2013) chápou šach jako určitou syntézu umění, vědy a sportu.

A zde se dostáváme zpět k otázce, jak došlo k tomu, že šach je mnohými považován za sport. Nelze tu pochopitelně sledovat historické souvislosti nijak podrobně. Je však nutno připomenout, že v době, kdy se zásadně formoval koncept moderního sportu (v 2. polovině 19. století), představoval šach již významný společenský fenomén i s ohledem na organizování institucionalizovaných soutěží (v daném případě zejména turnajů). Prvním oficiálním mistrem světa se stal Wilhelm Steinitz v roce 1886, neoficiálně však byl považován za mistra světa již od roku 1866 (Steinitz & Landsberger, 2002). Pokud se podíváme na webové stránky www.chess.com, nacházíme zde řadu textů vysvětlujících, proč by šach měl být považován za sport. Tyto argumenty shrnuje například text *Is Chess a Sport?*, v němž se uvádí tyto atributy šachu: fyzická náročnost (doložená konkrétními příklady, kdy fyzická připravenost šachisty ovlivnila výsledky důležitých turnajů), vysoká úroveň soutěživosti, potřeba konkrétní dovednosti, rozvoj sportovního ducha, uznání šachu coby sportu Mezinárodním olympijským výborem, celosvětové rozšíření, podpora národního citění či existence dopingových kontrol obdobných jako v jiných sportech. V textu je konstatováno, že šach je „mind sport“, tedy že je mentálním sportem (Chess.com, 2020). Na stejném webu nacházíme i článek s velmi obdobným názvem *Is Chess a Sport? – 5 Reasons Why Chess is a Sport*, který k popsáním důvodům ještě navíc přidává mezinárodně uznávaná pravidla a nutnost pravidelného systematického tréninku (iChess, 2018).

Odbočku k šachové hře jsme zde zařadili zejména proto, abychom poukázali na skutečnost, že otázka po zařazení esportu mezi sporty není ve světě sportu problémem ve své podstatě nijak novým. Většina argumentů pro uchopení šachu coby sportu platí totiž i pro fenomén esportu. Zatímco mezi kinantropology panují nad tímto uchopením určité rozpaky, a v mnoha případech vidíme jasný nesouhlas s tím, že by šach měl být považován za sport, šachisté toto zařazení (alespoň soudě podle publikovaných výstupů) ve své většině nerozporují, případně (jak bylo uvedeno výše) jej přímo podporují.

METODIKA

Některé vybrané aspekty obecného pohledu na zařazení esportu do kategorie sport

Než přistoupíme k systematizaci pohledů na otázku po legitimitě zařazení esportu mezi sporty v různých diskurzech, je ještě nutno zmínit, že tato otázka se stává stále frekvencovanější i mezi laickou veřejností a současně si hledání odpovědi na ni

nárokují autoři rekrutující se z různých oblastí společenského a kulturního života. Vzniká tu pak zcela zákonitě problém v nejednotnosti přístupů a diskursů, skrze něž je celá problematika snímána.

Najít jednotnou metodiku (ve smyslu tradičního členění empirických výzkumů) zde zřejmě není možné a dle našeho názoru ani žádoucí. Je však možno takové snažení poněkud nasměrovat, a to jak strukturováním typů zdrojů a jejich relevance, tak vytyčením určitých metod, které by mohly k dosažení konkrétnějších výstupů alespoň částečně přispět. V tomto ohledu lze doporučit pojmovou analýzu, bez níž se zejména u obou klíčových termínů, jimiž jsou „sport“ a „esport“, neobejdeme. Jistá košatost a rozporuplnost užívání obou pojmů (byť, jak dále uvedeme, u termínu „sport“ jsou pojmové analýzy mnohem četnější a preciznější) vede k nutnosti systematické strukturalizace zdrojů, dále pak k užití textových a následně i kontextuálních analýz dosud publikovaných zdrojů. Jak dále ukážeme (na případě modelu vytvořeného Jimem Parrym), jako vhodná metoda se jeví také konceptuální analýza. Nutností je dále syntetická interpretace všech analýz, a to tak, aby na konvergentní směr analytické práce navázala aktivita orientovaná divergentně. Ta umožní, aby mohlo být dosaženo jistého postupu vpřed v tom smyslu, že situace bude nejen podrobně a systematicky monitorována a popsána, ale také aktivně řešena. Z pohledu kinantropologie jako takové, je k tomu ovšem zapotřební naplnit základní předpoklad, konkrétně premisu, že kinantropologie vezme esport jako téma, které by mělo být „kinantropologicky řešeno“. Teprve z takové pozice totiž může být případně fenomén esportu podroben zkoumání, jež může (logicky) obnášet i vysoce kritické přístupy a podrobnější popis případných negativních dopadů esportu do různých oblastí našeho života. Vrátime-li se zpět k diverzitě diskursů, lze uvést, že v zásadě srozumitelnou sumarizaci všech základních aspektů vztahu „esport versus sport“ přináší článek autorů Urbana a Čermáka (2021) s titulem *E-sport: Kde končí a začíná sport*. Tento text je psán specialisty na oblast práva a vnáší do hry řadu obecných argumentů srozumitelných pro každého, kdo se o esport aspoň trochu zajímá, byť z pohledu samotného kinantropologického diskursu na úrovni terminologie a systematizace mohou být některé z nich chápány jako (minimálně částečně) irelevantní. To se týká například argumentace o finančním profitu pro esport v případě jeho zařazení mezi sporty. Zde se jedná o argument založený na důsledku rozhodnutí o zařazení/nezařazení určitého fenoménu do určité kategorie. Od podobně konsekvenencialistického uchopení by mělo být samotné rozhodování oproštěno. Také některé analogie uvedené ve zmíněném textu by mohly být podrobeny podrobnější kritice týkající se jejich zasazení do příslušného kontextu. To může být příklad aplikace analogie dle E. Zaviana o rozdílu mezi závodními auty a auty určenými k závodění (tamtéž, s. 32). Sama o sobě by tato analogie snad mohla být přijatelná, ovšem vyplývá z ní jisté zúžení fenoménu esportu ve smyslu aktivity určené pouze pro elitu. Jedná se tedy o jisté vymezení kategorie, jež by mohla být označena jako „vrcholový esport“. Takové zúžení oblasti esportu však není v kontextu celého tématu dostatečně vyargumentované a je otázkou, zda je žádoucí problematiku zařazení esportu mezi sporty takto zužovat. Minimálně tu schází nějaký srozumitelný argument, proč by tomu tak mělo být. Je nepochybné, že evidentní komerční tlak spojený s již zmíněnými benefity pro esport v případě přijetí do „rodiny sportu“, kterými jsou například zvýšené příjmy ze sponzorství, vysílacích práv a podobně (tamtéž, s. 33) je spojován s nejméně viditelnými projevy esportu

(a ty skutečně registrujeme v jejich vrcholové podobě). To by však otázku samotné kategorizace nemělo ovlivňovat, máme-li uchovat její racionální základ. Argument masivního rozšíření esportu (počty hráčů v řádech milionů až desítek milionů) by se totiž takto rychle rozplynul. Běžnou terminologií z oblasti sportu je třeba připomenout, že bychom spíše měli hovořit o úrovni výkonnosti než o úrovni vrcholové. Ta ovšem není výsadou „velmi úzké skupiny lidí“, jak se uvádí ve zmíněném textu (tamtéž, s. 32).

Poměrně zajímavou pasáž věnují autoři Urban a Čermák fyzické náročnosti esportu včetně parametrů metabolického výdeje, stresové zátěže, chování kardiiovaskulárního systému či případně mikrotraumat způsobených dlouhodobým hraním her, zde konkrétně v případě hráče Uzi, a porovnání jeho dlouhodobého postižení ramene a ruky z následku hráčů fotbalu a tenisu (tamtéž, s. 33). Otázky ochrany zdraví hráčů esportu jsou ostatně dnes již významným tématem řady odborných textů (např. Miah, 2020).

V souvislosti s těmito specifickými druhy zátěže je připomenuta i skutečnost, že šach je obecně přijímán jako sport (jakkoli jsme se v předchozí kapitole vyjádřili v tom smyslu, že jde spíše o institucionalizované a z pohledu kinantropologie zjednodušené chápání) a dle této analogie bychom měli stejně přijímat i esport.

V závěru autoři prezentují také pohled veřejnosti, doplněný o přístup technologicky zaměřených společností či sportovních institucí (včetně MOV). Vyslovují také myšlenku, že možná nastal čas k přehodnocení významu slova sport. Zde mimo jiné odkazují i na etymologické souvislosti, podle nichž termín sport odvozený od latinského *disportare*² poukazoval především k zábavě a rozptýlení a nenesl v sobě nutně požadavek na zásadní podíl fyzické aktivity. Zde se jedná o důležitý faktor, protože zcela klíčovým momentem pro rozhodování o zařazení esportu mezi sporty je právě míra fyzické zátěže. Jak již bylo uvedeno v souvislosti se hrou šach, tak mnoho dalších parametrů pro rozhodnutí zařadit esport mezi sporty je víceméně splněno. Podobně jako u šachu hovoří ve prospěch kladného rozhodnutí vysoká míra soutěživosti, přítomnost jasných pravidel, rozvoj konkrétních dovedností a další v předchozí kapitole popsané atributy. Na tomto místě je však nutno uvést, že dokonce i v obecném chápání řešené problematiky nacházíme také další, byť zřejmě nikoli tak zásadní, námítky vůči přijetí esportu mezi sporty. Z nichž autoři Urban a Čermák zmiňují „neexistenci univerzálně uznávaného dozorového orgánu“ či „soukromé vlastnictví vydavatelů her“, které vkládá průběh hry do jejich rukou (tamtéž).

Na závěr této kapitoly si dovolíme krátké vysvětlení toho, proč jsme založili stručný výklad obecného chápání esportu na jednom vybraném textu. Jedná se totiž o skutečně průřezový, a z pohledu kinantropologie v zásadě laický, pohled na problematiku esportu. Jakkoli tento text není příliš podrobný, neopomíjí žádný ze zásadních argumentů, s nimiž se v obecných pohledech setkáváme. S ohledem na poměrně dynamický vývoj v oblasti digitálních technologií (a virtualizace obecně) hraje důležitou roli také skutečnost, že text byl publikován v listopadu 2021. Je tedy v danou chvíli poměrně aktuální. Posledním důvodem je leitmotiv celého textu, který nacházíme jak v samotném názvu článku („Kde končí a začíná sport“), tak i v názvu jedné

² Autoři Urban a Čermák přímo tento termín neuvádějí, nicméně jejich odkaz na něj je zřejmý.

z kapitol („Jak se pozná sport“). Považujeme za nezbytné tento problém více představit a komentovat především z pohledu kinantropologického. Pro tento účel se text autorů Urbana a Čermáka stává vhodným výchozím materiálem. Jakkoli kinantropologie zajisté nemá na pokládání otázek podobného typu výhradní monopol, přece jenom je tou disciplínou, která by měla, ze své podstaty, přinést pro hledání odpovědí na ně ten nejzásadnější vklad.

VÝSLEDKY

Kinantropologie a její vymezení pojmu sport (v hlavních bodech)

Shrme-li poněkud zjednodušeně v zastřešujících charakteristikách kinantropologické poznatky ohledně sledované problematiky, lze konstatovat, že termín sport představuje pro kinantropologii jeden z klíčových fenoménů. Mnozí autoři, např. Holt (2016) či již zmíněný Kobiela (2018) zmiňují nutnost poradit si se zařazením virtuální podoby různých aktivit mezi sporty a s tím související potřebu přehodnocení samotného modelu sportu v rámci kinantropologie. Definice sportu se vyvíjely po dlouhou dobu a jejich postupné upravování a posouvání je přirozenou součástí kinantropologických studií již po mnoho let. Na tomto místě lze uvést definici Jima Parryho, kterou lze chápat jako jedno z možných východisek pro moderní přístup k fenoménu sportu (Parry, 2019). Důvody pro její zařazení do tohoto textu jsou tři. Tím prvním je, že se jedná o exaktní a srozumitelný výčet podmínek, jejichž naplnění je nutné, aby-chom jakoukoli aktivitu mohli zařadit do kategorie sport. Rozhodně se nejedná o jediný existující či možný pohled (jak dále okomentujeme), nicméně jde o text respektovaného autora v oboru filosofie sportu publikovaný v prestižním časopise (*Sport, Ethics and Philosophy*), který má logickou strukturu a je podepřen relevantními argumenty. Druhým důvodem je skutečnost, že se jedná o (relativně) nedávný text (publikovaný v roce 2019), který v sobě zahrnuje řadu již dříve popsanych a jinde analyzovaných argumentů. Třetím důvodem je skutečnost, že autor se ve svém textu přímo zabývá otázkou esportu a jeho zařazení mezi sporty. Samotné stanovení podmínek pro uznání jakékoli aktivity za sport, jakkoli právě tomu se v nejbližších odstavcích budeme věnovat, je tak prezentováno spíše jako uvědomění si nutnosti vymezit termín sport v reakci na otázku po zařazení esportu mezi sporty. Právě tento pohled silně koresponduje s cílem našeho textu.

Ve svém článku hovoří Parry (2019, 3) nejprve o definici sportu. Na základě různých studií nabízí průřezovou definici sportu, podle níž jde o „institucionalizovanou pravidly řízenou soutěž ve fyzických dovednostech člověka“³.

Tato definice v sobě zahrnuje 6 základních podmínek, které Parry (tamtéž) dále upřesňuje a vysvětluje. Kritéria uvádíme v českém překladu a v závorce jsou uvedeny původní termíny užití Parrym a příklady aktivit, jež nesplňují kritéria. Jedná se o lidskou povahu aktivity („human – not animals“), fyzickou zátěž („physical – not chess“), nutnou úroveň dovednosti („skill – not jogging“), soutěžní charakter („contest – not mountaineering“), pravidly řízený průběh („rule-governed – not ‘field sports’“), institucionalizovanou činnost („institutionalised – not hula-hooping“).

³ V originále „institutionalised rule-governed contests of human physical skill“ (Parry, 2019, 4). Přeloženo autorem.

Jak je z pouhého výčtu podmínek a příkladů, co do kategorie sport nepatří, zřejmě, Parryho definice je značně exkluzivní a striktní. Do kategorie sportu se tak nevejdě šach, sportovní rybolov či expediční horolezectví. Parry sám jednak upozorňuje na skutečnost, že jeho model založený na konceptuální analýze by mohl být někým chápán jako příliš „akademický“ – ve smyslu neškodný, ale bezcenný (tamtéž, 4). S touto pozicí nesouhlasí a namítá, že bez systematického pohledu založeného na jasných metodických východiscích by bylo vědecké zkoumání příliš relativizováno. Při vědomí jisté rigidity svého modelu zdůrazňuje, že je nutno rozlišit mezi konceptem, který sám nazývá „olympijským sportem“ (‘Olympic’ sport) a jinými aktivitami, které občas bývají chápány jako sport (outdoorové sporty, mind-sport atd.).

Svůj koncept „olympijského sportu“ pak konfrontuje s několika možnými námitkami vůči jeho uplatnění. Jednou z nich je různé chápání konceptu sport v čase a místě, tedy jasná vývojová linie měnících se přístupů, která brání tomu, aby bylo možno dosáhnout absolutně platné definice. Dále zmiňuje skutečnost, že jeho koncept sportu je založen na šesti podmínkách, z nichž však každá představuje také koncept. To ilustrují hraniční případy, jejichž přítomnost je minimálně v určitých případech nutno stanovit (alespoň zčásti) arbitrárně. Jako příklad uvádí arbitrární zařazení některých živočichů do třídy savců či ptáků (tamtéž, 6).

Tento koncept „olympijského sportu“, v němž Parry následně popisuje jednotlivé nutné podmínky podrobněji, nepochybně není nutno brát jako jediný možný či snad dokonce dogma. Cílem našeho textu však není ani Parryho model přijmout či podpořit dalšími argumenty, ani s ním polemizovat. To by byla příliš detailní ambice s ohledem na náš celkový záměr. Tím je rekapitulace a porovnání obecnějších faktorů, které by se měly podílet na zodpovězení otázky po možném zařazení esportu do kategorie sport.

Přidáme nyní již jen dvě poznámky. První se týká modelu „olympijského sportu“, který Parry chápe mnohem více jako přihlášení se k principům olympismu, než jako jakousi analýzu, jejímž východiskem by měla být konkrétní podoba programu současných olympijských her. Proto zdůrazňuje, že esporty by v programu olympijských her 2024 být neměly, jak dokládá jeho další text *Esports Will Not Be at the Olympics* (Parry, 2021). Je evidentní, že právě reálná situace ohledně možného zařazení esportu do olympijského programu se stala inspirací pro řadu studií včetně obou zmíněných Parryho textů. Konkrétně lze například zmínit výzvu Mezinárodního olympijského výboru Olympic Virtual Series (International Olympic Committee, 2021).

Někteří autoři oproti tomu poukazují na nevyhnutelnost zkoumání esportu v rámci věd o sportu. Zde může být do jisté míry pozorována jistá zajímavost spočívající v tom, že ani akceptace modelu čistého „olympijského sportu“ ještě nemusí automaticky bránit zařazením esportu do olympijského programu, byť nejčastěji tato myšlenka rezonuje s různými formami doprovodných programů.

Tito autoři, jakkoli připouštějí, že otázka samotného začlenění esportu mezi sporty je velmi komplikovaná, vnímají jistá pozitiva zařazení esportu mezi sporty. Heere (2018) hovoří o procesu sportifikace společnosti, který přináší nová témata do oblasti managementu sportu. Miah & Fenton (2020) upozorňují na možnosti širší inkluze sportovců s různými znevýhodněními prostřednictvím esportu například v rámci paralympijského sportu. Myšlenka, že samotné paralympijské hnutí se může v budoucnu stát jednou z platforem, kde se cesty esportu a olympijského hnutí protnou,

není zcela nereálná. Druhá poznámka se týká skutečnosti, že existuje skutečně velké množství koncepcí zabývajících se chápáním slova sport na poli kinantropologie. Jsou rozvíjeny v diskursu filosofie sportu, sociologie sportu, ale také v oblasti veřejného zdraví či ekonomických věd. Nelze opominout situaci, která vznikla na základě celosvětové pandemie covidu-19 a opatření, jež měla za následek zvýšený výskyt různých limitů pro provozování pohybových aktivit obecně. S tím souvisí i měnící se chápání role fenoménu označovaného jako sport. Je proto nutno počítat s tím, co již bylo zmíněno v souvislosti s Parryho textem, tedy že hledaný model bude dynamický a s ohledem na změny v čase se bude dále vyvíjet. Esport z pohledu systematické kategorizace

Nyní bychom chtěli upozornit na jistou disproporci, která může být jednou z překážek pro nalezení jednoduché odpovědi na otázku, zda esport je sportem či nikoli. V předchozí kapitole jsme uvedli jeden z možných základních příkladů toho, jak si kinantropologie počíná v oblasti hledání definice klíčových pojmů, v tomto případě u pojmu sport. I přes veškeré možné námitky, které byly v předchozí kapitole zmíněny, lze konstatovat, že se jedná o exaktní konceptuální analýzu pojmu, jeho logickou analýzu a následné publikování v odborném tisku (v respektovaném periodiku). Podobné exaktní koncepce založené na odborně pojaté systematické však nenacházíme v takové míře prostoru esportu, alespoň ne na poli respektované odborné literatury, jež by systematicky přinášela i teoretické analýzy. Na první pohled by se mohlo zdát, že to nemusí představovat základní problém. Existuje tu jisté základní povědomí o tom, co je to esport a některé definice jsme si již představili. S ohledem na to, jak se svět fenoménu „soutěžní videohry“ vyvíjel, tu nepochybně máme žánrové členění, které je mnohdy celkem exaktní. Rozsáhlá komunita hráčů a příznivců je orientována především prakticky a z jejich praktických potřeb také většinou vychází kategorizace. Ta je většinou založena na žánrovém zachycení různých podob esportu.

Pouze stručně můžeme uvést možnosti žánrového uchopení videoher označovaných jako esport. Velkou popularitu mají hry typu *MOBA* (*Multiple Online Battle Arena*), které se vyvinuly jako specifická (v principu týmová) odnož *RST* (z termínu „real time strategy games“) a kam spadají velice oblíbené hry současnosti jako například *League of Legends*, *Dota 2* či *Heroes of the Storm*. Mezi klasické *RST* se řadí například hry *Warcraft* či *StarCraft*. Početnou kategorií jsou „střílečky“ („shooters“), které se z pohledu uživatelů člení na střílečky z pozice hráče („first-person shooters“) jako například *Counterstrike*, *Call of Duty* či *Doom* a „střílečky z pozice pozorovatele“ (third-person shooters“), jako jsou *Gears of War* či *Fortnite*. Žánrově blízké jsou dále bojové hry („fighting games“), k nimž patří například *Street Fighter* nebo *Killer Instinct* (Bellah, 2021; Oyelakin, 2022).

K různým hrám založeným na motivu automobilového závodění (Racing games) patří *Formula One official games*, *iRacing* nebo *Project Cars* (ESR, n. d.). Sportovní hry („Sport games“) jsou další oblíbenou kategorií, do níž patří například sféra fotbalu (*FIFA Games*), amerického fotbalu (*Madden NFL*) či basketbalu (*NBA 2K*) a dalších her (Chance, 2021).

Populární jsou rovněž hry karetní („card games“) jako například *Hearthstone* či *Magic: The Gathering Arena*. Existuje pochopitelně i velké množství her, které obecně nezapadají do uvedených žánrů, k nejoblíbenějším z nich patří *Pokémon*, *Tetris* či *World of Warcraft* (Goyal, 2016).

Specifickou skupinu představují sportovní simulátory a trenažéry. Ty (či minimálně některé z nich) dávají možnost projít pohybovou zkušeností doplněnou virtuální iluzí napodobující prostředí (někdy zcela věrně) skutečné aktivity. Některé z nich (např. cyklistické) vyžadují pohybový výkon, který je často srovnatelný s výkonem sportovce u předložené aktivity, další (např. lyžařské, tenisové) jsou založeny na zvládnutí (někdy i pokročilých) pohybových dovedností. Využití motoristických trenažerů má poměrně specifickou historii a jejich užívání v autoškolách je již dlouho dobu považováno za samozřejmý trénink pro budoucí motoristy. Podrobnější pozornost tomuto fenoménu v rámci tohoto textu věnovat nelze. Omezíme se tedy na dvě vcelku zásadní poznámky.

Samotné rozpětí povahy fyzické zátěže různých simulátorů je tak vysoké, že by si zasloužilo, aby bylo uskutečněno jejich podrobnější členění, a to nejen dle technických parametrů, ale i s ohledem na okolnosti a dopady jejich používání. Obecně představují simulátory jakýsi most od sportovní pomůcky k videohře, přičemž zastoupení jedné či druhé složky se může výrazně lišit. Někde je fyzická zátěž skutečně velmi vysoká (běhátka, cyklotrenažéry), jinde se může jednat spíše o jemnou motoriku a takové simulátory se potom již v mnohém blíží klasické videohře.

Druhá poznámka se týká jakéhosi paradoxu. Jakkoli simulátory mají (zejména z již popsané míry fyzické zátěže) logicky nejbližší k tomu, aby byly chápány jako forma sportu, tak pokud jde o ambice esportu zařadit se do sportovní rodiny (typicky např. do programu OH), nejsou ve větším měřítku nijak v popředí. V odborné literatuře se sice objevují texty, které se touto problematikou zabývají, například Dryer,(2020) zmiňuje přínos online cyklistických závodů pro rozvoj cyklistického sportu, ovšem v komunitě esportu nejsou tato témata příliš frekventovaná.

Naopak, na zařazení mezi sporty silně aspirují především ty typy esportu, které jsou podporovány velkým počtem hráčů a diváků a představují tak i značnou ekonomickou sílu (typicky např. hry typu MOBA). Historicky jsou simulátory chápány spíše jako tréninkové prostředky, což může být i jedním z důvodů, proč je u nich tlak na zařazení do významných sportovních soutěží menší. Mnoho cyklistů se pravděpodobně dokáže smířit s modelem, kdy na trenažeru absolvují tréninkové dávky a skutečný závod se pak uskuteční na reálném jízdním kole. Tento pohled však poměrně razantně změnila doba, kdy kvůli epidemii covidu-19 byly mnohé fyzické aktivity omezeny a porovnání výkonů na cyklotrenažérech virtuální cestou na dálku se stalo vyhledávanou aktivitou. Ostatně například u veslařských trenažerů se podobná klání konají běžně, byť jsme v minulosti byli zvyklí spíše na přímé poměrování závodní za jejich fyzické účasti na jednom místě než na virtuální formu. Tento velice stručný exkurs do pestré směsi soutěžních videoher dle žánrů pouze ilustruje košatost a členitost fenoménu, který si nárokuje označení esport. V logickém diskursu by teoreticky mohlo na zařazení do kategorie esportu aspirovat také mnoho dalších aktivit, mimo jiné i různé online podoby šachu, ale také dáma, piškvorky a další hry hrané v digitální verzi a nějakým způsobem soutěžně organizované, neboť samotné výchozí označení „soutěžní videohry“ je vysoce vágní. Dokonce i některé specifické soutěže (např. typu AZ-kvízu) mají svou digitální podobu a v mnoha ohledech by kritéria esportu mohly naplňovat, byť zde by již mohlo být vzneseno větší množství námitek.

Smyslem předchozích řádků není fenomén esportu dále a neúměrně rozšiřovat. Domníváme se však, že s ohledem na uvedenou žánrovou roztržitost je žádoucí provést systematickou kategorizaci v rámci esportu podle dalších kritérií, nikoli pouze podle žánrů.

DISKUSE

Potřeba systematictější kategorizace esportu (s ohledem na jejich posouzení prismatem kinantropologie) a některé její konsekvence

Nyní se dostáváme ke klíčovému vzkazu tohoto textu, jímž je úvaha o tom, jakým směrem by se dále mohla ubírat diskuse o zasazení fenoménu esportu do kinantropologie. Jedním ze zásadních kritérií (s ohledem na potřeby kinantropologie) by mohla být povaha a míra pohybové zátěže. K tomuto tématu se, jak již bylo uvedeno, zásadně vyjadřuje Parry (2019), který esport za sport nepovažuje právě s ohledem na nedostatečný podíl fyzické zátěže při aktivní realizaci. Nicméně, jemnější diferenciaci forem esportu podle fyzické zátěže Parry systematicky neprovádí, takže se spíše vztahuje k esportu jako k jednolitému fenoménu. Kinantropologie v zásadě disponuje dostatečnými prostředky, aby z pohledu antropomotoriky, biomechaniky, fyziologie tělesné zátěže a dalších disciplín či subdisciplín dokázala toto kritérium aplikovat na jednotlivé formy esportu. Je však také nutno položit otázku po míře shody mezi kinantropology na tom, zde se esport má stát tématem pro kinantropologii jako takovou. Dalším zásadním kritériem je vyhodnocení obsahové stránky jednotlivých skupin či forem esportu. Klíčovými slovy pro podobné členění mohou být: strategie, boj, sportovní soutěž apod. Provázanost na žánrovou systematizaci je silná, nicméně přidanou hodnotou je posouzení dané videohry z perspektivy, kterou pouhé rozdělení na žánry nepokrývá. Jedním z možných faktorů systematizace tak může být otázka, nakolik v sobě tematicky daná forma esportu obsahuje pohybový či sportovní motiv. „Sport games“ a „Racing“ jsou vytvořeny přímo na sportovní motivy. Některé trenažéry dokonce přímo simulují pohybovou zátěž podle sportovních disciplín. To však již tak zcela neplatí pro hry typu MOBA, jejichž zástupci se (s ohledem na početnost hráčské i divácké komunity) mnohem více profilují do role jakýchsi mluvčích esportu požadujících zařazení esportu do sféry sportu (včetně aspirace na zařazení do programu OH).

Dále nelze opomíjet povahu konkrétní hry, pokud jde o míru přítomného násilí. S tím jsou spojeny jisté širší dopady, vezmeme-li v úvahu věk hráčů i diváků. U některých her je míra násilí vysoká (např. MOBA) či dokonce extrémně vysoká (střílečky). Do popředí tak vystupuje fenomén, který lze (přínejmenším pracovně) označit jako „výchovný rozměr“ problému. V oblasti sportu, zejména vezmeme-li v úvahu například koncept olympijského sportu, jak o něm hovoří Parry, představují některé principy moderního olympismu – například ty, jež jeho duchovní otec Pierre de Coubertin zčásti převzal z principu starověkých olympiád a následně dále rozpracoval (fair play, areté, kalokagathia) – silný hodnotový odkaz. Je zřejmé, že soupeření ve sportu má často povahu fyzického kontaktu a je zde přítomen prvek agon. Prostor pro podrobnější analýzu rozdílů mezi úpolovými sporty a například hrami typu MOBA zde není a rozhodně nechceme tuto otázku zjednodušovat. Na problém vysoké míry násilí některých druhů esportu koneckonců rovněž upozorňuje Parry (2021) v souvislosti s možným zařazením vybraných typů esportu do olympijského programu.

Při rozhodování o případné podpoře esportu přijetím do rodiny sportu je nutné tento aspekt zohlednit, abychom mohli posoudit kompatibilitu hodnotového nastavení ve sférách esportu a sportu. Jakkoli můžeme ve světě soutěžního sportu monitorovat velké množství různých negativních jevů včetně násilí, stále platí, že sport, tak jak ho známe, má v mnoha ohledech tradičně vysoko postavené etické nároky.

Touto poznámkou primárně nesměřujeme k myšlence, že u esportu je tomu jinak, nýbrž chceme poukázat, že bez vnitřního podrobnějšího rozčlenění esportu i podle kritéria přítomnosti, povahy a míry různých prvků násilí (agresivita, poškození či likvidace protivníka apod.) se jenom obtížně můžeme dostat k přesnější argumentaci o míře případné škodlivosti vedené z pohledu samotné kinantropologie. Bez konkrétnějšího posouzení jednotlivých forem esportu v jistých separovanějších celcích je obtížné etické nastavení ve sféře esportu vůbec zkoumat.

Mohlo by se zdát, že úroveň, na níž je aktivita provozována, již tak zásadní roli pro základní posouzení nehraje, avšak přeneseně jde také o významný faktor. Jisté další otázky, které by též neměly zůstat opominuty, jsou totiž nejvíce patrné na hrách vrcholové úrovně. S ohledem na množství času, které hráči esportu věnují hraní, je nutné zohlednit nutnost kompenzace (většinou jednostranné) zátěže určitým doplňujícím pohybovým režimem. Tato potřeba směřuje primárně ke zlepšení výkonu v dané hře. Fyzická zdatnost je často zmiňovanou a obecnou (byť veřejností možná podceňovanou) podmínkou pro obecné provozování „mentálních sportů“ (typická je taková potřeba například pro vrcholové turnaje v šachu). S ohledem na množství hrajících jedinců (včetně toho, že se jedná spíše o mladší populaci) je však požadavek pohybové kompenzace urgentní také s ohledem na zdraví a fyzickou kondici této nezanedbatelné části populace. K tomu přistupují také specifické nároky na výživu a otevírající se prostor pro specialisty v oblasti sportovní výživy. Tímto se vracíme k myšlence z úvodu odstavce. Vrcholoví hráči esportu již v praxi určité požadavky uplatňují a vyhledávají specialisty na tvorbu pohybových programů i na výživu z důvodu dosažení lepších výkonů. Tím ukazují na problém, který se však týká (a v budoucnu bude nepochybně ještě silněji reflektován) hráčů na dalších stupních výkonnostní úrovně, kteří již představují významnou část populace.

Významnou roli ve vývoji posuzování aspektů esportu bude nepochybně hrát i pronikání prvků z procesu gamifikace (v angličtině „gamification“) do sportu. Ten bývá označován jako zavádění prvků převzatých z online her do jiných aktivit za účelem podpoření míry účasti a motivace (Çeker & Özdaml, 2017) a je v současnosti studován především v kontextu pedagogickém a manažerském. Tento proces úzce souvisí s obecným navýšením prvků digitalizace v našem životě, které se nevyhýbají ani sportovnímu prostředí (Hurych, 2021).

Jsme tu svědky situace, jež může svým způsobem být chápána jako paradoxní. Poměrně silně (nejen) v české společnosti zaznívá debata o tom, jestli by esport měl být chápán jako sport. Mnozí příznivci esportu by takovou možnost přivítali, zatímco mnozí kinantropologové se k ní stavějí přinejmenším rezervovaně. Nelze v blízké budoucnosti vyloučit situaci, kdy se pod jakýmsi společenským tlakem (politicky a ekonomicky formovaným) esport „uzná“ coby sport, ale kinantropologové nebudou s takovým zařazením zcela spokojeni.

Ve hře je však také jiný pohled. Jak by tomu mělo být v případě, že esport nebude mezi sporty zařazen a zůstane (jak navrhuje např. opakovaně zmiňovaný autor Jim Parry) hrou? Znamená to opravdu, že pro kinantropologii se tím stává nevýznamným fenoménem? Neměla by kinantropologie poskytnout svou základnu a své poznatky, kterých je velké množství napříč spektrem kinantropologických disciplín – od teorie sportovního tréninku, přes didaktické metody, diagnostiku tělesné zátěže, sportovní výživu, psychologii sportu až k filosofickému a sociologickému uchopení fenoménu esportu – dát k dispozici esportu bez ohledu na to, zda bude nějakým způsobem (minimálně pro část odborného spektra) kodifikován jako sport, či nikoli?

Tato otázka otevírá další rozměr problému. Nemohlo by se jako přínosnější jevit jisté oddělení samotného provozování daného esportu (tedy samotné soutěžní hraní) od souvisejících a svým způsobem doprovodných aktivit, jako je tréninkový proces a příprava na něj, případně s ním spojený denní režim jednotlivce a jeho životního styl? Zde se totiž objevují atributy odlišné povahy a již zmíněný prostor pro kinantropologii by se pak mohl ještě zřetelněji otevírat v hledání celkového (pohybového, kompenzačního, výživového apod.) modelu soutěžních hráčů. Přílišná koncentrace na atributy soutěžního procesu, která je v současnosti při posuzování otázek esportu v kontextu kinantropologie zřejmě dominantní, by mohla totiž vést k opomíjení některých podstatných aspektů tréninku a dalších přípravných činností spojených s realizací esportu.

Takový pohled jistě najde své příznivce i odpůrce. Poněkud však mění paradigma celého problému. Jakkoli studií na téma esportu nacházíme velké množství, je třeba přiznat, že v otázce systematického teoretického uchopení vztahu mezi esportem a sportem stojíme zatím spíše na začátku. Jakkoli nepochybně existují tábory příznivců i odpůrců pro přiblížení esportu ke sportu, pouhý pocit a již uvedené argumenty v tuto chvíli nepostačují, aby mohlo být učiněno kompetentní a dobře vyargumentované rozhodnutí. Důvody pro tento názor a celkový postoj se nyní pokusíme zreakapitulovat v závěrečném shrnutí.

ZÁVĚREM

Domníváme se, že o podobě definice sportu v rámci kinantropologie se i nadále povedou diskuse a že v odborné literatuře budeme stále nacházet různé definice fenoménu sport založené na užší i širší koncepci. Takový vývoj je pro každou vědeckou disciplínu ve své podstatě standardní. Nicméně, jisté definice fenoménu sport k dispozici jsou a pracovat se s nimi dá, byť dle různých konceptů budeme postupovat různými cestami. V tuto chvíli však neexistuje žádná teoretická disciplína, která by dokázala vyváženě a systematicky pokrýt fenomén esportu. Vztahujeme se k němu při použití platform různých vědních disciplín a do hry vstupují ekonomie, právní věda, informační technologie a rovněž kinantropologie.

Máme-li tedy v úmyslu fenomén esportu na půdě kinantropologie zodpovědně a zkoumat a posuzovat, je třeba nejprve provést jeho podrobnější deskripci a systematizaci. Bez ní, při chápání esportu jako jednoho fenoménu (v jakémsi „jednotlivém balíku“), je otázku po vztahu mezi sportem a esportem možno zodpovědět vždy pouze částečně a stěží uspokojivě. Tohoto úkolu by se mohla chopit i jiná vědní disciplína a kinantropologie by pak mohla její poznatky převzít. V tuto chvíli však takové řešení na obzoru není. Takže s ohledem na otázku, která již nějaký čas na stole

leží, jde o výzvu pro kinantropology, aby fenomén esportu rozčlenili a analyzovali i v jeho různých podobách. Domníváme se také, že ač je dle nás v tuto chvíli předčasně předjímat, kam budou další studie o tom, zda esport je, či není sportem, směřovat, měla by kinantropologie zareagovat také na širší rozměr, který esport přináší a pokusit se tomuto fenoménu poskytnout podporu ve smyslu, o němž pojednávala předchozí kapitola (kompenzační pohybové programy, výživové poradenství, servis sportovních psychologů atd.) a nabídnout své kapacity.

To však znamená jisté přehodnocení postoje, který by mohl být trochu odlehčeně formulován ve smyslu: „Možná si prosadíte zařazení esportu mezi sporty, ale pro nás kinantropology jde o sezení u počítače, a to my podporovat nebudeme.“

Takový negující postoj však neumožňuje relevantní kritické pohledy ani na některá negativa, jež jsou v případě esportu evidentní (např. podpora sedavého způsobu života či jednostranná zátěž). Nabídka pohybové aktivity založená na tom, co kinantropologie historicky považuje za potřebné a osvědčené, je určitě žádoucí. Otázkou však zůstává, zda ji budovat jako alternativní nabídku, která případně může některé jedince i převést z prostoru esportu k pohybu v reálném prostoru, či zda bude platforma primárně vylučovací ve smyslu „buď – anebo“.

Dovolíme si formulovat výše uvedené myšlenky do stručného závěru. Domníváme se, že k zodpovězení otázky, zda je esport sportem, či nikoli, je nutno učinit ještě celou řadu kroků. Považujeme však esport za skutečnou aktuální výzvu pro kinantropologii, aby se pokusila vypořádat příležitosti, které jí fenomén esportu přináší, a to včetně toho, aby si poradila s některými atributy, která mohou z pohledu kinantropologie být chápány jako jevy negativní.

LITERATURA

- BÁNYAI, F., GRIFFITHS, M. D., KIRÁLY, O. & DEMETROVICS, Z. (2019). The Psychology of Esports: A Systematic Literature Review. *Journal of Gambling Studies*, 35(2), 351–365.
- BELLAH, K. (2021, 9. března). *Understanding Different Types Of Esports*. GeekInsider. <https://geekinsider.com/understanding-different-types-of-esports/>.
- ÇEKER, E. & ÖZDAML, F. (2017). What “Gamification” is and what it’s not. *European Journal of Contemporary Education*, 6(2), 221–228.
- DYER, B. (2020). Cycle E-racing: Simulation or a New Frontier in Sports Technology? *International Journal of Esports*, 1(1), 1–6.
- GOYAL, M. (2016, 31. července). *15 games that changed gaming forever*. <https://economictimes.indiatimes.com/tech-life/15-games-that-changed-gaming-forever/slideshow/53475512.cms>.
- HAMARI, J. & SJÖBLOM, M. (2017). What is eSports and why do people watch it? *Internet Research*, 27(2), 211–232.
- HEERE, B. (2018). Embracing the sportification of society: Defining e-sports through a polymorphic view on sport. *Sport Management Review*, 21(1), 21–24.
- HOLT, J. (2016). Virtual domains for sports and games. *Sport, Ethics and Philosophy*, 10(1), 5–13.
- HURYCH, E. (2021). Could Gamification Present a Significant Topic for the Philosophy of Sport? *Studia Sportiva*, 15(1), 51–62.
- CHANCE, P. (2021, 22. prosince). *FIFA 22 vs NBA 2K22 vs Madden 22: Which sports game is the best holiday gift?* <https://realsport101.com/nba-2k/nba-2k22-madden-22-fifa-22-best-sports-game-holiday-gift-guide/>.
- Chess.com (2020, 11. listopadu). *Is Chess A Sport?* <https://www.chess.com/article/view/is-chess-a-sport>.
- iChess.net (2018, 28. června). *Is Chess a sport? – 5 Reasons Why Chess is a Sport*. <https://www.chess.com/article/view/is-chess-a-sport>.

- International Olympic Committee (2021, 24. dubna). *IOC makes landmark move into virtual sports by announcing first-ever Olympic Virtual Series*. <https://olympics.com/ioc/news/international-olympic-committee-makes-landmark-move-into-virtual-sports-by-announcing-first-ever-olympic-virtual-series>.
- JENNY, S. E., MANNING, R. D., KEIPER, M. C., & OLRICH, T. W. (2017). Virtual(ly) Athletes: Where eSports Fit Within the Definition of “Sport”. *Quest*, 69(1), 1–18.
- KOBIELA, F. (2018). Should chess and other mind sports be regarded as sports? *Journal of the Philosophy of Sport*, 45(3), 279–295.
- MACEY, J., TYRVÄINEN, V., PIRKKALAINEN, H. & HAMARI, J. (2020). Does esports spectating influence game consumption? *Behaviour & Information Technology*, 1–17.
- MIAH, A. & FENTON, A. (2020). Esports in the Olympic and Paralympic Games: The Case for Inclusion. In: D. Chatziefstathiou, B. García & B. Séguin (Eds.) *Routledge Handbook of the Olympic and Paralympic Games* [Chpt. 15]. London: Routledge.
- MIAH, A. (2020). How do esports companies support their community’s wellness? *International Journal of Esports*, 1(1).
- OYELAKIN, O. (2022, 18. května). 4 Different Types of eSports Games. The Techtian. <https://thetechtian.com/types-of-esports-games/>.
- Parry, S. J. (2021). Esports Will Not Be at the Olympics. *Journal of Olympic Studies*, 2(2), 1–13.
- PARRY, S. J. (2019). E-sports are Not Sports. *Sport, Ethics and Philosophy*, 13(1), 3–18.
- PUDDPHATT, A., & FINE, G. (2013). Chess as art, science, and sport. In: D. Andrews and B. Carrington (Eds.) *A Companion to Sport* [pp. 390–404]. Oxford, UK: Wiley-Blackwell.
- ROHÁČEK, M. (2020). Esport nebo e-sport? *Česká asociace esportu* [online].
Dostupné z: <https://www.esport.cz/analyza/esport-e-sport-nebo-esport>.
- STEINITZ, W. & LANDSBERGER, K. (2002). The Steinitz Papers: *Letters and Documents of the First World Chess Champion*. Jefferson (MC): McFarland & Company, 2002.
- URBAN, M. & ČERMÁK, A. (2021). E-sport: Kde končí a začíná sport? *Právní rádce*, 11, 32–34.

PaedDr. Emanuel Hurych, Ph.D.
FSpS MU, Kamenice 753/ 5, 625 00 Brno
e-mail: hurych@fsps.muni.cz

HISTORIE TURISTIKY NA ČESKOSLOVENSKÉ PODKARPATSKÉ RUSI 1919–1939

HISTORY OF TOURISM IN CZECHOSLOVAK CARPATHIAN RUTHENIA 1919–1939

JAN ŠTUMBAUER

Katedra tělesné výchovy a sportu

Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

SOUHRN

Někdejší Podkarpatská Rus se v roce 1919 stala součástí nově vzniklého Československa. Ta byla jednoznačně jeho nejméně rozvinutou částí, ale zároveň oplývala až netušenými přírodními krásami, které ji spolu s autentickou a od Čech dosti odlišnou krajinou předurčovaly k turistickému využití, jež zde bylo do této doby zcela minimální. V letošním roce uplynulo 100 let od založení prvních dvou tamních místních odborů a současně i Podkarpatoruské župy Klubu československých turistů – KČST. Ten tím zahájil svoje aktivity na tomto novém nejvýchodnějším území. Ty se během krátké doby rozrostly až do nečekaně velkých rozměrů, když se mu zde podařilo během poměrně krátké doby vyznačit 1 300 km turistických cest, postavit 17 horských chat, zprovoznit 61 nocleháren a útulen a v řadě dalších smluvních hotelů, horských chat a útulen zajistit pro své členy rezervace a slevy. Toto sdělení se zabývá kromě charakteristiky a základních reálií tohoto území i zevrubným popisem jeho turisticky nejatraktivnějších oblastí, jež propojovala jedinečná Jubilejní karpatská turistická stezka.

Klíčová slova: Podkarpatská Rus; turistika, Klub československých turistů, turistické oblasti, turistické cesty, turistické chaty

ABSTRACT

The former Subcarpathian Ruthenia became part of the newly established Czechoslovakia in 1919. This was the least developed part of it, but at the same time, it abounded with unsuspected natural beauties, which together with an authentic and quite different landscape from Bohemia, were predestined for tourist use, which was until this time quite minimal here. It's been 100 years since the founding of the first two local unions and also the Subcarpathian County of the Czechoslovak Tourist club – KČST. Czechoslovak Tourist Club thus began its activities in this new easternmost territory. These grew to unexpectedly large sizes within a short period of time when they managed to mark 1300 km of hiking trails, build 17 mountain huts, put 61 dormitories and shelters into operation, and secure reservations and discounts for his members in a number of other contractual hotels, mountain huts, and shelters. This article deals with the characteristics and basic realities of the territory and also with a detailed description of its most attractive tourist areas, which were connected by the unique Jubilee Carpathian hiking trail.

Key words: Subcarpathian Ruthenia; tourism, Czechoslovak Tourist Club, tourist areas, hiking trails, tourist cottages

ÚVOD – CHARAKTERISTIKA A ZÁKLADNÍ REÁLIE ČESKOSLOVENSKÉ PODKARPATSKÉ RUSI 1919–1939 (1945)

Podkarpatská Rus (od roku 1928 byl její oficiální název země Podkarpatoruská) byla nejvýchodnější částí meziválečného Československa. Jeho součástí se ale nestala hned po jeho vzniku v říjnu 1918, nýbrž k němu byla připojena až na podzim 1919.¹ Jednalo se o území s rozlohou cca 12 tisíc km², na kterém žilo na začátku 20. let necelých 600 tisíc obyvatel.² Jeho povrch, vodstvo a klima patří do karpatského subsystému vzniklému při, v Evropě nejmladším, tzv. alpském vrásnění. Z hlediska geomorfologického se jedná převážně o hornaté území svažující se směrem k jihu do nížiny řeky Tisy, která kopíruje jižní státní hranici s Maďarskem a zčásti ji i přímo tvoří. Celé území je vymezeno mohutným karpatským hřebenem stáječícím se do oblouku vedoucího od severozápadu k jihovýchodu, až jihu. Jeho nejvyšší částí je, a to až na jeho samém východě, tzv. Černohorská polonina s 2 058 m vysokou Hoverlou (Goverlou). Četná říční údolí se táhnou vesměs v severojižním směru. Jimi protékající toky tvoří hustou a vodnatou říční síť a jsou buď přímými přítoky či zdrojnicemi Tisy, nebo patří do jejího povodí. Nejvýznamnější z nich jsou od západu k východu: Už, Latorica, Boržava, Rika, Terebla, Teresva, Černá a Bílá Tisa.

Od konce 11. století do rozpadu Rakouska-Uherska bylo toto území součástí Uher. Osídleno bylo převážně Rusíny, v jeho jižních, rovinnatých oblastech však převažovali Maďaři. Existovala zde také početná německá, židovská a rumunská menšina. Tamní většinové obyvatelstvo ale čelilo tvrdé maďarizaci a jeho národní hnutí zde proto bylo poměrně slabé a roztržité. Nová republika vyslala do oblasti, která patřila k nejzaostalejším v Evropě, poměrně promptně velké množství úředníků, techniků, učitelů, četníků, vojáků, celníků, příslušníků finanční stráže, živnostníků, podnikatelů a dalších převážně české národnosti.³ Začala zde výstavba infrastruktury, nové příležitosti tady hledali obchodníci a podnikatelé. Podle řady nezávislých zdrojů (včetně současných) bylo dvacetiletí, kdy byl tento kout Evropy součástí Československa, dobou největšího hospodářského rozkvětu a politické svobody v jeho historii.

V letech 1919–1920 bylo území Podkarpatské Rusi pod přímou správou československého státu. Po složitých jednáních mezi čsl. vládou a zástupci Podkarpatska byla ústavně, ale prakticky jen formálně, zavedena autonomie tohoto

¹ V létě 1918 se představitelé velké rusínské diaspory žijící v USA dohodli s T. G. Masarykem na připojení Podkarpatska k nově vzniklému Československu. V listopadu 1918 Americká národní rada uherských Rusínů souhlasila s tímto plánem a vyslovil se pro něj i plebiscit amerických Rusínů. Příslušná dohoda pak byla uzavřena 19. listopadu 1918. Připojení Podkarpatské Rusi k Československu definitivně potvrdila v září 1919 saint-germainská smlouva dohodových mocností s Rakouskem a v červnu 1920 pak i trianonská smlouva s Maďarskem, v rámci které také byly definitivně stanoveny hranice Československa s Maďarskem.

² POLÁČKOVÁ, A. (Ed.). (2015). *První republika 1918–1938*. Brno: Extra Publishing, s. 57.

³ Ve 30. letech se podle odhadů počet Čechů v zemi Podkarpatoruské pohyboval okolo třiceti tisíc.

území pod správou guvernéra a následně také zemského prezidenta.⁴ Správním městem byl Užhorod. Podkarpatské území se po začlenění do Československa členilo krátce na 4 župy, a pak na 3 župy a 16 okresů. Ty byly v roce 1926 sloučeny v jednu župu se sídlem v Mukačevu, jež byla dále členěna na 12 okresů. Od roku 1928, kdy bylo zrušeno župní zřízení a zavedeno zřízení zemské, bylo toto území i nadále členěno na 12 okresů. Zemské orgány sídlily v Užhorodu.

Podkarpatsko ale bylo po pravdě řečeno teritoriem, o kterém toho v Čechách nikdo nic moc nevěděl a o které zde také (alespoň zpočátku) nikdo moc nestál.⁵ Jednalo se totiž o území s velmi zaostalou infrastrukturou, vysokou mírou negramotnosti, velkými sociálními problémy, latentními národnostními problémy a nízkou kulturní úrovní. Podkarpatská Rus – země bez jména. Toto pojmenování pro nejvýchodnější část prvorepublikového Československa použil ve své knize reportáží Ivan Olbracht. Zemí beze jména byla i pro většinu Čechů v roce 1919, kdy se tato východní země připojila k republice. Také S. K. Neumann v jedné ze svých knih vyslovil tezi, že se na Podkarpatskou Rus v té době jezdilo z Prahy jako do daleké ciziny.⁶

Mezi lety 1919 až 1939, kdy byla Podkarpatská Rus součástí republiky, zasáhla tato ale do životů tisíců lidí, kteří tam byli buď vysláni, nebo tam dobrovolně odcházeli hledat své štěstí a často i romantiku. Tito lidé přispěli poměrně výrazně ke změně krajiny, sídel a života na Podkarpatsku, a to na dlouhé desítky let. Vliv byl ale vzájemný. I Podkarpatská Rus inspirovala celou řadu z těch, jež tam působili, nebo tudy cestovali. Také proto, a to jak v současné České republice, tak na Slovensku a tak také v současné Zakarpatské oblasti Ukrajiny, vyvolává problematika někdejšího společného státu řadu reminiscencí, je jí věnována až nečekaně velká pozornost a vzájemné, nyní přeshraniční vztahy, jsou veskrze přátelské. Svědčí o tom i mimořádná frekvence podkarpatské tematiky v titulech literatury, v časopisech, na webových stránkách a také existence specifických zájmových občanských sdružení.⁷ Nadprůměrný zájem o Podkarpatsko jistě evokují i mimořádné přírodní krásy tohoto území, jeho pro nás nebyvalá divokost, autentičnost a jinakost. Toto ostatně bylo rychle objeveno již na začátku 20. let a to také vedlo i k nevídané expanzi KČST na toto území. To bylo mimo jiné také velmi bohaté na léčivé minerální prameny. Dohromady jich tady bylo možno napočítat kolem čtyř stovek. Většina z nich však měla jen primitivní zázemí.

Konec Podkarpatské Rusi v rámci Československa začal na podzim 1938, kdy v návaznosti na mnichovský diktát muselo Československo podle tzv. Vídeňské arbitráže odstoupit Maďarsku jižní část Slovenska a jihozápad Podkarpatské Rusi, a to včetně Užhorodu a Mukačeva. Zdejší následná komplikovaná situace okolo 15. března 1939 skončila po krátkých bojích obsazením celého území bývalé Podkarpatské Rusi Maďarskem. V roce 1944 bylo toto území, stejně jako celé Maďarsko, přímo

⁴ Guvernér byl volen pouze z občanů Podkarpatské Rusi. Zemský prezident byl vysoký státní úředník jmenovaný prezidentem Československé republiky.

⁵ Ostatně i T. G. Masaryk prohlásil: „...O připojení Podkarpatské Rusi k Československu neusílujeme, ale nemůžeme takovou žádost odmítnout.“ BRANDOS, O. (2010). Ukrajinské Karpaty. III. vydání. Ostrava: Nakladatelství SKY, s. 60.

⁶ NEUMANN, Š. K. (1933). Enciány s Popa Ivana. Praha: František Borový, s. 15.

⁷ Například občanské sdružení Společnost přátel Podkarpatské Rusi bylo založeno v roce 1990. Ideově navazuje na Klub přátel Podkarpatské Rusi založený v Bratislavě v období meziválečného Československa.

okupováno Německem a následně k němu dospěly frontové boje. Po poměrně rychlém vítězství Rudé armády ve druhé polovině října 1944 se o převzetí správy nad tímto, právně svým, územím pokusila československá vládní delegace. Ta jednala v souladu se sovětsko-československou smlouvou z prosince 1943, která uznala Československo v jeho předmnichovských hranicích. Legitimní snahu o převzetí československé správy nad tímto územím však sovětsští vojenští i političtí představitelé všemožně mařili a naopak zde iniciovali vznik hnutí za jeho připojení k Sovětskému svazu. Následné odtržení této nejvýchodnější části Československa a její připojení k SSSR neproběhlo zrovna gentlemany, obyvatelstvo bylo zmanipulováno, zastrašeno a pochybnosti vyvolaly i celkové výsledky referenda, které mělo dokázat vůli obyvatel stát se součástí sovětské Ukrajiny. Součástí Ukrajiny ale mimochodem Podkarpatská Rus nikdy nebyla. Celou záležitost pak uzavřela smlouva o odstoupení Podkarpatské Rusi (Zakarpatské Ukrajiny) Sovětskému svazu.⁸

METODOLOGIE A ROZBOR ZDROJŮ

Cílem tohoto sdělení je analyzovat a popsat vznik a vývoj turistiky na československé Podkarpatské Rusi v letech 1919–1938.

Předmět tohoto sdělení je z obsahového hlediska zaměřen na organizovanou i spontánní pěší turistiku, na popis jednotlivých turistických oblastí, turistických center, turistických tras, turistických hotelů, chat a útulen. Jen zcela okrajově je řešena problematika turistiky na lyžích, o cykloturistice a vodní turistice se nepodařilo získat vůbec žádné údaje.

Z časového hlediska je předmět sdělení zaměřen na období začínající rokem 1919, kdy se Podkarpatská Rus stala součástí Československa, a končícím rokem 1939, kdy byla násilně zabrána Maďarskem.

Z hlediska územního je jeho předmět zaměřen na celé území někdejší československé Podkarpatské Rusi.

Metodologickým základem pro zpracování této tematiky byla především obsahová analýza relevantních pramenů, zdrojů, literatury, periodik a dobových map. Při vlastní tvorbě byla uplatněna převážně přímá historická metoda a v některých případech i metoda nepřímá. Dále byly uplatněny i metody teoretické geografie a topografie a částečně i systémový přístup. Pro celkové uspořádání této obsahově kompaktní a z hlediska časového relativně krátké tematiky byla použita kombinace diachronního a synchronního postupu.

Jako poměrně značný problém se ukázala transkripce názvů většiny sídel, pohoří, vrcholů, řek a dalších zeměpisných bodů. V použitých zdrojích, literatuře a mapách se totiž vyskytuje směs názvů českých (zde ještě navíc jak původních prvorepublikových, tak současných), rusínských a ukrajinských (u těch nádvkem ještě jako přepis z azbuky /cyrilice/ do latinky). U řady zeměpisných termínů je proto v textu za vybraným názvem uveden v závorce ještě další název, či dokonce více názvů. Také nadmořské výšky jednotlivých bodů se v singulárních zdrojích liší, a to i v řádu několika metrů. Je to způsobeno jednak ne zcela přesnou původní nivelací provedenou v této oblasti, a také je to ovlivněno tím, zda jsou uváděny buď podle původního rakousko-uherského, tzv. jadranského nivelačního systému (následně převzatého

⁸ Ústavní zákon č. 2/1946 Sb., o Zakarpatské Ukrajině a úpravě státních hranic se Svazem sovětských socialistických republik.

Československem), který zde měl základní bod u Trebušan (Dilove), nebo jsou převzaty ze systému baltského, jenž zde byl zaveden po anexi Podkarpatské Rusi Sovětským svazem.⁹

Pro definovaný předmět práce je nejcennější soubor dobových turistických průvodců, map, pohlednic, souborů fotografií, brožur a propagačních tisků, jež vydával KČST. Lze se s nimi setkat jak v původní podobě, tak v podobě jejich současných přetisků. Velký význam mělo především aktualizované druhé vydání turistické mapy Podkarpatské Rusi od Jaroslava Dostála z roku 1936. Celkový přehled o činnosti a o aktivitách KČST na Podkarpatské Rusi byl čerpán z publikace, kterou vydal KČST v roce 1938 k padesátému výročí svého založení.

Pro doplnění textu fotografiemi, diapozitivy a několika kopiemi dobových dokumentů byla využita relevantní část fotografických sbírek Archivu tělesné výchovy a sportu Národního muzea volně dostupných na webových stránkách <http://esbirky.cz>.

Velký potenciál historického materiálu je nashromážděn v místních archívech, ale např. i v některých fondech Národního archívu, ve Vojenském historickém archívu nebo Archívu ministerstva vnitra. Jejich podrobné prozkoumání je ovšem absolutně mimo určení a rozsah tohoto sdělení a o ně se opírající tvrzení, tak byla převzata ze sekundárních zdrojů.

Jako cenný zdroj informací k poznání celkové problematiky Podkarpatské Rusi byl využit především rozsáhlý soubor relevantní prvorepublikové literatury. Jedná se o nejrůznější publikace popisující tamější situaci, život lidí, přírodu, geomorfologii, vodstvo, klima apod. Dnes jsou poměrně dobře dostupné, a to většinou v podobě reprintů.

V mnoha ohledech jistě nelehký život na Podkarpatské Rusi se stal předmětem zájmu i části tehdejší české spisovatelské obce. Určitě všeobecně neznámější je v tomto ohledu dílo I. Olbrachta, ale zdejší problematiku ztvárnili i S. K. Neumann, K. Čapek. I když jejich díla nelze brát jako faktografickou literaturu, přináší svědectví o tamním životě.

Jako další, ale opět spíše potenciální zdroj informací mohou sloužit dobové noviny, časopisy a další tisky. A to nejen ty, které vycházely přímo na Podkarpatské Rusi, ale i různá celorepubliková vydání.

V období od roku 1948 do roku 1989 se u nás o Podkarpatské Rusi publikovalo velmi málo. Pakliže o ní byla zmínka, tak připojení Podkarpatské Rusi k Československu bylo vykládáno jako dohoda představitelů české buržoazie s reprezentanty Podkarpatských Rusínů v USA. Popisován byl také někdejší trudný život zdejšího prostého lidu. Poněkud méně ideologizováno bylo naproti tomu násilné odtržení Podkarpatské Rusi od Česko-Slovenska v letech 1938–1939. Naopak ze zcela pochopitelných důvodů byla anexe tohoto území Sovětským svazem buď zcela tabuizovaným tématem, nebo byla popisována jako akt naplněného přání zdejšího lidu.

⁹ To je ostatně i problém poválečného Československa. Od roku 1952 se u nás začalo přecházet na sovětský baltský nivelační systém, jeho finální podobou pak byl baltský systém po vyrovnání. Ten u nás začal fungovat v roce 1957. V souvislosti s tím bylo nutné provést složité přepočty všech nadmořských výšek.

Naproti tomu po roce 1990 byla vydána řada titulů zabývajících se touto problematikou. Ty z nich, které byly využity, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

VZNIK A VÝVOJ TURISTIKY NA PODKARPATSKÉ RUSI V LETECH 1919–1938

Krása původní autentické přírody plné hlubokých lesů obývaných velkým množstvím divoké zvěře, vystřídáných ve vyšších horských partiích poloninami,¹⁰ nesčetná údolí s čistými peřejnatými potoky a říčkami s četnými vodopády a s řadou jezer, zaujala již první Čechy, které sem zanesl osud krátce po začlenění tohoto území do Československa.¹¹ Konvenovala jim také poměrně dobrá možnost domluvy Čechů a Slováků s veskrze přátelskou většinou obyvatelstva žijící na převážně části této nejvýchodnější oblasti meziválečného Československa.¹² Není proto divu, že se zde pro ně turistika stala první a také nejvýznamnější volnočasovou aktivitou. Ta brzy přešla ze spontánní podoby do organizované formy, když první turistické odbory KČST byly založeny v Užhorodu a Mukačevu již během roku 1922. Současně byla ustanovena i Podkarpatoruská župa KČST se sídlem v Užhorodu, jež nesla označení Z.¹³ Vedle organizování a podnikání jedno i vícedenních výletů začaly nové odbory značit první turistické cesty a snažily se zajistit potřebné turistické zázemí. Užhorodský odbor značkoval první cesty v masivu Javorníku a dále směrem k Užockému průsmyku, mukačevský pak v pohorí Polonina Boržava (Polonyna Boržava). Následně byly vyznačeny první cesty i v okolí Rachova.

K ubytování sloužily nejprve hostince, jako improvizované noclehárny pak i místnosti ve školách, salaše na poloninách a domky dozorců vodních nádrží, ale také četnické stanice.

Působení KČST na Podkarpatské Rusi velmi dobře vystihuje výňatek z oficiální publikace vydané v roce 1938 k 50. výročí jeho založení: „...*Převrat zastihl zemi nedotčenou a nepřipravenou. O turistice nebylo řeči. Co tam je dnes, vyrostlo prací*

¹⁰ Poloniny je regionální geografický výraz užívaný pro nezalesněné plochy ve vyšších partiích Karpat. Poloniny jsou zespoda většinou ostře ohraničeny lesem, bez mezistupně v podobě keřů nebo malých stromů. Významově se ale také jedná o málo užitečné místo. Některé z nich se však využívaly např. k sezónní pastvě dobytka.

¹¹ Od roku 1922 začali čeští odborníci se systematickým vědeckým výzkumem Podkarpatské Rusi, především geografickým, národopisným, archeologickým a historickým. Zákonem z 25. I. 1922 byl založen Slovanský ústav, v jehož rámci existoval Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi, který měl kulturně i národohospodářsky usilovat o systematické sblížení historických zemí s Podkarpatskou Rusí, podporovat výchovu expertů, budovat komunikační síť, ale i propagovat cestovní ruch a turistiku jako zdroj ekonomických příjmů. Sbor si kladl za úkol i vědecké studium tohoto regionu a v rámci své činnosti vydával speciální ediční řady s množstvím titulů. Zákon č. 27/1922 Sb., o zřízení ústavu Slovanského a Orientálního.

¹² Velkou výhodou pro turisty z Čech bylo, že se na Podkarpatské Rusi dorozuměli česky, což bylo zdůrazňováno i v turistických průvodcích a dobových reklamách. Toto ovšem neplatilo na jihozápadě a jihu, který byl osídlen převážně obyvatelstvem maďarské národnosti. Výhoda dobrého dorozumění s místními, jež platila na větší části území, ještě postupně vzrůstala, a to i tím, že řada zdejších dětí navštěvovala přímo české školy, řada místních také jezdila za prací do historických zemí a mladší muži se s češtinou seznámili i v armádě. Dostál, J. (1936). Podkarpatská Rus. II. vydání. Praha: KČST, s. 9.

¹³ Bureš, P., & Plichta, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, s. 356.

Klubu čs. turistů. To si už ani neuvědomují návštěvníci, kteří tam nyní chodí po dobře značených a upravených cestách, protínajících nekonečné pralesy a křížujících rozlehlé poloniny, a kteří se uchylují do pěkných chat a útulen, jichž je v desítkách rozseto po celé zemi a další ještě budou vznikatí postupně, jak vyvolá potřeba. Na Podkarpatské Rusi byla naše turistika budována od samých základů...“¹⁴

Do začátku 20. let zde klasická turistika v pojetí známém nejenom z Čech, ale i ze Slovenska prakticky vůbec neexistovala.¹⁵ Na první turisty z Čech tady místní zpočátku hleděli jako na podivíny, neboť nebyli z dob maďarských zvyklí, aby z jejich pohledu bohatí lidé chodili pěšky, zaprášení, někdy i zmoklí a pohybovali se mezi obyčejným lidem. Turisté navíc obdivovali hlavně přírodní krásy a někdy naopak přecházeli bez povšimnutí třeba dům nejbohatšího kupce ve městě. Brzy se ale místní naučili, že turisté jsou vítaným zdrojem příjmů a tak se nechávali najímat jako průvodci, nebo pronajímali movitým turistům své malé huculské koníky.

Obrázek 1 Vlevo je schematická mapka Podkarpatské Rusi z období po roce 1928. I z miniatury mapy Podkarpatské Rusi vpravo je patrná její výrazná geomorfologie s pohořími na severu a východě a nížinou na jihu a jihozápadě.

První skutečné turistické noclehárny začaly vznikat v Podkarpatské Rusi v roce 1924, a to v Užhorodu, Mukačevu, Berehovu, Sevljuši, Chustu a Volovci. První horskou turistickou chatu KČST na Podkarpatské Rusi otevřel mukačevský odbor v roce 1924 pod Plajem v pohoří Polonina Boržava, v nadmořské výšce přes 1 300 m. Jednalo se o přízemní dřevěné stavení se 4 pokoji, kuchyní, jídelnou a komorou. Protože zde ale byla příliš vystavena přírodním živlům, byla v roce 1927 přestěhována na nedaleký pronajatý státní pozemek do nadmořské výšky 1 139 m (obr. 2). Zpočátku měla 17 lůžek, po úpravách dokončených v roce 1929 pak 30 lůžek.¹⁶ V letní sezóně v ní byl stálý hospodář, v zimě byla otevřena v sobotu, v neděli a o svátcích. U chaty byl pramen čisté vody, což byla v této výšce na polonině vzácnost.

¹⁴ Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 56.

¹⁵ Markantní to bylo zejména ve srovnání s oblastí Tater, které měly již na počátku 20. století svá vyhlášená turistická střediska a kam se bylo možné i poměrně pohodlně dopravit.

¹⁶ Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 56–57.

Obrázek 2 Na fotografii vlevo je první horská turistická chata KČST na Polonině Boržava, která byla jeho první na Podkarpatské Rusi. Na pohlednici KČST vpravo je pohled na Volovec z Poloniny Boržava.

Od chaty se kromě páteří červené rozbíhaly i další značené turistické cesty. Celá Polonina Boržava je turisticky atraktivní a zároveň dobře přístupnou horskou oblastí v centrální části Podkarpatské Rusi severně od Mukačeva a jižně od Volovce. Na západě je oddělena hlubokým údolím Latorice od Poloniny Rovná (Rovna, Runa) a na východě ji pak od Poloniny Krásná (Červená polonina, Polonyna Krasna) odděluje údolí řeky Riky. Jejím nejvyšším vrcholem je 1 681 m vysoký Stij (Stoj) ležící jihozápadně od hlavního hřebene Poloniny Boržava. Uzlovým bodem hlavního hřebene je druhý nejvyšší vrchol Velký vrch (Velikij věrch) – 1 598 m n. m. K Polonině Boržava patří i hřeben Palenij Gruň a Polonina Kuk, která je ale často pojímána jako samostatný horský celek. Na severu na ni navazuje Vrchovina (Verchovina) a na severovýchodě Horhany (Gorgany).

V roce 1928 již bylo na Podkarpatsku vyznačeno cca 1 300 km turistických cest zpřístupňujících zdejší nejmalebnější krajinné partie. Značení turistických cest KČST zde proběhlo poměrně rychle. Jednak tady bylo jejich vytyčování administrativně jednodušší než v historických zemích a navíc zde nebyla konkurence hlavně německých, ale i dalších turistických spolků. A tak v některých zdejších oblastech vzniknul ještě o něco kvalitnější systém turistických cest, než jaký byl v některých končinách Čech, Moravy a Slovenska.¹⁷ Tamní systém značených turistických tras, nocleháren a chat KČST ale nebyl ani zdaleka rozprostřen rovnoměrně po celém území Podkarpatské Rusi. Zhruba polovina území, prakticky celý jihozápad a většina jihu, jím nebyla pokryta vůbec.

Nejvýznamnějším počinem KČST bylo v tomto smyslu vyznačení tzv. Jubilejní karpatské stezky, dokončené v roce 1928 k desátému výročí samostatnosti Československa. Ta měřila 343 km a protínala celou Podkarpatskou Rus z Užhorodu na západě, až po Jasiňu a Trebušany na samém východě. Měla tvar protáhlého oblouku a procházela turisticky neatraktivnějšími oblastmi. Jako páteří trasa byla značena červeně. Protože směrově propojovala hlavně města a osady, často využívala stávající cesty a silnice, vedla údolními řek a potoků, ale i po souvislých horských hřbetech, tak se samozřejmě nemohla přespříliš klikatit a spojuvat úplně všechna atraktivní místa. K těm a zejména pak k horským vrcholům z ní odbočovala místy i velmi hustá síť dalších značených cest někdy i červené, ale zejména zelené a modré barvy.¹⁸ Celková délka odboček z Jubilejní stezky měřila cca 1 000 km.¹⁹

¹⁷ POLAČKOVÁ, A. (Ed.). (2015). První republika 1918–1938. Brno: Extra Publishing, s. 9.

¹⁸ KČST už tehdy používal barvy pásového značení podle významu cest v pořadí červená, zelená modrá a žlutá.

¹⁹ Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 58.

Tato páteřní stezka začínala logicky v Užhorodu. Ten ležel prakticky přímo na tehdejší zemské hranici se Slovenskem. Byl největším i nejvýstavnějším městem a správním střediskem Podkarpatské Rusi, měl i největší podíl české menšiny. Do rozvoje tohoto hlavního správního centra stát postupně investoval desítky milionů a málo významné provinční sídlo, původně i bez vodovodu a kanalizace, se začalo následně měnit v moderní město západoevropského střihu. Do roku 1936 zde vznikly dvě rozsáhlé čtvrti nazvané Malé a Velké Galago. Monumentální palác Zemského úřadu se dokonce stal největší správní budovou v celé republice.²⁰ Užhorod byl také důležitou železniční křižovatkou, fungovalo zde civilní letiště, ze kterého létala linka do Bratislavy a Prahy.²¹ Spíše symbolicky zde Jubilejní stezka začínala tabulkou umístěnou na budově Agrární banky na Masarykově náměstí, nedaleko železného mostu přes Uh a odtud vedla směrem na Jarok. Tady začala stoupat na Antalovskou Polanu 971 m n. m. Z ní odbočovala zelená značka směrem do údolí řeky Uh, k zřícenině hradu Nevické (obr. 3). Tuto zříceninu si v roce 1927 pronajal od ředitelství státních statků a lesů odbor KČST v Užhorodu a postupně v ní prováděl nutné úpravy.²² V masivu Antalovské Polany postavil užhorodský odbor KČST v roce 1930 chatu Polána (obr. 3).

Obrázek 3 Na pohlednici z 30. let vlevo je zřícenina hradu Nevické nedaleko Užhorodu. Na fotografii vpravo je chata KČST Polána (Zdroj: Národní muzeum Praha, Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu, <http://esbirky.cz>).

Odtud trasa stezky sestoupala do obce Tuří Remety a dále vedla údolím proti proudu Tuříčky do lázní Lumšory.²³ Z nich prudce stoupala na hlavní hřbet Poloniny Rovná.

²⁰ POLÁČKOVÁ, A. (Ed.). (2015). První republika 1918–1938. Brno: Extra Publishing, s. 56.

²¹ Letiště v Užhorodu bylo dokončeno v roce 1929. Standardní linka vedla z Prahy přes Brno, Bratislavu a Košice a cesta trvala cca 4,5 hod. Jednosměrná letenka stála v plné ceně 280,- Kč, což byl dvojnásobek ceny za cestu vlakem. Z Prahy byl vypravován i přímý let trvající cca 140 min. Ten z Užhorodu pokračoval až do Moskvy.

²² Hrad Nevické (Něvické) byl největší a nejjachovější hradní zříceninou na Podkarpatské Rusi. Impozantní ruiny kdysi mohutného gotického hradu z 12. století se vypínají nad řekou Uh, na výrazném kopci sopečného původu patřícím do masivu Antalovecká Polany. V roce 1928 si KČST pronajal v jeho podhradí i bývalou střelnici a adaptoval ji na restauraci. Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 201.

²³ Tehdejší lázně Lumšory, známé již od 17. století, se nacházely v hlubokém údolí obklopeném lesy, v nadmořské výšce 490 m. Tehdy bylo jejich zařízení poměrně primitivní. Ke koupelím se zde využíval pramen léčivé sírné vody. Kromě tohoto pramene zde byl využíván k pitným kúrám i pramen jodový a také železito-sírný. Členové KČST zde měli slevu na vstup do lázní a také na nocleh v turistické noclehárně.

Po něm pokračovala až na její stejnojmenný vrchol s nadmořskou výškou 1 482 m. V tomto pohoří provozoval užhorodský odbor útulnu, ve které bylo ve dvou pokojích celkem 20 lůžek. Nacházela se v nadmořské výšce 1 350 m a otevřena byla od dubna do listopadu. V tomto prvním úseku páteřní stezky z ní odbočovalo sedm dalších cest.

Z tohoto vrcholu na dalších deseti kilometrech trasa stezky klesla o cca tisíc výškových metrů do údolí Žďěnovky. Tímto údolím dále mírně klesala přes Žďěňovo až k soutoku s Latoricí. Odtud vedla po silnici údolím proti jejímu proudu a následně proti proudu jejího přítoku Slavka a následně přes nevysoký hřbet Menčelu sestoupala do Volovce. Ten se rozkládá v údolí řeky Vycha v nadmořské výšce necelých 500 m a byl již tehdy významným turistickým centrem. Sídli v něm odbor KČST, který tady provozoval své dvě stanice. První byla ve Slovanském turistickém hotelu (obr. 4). Ten měl tehdy 30 lůžek v pokojích a další pak v noclehárnách. Sídli v něm také turistická informační kancelář. Druhá stanice KČST zde byla v hotelu u nádraží. Až sem se bylo možno dostat přímými rychlíkovými vozy z Prahy. Přes Volovec a nad ním ležící Skotarské totiž vedla hlavní železniční trať z Baťova (Batova) a Mukačeva do tehdy polského Lvova. Hlavní karpatský hřeben překonávala 1 756 m dlouhým tunelem vyhloubeným pod Beskydským průsmykem (někdy též Skotarský průsmyk, nebo i Volovecké sedlo) ležícím v nadmořské výšce 974 m. Skotarské bylo díky příhodným terénům a mimořádně příznivým klimatickým poměrům především lyžařským střediskem. Byly zde pořádány lyžařské kurzy a lyžařské závody, a to jak civilní, tak vojenské, a byl zde postaven i velký lyžařský můstek. Ve Skotarském postavil v roce 1936 mukačevský odbor poměrně honosnou zděnou Rozsypalovu chatu (obr. 4).²⁴ Nacházela se v nadmořské výšce 923 m, bylo v ní 6 pokojů s 12 lůžky a dalších 36 lůžek ve dvou noclehárnách. Do pokojů i nocleháren byla zavedena elektřina a tekoucí voda. Byla využívána celoročně, zejména pak v zimním období lyžaři. Její výhodou byla vzdálenost jen 1,5 km od železniční stanice.

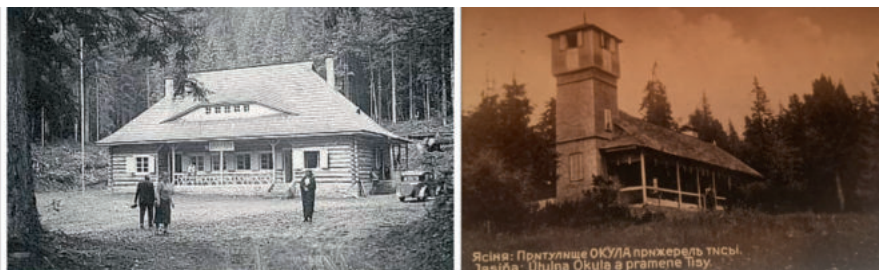
Obrázek 4 Na pohlednici KČST vlevo je turistický hotel ve Volovci. Na zimní fotografii vpravo je Rozsypalova chata ve Skotarském. (Zdroj: Národní muzeum Praha, Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu, <http://esbirky.cz>)

²⁴ Antonín Rozsypal (1866–1937) byl český právník a státní úředník. V letech 1928–1937 byl zemským prezidentem Podkarpatské Rusi, který zde významně podporoval aktivity KČST.

Volovec je obklopen ze všech stran pohořími. Severně od Volovce se rozkládá velmi malebné pohoří Vrchovina. Ta začíná na západě Latirským sedlem, které jej odděluje od pásma Pikuje. Na východě je ohraničena Toruňským průsmykem, který ji odděluje od Horhan. Nejvyšší horou Vrchoviny je s výškou 1 285 m Črna Ripa. Po hlavním hřebeni Vrchoviny vedla značená hraniční turistická stezka. Tři značené turistické cesty tady vedly do Polska. Bylo zde totiž dohodnuto přeshraniční turistické pásmo, jež tu zasahovalo poměrně hluboko do polského území.

Z Volovce páteří stezka prudce stoupala na hřeben Poloniny Boržava k chatě KČST pod Plajem (obr. 2). Odtud byla vedena okolo temene hory Velký vrch na kótu 1 530, na které se její směr ostře lámal směrem k východu. Pokračovala pak po holém hřbetě Gymby na Žida Maguru a dále po hřebeni přes Hrab, Kyčeru, Kruhlu a Poloninu Kuk na Menčul. Z něj sestupovala k řece Rika a po jejím břehu pokračovala do Volového (Mižhirja). Zde byla v domě Legionářského družstva noclehárna KČST. Odtud pokračovala směrem na východ, a to po silnici vedené zpočátku údolím potoka Prochudňa a následně serpentínami přes sedlo Gregoviště (Sinovirské sedlo) do údolí řeky Terebly a podél ní do Sinoviru (Siněvir, Synevyr). V něm byla noclehárna KČST.

Ze Sinoviru se dalo jít po tehdejší modré značce proti proudu Terebly na sever, a to až do horské oblasti vnitřních Horhan, ve které se mimo jiné nachází i proslulé Sinovirské (Siněvirské) jezero.²⁵ Přímo u něho postavil v roce 1935 odbor KČST v Chustu stylovou chatu, ve které bylo ve dvou noclehárnách celkem 15 lůžek (obr. 5).²⁶ V roce 1938 uspořádal Jaroslav Foglar u nedaleké hájovny měsíční skautský tábor pražské Dvojky, kterého se zúčastnilo 44 chlapců.²⁷ Bylo to údajně na přímý popud I. Olbrachta. Horhany jsou celkově velmi rozlehlé a mohutné, byly ale turisty nejméně navštěvovaným pohořím celé Podkarpatské Rusi.²⁸

Obrázek 5 Na fotografii vlevo je chata KČST u Sinovirského jezera. Na pohlednici vpravo je chata lesní správy Okula, ve které měl KČST pro své členy vyhrazen jeden pokoj.

²⁵ Sinovirské jezero je výjimečně čisté, je průtočné, napájené horskými potoky a prameny a je počátkem řeky Terebly. Jedná se o největší (4,2 ha) a nejvýše položené jezero (989 m n. m.) na celé Podkarpatské Rusi.

²⁶ Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 58.

²⁷ HRBEK, A. (2018). Podkarpatská Rus. Stoleté výročí vzniku. Olomouc: Poznání, s. 209.

²⁸ Toto pohoří není pro turistiku příliš vhodné, protože nemá souvislý hlavní hřeben, ale skládá se ze samostatných horských masívů oddělených relativně hlubokými sedly, či dolinami a je také značně deštivé. Jejich nejvyšším vrcholem je Velká Syvulja s nadmořskou výškou 1 836 m. Horhany také tehdy byly dost špatně dostupné.

Jubilejní stezka ale vedla ze Sinoviru údolím Terebly na jih, do Koločavy. Ta se stala pro Čechy známou především díky literárnímu dílu Ivana Olbrachta, který zde řadu let pobýval a vyučoval. Proslulá je především díky Olbrachtem glorifikované postavě místního rodáka, vojenského zběha z rakousko-uherské armády a posléze nebezpečného zbojníka Nikoly Šuhaje, který byl zabit 16. srpna 1921 v místní části Suchar. Na konci Koločavy stezka z údolí Terebly odbočila a dále vedla proti proudu jejího přítoku Bradulovec a následně vystoupala do 940 m vysokého sedla Príslop (Pryslip). Z něj sestoupala do údolí Mokranky (Mokrianky) a jím pak pokračovala po cestě a podél úzkorozchodné železnice přes Německé a Ruské Mokré až do Ust'čorné. Ta tehdy byla křižovatkou úzkorozchodných lesních železnic a lokálkou vedenou údolím Teresvy byla spojena až s hlavní podkarpatskou tratí vedoucí údolím Tisy.

V Ust'čorné se ale trasa Jubilejní stezky prudce stáčela k severu a vedla proti proudu Brusturanky (Teresulky), jež je jednou ze zdrojnic Teresvy, k myslivně Naust' Turbata. Zde odbočila do údolí Turbatu a nadále vedla proti jeho proudu. Jedná se o romantické údolí s četnými vodopády, peřejemi a skalními útesy. U ústí potoka Turbacil (Turbacil) se v nadmořské výšce cca 900 m nacházela stejnojmenná hájovna s možností nouzového noclehu. Nedaleko od ní následně postavil odbor KČST z Tačova turistickou chatu Turbacil, ve které bylo 6 pokojů s 12 lůžky a dalších 10 lůžek ve dvou noclehárnách. Okolo vedla jedna z větví úzkorozchodné lesní železnice z Ust'čorné.

Z tohoto údolí ale Jubilejní stezka po několika kilometrech odbočila a začala stoupat prudce vzhůru na horskou louku na Okule (1 256 m n. m.). Přímo na ní byla chata státní lesní správy (obr. 5). Ta byla nastalo obývána hajným, který zajišťoval i stravu a ubytování ve dvou pokojích. Z nich jeden, se čtyřmi lůžky po 7 Kč, byl vyhrazen pro KČST. Nedaleko od ní je pramen Černé Tisy. Odtud stezka sestupovala do údolí Černé Tisy a jím pak vedla až do Jasini. Jednalo se tehdy o velmi rozlehlou a od Prahy nejvíce vzdálenou obec s více jak 10 tisíci obyvateli. V Jasini měl konečnou stanici přímý rychlík z Prahy.²⁹ Trať zde ovšem nekončila, ale pokračovala přes Jasiňský (Voroněnkivský) průsmyk (879 m. n. m.) dále do tehdejšího Polska. V prostoru Jasiňského průsmyku a o něco západněji ležícího silničního Jablonického (Jablunického, nebo někdy též Tatarského) průsmyku (931 m. n. m.) se na základě dohody také dalo dostat po značených turistických cestách poměrně hluboko na polské území (obr. 6).

O tuto oblast, stejně jako o další severní části Podkarpatské Rusi, byly svedeny v letech 1914–1915 velmi kruté boje. Ruské carské armádě se zde nakrátko podařilo obsadit nejenom Jasiňu, ale i Rachov. Sem se ale boje, na rozdíl od západněji

²⁹ Trasu z Prahy do Jasini, delší než tisíc kilometrů, zvládl rychlík ČSD podle jízdního řádu za 18 hodin a 20 minut. Vyjžděl ve 21:03 z pražského Wilsonova nádraží a do Jasini dojel druhý den v 15:23 odpoledne. V opačném směru vyjžděl z Jasini ve 12:52 a do Prahy přijel ráno v 7:51. Tento spoj byl vypravován od roku 1924 až do roku 1938. V letním období byla vypravována i druhá dvojice posilových spojů, a sice s odjezdem z Prahy v 9:18 a příjezdem do Jasini v 4:52, opačný vlak vyjžděl z Jasini v 1:20 a přijel do Prahy v 21:03. Cesta vlakem na Podkarpatskou Rus ale byla poměrně drahá. Například plná cena zpáteční jízdenky z Prahy do Rachova činila včetně rychlíkového příplatku 288,- Kč. Štěpánek, P. (2008). Podkarpatská Rus v letech 1919 až 1939. Podkarpatská Rus Vás zve. Náchod: Nakladatelství Konting, s. 135.

položených karpatských průsmyků, vrátily ještě v roce 1916.³⁰ Se stopami bojů v podobě zjizvené krajiny, památníků a vojenských hřbitovů se tehdejší turisté mohli setkat nejenom zde, ale pod všemi karpatskými průsmyky, včetně východoslovenských. V lednu 1915 se fronta dokonce přiblížila až do vzdálenosti 15 km od Užhorodu.³¹

Obrázek 6 Na pohlednici z roku 1937 vlevo je Jablonický průsmyk nad Jasiňou. Na barevném diapozitivu vpravo je klauzura na Bílém potoku, který se vlévá do Černé Tisy u obce Kvasy ležící mezi Jasiňou a Rachovem. Těchto dřevěných přehrad sloužících k plavení dříví bylo na Podkarpatské Rusi velké množství (Zdroj: Národní muzeum Praha, Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu, <http://esbirky.cz>).

Z Jasini nebyla další část páteřní stezky vedena údolím Černé Tisy přímo do Rachova, ale začala zde stoupat údolím její zdrojnice Lazeštiny nejdříve východním a následně jižním směrem k hájovně Kozmešček. V té se bylo možno se svolením lesní správy ubytovat. Stezka dále stoupala údolím Lazeštiny a po jeho opuštění se začala četnými serpentínami prudce zvedat až do sedla pod Pietrošem (Petrosem). Tím se dostala do skutečně vysokohorského prostředí nejvyšší horské oblasti Podkarpatské Rusi – Černoorské poloniny (Černé hory). Stezka pak pokračovala horským terénem k útulně KČST pod Hoverlou. Původní útulna v nadmořské výšce 1 400 m zde byla upravena z delimitační chaty³² a měla dvě místnosti – kuchyň a noclehárnu s 12 lůžky. Byla v ní možnost i dalších nouzových noclehů na seně. Nedaleko od ní otevřel rachovský odbor KČST v roce 1936 novou chatu s 30 lůžky ve dvou noclehárnách a možností 30 dalších nouzových noclehů (obr. 7).³³ V roce 1938 k ní byla postavena přístavba s pěti pokoji. Nad ní se na hranicích s Polskem vypínající Hoverla byla s nadmořskou výškou 2 058 m nejvyšší horou Podkarpatské Rusi (obr. 7).

³⁰ HONL, I., & DOSTÁL, J. (1937). Jasiňský průsmyk. Dějiště bojů 1914 a 1916–1917. Praha: Knihkupectví Svazu čs. důstojnictva.

³¹ BRANDOS, O. (2010). Ukrajinské Karpaty. III. vydání. Ostrava: Nakladatelství SKY, s. 56.

³² Tzv. delimitační chaty byly postaveny na začátku 20. let pro potřeby technických a vojenských pracovníků čs.-polské a také čs.-rumunské delimitační komise (existovala i čs.-maďarská komise). Ty byly ustanoveny za účelem definitivního určení našich hranic na Podkarpatské Rusi, ale také na Slovensku.

³³ Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 203.

Obrázek 7 Na fotografii vlevo je chata KČST pod Hoverlou. Její vrchol je pak na fotografii vpravo a je na ní také patrný prvorepublikový hraniční kámen.

Celé území tzv. Černohorské poloniny bylo turisticky, ale i sportovně mimořádně atraktivní. Kromě několika dvoutisícovek zde byla pod Hoverlou i 130 ha velká pralesní rezervace, bylo tady i velké množství křišťálově čistých horských potoků a říček s četnými nádržemi (klausurami) na plavení dříví. V celé oblasti bylo vyznačeno několik dalších atraktivních turistických cest, z nichž některé vedly i na přilehlé polské území. Po červeně značené hraniční cestě bylo odtud možno dojít až na 2 028 m vysokou Černou horu (Čorna gora; Pop Ivan Černohorski), která tehdy byla nejvýchodnějším bodem ČSR. Pod ní měl v nadmořské výšce cca 1 500 m rachovský odbor útulnu Vaskul, ve které bylo 12 lůžek a možnost nouzového noclehu. Nedaleko od ní měl hluboko v údolí říčky Balcatul, v nadmořské výšce 1 021 m, rachovský odbor další útulnu. V té bylo ve dvou noclehárnách celkem 20 lůžek a byla zde i možnost dalšího nouzového přespání.

Jubilejní stezka ale byla ze sedla pod Hoverlou vedena jinak. Prudkými serpentunami z něj sestupovala dolů do údolí říčky Hoverly. V jejím údolí byla již v roce 1875 vybudována velká klausura sloužící k plavení dříví. Obdobná klausura je na obr. 6. Nad obcí Luhy se říčka Hoverla vlévá do Bílé Tisy a jubilejní stezka pak vedla jejím údolím po silnici až do cca 25 km vzdáleného Rachova. Těsně před ním procházela okolo soutoku Černé a Bílé Tisy.

V Rachově (obr. 8), v té době nazývaném *rusínským Davosem*, působil třetí největší turistický odbor KČST na Podkarpatské Rusi. Jím vydaná průkazka také turistům umožňovala překročení státní hranice a pohyb v příhraničí sousedního Polska.³⁴ Četné dobové odkazy a články potvrzují někdejší spolupráci československých a polských turistů v této oblasti. V Rachově na náměstí postavil KČST v roce 1932 Turistický dům, ve kterém bylo 11 pokojů s 24 lůžky, 2 noclehárny se 40 lůžky a velký společenský sál. V roce 1936 byl zvýšen o druhé patro s dalšími 17 pokoji. Tím se jeho kapacita jen v pokojích zvýšila až na 60 lůžek (obr. 8).

³⁴ Digitální fotokopie členské průkazky Jana Sýkory, člena odboru v Rachově, je součástí zdrojů, které sloužily ke zpracování tohoto sdělení.

Obrázek 8 Na pohlednici z 30. let vlevo je celkový pohled na Rachov. Na fotografii vpravo je hotel KČST v Rachově již po přístavbě druhého patra provedené v roce 1938.

V Rachově Jubilejní stezka odbočila z údolí Tisy a začala stoupat jihovýchodním směrem podél Silského potoka a následně pak prudce stoupala na 1 380 m vysoký Menčul. Z něj pak stezka dále vedla po horském hřbetu až k 1 736 m vysokému, lučnatému vrcholu Berlebaška (Berlebashka). Ten ale minula po jeho západním úbočí a pokračovala k horské chatě Pop Ivan. Ta byla otevřena v roce 1935 v nadmořské výšce 1 560 m. Měla kromě provozních místností 4 hostinské pokoje v přízemí a 9 pokojů v patře – celkem 40 postelí. Sousední koliba pojmulala dalších 20 turistů. Provoz zde byl po celý rok, což umožňovalo v této atraktivní části Karpat také zimní lyžařskou turistiku a lyžování. Jejím provozovatelem byl E. Vašek a ten poskytoval členům KČST slevu 10 % na jídlo a 20 % na nocleh (obr. 9).

Obrázek 9 Reklama z dobového tisku a pohlednice se zimním motivem okolí horské chaty pod Pop Ivanem.

Od chaty se dalo za cca jednu hodinu vystoupat přímo na vrchol Pop Ivan Marmarošský, nebo také v tzv. Huculských Alpách (1 940 m n. m.). V jeho masivu byla v roce 1935 vytyčena rozsáhlá pralesní rezervace.³⁵ Od horské chaty Pop Ivan pokračovala stezka po úbočí pohraničního hřebene k útulně KČST pod Popem Ivanem, což byla zrestaurovaná a zvětšená delimitační chata o třech noclehárnách s celkem 50 lůžky a kuchyňkou. Od útulny stezka stoupala k temeni hory Šerban (Serban) vysoké 1 794 m n. m. a po hranici k temeni hory Poloninka (Polonika). Od ní začala prudce sestupovat do údolí Bílého potoka a jím pak vedla až do Trebusian, kde končila.

³⁵ V této rezervaci se vyskytoval kromě jiného např. šafrán, narcis, rododendron, kandík, sasanka alpská, horský jalovec, kleč, alpská olše či hořec. Žili tam jeleni, medvědi, vlci, množství lišek, kun, rysů a mimo jiné i několik exemplářů orla skalního.

Jubilejní stezka procházela nejatraktivnějšími turistickými oblastmi Podkarpatské Rusi a tvořila skutečnou páteř zdejší turistiky, ze které vedlo velké množství značených odboček. KČST doporučoval si její trasu rozložit na 13 úseků, přičemž jeden úsek znamenal 1 den cesty.³⁶ Na konci každého úseku se turisté vždy mohli ubytovat. Putování po Jubilejní stezce většinou neprobíhalo po celé její délce, ale zpravidla jen po vybraném úseku, a často také s využitím železničního spojení či autobusu. Mimo její osu již byly na Podkarpatské Rusi jen dvě významnější turistické oblasti.

Menší z nich byla na jihu, v okolí Chustu, ve kterém sídlil další odbor KČST. Větší pak byla na samém severozápadě Podkarpatské Rusi. Tuto oblast obhospodařovaly odbory KČST sídlící v Užhorodu a ve Velkém Berezném. Její osou bylo údolí řeky Uh, kterým se klikatila železniční trať vedoucí z Užhorodu přes Užocký průsmyk (889 m. n. m.) do Polska. Pro její horský charakter a výrazné stoupání před průsmykem se jí přezdívalo Podkarpatský Semmering.³⁷ Tato trať dobře zpřístupňovala celou oblast, a to i v zimě, kdy bylo okolí Užoku hojně navštěvováno lyžaři (obr. 10). Na západ od Užockého průsmyku se rozkládá Užanský masiv. Na východ od něho pak pásmo Pikuje se stejnojmenným nejvyšším vrcholem (1 408 m n. m.). Po jeho hraničním hřebeni vyznačil KČST turistickou cestu, jež v Latirském sedle navazovala na stezky vedené po Vrchovině.

Jedny z prvních značených turistických tras v nejzápadnější části Podkarpatské Rusi ale vedly jižněji, a sice z Velkého Berezného do masivu Javorníku. Zde pak byla v roce 1936 postavena v nadmořské výšce 910 m n. m. chata KČST. Ta měla dva pokoje se šesti lůžky a dalších osm lůžek v noclehárně (obr. 10).³⁸

Obrázek 10 Na fotografii vlevo je zachycena chata pod vrcholem Juda v masivu Javorníku po svém otevření v roce 1936. Ta byla dlouho posledním dochovaným objektem KČST na území bývalé československé Podkarpatské Rusi. Bohužel v roce 2015 totálně vyhořela. Na fotografii vpravo je turistický hotel Sport v Užockém průsmyku. Ten byl v zimě hojně využíván lyžaři.

³⁶ ŠTĚPÁNEK, P. (2008). Podkarpatská Rus v letech 1919 až 1939. Podkarpatská Rus Vás zve. Náchod: Nakladatelství Konting, s. 131.

³⁷ Jako Podkarpatský Semmering byla nazývána trať vedená v nádherné scénérii Užanského masivu Karpat. Jednalo se o stavitelsky odvážný počín. Na 19 km dlouhém úseku mezi obcí Volosjanka a Užockým průsmykem překonávala převýšení 362 m, a to pomocí řady sevřených oblouků a tehdy i 6 tunelů a 5 viaduktů.

³⁸ Tato chata byla jedinou z téměř dvou desítek chat KČST, která přežila II. světovou válku a dochovala se do 21. století. Bohužel ta také v roce 2015 vyhořela.

Na Podkarpatské Rusi působilo celkem 9 místních odborů KČST. První byly založeny v roce 1922 v Užhorodu (421 dospělých členů) a Mukačevu (200). Jen krátce, a to v letech 1923–1925, fungoval nejjihnější odbor v Berehovu. V roce 1927 byl založen odbor v Rachově (276), v roce 1930 v Chustu (130), v roce 1931 ve Volovci (70), v roce 1932 v Ťačovu (31), v roce 1933 ve Velkém Berezném (106) a v roce 1937 ve Volovém (55).³⁹ Celkem tak vykazovala tato župa 1 289 dospělých členů a 126 členů v dorostovém věku. V ústředních orgánech tuto župu ve 30. letech zastupoval Antonín Mašarák.

ZÁVĚR

První Češi, kteří přišli do nově připojené nejvýchodnější části meziválečného Československa, byli uchváteni nedotčeností tohoto kraje a jeho turistickým potenciálem. Nalezli zde totiž lidskými zásahy velmi málo narušenou a místy až divokou přírodu, etnograficky odlišné obyvatelstvo, které k nim bylo na větší části tohoto území veskrze přátelské a s nímž nebyla až tak obtížná alespoň základní komunikace v mateřském jazyce. Nalezli zde také sice poněkud primitivní, ale zároveň rázovitou a zvláště malebnou architekturu a v neposlední řadě, v historických zemích už tehdy těžko naleznutelný punc dobrodružnosti. Sice ne ideální, ale přeci jenom možnou dostupnost nabízela i zdejší, ČSD převzatá, železniční síť.⁴⁰ Její trasování ale bylo z hlediska tvaru a potřeb nové republiky nevýhodné, protože místní tratě byly původně vybudovány především jako strategické spojení Haliče, ležící na sever od hlavního karpatského hřebene, s Potiskou nížinou. Tento hřeben překonávaly tři, charakterem horské tratě, které tak turistům umožňovaly dopravu do podhorských sídel a přilehlých pohoří.⁴¹ Mezi řadu členských výhod KČST patřila 33% skupinová sleva na tratích ČSD a pro jednotlivce možnost nákupu zlevněných *relačních listků*. Tyto slevy byly k 1. lednu 1934 ještě rozšířeny. Zcela zvláštním místním fenoménem byla velmi hustá a svojí dimensí ve světě ojedinělá síť úzkorozchodných lesních železnic, z nichž část byla využívána i pro osobní přepravu. Ve 30. letech jich zde bylo evidováno cca 1 000 km.⁴²

³⁹ V závorce je vždy počet členů každého odboru tak, jak byl udáván ke konci roku 1937 a spolu s rokem založení je převzat z publikace Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938, s. 170–173.

⁴⁰ Československé státní dráhy (ČSD) byla státní organizace, která se zabývala správou železniční infrastruktury a provozováním železniční dopravy na území celého tehdejšího Československa a provozovala dopravu i na několika soukromých tratích. Od roku 1927 provozovala také síť státní autobusové dopravy. Kromě té fungovala i státní síť poštovních autobusových linek. Obě sítě byly v letech 1933–1934 sjednoceny pod ČSD.

⁴¹ ČSD zde v roce 1919 přebraly celkem 471 km tratí s normálním rozchodem. Zdejší tratě však byly značně poškozeny válkou a také je často poškozovaly povodně, které tady byly častým jevem. Na mnoha úsecích mohly vlaky jet maximální rychlostí jen 33 km/hod. Dalším nezanedbatelným problémem železnice byla skutečnost, že hlavní trať do nejvýchodnější části vedla v 46 km dlouhém úseku mezi Teresvou a Trebušany územím Rumunska. Zde vznikaly spory ohledně společné správy železnice dané její, pro oba státy rozdílnou, důležitostí. Zatímco pro Československo představovala jednu z nejdůležitějších tratí v republice, a tudíž se pracovalo na její co možná nejrychlejší modernizaci, pro Rumunsko měl tento úsek jen mizivý regionální význam.

⁴² Úzkokolejky zde tvořily jak rozvětvené sítě, tak samostatné tratě bez odboček, které v určitých centrech navazovaly na hlavní železnice s normálním rozchodem. Byla zde však i řada velmi krátkých úzkorozchodných dráček.

Rozvíjející se turistika zde mohla využívat síť postupně opravovaných a modernizovaných silnic. Ve 30. letech již bylo celkem standardní cestovat na Podkarpatskou Rus autem. Např. i na nejvýchodnější Rachovsko se bylo možné dostat po opravené státní silnici a následně silnicích nižších kategorií. Využívat se mohly i lesní cesty. Platily se ale poplatky podle typu vozidla a konkrétní oblasti rozdělené podle tříd. Členům Klubu československých turistů náležela sleva 50%. V roce 1936 bylo na Podkarpatské Rusi evidováno celkem 1 400 km státních silnic (včetně původních župních) a 146 okresních a obecních silnic.⁴³ ČSD zde v roce 1936 provozovaly celkem 10 standardních autobusových linek a dalších 7 poštovních s omezenou přepravou osob. Daleko nejvytíženější byla linka Užhorod – Mukačevo. V roce 1936 zde bylo evidováno ještě dalších 10 soukromých pravidelných autobusových linek. Začala zde také poměrně rychle vznikat i další potřebná turistická infrastruktura. To byly hlavní předpoklady k tomu, aby se začal zvyšovat zájem o turistické využití tohoto území. Ten vzrostl tak, že ve 30. letech již na Podkarpatskou Rus mířily desítky tisíc turistů, a to z části i zahraničních.

Naprosto ojedinělou a dodnes chvályhodnou roli při turistickém zpřístupňování Podkarpatské Rusi sehrál Klub československých turistů. Jeho mise zde začala v roce 1922, kdy byly v Užhorodu a Mukačevu založeny první dva místní odbory a také Podkarpatoruská župa KČST. Její členové se podíleli na zřizování prvních turistických nocleháren a útulen a následně i horských chat a hotelů. Snad se s ještě větší vehemencí KČST vrhnul do značení turistických cest. Těch vzniklo v letech 1919 až 1939 zásluhou KČST přes 1 300 km. I zde bylo použito osvědčené barevné pásové značení. Jedinečným počínem v tomto směru bylo rychlé a již v roce 1928 dokončené trasování páteřní Jubilejní karpatské stezky, jež měřila 343 km. Její podrobný popis také tvoří významnou část tohoto sdělení. KČST zde do roku 1938 stihnul postavit celkem 17 vlastních turistických hotelů, chat a útulen a provozoval tady 61 nocleháren.

K rychlému vytyčování, schvalování a budování turistických cest a nemovitostí přispěla i skutečnost, že v úřednických a správních funkcích, jako byli např. vyšší státní úředníci, správci státních lesů a statků, ale i ve velitelských funkcích v armádě, četnictvu či finanční správě, byli v rozhodující míře Češi, kteří tomu nejenom nekladli překážky, ale většinou i velmi aktivně pomáhali. KČST inicioval i vydávání nejrůznějších průvodců, které měly motivovat Čechy k návštěvě Podkarpatské Rusi a spolu s několika edicemi kvalitních turistických map jim usnadnit pohyb v neatraktivnějších částech tohoto území. Např. Rachovsko patřilo na konci 30. let k nejlépe turisticky značeným oblastem Československa.⁴⁴

Při studiu dobových turistických map a průvodců je na první pohled patrné, že se KČST velmi málo zajímal o celou jižní část území Podkarpatské Rusi. To s vysokou dávkou pravděpodobnosti vyplývalo jednak z menší atraktivity tohoto převážně nížinatého území, ale také z toho, že zde byla výrazná převaha obyvatel maďarské národnosti, a to tehdy neoplývalo k Čechům a Slovákům velkou náklonností a také bylo těžké se zde domluvit. Možná i z těchto důvodů existoval jen velmi krátce odbor KČST v Berehove. Je také zajímavé, že KČST na Podkarpatské Rusi nevybudoval a ani nespravoval žádnou větší rozhlednu.

⁴³ RYCHLÍK, J., & RYCHLÍKOVÁ, M. (2016). Podkarpatská Rus v dějinách Československa. Praha: Vyšehrad, s. 135.

⁴⁴ POLÁČKOVÁ, A. (Ed.). (2015). První republika 1918–1938. Brno: Extra Publishing, s. 56.

Bohužel stop po KČST zůstalo na dnešní Zakarpatské Ukrajině poměrně málo. Některé původní stezky vyznačené KČST se dlouhodobě nepoužívají, válečné roky a následné sovětské hospodaření přineslo většinu ze zde vybudovaných prvorepublikových turistických objektů zkázu.

Přestože československá turistická mise na Podkarpatské Rusi neměla ani dvacetileté trvání, byla navíc časově ohraničena a tím i ovlivněna dvěma hroznými válečnými konflikty a od jejího skončení již uplynulo více jak 80 let, můžeme ji hodnotit jako velmi úspěšnou. Domnívám se, že i ona přispěla k dodnes přátelskému přijímání Čechů v tomto prostoru. Ty k jeho návštěvě bude asi stále lákat směsice nostalgie, přátelství a touhy po poznání toho, s čím se již jinde v Evropě prakticky nelze setkat. Škoda že jeho návštěva je pro nás dlouhodobě obtížná a v poslední době prakticky nemožná.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní a muzejní fondy

Národní muzeum Praha – Historické muzeum. Archiv tělesné výchovy a sportu. Fond: Fotoarchiv tělesné výchovy a sportu. Dostupné z <http://esbirky.cz>. (eSbirky – kulturní dědictví on-line).

Sbírkový fond Podkarpatské Rusi v oddělení novodobých českých dějin Národního muzea.

Zákonné normy

Nařízení vlády č. 356/1920 Sb., o změně generálního statutu Podkarpatské Rusi.

Nařízení vlády č. 476/1920 Sb., o prozatímní úpravě správy politické v území Podkarpatské Rusi.

Smlouva mezi čelnými mocnostmi spojenými i sdruženými a Československem, podepsaná v Saint-Germain-en-Laye dne 10. září 1919, č. 508/1921 Sb.

Mírová smlouva mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Maďarskem, č. 102/1922 Sb.

Zákon č. 27/1922 Sb., o zřízení ústavu Slovanského a Orientálního.

Ústavní zákon č. 2/1946 Sb., o Zakarpatské Ukrajině a úpravě státních hranic se Svazem sovětských socialistických republik.

Periodika

Podkarpatská Rus. Časopis přátel Podkarpatské Rusi, vol. 18(2008)–31(2021).

Dostupné na <https://www.podkarpatskarus.cz>.

Mapy

Atlas Republiky Československé 1936. Virtuální mapová sbírka. Dostupné na: atlasrcs.geogr.muni.cz.

Atlas republiky Československé. Virtuální mapová sbírka. Dostupné na: chartae-antiquae.cz.

Neubertova generální automapa Republiky československé. List Mukačevo. (1937). [Měř. 1:200 000].

Podkarpatská Rus – dopravní mapa. (1931). Užhorod: Referát min. věř. prací. [Měř. 1:300 000].

Podkarpatská Rus – turistická mapa. (1933). Praha: KČST. [Měř. 1:300 000].

Podkarpatská Rus – turistická mapa. (1936). Praha: KČST. [Měř. 1:300 000].

Podrobná mapa Podkarpatské Rusi. (1925). Mukačevo: Novotný a Bartošek. [Měř. 1:225 000].

Podrobný přehled politického rozdělení země Slovenské a Podkarpatoruské (1936). Praha: Vojenský zeměpisný ústav. [Měř. 1:360 000].

Polonina Boržava. (30. léta). Praha: vojenský zeměpisný ústav. [Měř. 1:200 000].

Země Podkarpatoruská. (III. vydání po roce 1926). Užhorod: Národohospodářský sbor pro Zemi Podkarpatoruskou. [Měřítko neuvedeno].

Tištěné prameny

Padesát let Klubu československých turistů 1888–1938. Praha: KČST, 1938.

Podkarpatská Rus vás zve. Reprint původního vydání z roku 1937. Užhorod: Klub TGM, 2012.

Turistický průvodce Podkarpatskou Rusí a Slovenskem východně od Košic. Mukačevo: Nakladatelství Novotný & Bartošek, 1923.

Literatura

- BENEŠ, K. (1995). *Železnice na Podkarpatské Rusi*. Praha: NADATUR.
- BRANDOS, O. (2010). *Ukrajinské Karpaty. III. vydání*. Ostrava: Nakladatelství SKY.
- BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.
- DOSTÁL, J. (1936). *Podkarpatská Rus. II. vydání*. Praha: KČST.
- HONL, I., & DOSTÁL, J. (1937). *Jasiňský průsmyk. Dějiště bojů 1914 a 1916–1917*. Praha: Knihkupectví Svazu čs. důstojnictva.
- HRBEK, A. (2018). *Podkarpatská Rus. Stoleté výročí vzniku*. Olomouc: Poznání.
- MATOUŠEK, K. (1924). *Podkarpatská Rus, Země a lidé*. Praha: Česká grafická unie.
- NEUMANN, S. K. (1933). *Enciány s Popa Ivana*. Praha: František Borový.
- NĚMEJCOVÁ – MĚKKÁ, I. (2015). *Podkarpatská Rus. Uhrovy cestovní průvodce*. Reprint původního vydání z roku 1932. Užhorod: Klub TGM.
- OLBRACHT, I. (1932). *Země bez jména*. Praha: Nakladatelství Otto Girgal.
- OLBRACHT, I. (1956). *Hory a staletí*. Praha: Československý spisovatel.
- OLBRACHT, I. (1958). *Nikola Šuhaj loupežník*. Praha: SPN.
- OPLEŠTILOVÁ, H., & BABKA, L. (2014). *Zmizelý svět Podkarpatské Rusi ve fotografiích Rudolfa Hůlky*. Praha: Národní knihovna ČR.
- POLÁČKOVÁ, A. (Ed.). (2015). *První republika 1918–1938*. Brno: Extra Publishing.
- POP, I. (2005). *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Praha: Libri.
- POP, I. (2008). *Podkarpatská Rus. Osobnosti její historie, vědy a kultury*. Praha: Libri.
- RYCHLÍK, J., & RYCHLÍKOVÁ, M. (2016). *Podkarpatská Rus v dějinách Československa*. Praha: Vyšehrad.
- SHANDOR, V. (2013). *Podkarpatská Rus od vzniku ČSR po sovětskou anexi*. Praha: Nakladatelství Rybka Publishers.
- ŠTĚPÁNEK, P. (2008). *Podkarpatská Rus v letech 1919 až 1939. Podkarpatská Rus Vás zve*. Náchod: Nakladatelství Konting.
- ŠTUMBAUER, J. (2016). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v meziválečném Československu*. Č. Budějovice: Jihočeská univerzita.
- ŠVORC, P. (2007). *Zakletá zem. Podkarpatská Rus 1918–1946*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.

JU PF KTVS, Na Sádkách 305/2a, 370 05 České Budějovice

e-mail: stumba@pf.jcu.cz

ČESKOSLOVENSKÝ VŠESPORTOVNÍ VÝBOR: VRCHOLNÝ ORGÁN MEZIVÁLEČNÉHO ČESKOSLOVENSKÉHO SPORTU

CZECHOSLOVAK ALL-SPORT COMMITTEE: THE TOP BODY OF THE INTERWAR CZECHOSLOVAK SPORT

TOMÁŠ TLUSTÝ

Katedra tělesné výchovy a sportu, Pedagogická fakulta, Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích

SOUHRN

Předkládaná stať pojednává o historii Československého všesportovního výboru. Po skončení první světové války došlo k prosazení myšlenky na vytvoření ústředí československého sportu, které bylo nazváno Československá sportovní obec. Její činnost však neprobíhala podle představ tehdejších sportovců a sportovních funkcionářů, a tak byla nahrazena Československým všesportovním výborem. Ten se měl starat o veškerou tělesnou výchovu a sport uvnitř republiky a zastupovat je i v zahraničí. Plnění značné části jeho vytýčených úkolů ovšem naráželo na překážky, neboť potřeby sportu nebyly tehdejší širší veřejností úplně chápány a podporovány. Tuto situaci se funkcionářům Československého všesportovního výboru dlouhodobě nedařilo zlepšit. V průběhu nacistické okupace bylo posíleno přesvědčení, že po osvobození Československa bude nutné sloučit veškerou tělesnou výchovu, sport a turistiku do jednotné organizace. K jejich „organickému“ sloučení došlo v únoru 1948 a pro Československý všesportovní výbor to znamenalo násilné ukončení činnosti.

Klíčová slova: Československý všesportovní výbor, sportovní svaz, funkcionáři; tělesná výchova a sport

ABSTRACT

The presented article discusses the history of Czechoslovak All-Sport Committee. After the end of WWI, the thought of the development of Czechoslovak sport headquarters, which was called the Czechoslovak sport community, was enforced. However, its activity did not work as the sportsmen and sports functionaries imagined it might and, thus, was replaced by the Czechoslovak All-Sport Committee. The committee should have cared of all the physical education and sport in the republic and to represent it abroad. Nevertheless, the accomplishment of some of its tasks were complicated by the misunderstanding and insufficient support of the sports needs from the public. The functionaries of the Czechoslovak All-Sport Committee were unable to improve this situation for a long time. During the Nazi occupation, the conviction of the necessity to unite the physical education, sports and touristic (after the liberation of Czechoslovakia) into a single organization was enforced. The “organic” merging of these groups was done in February 1948 and this meant the violent termination of Czechoslovak All-Sport Committee activities.

Key words: Czechoslovak All-Sport Committee, sports association, officials, physical education and sport

ÚVOD

Již před 1. světovou válkou byla v českých zemích pocíťována potřeba sportovního ústředí, které by fungovalo jako nejvyšší rozhodčí soud rozhodující nejrůznější spory, vyřizovalo otázky týkající se několika sportů či mající vztah k celému českému sportu. Jediné sportovní ústředí, které sdružovalo všechny sporty, ale to pouze v případě, že měly své zastoupení na olympijských hrách, byl Český olympijský výbor. Ten však nemohl zastávat také tuto agendu.¹

Na podzim roku 1918 byla především z iniciativy českých sportovních novinářů svolána anketa, a to za účelem sdružení veškerého sportu již samostatné Československé republiky do jednotného ústředí. Následně schůze konané pod předsednictvem prof. Jana Jesenského v zubním univerzitním auditoriu se těšily veliké návštěvnosti. Po řadě věcných debat byl konečně učiněn návrh, který volal po vytvoření ústředí, které by slučovalo veškeré sportovní odvětví v republice. V tomto ústředí pojmenovaném Československá sportovní obec (ČsSO) měli dle návrhu zasedat zástupci jednotlivých sportovních svazů, ministerstev, Sokolstva a také ti, kteří se již významně v organizaci českého sportu zasloužili.²

ČsSO, která se měla stát nejvyšším a uznávaným střediskem československého sportu, měla sice o své práci poměrně jasné představy, ovšem postupem času evidentně ztrácela na svém původním vlivu. To bylo zapříčiněno mj. tím, že již na počátku své existence řešila především spory ve sportovních svazech, o které řada přisedících neměla zájem. Již v první polovině 20. let navíc řešila ČsSO několik vlastních sportů s československými sportovními ústředími a také s Československým olympijským výborem (ČsOV). A těchto sporů rozhodně nebylo málo. V podstatě se postupně stávaly hlavní náplní její činnosti.

Není tedy divu, že mnohé svazy s nařízeními ČsSO postupně nesouhlasily, což zapříčinilo i její postupný rozpad. Svazy, které ve druhé polovině 20. let zůstaly vůči ČsSO loajální, postupně přestávaly vyvíjet aktivitu, neboť již zcela jasně viděly, že jejich obrovské úsilí na zachování původního poslání ČsSO nikam nevede.

V Československu začala být postupně připravována nová organizace, která se měla stát jakýmsi nástupcem ČsSO. Dosluhující funkcionáři jejímu vzniku nikterak nebránili, ač nebylo zcela jasné, zda se ze vznikajícího sdružení skutečně stane takové nejvyšší československé sportovní středisko, po kterém řada svazů toužila.

METODOLOGIE

Cílem příspěvku je zachytit historii druhého československého sportovního ústředí – Československého všesportovního výboru. Jedná se o standardní historickou práci z nejnovejších československých dějin, konkrétně dějin tělesné výchovy a sportu. Metodologický přístup k příspěvku byl založen především na obsahové analýze dobových periodik, méně pak archivních fondů.

¹ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, s. 190.

² PELC, M. (2018). *Sport a česká společnost do roku 1939: osobnosti, instituce, reflexe*. Praha: NLN, s. r. o., s. 232.

Jedna ze základních metod zde užitých je metoda přímá. Pomocí této klasické metody historického výzkumu je zde na základě studia pramenů zachycen vývoj Československého všesportovního výboru a jeho práce. Příspěvek dále využívá především diachronního přístupu k historickému vývoji a progresivní metody, neboť jednotlivé události byly seřazeny od doby nejstarší po dobu nejnovější.

Jako zdroje byla použita především dobová periodika. Archivní fond *Československý všesportovní výbor*, který lze najít v Národním archivu, totiž bohužel obsahuje pouze tři úřední knihy a jeden karton, ve kterém lze najít zprávy o činnosti ČsVV pouze z některých let. Část informací, a to především o vzniku ČsVV, lze dohledat i ve fondu *Československá sportovní obec* téhož archivu. Ostatní prameny pak byly využívány především na „dokreslení“ historických událostí.

VZNIK ČESKOSLOVENSKÉHO VŠESPORTOVNÍHO VÝBORU

V lednu 1927 byla sice ČsSO schválena přípravná komise pro novou všesportovní organizaci, ovšem tato komise svůj účel pravděpodobně nesplnila. Naopak fotbalisté, kteří v ní členství odmítli, dali slučovací tendence skutečně do pohybu.³ Fotbalisté totiž chtěli v červnu 1927 uspořádat v zájmu sportu „něco velikého“. Nemělo se ovšem jednat pouze o fotbalový, nýbrž všesportovní podnik. I přes všechny dřívější neshody s ČsSO⁴ se tak obrátili na Ing. Rudolfa Kaisera (jakožto předsedu ČsSO), který jim nakonec slíbil pomoc.⁵ Myšlenka na uspořádání veliké sportovní akce si postupem času nacházela cestu do mysli čím dál tím většího počtu lidí, kteří pro ni projevovali zápal a ochotu pracovat. Po úvodních debatách došlo také k první přípravné schůzi, která se konala dne 24. června 1927 a na které byl již načrtnut její program. Na 18. září 1927 byla naplánována všesportovní manifestace v Praze. O týden později pak měla všesportovní manifestace probíhat v dalších místech republiky.⁶ Kromě toho měla být uspořádána sportovní výstava.⁷

„...Náš sport přes všechny své úspěchy jest naší vládou a obcemi přehlížen. Nejen to, že se nám nedostává patričné podpory, naopak ještě je nám v naší práci, kterou pro zdraví našeho lidu konáme, státem i obcemi bráněno nesnesitelnými daněmi a poplatky... Náš protest musí být mohutný, musí ukázati naši početnou a naši pevnou vůli, ukázati sílu, sílu našeho sportu. Víte už z časopisů, že chystáme na 18. září 1927 velký manifestační průvod Prahou, při němž bude protestováno proti stávajícímu neporozumění obcí i státu... Uvážíte-li, že při tom budete míti příležitost shlédnouti

³ Národní archiv, Fond Československá sportovní obec, Karton 5, Signatura 18 – Nová všesportovní org. 1926–1927, Československá asociace fotbalová Československé sportovní obci, dne 26. listopadu 1926.

⁴ Národní archiv, Fond Československá sportovní obec, Praha, Karton 1, Signatura 3 – Pracovní sbor, 1920–1924, ZÁPIS o schůzi Pracovního sboru Č.S.O. konané 3. srpna 1920 v kavárně „Opera“.

Národní archiv, Fond Československá sportovní obec, Praha, Karton 1, Signatura 3 – Pracovní sbor, 1920–1924, ZÁPIS o schůzi pracovního sboru, konané dne 22. května 1923 v kavárně Opera.

⁵ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, 193 s.

⁶ Ne všude však měli pro uspořádání sportovní manifestace pochopení. Např. v Klatovech dokonce nedala městská rada svolení u jejímu konání. *Jihočeský sportovní týdeník*, VI., 1927–1928, č. 6, s. 3.

⁷ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu, 194 s.

význačné sportovní podniky, jako na př. »Mezinárodní fotbal. zápas Rakousko – Československo, mezistátní zápas v pozemním hokeji Rakousko – Československo, exhibice všech sportů, sport. výstavu, pořádanou v dosud nebyvalém rozsahu, veliký sportovní trh PVV a konečně i sám Pražský vzorkový veletrh...«. Upozorňujeme při tom, že na 18. září 1927 bude vydán pro všechna místa Československé republiky zákaz her...⁸

Následně události již měly rychlý spád. Byly stanoveny potřebné komise, a to finanční, propagační, pro Národní stadion či memorandová. Vrchním pořadatelem pražské části byl jmenován Rudolf Henčl, který již dříve přijal myšlenku uspořádání velké sportovní manifestace za svou a přesvědčil o jejím významu řadu lidí.

Přípravný výbor ani výše jmenované komise neměly stanovy ani žádné jednací řady. Nechyběl jim ovšem zápal pro práci, který se projevil zdařilou pražskou všesportovní manifestací, sportovní výstavou, založením Fondu pro Národní stadion a také přípravami k založení nového nejvyššího ústředí československého sportu, které bylo ustanoveno dne 11. března 1928 a které bylo nazváno Československý všesportovní výbor (ČsVV).⁹

ORGANIZACE A VYTÝČENÉ CÍLE ČSVV

Dle svých stanov měl ČsVV sdružovat všechna celostátní a mezinárodně uznávaná ústředí všech druhů sportu. Současně s tím se mělo jednat i o sdružení všech jejich členů (jednotlivých klubů či spolků) v Československu. Každý druh sportu měl být v ČsVV zastoupen pouze jedním ústředím.¹⁰

Cíli ČsVV bylo, aby z něj vznikla ukázněná organizace sdružující veškerý sport v Československu a vybudování zdravé členské základny, která by cílevědomě a seriózně spolupracovala se všemi státními i komunálními činiteli. Tato organizace chtěla dále přispět k lepší budoucnosti celého národa, a to sledováním zdraví a morálky občanů a staráním se o ně. Navenek se dala její činnost pozorovat v úsilí o spolupráci se státními institucemi (zejména ministerstvy a státní regulační komisí) a v budování, prohlubování a rozšiřování vlastního pracovního programu.¹¹

ČsVV se rovněž snažil pečovat o zavedení, rozšíření a zdokonalení sportu v Československu, ochraňovat zájmy československého sportu jako celku, a to jak doma, tak i za hranicemi republiky, a být i určitou spojkou mezi jednotlivými sportovními ústředími. Veškerou svou činnost tak chtěl ČsVV vyvíjet po dohodě a ve spolupráci se svými členskými ústředími, kterým ponechal práva, jež jim dle vlastních stanov náležela. Do jejich stanov přitom zasahovat nechtěl.

ČsVV byl tvořen jak členy řádnými, tak i mimořádnými (např. ČsOV) a jeho správními orgány byly valná hromada, ústřední výbor, výkonný výbor, podvýbory a komise ustanovené ústředním výborem, který je také vybavit potřebnými pravomocemi. Řádná valná hromada se konala každý rok. Mimořádná valná hromada mohla být svolána ústředním výborem nebo na žádost alespoň třetiny členstva. Úkoly

⁸ *Jihočeský sportovní týdeník*, V., 1926–1927, č. 48, s. 1.

⁹ Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníkov a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, s. 14–15.

¹⁰ Podle zvláštní dohody mohlo být v tomto ohledu ovšem případně učiněno i jinak.

¹¹ Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníkov a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, s. 15–18.

valných hromad bylo volit předsedu (jednou za tři roky), provádět každoročně doplňující volby jedné třetiny ústředního výboru a jednoho dozorce. Dále se mohla např. usnášet o změnách stanov, volbě čestného členstva či např. i rozpuštění ČsVV.

Ústřední výbor ČsVV volil ze svého středu tři místopředsedy, tajemníka, archiváře, prvního a druhého zapisovatele. Scházel se minimálně třikrát ročně a rozhodoval o zásadních otázkách, které nepříslušely valné hromadě. K vyřizování běžné agendy byly ovšem voleny ústředním výborem komise a výkonný výbor. Ten čítal celkem 10 členů a 5 náhradníků. Při výkonném výboru pak byly zřízeny referáty, a to zdravotní, zahraniční, dorostenecký, finanční, právní, propagační, osvětový, tiskový a technický. Jednotlivé komise jmenované ústředním výborem měly různý počet členů, scházely se dle potřeby a řídily se jednacím řádem, který byl schválen jejich jmenovatelem.¹²

POČÁTKY PRÁCE ČSVV

Jak již bylo řečeno, ustavující valná schůze ČsVV se za předsednictví Ing. Rudolfa Kaisera konala v Praze dne 11. března 1928, a to za účasti devíti sportovních oborů. Do čela ČsVV byl jako předseda jmenován Dr. Rudolf Pelikán (Československá asociace footballová). Na schůzi bylo rozhodnuto, že by měly být členské svazy v ústředním výboru zastoupeny minimálně jedním členem a jedním náhradníkem. Početnější svazy pak měly mít za každých 3 000 registrovaných členů nárok na dalšího členu a náhradníka. Došlo zde také k volbě ústředního výboru,¹³ výkonného výboru a jednotlivých komisí. Ujednáno bylo, že roční příspěvky budou činit 150 Kč za svaz. Silnější svazy měly ještě povinnost za každého svého registrovaného členu přes 1 500 registrovaných členů přidat ještě částku 10 h.¹⁴

Již v první roce svého působení se ČsVV zabýval řešením několika důležitých otázek a problémů. Mezi nimi lze vyzdvihnout např. vybudování Národního stadionu v Praze. Řešením tohoto úkolu byla pověřena komise, která nesla název „Výbor pro Národní Stadion“. Jejím předsedou byl Dr. Rudolf Pelikán.¹⁵ Debatovalo se o několika možnostech jeho umístění, nicméně úsilí komise zůstalo bezvýsledné.

Úspěšnější byly ovšem snahy o vybudování umělého kluziště na Štvanici, i když původní komplikace s celkovou úpravou ostrova avizovaly něco jiného. Souhlasu městské rady se ale nakonec podařilo dosáhnout. ČsVV se tak mohl radovat, že vybudování umělého kluziště bylo už pouze otázkou technického provedení.¹⁶

¹² Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Stanovy 1929 (4), Stanovy Československého všesportovního výboru.

¹³ Ústřední výbor následně jmenoval I. místopředsedou ČsVV bývalého předsedu ČsSO Ing. Rudolfa Kaisera.

¹⁴ Lidové noviny, XXXVI., 1928, č. 132, s. 4.

Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníkova a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, s. 19.

¹⁵ Mezi dalšími členy komise lze jmenovat např. Ing. Rudolfa Kaisera či Dr. Jiřího Stanislava Gutha-Jarkovského. Se druhým jmenovaným, který v této době vykonával funkci předsedy ČsOV, nepochybně ČsVV poměrně úzce spolupracoval, neboť i v ČsOV začali postupně zasedat členové ČsVV, kteří se snažili uplatnit své usnesení z 5. června 1928, podle kterého mělo být pro Prahu usilováno o získání olympijských her v roce 1936.

BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, s. 197.

Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníkova a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, 20 s.

¹⁶ K dokončení zimního stadionu na Štvanici (prvního stadionu s umělou plochou na území Československa) došlo v roce 1931. Otevřen byl o rok později.

Další z počátečních snah ČsVV byl pokus o založení všesportovního časopisu. Tento problém byl sice poprvé řešen již 20. března 1928, ale ve 20. letech se nedočkal opět žádné realizace.¹⁷ Stejný způsobem dopadly i snahy o uspořádání celorepublikového sportovního náborového dne. Ty narazily především na nedostatečné materiální prostředky k provedení nutných příprav.

Úspěchem prvního roku práce ČsVV bylo naopak ustanovení lékařské organizace – „Zdravotního sboru ČsVV“. Ta vznikla dne 25. září 1928.¹⁸ Nová organizace pak zorganizovala dne 28. prosince 1928 I. sjezd sportovních lékařů.¹⁹ Úkolem zdravotního sboru ČsVV bylo organizovat lékařské prohlídky všech sportovců v Československu a vytvořit krajskou síť sportovních lékařů.²⁰

Na mrtvém bodě naopak uvízla snaha u vytvoření „Sportovní ligy“ – organizace, která měla sdružovat širokou obec příznivců sportu, zejména pak bývalé sportovce, kteří v této době neměli často možnost stát se členy sportovních korporací a kteří by se rádi svým členstvím v podobném sdružení alespoň nepřímo zúčastnili sportovního života v Československu.²¹

Jak je vidět, své úkoly a cíle se ČsVV příliš plnit nedařilo. Tato situaci se příliš nezlepšila ani na počátku 30. let, kdy si předseda ČsVV mohl pouze postesknout, že veřejnost je k potřebám sportu stále hluchá, že se na sport dívá s nedůvěrou a odůvodňuje to tím, že „sport škodí mládeži“. Mrzelo ho, že velká část práce ČsVV je věnovaná úsilí o zachování hřišť a snahou o získání nových. Mezi úspěchy naopak zařadil to, že se ČsVV podařilo prosadit, aby nebyla zvýšena tzv. „dávka ze zábav i ze

¹⁷ Teprve 1. března 1930 se valná hromada ČsVV usnesla, že se oficiálním tiskovým orgánem ČsVV stane časopis Rekord.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Oběžníky, korespondence 1929–1932 (7), Čsl. všesportovní výbor v Praze – Oběžník č.j. 103/30/N.

¹⁸ Na jejím založení měl velkou zásluhu „Zdravotní sbor Čsl. Asociace Footballové“. BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, s. 196–197.

¹⁹ Hygiena, VI., 1933, č. 9–10, s. 218.

²⁰ Kromě sítě sportovních lékařů byla postupem času při ČsVV vybudována i síť lékařsko-tělovýchovných poraden.

Jihočeský sportovní týdeník, VII., 1928–1929, č. 11, s. 2.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Inventář lékařsko-tělovýchovných poraden Č.V.V.

²¹ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, s. 196–197.

Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníka a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, s. 3–9.

Kromě výše uvedených problémů mu ovšem bylo také „zvenčí“ předloženo několik žádostí, kterými se zabýval. Mezi ně lze zařadit např. žádost o spoluúčast na velikých slavnostech žurnalistů, které byly pořádány na jaře roku 1928. Této žádosti vyšel ČsVV vstříci a vyzval svých 23 ústředí v něm sdružených, aby podala v co nejkratší době návrhy na mítinky, jejichž program či závěry by pak mohly být v rámci těchto slavností uveřejněny. ČsVV se v této době domníval, že je nezbytné, aby sport s tiskem nadále spolupracoval, a proto se také snažil o případné další prohloubení jejich vzájemné kooperace.

Jihočeský sportovní týdeník, VI., 1927–1928, č. 12, s. 1.

sportovních podniků“.²² Ministerstvo financí, u kterého si chtěl ČsVV již na podzim roku 1928 vydobýt osvobození sportovních podniků od daní, navíc sdělilo ČsVV, že může společně s ČsOV počítat s částí výtěžků, které byly získány ze státních loterií. Podmínkou ovšem bylo, že sportovci odeberou část těchto losů. ČsVV tak vyzval svá ústředí, svazy, župy, spolky i jednotky k nákupu těchto pětikorunových losů a slíbil jim výtěžek 1 Kč z každého prodaného.²³

Začátkem října 1929 bylo na schůzi ČsVV po dlouhých rozhovorech dohodnuto, že začnou jeho zástupci vyjednávat s politickými stranami, aby byl na zvolitelné místo jejich volební kandidátky postaven kandidát-sportovec. Cílem ČsVV bylo rozšířit zájem o tělesnou výchovu a sport v nejširším smyslu. V žádném případě se ale nemělo jednat o to, aby byl sport přidružen k jedné politické straně. Měl nadále zůstat nepolitický. Od tohoto kroku si ČsVV sliboval, že mu pomůže poukázat na potřeby sportu, o nichž totiž většinou rozhodovali právě politické strany či jejich zástupci. Z debaty rovněž vyplynulo, že v případě dalšího ignorování sportovních požadavků by nebyla vyloučena samostatná akce sportovců během budoucích voleb do obecních zastupitelstev.²⁴

Tento rok také ohlásil Jiří Stanislav Guth-Jarkovský svou rezignaci na předsedu ČsOV. Společně s ním se vzdalo funkcí i několik dalších členů tohoto výboru. O vzniklé situaci jednal i ČsVV, který navrhl do funkce předsedy bývalého předsedu ČsSO doc. Josefa Grusse.²⁵

Počátkem 30. let se v Československu objevily snahy o rozšíření všesportovního výboru i mimo oblast Prahy. V říjnu 1930 byl v Brně ustanoven první místní všesportovní výbor. Zkušenosti z jeho organizace pak chtělo vedení ČsVV využít k organizování dalších místních všesportovních výborů v důležitých místech republiky.²⁶ Pravdou však je, že v následujících letech nevykazovalo toto brněnské ústředí příliš velikou činnost a koncem 30. let bylo nakonec i rozpuštěno, protože se zjistilo, že „pracuje“ bez schválených stanov či jiného právního podkladu ke své existenci.²⁷

²² BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, 198 s.

Finanční zvýhodnění pro sport se snažil ČsVV získat různými způsoby. Již v září 1929 např. navštívil předseda ČsVV Dr. Rudolf Pelikán s generálním tajemníkem výboru JUC. Karlem Petřem předsedu československé vlády Františka Udržala a přednesli mu žádost o zvýšenou podporu sportu ze strany státu. Kvůli témuž navštívili místopředseda ČsVV Jaroslav Čížek s JUC. Karlem Petřem i ministra veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Jozefa Tisa.

Výsledkem bylo ovšem zjištění, že Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy nebylo v této době příliš dobře finančně vybaveno.

Jihočeský sportovní týdeník, VII., 1928–1929, č. 45, s. 3.

Jihočeský sportovní týdeník, VII., 1928–1929, č. 48, s. 2.

²³ Jihočeský sportovní týdeník, VIII., 1929–1930, č. 2, s. 3–4.

Jihočeský sportovní týdeník, VIII., 1929–1930, č. 11, s. 4–5.

Peníze ze státní dobročinné loterie získával ČsVV i v následujících letech.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Oběžníky, korespondence 1929–1932 (7), Čsl. všesportovní výbor v Praze – Oběžník č.j. 22/31/N – Příděl z výtěžku XIII. stát. dobročinné loterie sportovním korporacím.

²⁴ Lidové noviny, XXXVII., 1929, č. 497, s. 6.

²⁵ Lidové noviny, XXXVII., 1929, č. 138, s. 8.

²⁶ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, 201 s.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Oběžníky, korespondence 1929–1932 (7), Čsl. všesportovní výbor v Praze – Oběžník č.j. 304/30/N.

²⁷ Moravská orlice, LXXIX., 1941, č. 135, s. 6.

Kromě toho došlo na podzim roku 1930 k obnovení námětu ČsVV vyšlého v roce 1928, podle kterého mělo být vytvořeno jakési pracovní souručenství, a to ve spolupráci s ČsOS, SDTJ a později i s Čsl. Orlem. Došlo tak k vytvoření jakési „stálé tělovýchovné komise“, která např. vydala dne 6. března 1931 ve spolupráci s ČsOV společné prohlášení, které se týkalo úpravy strahovské pláně:

„Zástupcové Čsl. obce Sokolské, Svazu DTJ, Ústředí Čsl. Orla, Čsl. olympijského výboru a Čsl. všesportovního výboru vítají s radostí myšlenku definitivní úpravy strahovské pláně, kterou kromě nesporně nutné podpory tělovýchovné myšlenky a péče o zdraví československého národa bude také zabráněno dosavadnímu ne hospodárnému systému provisorních opatření při předchozích úpravách Strahova pro jednotlivé podniky.

Vybudování projektovaných cvičišť na Strahově pokládají jmenovaní zástupci za velmi účelné a prospěšné a za věc svrchovaného veřejného zájmu a tedy i povinnost státu tím spíše, protože dosavadní provisorní řešení této otázky vyžádalo si nákladů, jedoucích do desítek milionů, aniž by při tom tato důležitá otázka byla alespoň uspokojivě vyřešena.

Přesto že – jak již řečeno – jmenovaní zástupci jsou přesvědčeni, že definitivní úprava strahovské pláně je věcí veřejného zájmu a tedy povinností státu, prohlašují za své organizace, že jsou ochotni přispěti na trvalou úpravu strahovské pláně onou částkou, kterou podle technického přepočtu ušetří ta která korporace při pořádání svého podniku nově provedenou definitivní úpravou Strahova.“²⁸

Dne 23. března 1931 proběhla výroční schůze organizace ADS (Anschluss deutscher Sportverbände), na které byla jejími členskými svazy přijata rezoluce, ve které stálo:

„Svazy, sdružené v A.D.S., prohlašují za požadavek národní sebeúcty a sebeurčení sudetských Němců dosáhnout autonomie na celém poli tělesného cvičení jak po stránce sportovní, tak administrativní.“²⁹

Tato rezoluce se ČsVV příliš nelíbila, neboť se domníval, že by se podle ní dalo usuzovat na to, že jsou němečtí sportovci v Československu omezováni. Domníval se, že je naprosto neodůvodněná a vyslovil i politování nad jejím zněním. V ČsVV již totiž od jeho vzniku pracovali zástupci všech národností v Československu (tedy i němečtí), a to ve velké shodě a bez žádosti o organizační změny. Vedení ČsVV se domnívalo, že přijatá rezoluce může výrazně poškodit sportovní hnutí v Československu, a proto se rozhodlo, že bude samo informovat veřejnost o skutečném stavu organizace sportu v Československu.³⁰

Počátkem 30. let se již přesto mohlo zdát, že ČsVV již nalezl své pevné místo v Československu a získal si respekt sportovních organizací. Nicméně v novinách bývalo poukazováno i na to, že ani v roce 1932 není definitivně vyřešena otázka všem

²⁸ BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině. Praha: Almanach sportu, 201 s.

²⁹ Zde je ovšem nutné dodat, že ne všichni němečtí sportovci v Československu se jednoznačně ztotožnili s touto rezolucí. Část z nich (přínejmenším „mírnější část“ německých sportovců v Československu) byla jejím zněním přínejmenším překvapena. Lidové noviny, XXXIX., 1931, č. 168, s. 4.

³⁰ Lidové noviny, XXXIX., 1931, č. 168, s. 4.

sportovním odvětvím jednotného nejvyššího sportovního ústředí, které by bylo víc než soudcem, rádcem, podporovatelem a poslední instancí v obecně důležitých věcech. Hlavní problém byl spatřován v tom, že ČsVV je stále bez pomoci příslušných státních úřadů, což mu bylo překážkou k tomu, aby získal potřebnou autoritu. To bylo také jedním z důvodů, proč mu sami sportovci nevěnovali takovou pozornost, jakou by potřeboval.³¹

Přesto ČsVV vydával svá nařízení, která byla závazná pro všechny jeho členské svazy. Ne všechna nařízení byla ovšem dodržována. V roce 1932 byly např. Svaz házené a Československá amatérská atletická unie (ČsAAU) označeny za nedisciplinované, protože uzavřely samostatné smlouvy s ČsOS. Ty se týkaly vzájemné spolupráce a úpravy organizačního poměru. To bylo sice v rozporu se směrnicemi ČsVV, který chtěl řešit potrestání obou sdružení na své nejbližší valné schůzi,³² nicméně začalo být poukazováno na to, že za několik let své existence nebyl ČsVV schopen se s ČsOS dohodnout. Pro obě výše uvedené organizace byla navíc smlouva s ČsOS velice důležitá.³³ O rok později byla sice již dohoda mezi ČsVV a ČsOS „na světě“, nicméně se ukázala jako ne zcela dobře připravená. Byla ovšem závazná pro všechny svazy sdružené v ČsVV, které se jí během vyjednávání spolupráce musely řídit. Jednotlivé organizace by jistě uvítaly její jistou flexibilitu, kvůli jejímuž nedostatku začalo být voláno po úpravách. Svazy tak prozatím tuto smlouvu porušovaly, neboť pro ně nebyla praktická.³⁴

V roce 1932 bylo na schůzi pracovního výboru ČsOV ujednáno, že se ČsOV pokusí ve spolupráci s ČsVV učinit kroky pro získání olympijských her v roce 1944 pro Prahu.³⁵ Sám bývalý dlouholetý předseda ČsOV Jiří Stanislav Guth-Jarkovský si v této době pochvaloval dobrou a loajální spolupráci obou těchto výborů.³⁶

V roce 1934 opět jednal ČsVV o nutnosti sjednotit organizační činnost v příslušných sportovních odborech, přičemž bylo zdůrazňováno, že stranou zůstávají jakékoli

³¹ Lidové noviny, XL., 1932, č. 1, s. 11.

³² Na valné schůzi ČsVV byla vedení Svazu házené a ČsAAU vyslovena nedůvěra a politování nad jejich krokem. Obě smlouvy byly ovšem vzaty na vědomí, neboť ČsVV (podle svých stanov) neměl ani jinou možnost. Pro příště bylo navíc rozhodnuto, že svazům bude v jednání s jinými tělovýchovnými organizacemi ponechána „volná ruka“, ale že se budou uznávat pouze ty smlouvy, které svazy nezbaví jejich suverenity. V opačném případě by nebyly tyto svazy uznávány jako nejvyšší sportovní ústředí. Následovala také rozprava předsednictva ČsVV s předsedy jednotlivých svazů, ve které se odpovídalo na různé projevy, jimiž se cítili dotčeni členové ČsVV. Do této rozpravy však nebyli pozváni předsedové ČsAAU a Svazu házené.

Lidové noviny, XL., 1933, č. 137, s. 6.

³³ Spolupráce jednotlivých svazů ČsVV s ČsOS se řešila již v roce 1931, kdy probíhala oficiální i soukromá jednání, jejichž výsledkem byl návrh nechat vše při starém a ČsOS umožnit jednání s konkrétními svazy. ČsVV ale nakonec vydal pro tato jednání závaznou směrnici, která se ovšem stala pro ČsOS nepřijatelnou. Obsahovala totiž i dodatek, že se musejí sokolové (výkonní sportovci) stát členy sportovních ústředí a odvádět příspěvky podle dohody.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Oběžníky, korespondence 1929–1932 (7), Čsl. všesportovní výbor v Praze – č.j. 48/32/N – dodatek k oběžníku č.j. 254/31/N ze dne 16. září 1932.

Lidové noviny, XL., 1932, č. 519, s. 6.

Lidové noviny, XL., 1933, č. 91, s. 5–6.

³⁴ Lidové noviny, XL., 1933, č. 133, s. 6.

³⁵ Lidové noviny, XL., 1932, č. 466, s. 8.

³⁶ Lidové noviny, XL., 1933, č. 137, s. 6.

politické tendence. Proto bylo jednotlivým svazům doporučováno, aby se řídily následujícími směrnicemi:

1. *Jednotná organisace má zejména vyloučit jakoukoli pochybnost o jednotnosti čs. státu, zejména při jednání zahraničním.*
2. *Taková organisace má být postavena na širším demokratickém základu.*
3. *Organizační jednotnost je nezbytná pro pořádek a kázeň a má být provedena co nejzřetelněji a nejtrvaleji. Proto má být jednotnost organizací zajištěna přímo ve stanovách, nikoli jen dočasnou dohodou několika nesjednocených korporací.*³⁷

Stejně jako ČsOV, tak i ČsVV jmenoval v roce 1936 své dohlážitelce na olympijskou přípravu jednotlivých svazů, které měly být zastoupeny na letních olympijských hrách v Berlíně. Byla přijata zásada, že dozorce nesmí být příslušníkem daného svazu.³⁸ Tato iniciativa ČsVV ovšem pokračovala i v následujících letech.³⁹

Na schůzi ČsVV v roce 1936 se projednávala otázka zdanění sportu a poměru státu a obcí ke sportu. Jednání bylo přítomno i několik zástupců politických stran a zároveň poslanců. Po rozpravě bylo dohodnuto, že bude vyslána deputace k ministrům veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a financí, kterým pak měly být sděleny požadavky sportovců. Politické strany měly být požádány, aby tuto iniciativu podporovaly. Dále zde bylo dohodnuto, že je třeba začít pracovat na reorganizaci Ministerstva veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy a žádat nové ustanovení „Sportovního výboru“⁴⁰ v Národním shromáždění a jeho větší spolupráci s ústředími. Politické strany měly být dále požádány, aby určily své zástupce, kteří měli být v trvalém styku se zástupci sportu. ČsVV zde dále zdůraznil potřebu, aby byl poměr státu ke sportu řešen „demokraticky“, a ne pouze vládním nařízením, jako tomu bylo např. u dávků ze zábav.⁴¹

ČSVV V OBDOBÍ DRUHÉ REPUBLIKY A PROTEKTORÁTU ČECHY A MORAVA

Po uzavření Mnichovské dohody, okleštění republiky a vyhlášení autonomie Slovenska začali jednat zástupci sportovních a tělovýchovných organizací o možnosti sjednocování tělesné výchovy a sportu do jednotné organizace.⁴² Výkonný výbor ČsVV schválil v této době jednání své reorganizační komise, a dále pak vytvoření Jednotného výboru československých sportovců (JVČS), který vznikl dne 11. října 1938 a v němž měly ČsVV a ČsOV vystupovat

³⁷ Lidové noviny, XLII., 1934, č. 640, s. 6.

³⁸ Lidové noviny, XLIV., 1936, č. 134, s. 6.

³⁹ V roce 1937 došlo ke jmenování sportovních komisařů ČsVV pro všechny druhy olympijských sportů. Tito komisaři měli za úkol dohlížet na jejich provádění a připravovat a podávat o nich ČsVV zprávy. Jejich funkční období bylo čtyři roky, tzn., že mělo končit v roce 1940, na kdy byly naplánovány olympijské hry do Tokia.

Lidové noviny, XLV., 1936, č. 360, s. 6.

⁴⁰ V této době zmiňoval dobový tisk především „Sportovní komisi“ Národního shromáždění. Pravděpodobně se jednalo o tentýž orgán. Je však pravdou, že ani tato organizace nepracovala zcela podle představ ČsVV. Zasedalo v ní šest poslanců z různých stran a každý měsíc jí předsedal jiný poslanec (v abecedním pořadí). Také z tohoto důvodu bylo pro ČsVV problematické navázat s touto komisí přímý styk. Ještě těžší ovšem bylo prosadit jakýkoli dlouhodobější záměr.

Lidové noviny, XLII., 1933, č. 140, s. 4.

⁴¹ Lidové noviny, XLIV., 1936, č. 580, s. 5–6.

⁴² Sport byl v Československu víceméně sjednocen v ČsVV, ale sjednotit tělesnou výchovu se dlouhodobě nedařilo.

Tep soudobého života, 1945, č. 2, s. 4.

sjednoceně. K jejich formálnímu sloučení mělo dojít na jejich valných hromadách. ČsVV se následně připojil k výzvám JVČS, aby všechny sportovní složky stojící doposud „mimo“ vstoupily do státních ústředí příslušného odboru, a tím i JVČS.⁴³

Koncem října 1938 oznámila reorganizační komise ČsVV a ČsOV, že má připraveny návrhy na splynutí obou korporací. Oba výbory navrhly, že by měly všechny sportovní organizace (a to např. i ty, které byly přidruženy k některé z politických korporací) splynout s tímto novým celkem, který měl na veřejnosti vystupovat jako jednotný výbor československých sportovců. Tím měla být vytvořena vrcholná organizace, ve které by měly rovnocenně zastoupení tělocvičné a sportovní složky. Ta se měla následně dohodnout se Svazem občanské pohotovosti (SOP) a skauty na utvoření jednotné československé organizace tělesné výchovy.⁴⁴ Následně byla svolána schůze, na kterou byly pozvány všechny československé tělovýchovné korporace. Zástupci skautů a dne 14. října 1938 vytvořeného SOP se zde ovšem ke slučování nechtěli bez plné moci ze svých organizací příliš vyjadřovat. SOP se stavil na odpor při slučování výchovné práce tělocvičné a branné a vyzýval sportovní ústředí, aby zaujala obdobné stanovisko. Zástupci tří skautských organizací si zase vytvořili vlastní, tzv. akční výbor, ve kterém sice spolupracovali, ale který rozhodně neznamenal jejich sloučení. Nicméně se v něm dohodli, že by chtěli v nové vrcholné organizaci československé tělesné výchovy a sportu vystupovat zcela samostatně, a to jako třetí složka, která by byla rovnocenná s tělocvikem a sportem.

Ne všichni tedy byli myšlenou na sjednocení veškeré tělesné výchovy a sportu nadšeni. Bylo nutno vzít na vědomí také např. odmítavé stanovisko Čsl. Orla,⁴⁵ který si chtěl z ideových důvodů zachovat samostatnost, a prohlášení Federace proletářské tělovýchovy (FPT), která nedělala rozdíly mezi tělocvikem a sportem a která již zahájila spolupráci s ČsVV.⁴⁶

K 31. prosinci 1938 čítal ČsVV necelých 151 000 osob, které byly sdruženy v 24 řádných a 8 mimořádných ústředích. Byl nadále veden ústředním výborem, užším výkonným výborem a také komisí sportovní, brannou, finanční a reorganizační. Dobrou činnost vykazoval také jeho zdravotní sbor a komise pro dohled nad olympijskými sporty. Kromě sportovních a tělocvičných kontaktů udržoval ČsVV také styky s Masarykovým lidovýchovným ústavem, Klubem československých turistů a Klubem sportovních novinářů.⁴⁷

Na schůzi JVČS, která proběhla začátkem února 1939, bylo jednomyslně odsouhlaseno vytvoření Česko-slovenské sportovní rady, která se měla stát nejvyšším

⁴³ Jihočeský sportovní týdeník, XVI., 1938–1939, č. 39, s. 3.

⁴⁴ KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J., & WAIC, M. (2006). Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury. Praha: Karolinum, 138 s.

⁴⁵ Polední list tak např. otiskl článek „Odboj modrých košil“, ve kterém bylo zdůrazněno, že Sokol i SDTJ pochopily nutnost sloučení tělovýchovných spolků a že pouze „modré košile“ (tzn. Čsl. Orel) kladou odpor. Čsl. Orel si rozhodně nepřál být organizován se svým členstvem v nové sjednocené tělovýchovné organizaci. Své členstvo chtěl nadále vést ke katolické tělovýchově. Ve svém prvním ústředním listě z roku 1939 jasně uvedl, že si přeje zachování své existence, pro kterou je ochoten obětovat vše a hájit ji až do posledního dechu. Polední list, XIII., 1939, č. 115, s. 1.

Národní archiv, Fond ČOS, Karton 116, Součinnost ČOS, DTJ a Orla.

Orel: Ústřední list Československého Orelstva, XXIV., 1939, č. 1, s. 1–6.

Sokolský věstník: List Československé obce sokolské, XLI., 1939, č. 4, s. 42.

⁴⁶ Lidové noviny, XLVI., 1938, č. 541, s. 6.

⁴⁷ Lidové noviny, XLVII., 1939, č. 318, s. 6.

sportovním ústředím v Česko-Slovensku. Tím mělo dojít ke sjednocení československých sportovců. Nicméně obě vrcholné organizace – (nově zvané) Československý výbor olympijský i Česko-slovenský všesportovní výbor – zůstaly nadále autonomními celky. Obě ale dostaly za úkol zvolit si ze svých řad šest zástupců, kteří měli v Česko-slovenské sportovní radě zasedat a následně i vybrat za svého středu předsedu. Se schválením stanov této organizace se počítalo do konce února 1939.⁴⁸

S vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava došlo v ČsVV k mnohým úpravám a mnohdy také k zaměření práce jiným směrem. V roce 1939 tak byl např. ČsVV přejmenován na Český všesportovní výbor (ČVV).⁴⁹ Ten byl postupně nucen s okupanty určitým způsobem spolupracovat. Dne 12. července 1942 se ČVV podílel na hladkém průběhu hromadné sportovní akce ve prospěch Německého Červeného kříže. Tato akce se konala u příležitosti znovuzahájení sportovního provozu na všech hřištích a závodních drahách. Každý klub, odbor ap., který tento den pořádal sportovní podnik nebo veřejné vystoupení, odvedl z každé prodané vstupenky 50 h. Přední kluby veškerých sportů (na úrovni ligy, divize, IA hrací třídy nebo oddělení) odváděly částku 1 K. Vyúčtování těchto podniků muselo být nejpозději druhý den zasláno ČVV, který pak celkovou částku hromadně odvedl Německému Červenému kříži.⁵⁰

Kromě toho ukázal ČVV, že má porozumění pro vážnost doby. Vyzval své členy, aby se pokusili nezatěžovat železnice a dopravní prostředky pořádáním ne zcela důležitých schůzí či jiných podniků (nebo účastí na nich).⁵¹ Z toho důvodu také omezil ČVV pořádání veškerých přátelských utkání, a to na vzdálenost 50 km od sídla klubu (tolerance byla přitom dalších 15 km). Toto nařízení vešlo v platnost dne 25. května 1942. Mistrovské soutěže omezeny nebyly. ČVV navíc vyzval všechny své členy, aby se ve vlačích chovali maximálně ukázněně a ohleduplně k dalším cestujícím.⁵²

V tomto roce došlo také ČVV k úpravě dosavadního způsobu zdravení vystupujících sportovců. Jednotlivé svazy byly vyzvány ústředním dotazníkem, aby s okamžitou platností zajistily u všech svých klubů a rozhodčích dodržování následujícího nařízení:

⁴⁸ Věstník sokolské župy Husovy, XXIV., 1939, č. 2, s. 5.

⁴⁹ Změny se ovšem netýkaly pouze ČVV. V první fázi okupace českých zemí byly otázky řešení tělesné výchovy ponechány nově vytvořenému kolaborantskému Národnímu souručenství. Tělovýchovné organizace byly postupně nuceny přistoupit alespoň na určitou formu spolupráce. S příchodem Reinharda Heydricha do Prahy se situace české tělesné výchovy podstatně zhoršila. Pro její lepší uchopení bylo v roce 1942 vydáno vládní nařízení o povinné službě mládeže a k jejímu uskutečnění bylo zřízeno Kuratorium pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě. Český lid se však Heydrichovým terorem nedal zlomit. Odbojové hnutí sililo a výrazně se do něj zapojilo i tělovýchovné hnutí. Naprostá většina tělovýchovných organizací tak měla nakonec zakázanou činnost. Ne však ČVV. REITMAYER, L. (1978). Přehled vývoje tělesné výchovy na území ČSSR. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 141–143.

⁵⁰ Jihočeská jednota, IV., 1942, č. 27, s. 10.

Lidové noviny, L., 1942, č. 347, s. 4.

⁵¹ V této době se významněji projevovaly snahy o omezování cestování pomocí železnice. Přednost měly vojenské a potravinové transporty či doprava, která souvisela s válkou. Při nákupu místenek pak měly přednost osoby, jejichž cesty byly důležité pro válečné úsilí říše. JAKUBEC, I., & ŠTEMBERK, J. (2018). Cestovní ruch pod dohledem třetí říše. Praha: Karolinum, 143 s.

⁵² Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Signatura Korespondence 1941–1942 (9), Čsl. všesportovní výbor v Praze –819/42 – Všem členským svazům ČVV, jejich pomocným orgánům a klubům.

„Mužstva, družstva a pod. nastupují k utkání pokud možno vždy společně za vedení rozhodčího; u sportů, kde nesoupeří dvě mužstva, nastupují za vedení kapitána. Rozhodčí nebo kapitán vyčká, až se mužstva seřadí do jedné řady a všichni pozdraví pravici zdviženou do výše pravého oka. Společně zvednutí ruky všech k utkání nastoupivších jest povinné a děje se tak, že rozhodčí nebo kapitán zvolá: »Sportu« a nastoupivší sportovci odpovídají společně, při současném zdvižení ruky: »Zdar«.

*Po skončení utkání zdraví sportovci a rozhodčí stejným způsobem, a to společně.*⁵³

Na přání Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě oznámil ČVV všem sportovním svazům a klubům, že se dne 4. června 1944 uspořádá ve všech okresních městech v Čechách a na Moravě „Den mládeže“ se sportovními závody. Všechny své členské svazy a kluby dále vyzval, aby upustily po tento den od svých plánovaných sportovních podniků a uvolnily prostor této akci.⁵⁴

S blížícím se koncem druhé světové války začalo být opět významněji diskutováno o budoucím uspořádání československé tělesné výchovy a sportu. V exilovém vedení státu se o této problematice poprvé vážně hovořilo dokonce již v roce 1943. To svědčí mj. o značné pozornosti, kterou tělesné výchově a sportu přikládaly jednotlivé politické strany a osobnosti.⁵⁵

HISTORIE ČVV OD SKONČENÍ 2. SVĚTOVÉ VÁLKY DO ROKU 1948

Již 5. května 1945 se sešli zástupci pěti československých tělovýchovných a sportovních organizací (ČOS, SĐTJ, Junáka, ČVV⁵⁶ a FPT) a 9. května vydali manifest ke sjednocení československé tělovýchovy. Vznikl Ústřední národní tělovýchovný výbor (ÚNTV), který měl sjednotit československou tělovýchovu na tzv. organickém principu, tj. do jediné jednotné tělovýchovné organizace. Ve městech a obcích začaly vznikat v průběhu léta 1945 postupně místní tělovýchovné výbory, které také na mnohých místech tělovýchovu skutečně sjednotily. Dne 2. září 1945 vydal ÚNTV prohlášení k sjednocení všech tělovýchovných a sportovních organizací do Tělovýchovného svazu Sokol, jehož ustavující sjezd byl plánován na 15. a 16. září 1945.⁵⁷

Postoj ČVV k organickému sloučení československé tělesné výchovy a sportu, který měl provést ÚNTV, by se ovšem dal označit za zvláštní. Jeho původní stanovisko bylo, že je spíše pro federativní sloučení. Zástupci všech svazů sdružených v ČVV se sešli dne 15. srpna 1945 k poradě v pražském hotelu Paříž, kde se nakonec jednomyslně

⁵³ Moravská orlice, LXXX., 1942, č. 175, s. 4.

K tomu je ovšem nutno dodat, že ČVV s vydáním jasného nařízení týkajícího se tohoto pozdravu poměrně dlouho váhal. Mnohé kluby či dokonce celé župy zavedly tento pozdrav již před rozesláním tohoto úředního oběžníku. ČVV vydal jasné nařízení až po další kritice své nečinnosti, která byla zveřejněna v tisku.

Moravská orlice, LXXX., 1942, č. 162, s. 4.

⁵⁴ Lidové noviny, LII., 1944, č. 146, s. 4.

Lidové noviny, LII., 1944, č. 149, s. 3.

⁵⁵ ŠTUMBAUĚR, J. (2019). Historie tělesné výchovy a sportu v Československu v letech 1945–1956. Od omezené demokracie k tuhému stalinismu. Česká Kinantropologie, 23(1–2), 43–61.

⁵⁶ Mezi účastníky jednání lze za ČVV jmenovat Dr. R. Pelikána a F. Gürtlega.

⁵⁷ KÖSSL, J., ŠTUMBAUĚR, J., & WAIC, M. (2006). Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury. Praha: Karolinum, 141 s.

Svobodné noviny, I., 1945, č. 69, s. 5.

OKLEŠTEK, M. (2013). Únor 1948 a organizace československého sportu.

Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, s. 19.

dohodli, že se dotážou všech svých klubů, zda jsou pro federativní nebo organické sloučení. Nicméně již zhruba dvě hodiny po této dohodě prohlásili někteří z těchto zástupců na schůzi ÚNTV (bez dotazu na jednotlivé kluby), že jsou pro organické sloučení.⁵⁸

Koncem října 1945 proběhla v Praze schůze ČVV, na které se jednalo především o zastoupení sportovců v Národním shromáždění. Schůze se usnesla na následujícím prohlášení:

„Ve schůzi Českého všesportovního výboru bylo s politováním zjištěno, že českému sportu se nedostalo zastoupení ani v prozatímním Národním shromáždění, ani v zemském Národním výboru: ježto v tomto nutno spatřovat nedostatečné zastoupení zájmů sportovců a nebezpečí, že se bude v budoucnosti opakovati, schválil výbor Českého Vsesportovního výboru resignaci dr. Mosra jako místopředsedy Ústředního národního tělovýchovného výboru a odvolal všechny své zástupce z presidia a ze všech orgánů ÚNTV.“⁵⁹

ÚNTV se ovšem nakonec organického sloučení československé tělesné výchovy a sportu docílit nepodařilo, a tak se tento výbor rozešel. Slučovací snahy ovšem neutichly. Novou organizací, která měla již definitivně sjednotit tělovýchovu v Československé republice, se měl stát Československý tělovýchovný svaz (ČSTS). Byl založen na federativním principu, což velmi ocenil např. Sokol, Český svaz footballový i jiné sportovní svazy a spolky.

K oficiálnímu založení ovšem ještě byla složitá cesta, když s vytvořením této organizace pro změnu nesouhlasily spolky a svazy, jejichž ideologie se pohybovala v levé části politického spektra. Ostatní svazy v čele s ČVV své stanovisko potvrdily souhlasným prohlášením, které znělo *„Organizace..., souhlasí se zásadami pro vybudování jednotné organizace tělesné výchovy, jak byly dohodnuty na schůzi zástupců svazu, konané dne 26. března v Tyršově domě.“* Každý ze svazů měl za úkol nominovat své zástupce do přípravného výboru pro vznik ČSTS. Do jeho čela byl zvolen jednohlasným prohlášením zástupce ČOS JUDr. Antonín Hřebík.⁶⁰

Po komunistickém státním převratu, ke kterému v Československu došlo dne 25. února 1948, nabralo slučování československé tělesné výchovy nový směr. Následně události navíc dostaly velice rychlý spád. Již 27. února 1948 rozhodlo předsednictvo ÚAV NF (Ústřední akční výbor Národní fronty)⁶¹ o splnutí všech tělovýchovných, sportovních a turistických svazů, spolků a klubů do jediné celostátní organizace Sokol.

Všechny tyto organizace bylo ovšem nejprve nutné „vyčistit od nespolehlivých funkcionářů“. Z toho důvodu v nich začaly být vytvářeny akční výbory, do kterých se nevolilo, ale dosazovalo, a to i z řad „zkušených sokolských činovníků“. Akční výbory pak zpravidla zbavily některé „nespolehlivé“ členstvo funkcí. Splnutí se Sokolem se nevyhnul ani ČVV, který byl místo oslav 20. výročí svého založení nucen ukončit svou činnost.

⁵⁸ Tep soudobého života, 1945, č. 2, s. 4.

⁵⁹ Svobodné noviny, I., 1945, č. 137, s. 4.

⁶⁰ OKLEŠTĚK, M. (2013). Únor 1948 a organizace československého sportu. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova, s. 27–29.

⁶¹ Národní fronta Čechů a Slováků byla v podstatě uzavřený politický blok, který byl v roce 1945 založen za účelem převzetí řízení státu. Do této koalice nebyly vpuštěny předválečné pravicové strany, ale pouze ty strany, které se nějakým způsobem účastnily odboje proti nacistické okupaci. Nejsilnější pozice v něm hned od začátku zaujali komunisté.

ZÁVĚR

Potřeba vytvoření nejvyššího sportovního ústředí byla v českých zemích pocítována již před 1. světovou válkou. Teprve po jejím skončení došlo ovšem k vytvoření organizace, která sdružovala naprostou většinu sportovních svazů v Československu a která byla nazvána ČsSO. Toto ústředí si vytyčilo smělé cíle, ovšem jejich realizace značně skomírala. Ve druhé polovině dvacátých let se dostala ČsSO do krize, která v prosinci 1927 vyvrcholila ukončením její činnosti. Na její práci navázal dne 11. března 1928 založený ČsVV, v jehož čele stanul Dr. Rudolf Pelikán. ČsVV převzal od ČsSO i některé směrnice a cíle, v jejichž plnění nebyl jeho předchůdce příliš úspěšný, neboť mu překážela nejednotnost českých sportovních organizací i nedostatečné porozumění a odvaha úřadů.

Také ČsVV měl ovšem následně problémy s prosazováním svých potřeb a sháněním finanční podpory pro sport. Ač se navenek prezentoval jako apolitický, snažil se často dohodnout s politiky na podpoře sportu či dokonce s jednotlivými politickými stranami na tom, aby se na jejich volebních kandidátkách objevovali jeho zástupci na zvolitelných místech. Výraznou finanční podporu se mu ovšem nikdy získat nepodařilo.

Také se mu nevyhnula řada sporů se sportovními svazy či ČsOV. Začátkem 30. let se vedení ČsVV dokonce snažilo o to, aby mu byl ČsOV podřízen.⁶² Lze tedy tvrdit, že mezi těmito dvěma orgány čas od času propukaly kompetenční spory.

Pokud bychom se šířeji podívali na otázku spolupráce se všemi tělovýchovnými ústředími v Československu, konstatovali bychom, že to byla poměrně problémová organizace. V roce 1931 již sice byla všechna důležitější sportovní ústředí sdružena v ČsVV, ale jednalo se vesměs o korporace, které se organizovaly na principu národnostním.⁶³ Židovský svaz Makkabi sice přihlášku podal, Maďarský tělovýchovný svaz v Československu o jejím podání uvažoval, ale německý Hauptausschuss für Leibesübungen si nadále žil vlastním životem. S ČsOS a SDTJ bylo ujednáno, že se při řešení společných problémů vedení těchto organizací s vedením ČsVV vždy předem dohodne. Spolupráce středoškolského a Vysokoškolského sportu měla být vyřešena jejich mimořádným členstvím v ČsVV.⁶⁴

Ne všechny korporace v něm sdružené ovšem s jeho vedením zcela souhlasily. Mnohdy byla kritizována jeho nečinnost. Bylo totiž potřeba změn či nových směrnic, kterými by se mohly jednotlivé svazy řídit, a to např. při uzavírání dohod s ČsOS. S vydáváním těchto dokumentů ovšem často ČsVV otálel, a to přesto, že uzavírání dohod se sokoli bylo pro několik jeho členských svazů nesmírně důležité. Stejně jako v případě ČsSO, tak i u ČsVV došlo postupem času k vyškrtnutí několika sportovních svazů z členstva ČsVV, i když v tomto případě to bylo spíše z iniciativy ČsVV, než snahou svazů o své osamostatnění, jak tomu bylo v případě ČsSO.⁶⁵

⁶² KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J., & WAIC, M. (2006). Vybrané kapitoly z dějin tělesné kultury. Praha: Karolinum, s. 131–132.

⁶³ Členské příspěvky byly přitom v roce 1930 stanoveny na 15 haléřů ročně za osobu a minimálně 200 Kč za svaz. Lidové noviny, XXXVIII., 1930, č. 169, s. 4.

⁶⁴ Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníka a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I, s. 22.

⁶⁵ V roce 1936 se jednalo např. o Svazy rugby, footballu a pozemního hockeye. Důvodem, který vedl ČsVV k tomuto kroku, bylo trvalé neplnění členských povinností. Svazy rugby a pozemního hockeye dlužily např. dlouhodobě ČsVV značné částky na příspěvcích. Lidové noviny, XLIV., 1936, č. 153, s. 6. Lidové noviny, XLIV., 1936, č. 156, s. 6.

V průběhu nacistické okupace byl ČsVV přejmenován na ČVV. Vydal také několik nařízení, která upravovala dění kolem sportu dle představ okupantů, se kterými musel alespoň částečně spolupracovat.

S blížícím se koncem druhé světové války ovšem začaly v místní tělesné výchově a sportu opět sílit slučovací tendence, které neutichly ani po osvobození Československa. Tyto tendence vyvrcholily po uchopení moci komunisty v únoru 1948, kdy bylo také vydáno prohlášení o splynutí všech tělovýchovných, sportovních a turistických svazů, spolků a klubů do jediné celostátní organizace Sokol.

PRAMENY A LITERATURA

Archivní fondy

Národní archiv, Fond Československá sportovní obec, Kartony 1 a 5.

Národní archiv, Fond Československý všesportovní výbor, Karton 1.

Národní archiv, Fond ČOS, Karton 116.

Periodika

Hygiena, roč. VI. (1933).

Jihočeská jednota, roč. IV. (1942).

Jihočeský sportovní týdeník, roč. V.–XVI. (1926–1939).

Lidové noviny, roč. XXXVI.–LII. (1928–1944).

Moravská orlice, roč. LXXIX.–LXXX. (1931–1942).

Orel: Ústřední list Československého Orelstva, roč. XXIV. (1939).

Polední list, roč. XIII. (1939).

Sokolský věstník: List Československé obce sokolské, roč. XLI. (1939).

Svobodné noviny, roč. I. (1945).

Těp soudobého života, roč. 1945. (1945).

Věstník sokolské župy Husovy, roč. XXIV. (1939).

Tištěný pramen

Československý všesportovní výbor: Zpráva předsedova, pokladníka a sekretářova o I. roce činnosti Č.V.V. (1929). Praha: Palásek a Kraus v Praze I.

LITERATURA

BUREŠ, P., & PLICHTA, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Praha: Almanach sportu.

JAKUBEC, I., & ŠTEMBERK, J. (2018). *Cestovní ruch pod dohledem třetí říše*. Praha: Karolinum.

KÖSSL, J., ŠTUMBAUER, J., & WAIC, M. (2006). *Výbrané kapitoly z dějin tělesné kultury*. Praha: Karolinum.

OKLEŠTĚK, M. (2013). *Únor 1948 a organizace československého sportu*. Diplomová práce. Praha: Univerzita Karlova.

PELC, M. (2018). *Sport a česká společnost do roku 1939: osobnosti, instituce, reflexe*. Praha: NLN, s. r. o.

REITMAYER, L. (1978). *Přehled vývoje tělesné výchovy na území ČSSR*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

ŠTUMBAUER, J. (2019). Historie tělesné výchovy a sportu v Československu v letech 1945–1956. Od omezené demokracie k tuhému stalinismu, *Česká Kinantropologie*, 23(1–2), 43–61.

WAIC, M. (2016). *Tělesná výchova a sport v politickém životě meziválečného Československa*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

INTERNET

<http://www.badatelna.eu/fond/900/reprodukce/?zaznamId=386617&reproId=481738>

PhDr. Tomáš Tlustý, Ph.D.

KTVS PF JU, Na Sádkách 305/2a, 370 05 České Budějovice

e-mail: tomtlusty@pf.jcu.cz

200 LET OD NAROZENÍ JINDŘICHA FÜGNERA (1822–1865), JEDNOHO ZE ZAKLADATELŮ SOKOLA

200 YEARS SINCE THE BIRTH OF JINDŘICH FÜGNER (1822–1865), ONE OF THE FOUNDERS OF SOKOL ORGANIZATION

JAROSLAV NOVÁK

Ústav sportovní medicíny a aktivního zdraví

Lékařská fakulta v Plzni, Univerzita Karlova

SOUHRN

Před 200 lety se narodil Jindřich Fügner, který se spolu s Miroslavem Tyršem stal v r. 1862 zakladatelem tělocvičné organizace Sokol. Zatímco zásluhy Miroslava Tyrše o založení této naší největší tělovýchovné organizace, otevřené nejširší veřejnosti, jsou často připomínány, o jeho starším příteli Jindřichu Fügnerovi jsou informace daleko omezenější. Přitom zásluhy o vznik této organizace jsou u Tyrše i Fügnera zcela rovnocenné.

Klíčová slova: Jindřich Fügner, pojišťovnictví, vlastenectví, myslivna „na Králi“, založení Sokola

ABSTRACT

200 years ago, Jindřich Fügner was born, who, together with Miroslav Tyrš, became the founder of the Sokol gymnastic organization in 1862. While the merits of Miroslav Tyrš in founding our largest physical education organization, open to the general public, are often recalled, information about his older friend Jindřich Fügner is much more limited. However, the merits for the creation of this organization are quite equal for Tyrš and Fügner.

Key words: Jindřich Fügner, insurance, patriotism, hunting lodge “Na Králi” – foundation of Sokol

ÚVOD

Dnes si již nedovedeme představit, že bychom na území našeho státu měli vychovávat své děti jinak než česky, že bychom měli mít jinou než českou kulturu, že bychom měli mít problém pojmenovat česky běžné věci denního života a že dokonce za užívání mateřského jazyka bychom měli být nějak trestáni. Není však tak dávno doba, kdy tomu bylo jinak. Do této doby, které se dnes říká české národní obrození, se před 200 léty narodil Heinrich Anton Fügner. Doma nikdy neslyšel češtinu, chodil do německých škol, nepřečetl jedinou českou knížku – vždyť ani neznal českou abecedu. A přesto, z obdivu k neutuchajícímu úsilí svých českých krajanů, z respektu k historii

českého národa a z přesvědčení, že je také třeba přiložit ruku k dílu, se stal vzorem vlastence, který zanechal trvalé dědictví zejména na poli české tělovýchovy. Jindřich Fügner, jak se po většinu svého dospělého života psal, byl spolu s Miroslavem Tyršem zakladatelem Sokola, dodnes největší tělovýchovně organizace v naší republice.

ŽIVOT

Jindřich Fügner se narodil jako Heinrich Anton Fügner 12. září 1822 v Praze v Růžové ulici čp. 970 jako syn Petera (1787–1863) a Franzisky (1794–1863) Fügnerových. Pokřtěn byl v kostele sv. Jindřicha. V době jeho narození se v Praze mluvilo většinou německy, zejména v obchodních kruzích rodině Fügnerových blízkých, český život se teprve skromně probouzel. Když se jej později jeho dceruška Renata zeptala, zda byl původem Němec, odpověděl: „*Nikoli holčičko, nebyl jsem Němec, byl jsem Pražan, německy mluvící Pražan.*“ (DVOŘÁKOVÁ 1989).

Otec byl obchodníkem „s plátnem, kartounem a jiným domácím rukodělným zbožím“. Přišel do Prahy z Litoměřic a po přestěhování začínal velmi těžce, obchod otvíral v letech rakouského státního bankrotu. Svou pílí a za pomoci své manželky však obchod postupně zvelebil. Syna Jindřicha také směřoval k obchodní dráze. Po třech třídách tehdejší normální školy jej poslal studovat na piaristické gymnázium. Studium však Jindřich nedokončil, odešel z páté třídy a stal se učedníkem v obchodě s přízí a vlnou. Otec počítal, že syn v budoucnu převezme jeho obchod. Po vyučení jej jako patnáctiletého poslal do Terstu na další praktické vzdělání.

Zde se Jindřich setkal s mladými Italy, kterým se nezamlouvala podřízenost rakouskému dvoru a zejména ministru Metternichovi. Jejich cílem bylo osvobození italského území a jeho odtržení od Rakouska. Po návratu do Prahy toužil poznat další země a národy, z nich především Anglii. Přání se mu splnilo v r. 1844, na cestu do Anglie mu otec přidal několik doporučujících dopisů pro obchodní partnery. Tři měsíce strávené v Anglii byly pro mladého Jindřicha velkou školou. Získal nejen obchodnické zkušenosti, ale také první zkušenosti s politickým liberalismem a demokratickými myšlenkami v době, kdy byly v Čechách prvními nesmělými vlaštvkami. Navíc právě tam jej napadlo, že místo obchodu by se mu v budoucnu více líbilo pojišťovnictví, v Praze tehdy ještě málo známý obor podnikání.

Postupně vedl již téměř samostatně otcův obchod. V revolučním roce 1848 vstoupil do Národní gardy, stal se dokonce velitelem setniny. Tehdy se v něm rozvinulo svobodomyšlné liberální pojetí světa a ochota pomáhat slabším.

V r. 1849 potkalo Fügnera několik smutných událostí. Zemřely mu sestry Lotty a Mína, obě na tuberkulózu, tehdy neléčitelnou. Ze sourozenců tak Jindřichovi zůstal ještě o šest let mladší bratr Ferdinand a sestra Julie.

V létě 1849 se Jindřich na žádost otce osamostatnil a založil si obchod se střížním zbožím. Za vydělané peníze si postupně pořídil obsáhlou knihovnu, zahrnující všechny vědní obory. Aby netápal, platil si domácího učitele dr. Antonína Springra (1825–1891), který jej učil zejména matematice, filosofii a historii. Pořídil si i varhany a bohatý hudební archiv. Obecné vzdělání tak doplňoval i vzděláním hudebním, které mu poskytovali vynikající znalci hudby varhaník Karel František Pič (1786–1858) a skladatel Josef Leopold Zvonar (1824–1865). Vedle toho se věnoval již tehdy populárnímú veslování, bruslil na zamrzlé Vltavě a jezdil na koni.

V roce 1853 uzavřel sňatek s Kateřinou Tureckou (1834–1906), dcerou dietrichsteinského hospodářského rady Josefa Tureckého, majitele hospodářství ve Zbuzanech. Svatební cestou mladých manželů byl odpolední výlet do Hvězdy a nedělní výlet na Závist u Prahy. Když se jim po roce narodila dcerka Renata, snažili se ji rodiče vychovávat prostě a pokrokově.

Citlivě v té době vnímal české národní uvědomování. Ač sám vychovávan v německém jazyce – české dějiny mimochodem poznal z německy psaných historických románů spisovatele Karla Herloše (1804–1849) – cit pro spravedlnost jej přivedl k uvědomělému připojení k českému národu. Místo docházky do německé školy přijal koncem padesátých let za vychovatele ke své dcerce novináře Josefa Novotného, původně studenta medicíny, který byl několikrát pro své vlastenecké psaní žalářován. Již dříve se seznámil s malířem Josefem Mánesem (1820–1871), který Fügnera i jeho choť portrétoval.

O prázdninách býval Fügner s rodinou v myslivně „Na Králi“ v křivoklátských lesích hostem českého vlastence Karla Nittingera, vzdělaného fürstenberského lesníka, který si zakládal na spisovném českém jazyku. Prvně sem přijeli kolem roku 1858. Někdy v roce 1860 Kateřina Fügnerová s dcerou Renátou navštívily dům Bartelmusů v nedalekém Novém Jáchymově. Zde jako vychovatel dvou synů zámožného továrníka Eduarda Bartelmuse (1805–1877) působil Miroslav Tyrš.

Nedlouho poté se Miroslav Tyrš (1832–1884) se svými svěřenci vydal do myslivny Na Králi, kde si prvně stiskl ruku s Jindřichem Fügnerem. Ten znal Tyrše z doslechu od svého učitele češtiny Eduarda Novotného a již dlouho si ho přál poznat osobně. Oba muži si i přes desetiletý věkový rozdíl ihned padli do oka, často se setkávali 'v myslivně a podnikali společné vycházky do okolí. Tentýž rok Jindřich Fügner pozval přítele do svého pražského bytu. Tak začalo věrné přátelství, z kterého vzešel Sokol a které bylo bohužel po pěti letech přetrnuto Fügnerovou smrtí (Vzdělavatelé ČOS, 2017).

Tou dobou již zanechal Jindřich Fügner obchodu a začal se naplno věnovat pojišťovnictví. Roku 1855 přijal generální zastupování terstské pojišťovny *Nuova Societa Commerciale* a otevřel kanceláře v Praze v Hyberské ulici. Za první tři roky ve srovnání se svým předchůdcem desetinásobně zvýšil počet úředníků, měl osm set zástupců a nejrozsáhlejší korespondenci v celé Praze. Přesným a včasným plněním závazků si získal důvěru svých pojištěnců. Jeho snahou bylo, aby neštěstí, když už k němu došlo, co nejvíce zmírnil. Tu část zisku, která připadala jeho osobě, používal velkou měrou k podpoře národních a sociálních účelů (Havlíček, 1948).

Své češství uplatňoval Fügner i ve svém podniku. Dal zapsat Nuovu mezi podniky, kde se mluví také česky. Jeho oběžník byl prvním česko-německým tiskopisem pražského peněžního ústavu. I pojistky vydával českým stranám české.

Díky svému postavení a samozřejmě se svým plným vědomím se Fügner postupně dostal do proudu národního života. Byl zvolen předsedou nově ustanoveného česko-německého spolku těsnopisců, stal se ředitelem těsnopisné kanceláře při českém zemském sněmu. V r. 1961 se za stranu pokroku stal členem městského zastupitelstva. Na nějaký čas byl zvolen ředitelem České průmyslové a plodinové tržnice. Když byl ustaven „Sbor pro zřízení českého národního divadla“, byl i Fügner zvolen do výboru.

V té době si pochopitelně uvědomoval, že sám by měl dobře češtinu ovládat. Jeho dcera o tom později napsala (Tyršová, 1924): „*Mému tatínkovi učení češtině činilo větší potíže. Chodil k němu prof. Edvard Novotný, bratr mého informátora, vždy ráno o 7. hod. Posnídal u nás a pak tatínka učil, než tatínek šel do kanceláře. Učení bylo zcela soustavné, ale k ovládnutí češtiny byl by můj otec, kterého od dětství odklopovala němčina a který neměl takřka do svého čtyřicátého roku příležitosti něco českého číst, potřeboval daleko více volného času nežli tu ranní hodinku.*“

U ZALOŽENÍ SOKOLA

Přátelství Fügnera a Tyrš, které začalo během rozhovorů v myslivně „Na králi“ za letního pobytu v r. 1860, se utužilo společným zájmem o řeckou kulturu a o tělesnou výchovu. Fügner sám řadu sportů aktivně pěstoval a ve své knihovně, z níž si Tyrš půjčoval, měl všechny čelné řecké a římské klasiky. Když se proto koncem r. 1861 jednalo o založení českého tělocvičného spolku, k jehož povolení došlo v lednu 1862, spojoval Tyrš hned od počátku představu předsedy s osobou Jindřicha Fügnera. Fügner platil za finančního odborníka a vlastence, nebyl však znám jako politik, řečník či novinář.

Na ustavující valné hromadě spolku přicházel na toto místo v úvahu jako protikandidát kníže dr. Thurn-Taxis mnohostranně činný známý politik, který by pravděpodobně získal většinu hlasů. Ten však nakonec uznal, že nový spolek čeká v začátcích tolik práce, že by ji při svém zaneprázdnění nemohl zvládnout, a před ustavující schůzí prohlásil, že kandidaturu nepřijme. Tyršův a Grégrův kandidát Jindřich Fügner, který nebyl volbě přítomen, poté, co mu byl oznámen výsledek volby, prohlásil, že ho láká být při organizaci nové věci a že spolek bude stát za starosti, které očekával.

Náměstkem Fügnerovým se stal dr. Miroslav Tyrš, který později, když byla zavedena funkce náčelníka, byl zvolen i náčelníkem. První jednatelem se stal MUDr. Eduard Grégr (1827–1907), asistent prof. Jana Evangelisty Purkyně. Do výboru byli dále zvoleni kníže JUDr. Rudolf Thurn-Taxis (1833–1904), JUDr. Julius Grégr (1831–1896), redaktor národních listů, profesor techniky Rudolf Skuherský (1828–1863) a Emanuel Tonner (1829–1900), ředitel obchodní akademie.

Byl založen nový sokolský pozdrav „*Nazdar*“ a přijato Tyršovo heslo „*Tužme se*“. Na návrh Fügnera byl zaveden sokolský kroj a u Josefa Mánesa objednan návrh na sokolský prapor. Bylo zavedeno tykání mezi všemi členy a oslovení „bratře“

a „sestro“. Velkým problémem se stala otázka kde cvičit. V Malypetrově tělocvičně se Sokol nemohl dostatečně rozvinout a na lepší místnost neměl finanční krytí. Naštěstí zde byl Fügner, který nabídl řešení: najmul pro Sokol veliký sál „U Apolla“ v Ječné ulici za tehdy značné nájemné – 1800 zlatých ročně. Na zařízení místnosti náhradil půjčil anonymně bezúročně další tisíc zlatých. Výbor nabídku přijal a v nových místnostech tak byl položen základ rozkvětu Sokola.

Poprvé vystoupil Sokol na veřejnosti výletem na vrch Závist nad Zbraslaví u Prahy 11. května 1862. Sokolové se tak objevili na veřejnosti v malebném kroji, ve spořádaných útvarech a v ukázněném vystupování. Na Zbraslaví je vítala střelba z hmoždířů, slavobrána a předávání kytic. Na Závisti se rozvinula zábava, cvičilo se a zpívalo. Do Prahy se účastníci vrátili na lodích, ozářených bengálskými ohni. Fügner vyjádřil nad úspěšnou akcí své uspokojení dopisem členstvu, v němž nastínil, v čem spatřuje úkol Sokola:

„Zachovejtež ducha, který v Sokolu žije, a vbrzku bude za zvláštní čest považováno býti Sokolem! Toho, abychom dosáhli, především třeba, aby s přísností právě spartánskou šetřen byl od nás zákon, ježž jsme si ustanovili sami, abychom si osvojili ctnosti, jichž jména se skvíti budou na praporu našem. Necht' nás v pevný celek váže láska k vlasti, láska k řeči naší, necht' jsme spolek bratrů svorných, nerozdělených ni náhledy politickými, ni náboženstvím, budiž bohatý bratrem toho, jemuž osudem méně přisouzeno, kdo duševními silami pracuje pro blaho vlasti budiž upřímným bratrem Sokola, jehož pěst zdobí mozole práce poctivé. Bud'me střídmi jak v požívání všeho, co nám přírodou k posile dáno, tak v používání síly své, aby jméno Sokola vždy slavně znělo, aby všady, kam zavítáme, radostně volali krajané naši: Sokolům sláva!“

Sokolské výlety založily dobrou tradici a staly se významným prostředkem šíření sokolství a národního uvědomění. Spojeny s pochodem až 60 km, cvičením, nepohodlným nocováním a překonáváním nepřízně počasí tužily také tělo a učily kázní. Fügner spolu s Tyršem obvykle výlety připravovali a také se aktivně výletů účastnili. Pokud Fügner pro časově zaneprázdnění na výlet nemohl, výletníci mu poslali telegram a Fügner jim na něj odpovídal. Protože se tehdy nesmělo telegrafovat česky a do němčiny se účastníkům nechtělo, odesílali Sokolové telegram francouzsky a Fügner jim odpověděl italsky.

K prvnímu veřejnému cvičení došlo při slavnostním předání sokolského praporu. Stalo se tak v sále „U Apolla“ 1. června 1862.

FÜGNER JAKO NEUVĚŘITELNĚ ŠTĚDRÝ MECENÁŠ

K Sokolu vedle kroje patří také hudba a zpěv, to bylo Fügnerovo přesvědčení. Bylo jich třeba při pochodech, při slavnostech i při zábavách, které Fügner doporučoval v sokolském duchu pořádat. Sám byl milovníkem a znalcem hudby, proto v Praze postrádal stálý orchestr, který by měl vyšší uměleckou úroveň. Rozhodl se, že takový orchestr vybuduje při Sokole. Z Turnova povolal známého českého kapelníka Čenka Vinaře (1835–1872), který dechovou hudbu doplnil na smíšený orchestr o třiceti hudebnících. Fügner jim za 1270 zlatých zakoupil nástroje i obleky. Tento „Hudební sbor sokolský“ uspořádal 14. prosince 1862 na Žofíně první koncert s programem, jež sestavil sám Fügner. Koncert měl velký úspěch, ale finanční výsledek prvního i dalších úspěšných koncertů na krytí režie tak velkého orchestru nestačil. Sbor po pěti měsících zanikl. Jeho schodek ve výši 3220 zlatých zaplatil Fügner ze svého.

Počet cvičenců v Sokole stále rostl. Rozrůstala se také nabídka tělocvičných aktivit – o bohatýrský šerm, kterému se sám Fügner věnoval, o zápas, cvičení dívek však v té době ještě zůstalo jen u návrhu.

V dubnu 1863 se však objevila nečekaná komplikace. Budovu „U Apolla“ zakoupil řád školských sester a Sokol se musel přestěhovat do improvizovaných poměrů v Konviktu. Řešením by bylo vybudování vlastní tělocvičny, ale kde na to vzít? Fügner měl v té době

našetřeno 23 000 zlatých, za které chtěl zabezpečit rodině budoucnost zakoupením statku nedaleko Prahy. Zájem Sokola však opět převýšil. Místo statku zakoupil stavební pozemek v sousedství městských hradeb a rozhodl se postavit na něm dům s tělocvičnou pro Sokol. Výboru to oznámil v květnu 1863. Stavbu svěřil architektu Vojtěchu Ignáci Ullmannovi (1822–1897), jednomu z nejlepších českých architektů. A tak v dnešní Sokolské třídě vyrostla nejkrásnější tělocvična ve Střední Evropě. V neuvěřitelně krátké době bylo zahájeno cvičení – 9. prosince 1863.

NEJEN RADOSTI, TAKÉ STAROSTI

Od začátku se členstvo Sokola dělilo ve dvě strany. Jedna strana viděla především cestu k řádně odborně vedenému tělocvikovi. Sem se radil především cvičitelský sbor a sami cvičenci. Tělocvik považovali za základ činnosti, k němuž se ostatní činnost jen volně přimyká.

Druhá část se však snažila zapojit Sokol do různých radikálních politických akcí, jimiž se Sokol vystavoval jednak podezření ze stranickosti, jednak i kritice úřadů za překročení stanov. Fügner jako Sokol a starosta se snažil zachovávat přísnou nestrannost a nepolitičnost Sokola. Nebylo vždy snadné, aby v roli starosty uchránil Sokol přede vším, co by hrozilo rizikem rozpuštění.

Co Fügnera nepříjemně zaskočilo, byly narůstající problémy jeho zaměstnavatele. Zatímco pojišťovna *Nuova* jeho zásluhou v českých zemích zdárně prosperovala, v jiných zemích přestala plnit solidně svoje závazky. Fügner nechtěl krýt svým jménem nepravosti, které nezavinil, a v květnu 1863 rozvázal s pojišťovnou pracovní poměr. Následně mu nevyšla ředitelská místa v nově zakládané Hypoteční bance a v pojišťovně „Bohemia“. Navíc jej postihlo několik úmrtí v rodině – v r. 1862 mu zemřel bratr Ferdinand, v lednu 1863 milovaná matka a na podzim téhož roku i otec. Na jaře 1865 zemřela sestra Julie a v létě jeho tchán rada Turecký.

Fügner se však s ranami osudu dokázal vyrovnat. Štěstí nacházel ve šťastném kruhu rodinném i bratrském sokolském prostředí. Podle Tyršova vyjádření – „*jiným radost působit bylo jeho radostí nejvyšší*“. V únoru 1865 se rozhodl uspořádat pro Sokol další neokoukaný druh zábavy – maskární ples. Tyrš pro tento typ zábavy vyhledal v Jungmannově slovníku český název „šibřinky“.

Valná hromada Sokola v říjnu 1865 byla klidná, zmíněné dvě frakce urovnaly svoje spory. Ve vedení byl nadále Jindřich Fügner potvrzen. Bohužel krátce po valné hromadě stihla Fügnera a tím celou sokolskou organizaci pohroma. Po opožděné operaci furunklu v oblasti hýždě došlo u něj k otravě krve. Když 15. listopadu spěchal Tyrš do cvičení, potkal domácího učitele Novotného s předpisem na lék, který se dává jako poslední povzbuzení životních sil. Tyrš pochopil. Propustil cvičence domů, odvedl rodinu do přizemí, aby měl pacient naprostý klid a podal mu lék. Později popsal

poslední chvíle velikého člověka: „*Po chvíli pootevřel Fügner mdle oči svých, vyslovil mé jméno a stisknul mi ruku, pohlédnul na mne zrakem prosebným. Promluvil jsem k němu několik slov útěchy, ale on ještě jednou pozvedl oči svých a jakoby říci chtěl, že naděje více není, zamávnul rukou. Byl to poslední záchvěv životní. Položil jsem třesoucí se dlaň na srdce jeho, srdce to dobušilo, nejslechetnější srdce, které jsem poznal, srdce, o němž až podnes myslím, že mu rovného není a nebude.*“ Jako příčina jeho úmrtí byla zapsána „talovitost krve“, tj. pyémie, nákaza rozšířená z původního ložiska krevním oběhem.

UCTĚNÍ PAMÁTKY

Jindřich Fügner sdílí spolu se svým přítelem Miroslavem Tyršem mohyly na Olšanských hřbitovech, kde byli oba pohřbení. Součástí programu všesokolských slětů bylo vzdání holdu zakladatelům delegací sokolů. Na domě v pražské Sokolské ulici, kde zemřel, je umístěna pamětní deska.

Když se roku 1875 vzpomínalo desátého výročí úmrtí Jindřicha Fügnera, napsal o něm básník Jan Neruda (1934–1891): „*Jaký to muž! Dnes ještě musíme říci: Není mu rovného více mezi námi! Kdo, jako on, byl sobě tak plně vědom vlasteneckých povinností svých a kdo je plnil s takovou chutí a láskou jako on! Kdo pracoval jako on s nadšením nikdy neochabujícím a kdo, jako on, stál při tom skromně vždy jen v ukrytém pozadí! Kdo byl obětavý jako on a spokojen již spokojeností, šťasten štěstím jiných! ... Jeho vlastenectví neznalo jiných slov mimo sám čin, jeho nadšení jevílo se jen prací a budovalo národu hned chrám. Čisté nadšení jeho bylo srostlé s dýmavou jeho povahou a bylo živeno bystrým rozumem. Tak jako on miloval český národ, podobně vřelě a upřímně lásky ubohý národ český poznal posud málo.*“

Na památku prvního setkání Jindřicha Fügnera s Miroslavem Tyršem byla na myslivně Král umístěna pamětní deska: „*Z přátelství, které uzavřel pod tímto krovem Jindřich Fügner s Dr. Miroslavem Tyršem vzešlo sokolstvo spojující slovanský svět.*“ Po velké přestavbě myslivny je pamětní deska umístěna na plotě myslivny (Vzdělavatelé ČOS).

Dcera Jindřicha Fügnera Renata napsala otcí dojemný „vzkaz do záhrobí“ (Tyršová, 1926): „*Nežils nadarmo, můj drahý tatínku. Neklamal ses, když kdysi řekls, že chceš, aby Sokol se stal nejprzednějším ze všech evropských tělocvičných spolků. Nezústavil jsi netečníkům své drahé dědictví. Statisíce dnes vzhlízejí vděčně k Tvé světlé památce. To, co kořeny svými vyrostlo ze dvou velkých srdcí svých zakladatelů – Sokolstvo – je nejlepší ze všeho, co vytvořila česká síla organizační, nejlepší ze všeho, co kdy česká duše dala Slovanstvu.*“

DISKUSE

Byla to šťastná náhoda, která v r. 1860 svedla Jindřicha Fügnera a Miroslava Tyrše dohromady. Kdo z nich vyslovil jako první myšlenku na založení Sokola nelze

rozhodnout asi tak, jako otázku, kdo první stanul na vrcholu Mt. Everestu, zda Edmund Hillary nebo Šerpa Tenzing. Jisté je, že k záměru založit v českých poměrech tělovýchovnou organizaci dospěli oba muži při vzájemných diskusích nejčastěji při kávě v bytě Fügnerových. Oba znali cvičební soustavu Friedricha Ludwiga Jahna, která se díky jeho publikaci (Jahn & Eiselen, 1816) stala základem moderního tělocviku. Tyrš se s Jahnovým cvičením seznámil jako cvičenec a později také jako cvičitel v Malypetrových ústavu, Fügner pozoroval Jahnova cvičení při svých cestách Německem do Anglie.

Fiktivní rozhovor při kávě v pozdně noční době se u Fügnerových mohl odehrát asi následovně (Dvořáková, 1989):

Tyrš k Fügnerovi: „*Jahn dal německému tělocvikovi silný vnitřní náboj. Udělal z něho záležitost národní. My bychom něco takového také potřebovali. Ale muselo by to zcela vycházet z naší české podstaty a stát se to součástí jakéhosi našeho národního programu, jehož uskutečňováním bychom se připravovali pro budoucnost. Náš vzor patříují v tělocviku starých Řeků. ... Avšak je to jen víze, jen představa, která je neuskutečnitelná.*“ Na to rozhněvaně opáčil Fügner: „*Vyslovil jste skvělou myšlenku. Víím jedno, nesmíte ji pustit z hlavy. Musí se vás zmocnit. A musíte být připraven. Nevím, co na vás v životě čeká, ale věřím, že své poslání splníte.*“

ZÁVĚR

My dnes víme, že se smělý záměr oběma mužům podařil. Možná, že nebýt jich, by se našel někdo jiný, kdo by se takového úkolu ujal. Ale také není vyloučeno, že by se nikdo takový nenašel, a my bychom se nedočkali těch možná stovek sokolských tělocvičen v desítkách měst i mnoha menších obcí, kde se tehdy našlo dost obětavců, ochotných přiložit ruku k dílu. Nezažili bychom taková masová cvičení, jakými byly všesokolské slety. V řadě dalších zemí by neměli příklad, jak získat velkou část obyvatelstva pro pravidelnou pohybovou aktivitu, vždyť leckde vedle sokolského pojetí převzali od Sokolů i název své organizace. V neposlední řadě by nevyrostlo tolik vlastenců, ochotných bojovat za věc svého národa s nasazením vlastního života na úsvitu jeho samostatné existence, ale také proti oběma totalitním režimům.

LITERATURA

- DVOŘÁKOVÁ, Z. (1989). Jindřich Fügner. In: Z. Dvořáková Miroslav Tyrš – prohry a vítězství. Praha: Olympia, 22–35.
- HAVLÍČEK, V. (1948). *Jindřich Fügner*. Praha: Orbis.
- JAHN, F. L. & EISELEN, E. (1816). *Die Deutsche Turnkunst zur Einrichtung der Turnplätze*. Berlin: Auf Kosten der Herausgeber.
- TYRŠOVÁ, R. (1924). *Jindřich Fügner. Paměti a vzpomínky na mého otce*. Díl první. Praha: Český čtenář, ročník XVI., svazek 1.
- TYRŠOVÁ, R. (1926). *Tyršová R. Jindřich Fügner. Paměti a vzpomínky na mého otce*. Díl druhý. Praha: Český čtenář, ročník XVIII., svazek 3.–4.
- VZDĚLAVATELÉ ČOS (2017). Myslivna Na Králi – zde se setkal Tyrš s Fügnerem. *Sokolské památky* [online]. 22.11.2017. Sokolské památky | Detail příspěvatele Vzdělavatelé ČOS (sokolskepamatky.eu).

MUDr. Jaroslav Novák, Ph.D.

Lékařská fakulta UK v Plzni, Lidická 6, 301 00 Plzeň

e-mail: novakj@lfp.cuni.cz

Recenze

Critical reviews
of professional
publications

2024 – OLYMPIJSKÉ HRY SE NEKONALY

2024 LES JEUX OLYMPIQUES N'ONT PAS EU LIEU

PERELMAN, M.

Bordeaux: Édition du Retour, 2021,
192 p.

ISBN: 979-10-97079-50-5

Publikace francouzské provenience psané ve francouzštině nebývají příliš často citované v odborných kruzích zabývajících se sportem. Kniha, kterou autor předkládá v době, kdy se hlavní město Francie Paříž intenzivně připravuje

na pořádání Olympiády 2024, není jedinou prací, v níž tento architekt uvádí a argumentuje svůj velmi kritický pohled na sport a zde na olympijské hry. Třebaže jeho původním profesním vzděláním je architektura, dosáhl univerzitních stupňů vzdělání též ve filozofii a estetice a působil jako profesor na univerzitách v Lille a Paříž-Nanterre. Řada jeho prací patří do oblasti kritické sociologie sportu, kdy na některých spolupracoval s významným francouzským sociologem a filozofem sportu Jean-Marie Brohmem.

Perelman v reakci na nadšení představitelů města Paříž ohledně pořádání OH zahajuje svou knihu mottem: „*Není absurdní říci, že ve vztahu k olympijským hrám se dnes nastoluje dilema: věřit, či nevěřit v olympijské hry: to je možná ta hlavní otázka.*“ V jedenácti kapitolách rozebírá nejrůznější stránky přípravy olympiády v Paříži, postavení Mezinárodního olympijského výboru ve vztahu k pořadatelům olympijských her (OH) a ke sportovnímu hnutí a zamýšlí se nad sportem jako součástí současné kapitalistické společnosti. Názory autora možná mnohé čtenáře a zastánce moderního sportu až pobouří, ale domnívám se, že je nutné o OH hovořit nejen v superlativech a s úctou, s úctou k tradici a historickým hodnotám, ale že je zapotřebí všimnout si také jejich sporných stránek. Předkládaná recenze si klade za cíl seznámit stručně s obsahem knihy či vybranými tématy, jimiž se kniha zabývá, a autorovým náhledem na tento globální všesportovní jev, náhledem, který představuje velmi tvrdou kritiku OH a sportu.

Své úvahy autor zahajuje otázkou, zda věřit, či nevěřit v OH. Poněkud ironicky konstatuje, že nevěřit, znamená prohrěšit se proti pokroku, proti humanizačnímu procesu; věřit znamená záruku velké historické šance. Víra v OH je spojena

s „kulturou“, „výchovou“, „radostí“, jak uvádí Olympijská charta. Avšak autor sám se radí k těm, kteří nevěří a odmítají mluvit o budoucnosti OH, o propojení „olympizace“ světa a humanismu. Zvolení Paříže (jediného kandidáta) v roce 2017 v Limě za místo konání OH vidí autor nejen jako předmět politických debat a obchodních záležitostí, ale také jako hrozbu pro město, které se díky přípravám na olympiádu přeměnilo na největší staveniště od dob Hausmanna (komplexní modernizace Paříže za Napoleona III.), které poznamenává a narušuje život celé Paříže. Budoucí olympiáda se bude odehrávat na mnoha místech hlavního města Francie, dá se říci mnohdy v pleneru, ve veřejném prostoru (např. beach volejbal pod Eiffelovou věží). Přebudování Paříže je propojeno s opravou katedrály Notre-Dame, která byla poničena požárem v roce 2019, a stává se symbolem OH 2024. Autor předesílá svůj záměr co nejpřesněji analyzovat materiální organizaci, ideologii a politiku konání olympiády v Paříži. Soustřeďuje se na smlouvy k projektu olympiády, vztah pařížské radnice s Mezinárodním olympijským výborem (MOV) a legislativou MOV, na přípravné dokumenty, což jsou dokumenty ne příliš prezentované ve veřejném prostoru a které nazývá „šedou“ literaturou. Kriticky diskutuje ztotožňování zahájení OH s dokončením oprav Notre-Dame a celkově konání OH s ideou „olympizace“ pařížských památek, kdy jsou v podstatě kulturní památky přeměněny na olympijská zařízení, což Perelman považuje za degradaci kulturního dědictví.

Dále Perelman kritizuje nejasnost textu přípravných dokumentů hovořících především o pozitivích OH pro Paříž a nezmiňujících negativní dopady, nereflektující oponenty a petice proti konání OH, zejména od ochránců přírody,

architektů. Naopak politici a další podporující konání této globální sportovní akce podávali podle autor nepravdivé zprávy o počtech účastníků akcí propagujících konání OH 2024, což dokládá na tvrdých datech. Projekt „nezapomenutelných“ „velkolepých“ OH má za cíl rozšířit olympijský sen mezi populaci. Autor klade otázky: o čí sen se jedná, koho budou OH svátkem? Občanů – vždyt' tito Paříž během OH hromadně opustí!

Další téma spojené s konáním takového sportovních megaakcí souvisí s užitkem, který budou mít občané z obecné a sportovní infrastruktury po ukončení OH. I zde autor kritizuje v přípravných dokumentech vágně formulované přínosy, které, jak je všeobecně dokladováno z jiných takovýchto akcí, neslouží běžné populaci, a tedy ani obyvatelům čtvrti Saint-Denis, která je naplánovaná jako hlavní centrum pařížské olympiády a jež v současnosti patří k nejméně rozvinutým oblastem Francie s mnoha problémy ekonomickými, s obyvateli různé národnosti apod. Olympiáda má napomoci rozvoji této oblasti. Avšak jak budou moci tito občané využívat nové, ale mnohem dražší bydlení, budou mít lidé z těchto chudých vrstev zájem koupit si lístky na olympijské soutěže? Odhaduje se, že vstupenky budou stát v průměru 625 euro. Propagace OH si klade za cíl radikální „sportizaci“ mládeže skrze dlouhodobé školní programy a aktivizaci 10 milionů Francouzů k zapojení do sportování za pomoci programu „Sentez-vous sport“ (možno volně přeložit jako prožívejte/ užívejte si sport).

Ve své analýze se autor také věnuje udržitelnosti a životnímu prostředí. I zde je velmi kritický, když např. upozorňuje na rozpory související s budováním dopravní a sportovní infrastruktury. Některé oblasti Paříže jsou výrazně zasaženy

přestavbou a novou výstavbou spojenou s přípravou olympiády s proklamovaným cílem respektování udržitelnosti. Avšak pro stavební práce se dováží materiál ze vzdálených míst/lomů, enormně se rozšiřují vybetonované plochy, doprava produkuje a bude produkovat mnoho škodlivých emisí. Předpokládá se příjezd 3 milionů návštěvníků (což autor považuje za velmi optimistické, neboť v Riu a Londýně jich bylo pouze 300 000–500 000.), kteří využijí neekologické dopravní prostředky. Také ekonomické přínosy OH jsou podle Perelmana nadnesené a hodnotí „marketing jako optimistický, příliš optimistický“. Nepředpokládá, že se budou moci lokální producenti služeb (stravovacích a dalších) zapojit do olympijského dění, aby se přispělo k rozvoji dané lokality (opět existují příklady z jiných akcí, že k tomu obvykle nedochází a zisk nemají domácí, ale cizí podnikatelé a developeri).

Zajímavé a pravděpodobně málo známé poznatky Perelman prezentuje ohledně smluv mezi MOV a městem Paříž. MOV stanovuje finanční povinnosti pro město Paříž a organizační výbor OH a tito jsou odpovědní za všechno ohledně OH. Musí být zaručeno, že nic nenaruší přípravu a konání OH, žádné stávky, protesty apod. ani v samotném městě, ani v jeho okolí, k čemuž svůj souhlas kromě řady subjektů připojily i odbory (Sociální charta). Po finanční stránce si stanovuje MOV podmínky nakládání s finančními prostředky. Je exkluzivním držitelem všech práv a organizační výbor a hlavní francouzská sportovní organizace Národní olympijský a sportovní výbor (CNOSF) jsou mu v rámci olympiády podřízeny. Pokud by došlo k finančním problémům, pořadatelé musejí MOV uhradit, co je určeno ve smlouvě, a ztráty hradí pořadatelská země, čili, jak konstatuje Perelman, občané. Veškeré právní záležitosti

a případné spory jsou podřízeny švýcarskému právu, nikoliv francouzskému, i přes případné rozpory v těchto právech, a Arbitrážnímu soudu v Lausanne. V souvislosti se záležitostí svobody občanů, s ekonomickými a právními aspekty, které jsou uvedené ve smlouvě k OH 2024, pokládá autor otázku, zda Francii nebude jednoduše odebrána její suverenity ve prospěch MOV. Také připomíná proklamaci, že MOV představuje mezinárodní nestátní organizaci s neomezenou dobou existence, existující v rámci švýcarského soukromého práva, jejímž cílem není zisk!

Velký prostor Perelman věnuje Olympijské chartě. Ta čítala ve své prvotní podobě (ještě ne pod názvem Olympijská charta) několik řádek, až se po více jak sto letech stala textem dlouhým přes 100 stran, jakousi „kodifikací“ olympismu s právy, ale také povinnostmi; vše „pro lepší svět“, humanismus a mnoho dalších hodnot. V roce 1949 se v chartě objevil pověsný článek, že „se nepřipouští žádné rozdíly ohledně země či jedince z důvodů barvy, náboženství či politiky“. Olympismus se v chartě propojuje s kulturou a výchovou, představuje filozofii života, zdůrazňuje radost z úsilí atd. Zde Perelman opět rozebírá mnohé „pozitivní a humánní“ principy. Pochybuje o možném harmonickém rozvoji člověka v mírovém světě usilujícím uchovat lidskou důstojnost. Dává příklady negativních dopadů vrcholového sportu na organizmus sportovců, připomíná nekonání či bojkoty olympiád různými zeměmi z různých politických důvodů (invaze, válečné konflikty, apartheid), pochybuje o možnosti naplnění principu vzájemného porozumění, ducha přátelství, solidarity a fair play, když hlavními cíli soutěží jsou výkony, rekordy, porovnávání úspěchů zemí v podobě až „šovinistické a nacionální hysterie“.

Dále se autor zamýšlí nad, podle něj, chybnými hodnotami OH. Kritizuje nákladnost činnosti MOV, entusiasmus francouzských představitelů po zvolení Paříže místem OH 2024. Volba proběhla během několika vteřin jednohlasně, když Paříž byla jako jediný kandidát (další dva po odmítavých referendech občanů a ekonomických vyhodnoceníh odstoupili) zvolena za místo konání OH 2024. Toto jednání stálo 1,5 mil. euro (doprava členů výboru, hotely atp.). MOV považuje Perelmana za nedemokratickou organizaci, v níž působí politicky a ekonomicky mocní, zejména muži. Také se zamýšlí na názvem OH, kdy se nejedná o hru/hry, ale o sport a soutěže s cílem být lepší, úspěšnější než ostatní. A idea setkávání se sportovců, navazování přátelství není naplňována, protože sportovci v pokojích olympijské vesnice se soustředí a připravují na svou soutěž, relaxují u mobilních telefonů a nijak často se navzájem nestýkají, pokud vůbec (třeba i kvůli Covid-19).

Prostor, v němž se vše odehrává, je přetvářen z přírodního na umělý, betonový, strukturovaný, s umělými překážkami. Příroda sama se stává překážkou sportu. Na výstavbě sportovišť a zázemí pro OH 2024 se intenzivně podílí organizace Pařížský urbanistický ateliér (APUR). Se záměrem zvýšit atraktivitu Paříže, sociální kohezi ve městě a další se budují stavby zabírající obrovské plochy veřejného prostoru. Na druhou stranu by možná mnohé bylo postaveno i bez OH, anebo naopak to, co je potřebné, se kvůli alokaci zdrojů pro OH nepostaví. Také sliby vytvoření nových pracovních míst jsou zde zpochybňovány. Většinou se jedná o dočasná, nekvalifikovaná pracovní místa a ani ty kvalifikované posty po skončení OH se neuchovají, nebudou již zapotřebí.

V poslední kapitole „Dvacet jedna tézí o století sportu“ Perelman charakterizuje sport v souvislosti se společností. Ve společnosti, stejně jako ve sportu, dominuje soutěž, a to i přes rozdílné politické systémy, kdy všichni bojují se všemi. Novodobý sport se rozvinul jako politický a ekonomický projekt v rámci kapitalistické ekonomické politiky uspořádané globálně, v rámci kapitalismu třetího věku. Tím se sport liší od svobody, na níž staví hra, i ta, která je založená na pohybové aktivitě či svalových cvičeníh. V posledních letech se sport stal neaktivnější a nevykonnější oblastí pro světový ekonomický rozvoj společnosti s vsudypřítomným prodejem značek, s transfery sportovců, sázením, vše podpené mocnou a účinnou ideologií zdraví, mládí, výchovy, kultury. Sport dobyl celou planetu. Působí v něm trenéři administrátoři, podnikatelé a jiní tvořící dle Perelmana novou *světovou transnacionální třídu* pohybující se v novém světovém řádu, rozvíjející turismus a nové technologie, obchod a soutěžení vymykající se hranicím států. Perelman zmiňuje i e-sport a srovnává jej s Olympijskou chartou. E-sport by podle něj mohl vyřešit aktuální problémy s kandidaturou měst pro pořádání OH a vybírat e-města pro e-hry. Na tom mají zájem firmy obchodující s „velkými daty“ (big data). Někdejší časová periodicitu sportu je dnes podřízena obchodu (např. fotbalové soutěže běží nepřetržitě po celý rok). Přírodní střídání času (den-noc, roční období) je nahrazeno umělým časem sportovním. Na sport je navázán cestovní ruch, návštěvy sportovníh událostí, z nichž profitují a které podporují velké obchodní, finanční a informační firmy. Sport je propojován s dalšími zábavními akcemi pro zvýšení obchodní úspěšnosti. Se sportem spojený turismus narušuje život obyvatel, kteří jej podporují stále

méně a méně, a který je nutí unikat z jejich vlastních měst. Doping, násilí, rasismus jsou přítomny ve sportu, znamenají evidentní demonstraci neblahé podoby sportu. Tyto nešvary sport neohrožují, nekazí jej, ale samy jej organizují, v souladu se společností, v níž se vyskytují a která je definitivně přijala. Ti, kteří dopují, či umřeli z této příčiny, se stávají hrdiny, mučedníky sportu. Se sportem se pojí i záležitosti sexuality. Sportovec je sexuálním objektem par excellence – intenzivní vizualizace těla je eroticky zabarvena, čemuž napomáhá i současná sportovní móda.

Stávající enormní medializace sportu využívá neustále se rozvíjející audiovizuální technologie, což Perelman nazývá *planetárním audiovizuálním sportovním systémem*. Sportovní soutěžení už není jen o dosažení rekordu či o výhře, je to podívaná, divadlo vytvářející určitou vizi. Stadiony, sportovní zařízení jsou technologickými místy, kde nejde jen o sport, ale kde technologie zprostředkovávají novou podobu světa, ovlivňují ještě více emoce diváků skrze velké obrazovky a mnohé efekty, realita se posouvá na vyšší úroveň v podobě „smart“ stadionů. Sport už není jen medializován, ale je sám médiem, nejmocnějším na světě, autor jej nazývá *ultramédiem*. Bez přestání jsou chrleny výsledky, statistiky a vyprávění, které naplňují prostor podobně jako čas. Sport se nikdy „nezastavuje“. Vášeň ke sportu se transformuje do vášně „obrazu sportu“, je to planetární audiovizuální systém, který zapouští kořeny do národních států a stává se jednotnou světovou superstrukturou. V závěru Perelman velmi tvrdě konstatuje, že sportovní soutěž je místem, kde se líhne rasismus, nacionalismus, násilí a doping.

Kniha, kterou autor předkládá v době, kdy se hlavní město Francie Paříž intenzivně připravuje na pořádání Olympiády 2024, není glorifikací pořadatelské země a olympijských her, ale velmi silnou kritikou světového svátku sportu v globalizované kapitalistické společnosti. Nakolik se s názory prezentovanými v knize ztotožníme či je odmítneme, je na nás čtenářích. Faktem však zůstává, že kritika OH a velkých sportovních akcí se objevuje stále častěji. Je upozorňováno na astronomické částky vkládané do jejich pořádání, když původní odhady byly i několikanásobně nižší, na neefektivnost sportovních zařízení, která po skončení akce velmi často nejsou využívána a chátrají, na enormní zisky velkých a bohatých investorů a firem na straně jedné, a na chudobu občanů, kteří museli často bez náhrady opustit svá bydliště kvůli výstavbě infrastruktury související s akcí. Znamé jsou špatné, někdy život ohrožující pracovní podmínky zejména nekvalifikovaných pracovníků podílejících se na přípravě sportovních megaakcí. A stále častěji se setkáváme s protesty proti environmentálním dopadům velkých sportovních svátků, i s odmítavými postoji vůči akcím u obyvatel měst, která mají zájem se o pořadatelství ucházet. A nejen to, knihou prolíná i oslabení autentičnosti a ryzosti sportu, který dnes ztrácí svou demokratickou podobu, v němž začal převládat governmentalismus, tj. řízení veškerého dění ve sportu z nejvyšších struktur, z pozice mocných, kteří mnohdy stojí v čele nejen mezinárodních sportovních organizací, ale i obchodního či politického světa. Elitní sport a sport pro všechny, včetně jeho soutěžní podoby, se tak, podle mého názoru od sebe vzdalují. S názory autora

nemusíme souhlasit, ale měli bychom se velmi intenzivně zamýšlet nad mnohými tématy a argumenty, které kniha diskutuje, a usilovat o to, aby si sport uchoval své správné hodnoty obohacující společnost a její členy.

doc. PhDr. Irena Slepíčková, CSc.

UK FTVS, José Martího 31, 162 52

Praha 6-Veleslavín

e-mail: slepickova@ftvs.cuni.cz

ZAŘÍZENÍ PRO SPORT A TĚLESNOU VÝCHOVU V ČESKÉ REPUBLICCE

SPORT AND PHYSICAL EDUCATION FACILITIES IN THE CZECH REPUBLIC

FLEMR, L.

Praha: Nakl. Karolinum, 1. vyd.,
2022, 190 s.

ISBN 978-80-246-5198-9

První silný dojem z monografie: autor přistupuje ke sportu jako k multifaktorovému tématu. Správně se tak věnuje stále sílicímu problému tohoto fenoménu – stavu, nárokovatelnosti a využitelnosti sportovní infrastruktury. Text se v zásadě zabývá široce nazíranými prostorovými podmínkami sportovních zařízení jako dosud u nás nedostatečně probádané oblasti sportu, problémy dlouhodobé koncepční koordinace, a to při respektování rozlišení tematicky relevantních specifíků vrcholového, výkonnostního a rekreačního sportu. Využívá při tom metodu

případových studií. Výstupem pak je zajímavý, vysoce informativní a čtivý vhléd do problematiky, včetně témat jako kritický pohled na školní tělocvičná zařízení či urbanistické ukazatele v období totalitní minulosti ČR.

Se znalostí věci nás seznamuje s ilustrativním fenoménem zvolené tematiky, kterým je mj. Centrum vrcholového sportu, jako svérázný model socialistického „plánování“ na půdě vrcholového sportu, dnes výraz tradiční lokality snahy o jeho aktualizovanou renezanci (Nymburk).

Autor nás provází i spíše spleťtými cestami a cestičkami „demokratizace a decentralizace“ zařízení pro sportování našich občanů včetně administrativních a finančních problémů s tím spojených. Problémů rezultujících v nepoměr prostoru pro neorganizovaný volnočasový sport vzhledem ke státěm preferovaným organizovaným formám výkonnostního sportu. Naše století tuto situaci zohledňuje v urbanistických plánech velkých měst, autor příhodně zmiňuje i přímé a nepřímé důsledky nepoměru sportovní infrastruktury mezi městy a venkovem i na pozadí migračních procesů, nebo občany zajímavící nedostatek cyklostezek a prostoru pro lokomoční aktivity. Text věnuje zvýšenou a opakovanou pozornost názorům veřejnosti na existenci a fungování Národního olympijského centra v Nymburce cestou dotazníkové metody cca 310 respondentů, když převažující pozitivní postoje zde vyjadřují i vysokou míru prestiže a popularity vrcholového sportu (sportovců).

Vývoj a aktuální stav budování sportovní infrastruktury v ČR autor monografie tematicky zvládá, jako náš přední odborník na tuto problematiku, a cestou prezentace zjevně náročně konstruovaných tabulek nás přivádí

k zásadnímu tématu: „Kde Češi nejčastěji trénují?“ Zmiňuje zvyšující se popularitu outdoorových (či dokonce adrenalinových) aktivit, které však nejen z důvodů finanční náročnosti nejsou masově ukotveny. Floorbal naopak v indoor aktivitách svoji masovou popularitou spíše vybočuje. Autor zde trefně připomíná i časté „důvody“ lidí k nesportování, které lze subsumovat pod běžně nikoli často frekventovanou kategorii „lenost či pohodlnost“. Správně se zde v zásadě připomíná, že problematika sportu je „integrovaný společenský jev“, viditelně i skrytě ukotvený v kulturních, ekonomických, politických či dokonce náboženských problémech místa a času. Text tak nabízí čtenáři i novější údaje o preferencích sportování různých kategorií obyvatelstva dle věku či pohlaví. Na straně 62 zaujme krátká zmínka o zřejmě narůstajícím problematickém fenoménu „sportu“, jeho elektronické podobě známé dnes jako e-sport.

Autor se na pozadí již v úvodu nastíněné strukturace sportu zamýšlí i nad specifickými kritérii pro budování a využití jednotlivých úrovní sportu (rekreační, výkonnostní, vrcholový) včetně tendencí přiblížit dostupnost sledování vrcholového sportu přímým divákům.

Libor Flenr nás dále provází ilustrativně koncipovaným procesem budování sportovní haly – počínaje výběrovým řízením, problematikou státních dotací, aspekty multifunkčnosti sportovního zařízení, predikci možností jejího využití, cen služeb. Poněkud odlišně čtenářsky rezonující je poučená prezentace krystalizace myšlenky vybudování parkourové haly přes nápad, financování, hledání prostor. A konečně – skvělý pocit vzniku jedinečné atmosféry Genia loci.

Větší čtenářský zájem zřejmě vyvolá obdobný přístup k finančně snad nejnáročnější výzvě – budování zimních stadionů. Zde zaujmou i občanský zajímavé údaje o provozních nákladech či vstupném pro veřejnost. Finanční analýza Středočeského zimního stadionu je jistě cenným příspěvkem do praktických vědomostí zejména sportovního manažera. O grafech závislosti spotřeby elektřiny a tepla na teplotě vzduchu v současné energetické krizi nemluvě! Autor shrnuje konstatováním nedostatečné provozní podpory z veřejných zdrojů. A to nejen v kontextu deklarovaného principu fungování sportovních zařízení na principu „Sport pro všechny“.

Marketingové praktiky na půdě budování sportovních zařízení autor dobře ilustruje i na případu posunu od tradičního budování na pohybové aktivity jasně zaměřených plaveckých bazénů směrem ke spíše zábavné zážitkové scéně aquaparků. Akcentuje smysluplnost prvně jmenovaných a cestou vyhodnocení slabých a silných stránek šesti vybraných pražských bazénů konstatuje jejich nezastupitelný význam zejména pro širší veřejnost za situace, kdy možnosti celoročního plavání v ČR jsou stále značně omezené.

Sportovní vybavenost základních škol v ČR jistě tvoří z hlediska sportovní motivací klíčovou oblast významu sportu na půdě vzdělání, výchovy a socializace jedince. Autor nás s nepochybnou znalostí problematiky na cca 20 stranách provází různými aspekty prostorových a materiálových podmínek pro výuku tělesné výchovy na základě jistě nejen organizačně náročného průzkumu téměř tři tisíc českých a moravských základních škol a víceletých pražských gymnáziích dokládá již tušenou či diskutovanou disproporci v prostorové nabídce jednotlivých škol (Praha

nejomezenější), problematičnost sezónního využití venkovních prostor pro sportování žáků, rozdíly mezi využitím vlastních tělocvičen v případě veřejně a soukromě spravovaných škol či názory učitelů tělesné výchovy na daný stav materiálního zázemí jejich předmětu. Zde zůstává stálým a jaksi nehybným tématem jak zásadní poslání a funkce školní tělesné výchovy, tak i princip hodnotících kritérií či hodinové dotace tohoto předmětu.

Text monografie vrcholí zásadním tématem vývojových trendů soudobé sportovní infrastruktury, když vedle již zmínovaných materiálních a finančních aspektů se do popředí dostává i související otázka multifunkčnosti sportovních zařízení (velká nákupní centra a sportovní zařízení), hybridní koncepce sportovišť, problematičnost úzce specializovaných sportovišť (dámská fitness centra), provázanost sportovišť s obydlými oblastmi, jejich dostupnost, bezpečnost a logická koncepčnost budování cyklostezek, propojování sportovních a aktivit zábavy, předjímaní demografického vývoje, obrana před vandalismem. Upozorňuje i na zpravidla překonané dosavadní kroky v budování sportovní infrastruktury. Autor zcela rozumně hodnotí stávající nepoměr budování sportovních zařízení v rovině vrcholového a rekreačního sportu a horuje pro to „primárně projektovat sportoviště pro širokou veřejnost“ (s. 142). Z hlediska všestranného vývoje jedince a společnosti, zdravotního stavu obyvatel a smysluplného trávení volného času koncepce jistě nepřehlédnutelně podnětná.

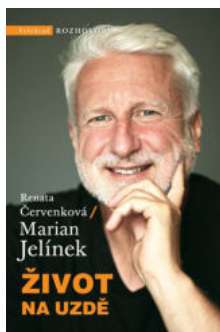
Práce Libora Flemra je v české kinantropologické literatuře krok ojedinělý a vzhledem ke stavu našeho sportu v širším kontextu velmi přínosný. Zahrnuje široké spektrum relevantních témat a možná i lehce redundantní sumu

statistických informací. Naopak ve zmnice o moto GP města Brna by měl konstatovat, že jde o již zrušený dlouhodobě problematický podnik. Téma financování, organizace a filozofie přístupu ke sportu z vládního pohledu by si zasloužilo i další zmínku, tedy existenci problému opředené Národní sportovní agentury.

Textu by prospěla přinejmenším krátká zmínka o zásadním kulturním rámci dané problematiky, kterou je téma sedavé společnosti – nezbytnost pohybu ve většině profesí, v domácnostech a individuálních formách dopravy. Tedy imperativ kompenzace tohoto stavu cestou pravidelného sportování, a tedy i na půdě rozšiřující se nabídky sportovní infrastruktury. Stejně i zmínka o neočekávaně se měnících podmínkách funkce školy, školních sportovišť, výuky tělesné výchovy v podmínkách lock downu. Výzva nejen pro školy, ale i pro širší veřejnost, jak případně uzávěry sportovišť překonat vlastním individualizovaným sportováním. Možná jako motivace i pro věrme trvale „normální časy“.

Vydání recenzované monografie jako pečlivě koncipované a faktograficky plně podložené je nejen přínosem pro současnou kinantropologii, ale, a to nebývá vždy pravidlem, i pro širší odbornou veřejnost.

prof. PhDr. Aleš Sekot, CSc.
FSpS MU, Kamenice 753/5, 625 00
Brno
e-mail: sekot@fsps.muni.cz

ŽIVOT NA UZDĚ

LIFE UNDER CONTROL

ČERVENKOVÁ, R.,
JELÍNEK, M.

Praha: Vyšehrad, 2021, 240 s.

ISBN 978-80-7601-531-9

Knižní rozhovory nakladatelství Vyšehrad na sebe sportovně laděné čtenáře upozornily pravděpodobně teprve nedávno, a to sice titulem *Labyrinth pohybu*, který nám přibližuje holistický pohled prof. Pavla Koláře nejen na zdraví, pohyb a psychiku člověka, ale i stav společnosti. Podobným způsobem dává novinářka Renata Červenková nahlédnout i do světa Dr. Mariana Jelínka, mentálního kouče a bývalého hokejového trenéra.

Média nahlízejí Mariana Jelínka často redukcionisticky. Totiž jako člověka, který se s primárním odkazem na dlouholeté kondiční trénování hvězdného Jaromíra Jágra etabloval sám pro sebe v novém oboru mentálního koučinku. Mentální kouče přitom na základě některých veřejných vystoupení není obtížné vnímat jako sebestředné

a familiárním pozitivismem překypující osoby, které se ze všeho nejraději chlubí tím, kdo jsou, co dokázali, s kým vším spolupracují nebo kdo je jejich kamarád. Takový pohled na Mariana Jelínka, absolventa UK FTVS a doktora kinantropologie, by byl ovšem nejenom redukcionistický, ale dokonce mylný. Přečtením knižního rozhovoru nahlédneme, že Jelínek je zejména přemýšlivým intelektuálem. Díky svým zkušenostem a sečtělosti je schopen nahlížet na sportovce nezvyklým způsobem. Primárně totiž nahlíží podstatu každého sportovce, kterou je lidská psychika, resp. slovy Jelínka „subjektivní vnitřní svět“, jenž bývá obzvlášť v dnešní digitální době přeplněn emocemi, strachy a úzkostmi. Trenéři by se neměli zajímat pouze o zdokonalování podnětů pro zvýšení sportovní výkonnosti, tedy o zlepšení kondičního tréninku, techniky, výživy apod., ale měli by se více zajímat právě o „subjektivní vnitřní svět“ sportovce. Jelínek vztah tréninkových podnětů a duše vysvětluje poutavým příměrem. V něm vystupují tréninkové podněty jako semínka, která se trenéři nebo učitelé pokoušejí zasít, duše sportovce potom jako poušť nebo úrodná půda. V poušti (obrazu neklidného nesoustředěného vnitřního světa zmítaného emocemi, vnějšími impulzy, ale i zaměřením se na výsledek bez přímé silné pozitivní citové vazby na činnost jako takovou) se semínko neuchytí, v úrodné půdě (obrazu psychiky klidné a soustředěné, neovládané vnějšími impulzy, ale schopné efektivní seberegulace a vášnivě inklinující k činnosti jako takové) se semínka vyraší krásná rostlina.

Jednou ze základních podmínek pro to, aby duše byla úrodnou půdou, je láska k vykonávané činnosti. V této souvislosti

dodnes Jelínek hovoří o Jágrovi, který byl tak fenomenálním hráčem zejména proto, že „miloval hru jménem lední hokej“. Milovanou činnost vykonáváme pro ni samotnou, jsme k ní přitahováni a nepotřebujeme vnější pobídky a motivy. To ovšem neznamená, že v dané činnosti nechceme uspět, dosáhnout výsledků, řadit se mezi nejlepší. Jelínek ale upozorňuje na fenomén moderní doby: jsme tlačeni k lepším výkonům, větší produktivitě, vyšším cílům, nikdo už „nám ale nepřipomíná, že máme milovat život“. Právě láska k životu (vášeň pro aktivitu) a touha v ní uspět přitom vytváří optimální energii vedoucí k maximálním výkonům.

Mentální koučové obecně často zmiňují pojmy jako výkon, produktivita, maximalizace aj. Je zřejmé, že jsou vyhledáváni zejména jedinci, kteří chtějí uspět. Sám Jelínek ale před tímto zaměřením varuje, když tvrdí, že danou aktivitu nelze dlouhodobě úspěšně vykonávat proto, abychom se pochlubili dobrou fotkou na Instagram. Zároveň pedagogicky upozorňuje, že „nejdřív bychom měli vychovat dobrého člověka a teprve potom dobrého sportovce, herce nebo učitele...“. Proto Jelínek mimo jiné v odpovědích na otázky navrhuje, aby byli školáci vedeni k sebepoznání. Vždyť k čemu jsou všechny znalosti společenských i přírodních věd, když dítě nebude znát to celoživotně nejucennější: totiž sebe sama? V tomto ohledu se Jelínek často odkazuje na starověké myslitele, zejména Platóna, kteří nabádali ke stejnému již před více než dvěma tisíciletími. Zvláštní důležitost v sebepoznání přisuzuje Jelínek poznání emocí a schopnosti vlastní emoční seberegulace. V souladu s americkými kolegy oboru mentálního koučinku emoce přirovnává ke slonovi, rozum potom k jezdcí, jenž má slona řídit ze

správných pohnutek a hodnot (morálka jedince) správným směrem (jeho společenské cíle, smysl).

Neschopnost zvládat vlastní emoce dává Jelínek do souvislosti s celospolečenským zhrubnutím a vulgaritou. V tomto okamžiku možná čtenáře napadne, že se jedná o dalšího samozvaného moralistu tepajícího současnou společnost a dobu. Dost už je pětisetstránkových svazků, v nichž na přebalu knihy zasmušile se tvářící vzdělanec překypuje odsudky a pesimistickými predikcemi budoucnosti. Svazky, v nichž každá druhá věta začíná slovním spojením „Měli bychom...“, nebo rovnou „Musíme...“. Kniha *Život na uzdě* ovšem do této kategorie našťestí nezapadá. K moralistickému tónu některých pasáží vedou spíše mírně tendenční otázky novinářky Červenkové. Sám Jelínek opakovaně tvrdí: „Začneme u sebe“, protože chceme-li změnit svět „musíme změnit sebe sama“.

Marian Jelínek je intelektuálem se značným dopadem na sportovní prostředí České republiky. Prostřednictvím celé řady svých knih (např. *Vnitřní svět vítězů*, *Strach je přítel vítězů*, *Neztraťte motivaci v době blahobytu*, *Sport výkon a metafyzika*), poutavých a velmi oblíbených přednášek i přímého koučinku ovlivňuje tisíce amatérských i profesionálních sportovců, trenérů a učitelů. Mnohým z nich pomohl k vyšším výkonům a mnohé z nich inspiroval ke vzdělání, když jim poutavou formou představoval poznatky filozofie a psychologie. Nenaslouchali by mu přitom, kdyby v jeho přednáškách nevnímali a mezi jeho řádky nevyčetli, že si přednášená témata sám osobně prožil. Jinými slovy, že Jelínek kombinuje moudrost filozofie s vědou, vlastními zkušenostmi i poznatky získanými přímou komunikací se špičkami řady oborů lidské činnosti. Hovoří-li například o „*cílovém fetáctví*“,

totiž silné výkonové motivaci zaměřené na cíl, byl sám kdysi cílovým feťákem.

Kritici, většinou z řad konzervativních akademiků, Jelínkovi vyčítají mnohé. Nejčastěji, že produkuje jednu knihu za druhou, přičemž se podle nich nikdy nejedná o ucelenou hodnotnou teorii nebo nauku, ale spíše o povrchní soubor všeho, co Jelínka zrovna zaujalo (od behaviorismu po buddhismus, od náboženských příběhů až po poznatky neurovědy, od Krista po Jágra). Sportovní psychologové zase upozorňují na fakt, že Jelínek není vystudovaným psychologem, ale trenérem. I proto Jelínek sám o sobě hovoří jako o mentálním kouči a nikoliv sportovním psychologovi. Na práci se sportovcovou psychikou by ovšem neměli mít patent pouze vystudovaní psychologové. Naopak platí, že v oblasti psychologie by se měli intenzivně vzdělávat a své poznatky publikovat právě trenéři, neboť oni jsou se samotnými sportovci v nejtěsnějším kontaktu. Možná se za kritikou akademiků a psychologů skrývá to, co Jelínek označuje pojmem „*emoční jedy*“, mezi které řadí zejména závist a strach. Závist akademiků, že sportovci Jelínkovi naslouchají a jeho knihy jsou k dostání v každém knihkupectví. Strach, že když trenéři budou dělat svou práci správně a pracovat s vnitřními světy sportovců v souladu s Jelínkovými doporučeními, nebude sportovních psychologů příliš potřeba.

PhDr. Jan Busta, Ph.D.
UK FTVS, J. Martího 31,
162 52 Praha 6-Vešslavín
e-mail: busta@ftvs.cuni.cz

ZPRÁVY Z KONFERENCÍ

CONGRESS NEWS

ZPRÁVA Z EUROPEAN COLLEGE OF SPORT SCIENCE (ECSS) KONFERENCE (SEVILLA, 2022)

V kulturním centru španělského jihu, v Seville, se v letošním roce uskutečnil již 27. ročník sportovně-vědecké konference konané pod záštitou neziskové organizace European College of Sport Science (ECSS). Již od svého založení roku 1995 pořádá vědecká společnost ECSS globálně pojaté konference, kterých se účastní až tisíce vědců, doktorandů, trenérů, novinářů a nadšenců z celého světa. Veřejně proklamovaným cílem organizace je být světovým lídrem v oblasti promování a aplikace multidisciplinárním způsobem pojaté vědy ve sportu, pohybu a zdravém životním stylu.

Sevillská konference se uskutečnila ve dnech 31. 8. – 2. 9. Účast byla podmíněna úhradou registračního poplatku ve výši 650 euro. V ceně nebyl pouze vstup na veškeré přednášky a sekce, ale i občerstvení, zahajovací ceremoniál spojený s recepcí, přidružená výstava SPORTEX, závěrečný ceremoniál a večírek. Jen samotný stručný program konference spojené s výstavou zaujímal 87 stran formátu A4. Tři dny, do kterých bylo vměstnáno 129 zvaných a 707 přihlášených přednášek, představení 507 tištěných posterů a 213 e-posterů. Konferenci navíc předcházelo 7 tematicky úzce zaměřených satelitních symposií konaných 30. 8. Přednášky se odehrávaly v 9 konferenčních sálech od brzkých ranních až do pozdních odpoledních hodin, přičemž mikrofon si předávali vědci z celého světa.

Prevažující většina přednášejících pocházela z Velké Británie, Francie, Itálie a Německa. Velmi vysoké zastoupení měli logicky domácí Španělé. Také Česká republika měla své zastoupení, přesněji se jednalo o 4 přednášky, 5 posterů a 1 výstup při satelitním symposiu. První česká přednáška J. Pleška (*Ageing and running impact loading in different footwear – preschoolers vs. young adults*) se týkala problematiky

výběru vhodných běžeckých bot pro děti a mládež. Následující den přednášela M. Rygelová (*Walking ontogenesis in typical developing preschool children: waveform kinematic analysis*). O necelé dvě hodiny později vystoupil D. Jandačka, děkan Pedagogické fakulty Ostravské univerzity (*Sex differences in Achilles tendon T2 relaxation time in runners*). Poslední den konference vystoupil M. T. Janíkov (*Effect of inter-repetition rest duration on performance during 50 maximal repeated countermovement jumps*). Při satelitním sympoziu s názvem *Physiology and Biomechanics of Canoe Slalom* přednášel také autor tohoto článku (*Body morphology for elite slalom paddlers*) o somatických parametrech determinujících vrcholovou výkonnost ve vodním slalomu. Kvantitativně podobné zastoupení mělo Slovensko a Maďarsko, ale také Litva a Ukrajina. Zastoupení menších států západu (např. Rakousko, Portugalsko, Nizozemsko) bylo výrazně vyšší. Domnívám se, že český příspěvek vědě o sportovním tréninku by měl odpovídat širšímu zastoupení. Hlavním problémem bude pravděpodobně stále přetrvávající jazyková bariéra, částečně možná i vysoké konferenční náklady. Zdokonalování anglického jazyka včetně specifických dovedností, jako je odborná prezentace v angličtině, je v rámci českého doktorského studia stále podceňováno. Bylo patrné, že doktorandi a post-doktorandi západu se v angličtině cítili sebevědoměji. Čtyři mladí akademici a jedna akademička vystoupili v rámci posterové sekce. Ta probíhala formou komentované výstavy vlastního vědeckého posteru. Almou Mater 7 z celkem 10 zúčastněných Čechů byla Ostravská univerzita, tři potom UK FTVS v Praze.

Přednášky byly rozděleny do 75 minut trvajících a tematicky vymezených bloků, které probíhaly paralelně v celkem 9 konferenčních místnostech. Pro jednotlivce tak bylo nemožné stihnout vše, a chtěl-li by detailně pochopit problematiku všech přednášek, musel by prezentace s uváděnými zdroji studovat několik let. Bylo nutné pečlivě studovat zmíněný konferenční program a navštěvovat jen přednášky skórující profesnímu či výzkumnému zájmu. Dále bylo vhodné zúčastnit se přednášek světových kapacit v oboru – inspirativní bylo nejen jejich detailní pochopení problematiky oboru, ale i rozdíl v přednášení v porovnání s doktorandy a postdoktorandy. Ti často zabředli na několik cenných minut do statistické analýzy, v níž zanikly důležité závěry a sdělení pro praxi. Fyziolog George Brooks, americká kapacita ve výzkumu laktátu a metabolismu vůbec, svou přednášku naopak začal závěry a po něm navazující prezentace Davida Bishopa byla ve své podstatě dlouhou edukativní animací, která shrnovala důležité poznatky pro méně specializované vědce, aniž by ovšem ztratila hloubku pro ty, kteří vyžadují detailnější biochemické vysvětlení fungování lidského metabolismu.

Každý den mě při vstupu do auly sevillského konferenčního centra Fibes překvapil čilý ruch pramenící z živých diskusí mezi stovkami účastníků. Největším kapitálem podobných konferencí je, kromě sdělení objevů, propojování vědecké komunity a navazování zahraniční spolupráce. K plnému uvědomění globalizace vědy dospěje účastník v momentě, kdy nedokáže prakticky rozeznat power-pointové prezentace Číňana, Kolumbijce či Brita. Všichni používají stejnou angličtinu, statistiku a citační normy. Všichni využívají stejné struktury práce a myšlenkové koncepty. To vše maže národnostní a kulturní rozdíly mezi účastníky a umožňuje pohyb osob po sportovních a tělovýchovných pracovištích celého světa. Celá konference probíhala ve velmi přátelském duchu. Několikrát jsem byl po přednáškách svědkem toho, jak se světové

kapacity v roli porotců a moderátorů jednotlivých sekcí přátelsky vyptávaly na detaily výzkumu přednášejících doktorandů nebo jim bez jakékoliv povýšenosti poradily.

Organizace ECSS přiděluje konference krásným a kulturně bohatým městům, což Sevilla se svou Katedrálou Panny Marie, Zlatou věží, Alcázarem a mnoha dalšími významnými památkami splňuje. Z podobného důvodu byla hostitelem v roce 2019 i Praha. Další, v pořadí již 28. ročník, ECSS konference se uskuteční v Paříži. Rok před pařížskou olympiádou bude pojata jistě velkolepě, z organizačního i odborného hlediska. Více informací najdete již teď na sport.science.org. Snad bude tato zpráva motivací pro účast.

PhDr. Jan Busta, Ph.D.

UK FTVS, José Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

e-mail: buster@centrum.cz

Jihočeský kraj

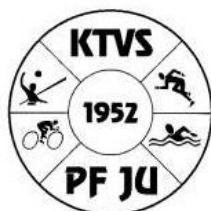
JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU**

Vás srdečně zve na mezinárodní vědeckou konferenci pořádanou
k 70. výročí založení KTVS

Disportare 2022

Datum konference: 6. – 7. 10. 2022

Místo konání: KTVS Na Sádkách 305/2a, 370 05 České Budějovice

Zvaní řečníci

Mgr. Marek Graczyk, Ph.D. (University of Physical Education and Sport, Gdaňsk)

Mgr. PhDr. Miroslav Sližik, Ph.D. (Filozofická fakulta UMB, Banská Bystrica)

Mgr. Daniela Benešová, Ph.D. (Pedagogická fakulta ZČU, Plzeň)

Sekce konference

Pedagogika sportu a sportovní trénink Zdravotní aspekty tělesné výchovy a sportu Humanitní vědy ve sportu

Postery

Záštitu nad konáním konference přijali

prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr. – rektor Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
MUDr. Martin Kuba – hejtmán Jihočeského kraje

Podporu konferenci vyjádřil

PhDr. Karel Kovář, Ph.D. – MŠMT, člen kabinetu ministra

Vědecký výbor

prof. Ing. Václav Bunc, CSc.
Full Prof. Daniela Dasheva, D.Sc.
prof. Dr. Anita Hökelmann
prof. Tomislav Krističević, DrSc.
dr. hab. Prof. UJD Eligiusz Małolepszy
prof. Rev. Renzo Pegoraro, MD.
prof. MUDr. Henry Schulz
prof. PhDr. Pavel Slepíčka, DrSc.
prof. PhDr. Jiří Suchý, Ph.D.
prof. PaedDr. Jaromír Šimonek, Ph.D.
prof. PhDr. Marek Waic, CSc.
doc. PaedDr. Marie Blahutková, Ph.D.
doc. PaedDr. Jaroslav Broďáni, Ph.D.
Gregory J. Grosicki, Ph.D.

doc. PaedDr. Nora Halmová, Ph.D.
dr. hab. Ewa Kałamačka, prof. nadzw.
doc. PaedDr. Janka Kanášová, Ph.D.
doc. PaedDr. Vladislav Kukačka, Ph.D.
doc. PhDr. Petr Kutáč, Ph.D.
doc. PhDr. Renata Malátová, Ph.D.
doc. PhDr. Martin Musálek, Ph.D.
doc. PaedDr. Jan Štumbauer, CSc.
doc. Dr. Ramune Žilinskiene
PhDr. Petr Bahenský, Ph.D.
Mgr. PhDr. Miroslav Sližik, Ph.D.
PhDr. Radek Vobr, Ph.D.
Mgr. Daniela Benešová, Ph.D.
Mgr. Marek Graczyk, Ph.D.
Mgr. Juraj Kremnický, Ph.D.

Předseda organizačního výboru

PhDr. Vlasta Kursová, Ph.D.

Oficiální jazyk konference

Čeština, slovenština, angličtina

Formy prezentací

Referát, max. 10 min. + 5 min. diskuse

Poster

Konferenční poplatek

Konferenční poplatek činí 1500,- Kč/62 € (v ceně Flash disk s abstrakty všech příspěvků, oběd, občerstvení během konference, společenský večer). Poplatek je nutné uhradit do **30. 6. 2022** na účet č. 104725778/0300, variabilní symbol 1303, do účelu platby uvést jméno a příjmení. Při platbě na základě faktury je nutno zaslat žádost s fakturačními údaji předem před zaplacením (nebo uvést údaje do přihlášky). PF JU dodatečně faktury nevystavuje.

Vědecký výbor konference posoudí zasláné příspěvky a autorům vybraných příspěvků bude nabídnuto publikování v recenzovaném odborném časopise *Studia Kinanthropologica*. Informace: <https://sk.pf.jcu.cz/>. Časopis *Studia Kinanthropologica* je indexován v databázi Medvik - Bibliographia medica Českoslovacca (BMČ) Národní lékařské knihovny Praha. 29. 4. 2016 byl časopis *Studia Kinanthropologica* zařazen do databáze ERIH PLUS (European Reference Index for the Humanities and the Social Sciences).

Deadline přihlášky: 30. 6. 2022 na e-mailové adrese: disportare@seznam.cz

Deadline abstrakty: 9. 9. 2022 na e-mailové adrese: disportare@seznam.cz

(Název příspěvku v češtině i angličtině, autor/autoři, pracoviště autora/autorů, abstrakt v češtině i angličtině, klíčová slova v češtině i angličtině).

Za organizační výbor:

PhDr. Vlasta Kursová, Ph.D.

KTVS PF JU, Na Sádkách 305/2a, 370 05 České Budějovice

tel. +420 387 773 177 e-mail: kursova@pf.jcu.cz

disportare@seznam.cz

Autoři:

**BABIC, M.; BEDNÁŘ, M.; BUNC, V.; BUSTA, J.; CACEK, J.;
FEHER, J.; HLAVOŇOVÁ, Z.; HURYCH, E.; JANSÁ, P.;
KAPLAN, A.; KOTLÍK, K.; KRAČEK, S.; KRÁLOVÁ, T.;
KURSOVÁ, V.; NOVÁK, J.; SEKOT, A.; ŠIMKOVÁ, M.;
ŠÍŠKA, S.; SLEPIČKOVÁ, I.; ŠTUMBAUER, J.; SUCHÝ, J.;
TKAČIKOVÁ, M.; TLUSTÝ, T.**

